DEN DANSKE KIRKE og EPISKOPALKIRKEN

(SØMANDSMISSION, BIOGRAFIER, ORDINATION, APOSTOLISK SUCCESSION)

Kirkehistorisk Bidrag

ved

R. ANDERSEN

Præst ved Vor Frelsers Kirke, Brooklyn, New York
Emigrant- og Sømandspræst

"Hvad man, som i Danmark, vel aldrig har forsmaaet, men lige siden Reformationen savnet: Bispevielsen (med apostolisk Succession) den vil Herren sikkert ogsaa skjænke os med Velsignelsens Fylde." N. F. S. Grundtvig: 1831.

Faas hos Forfatteren, Vor Frelsers Danske ev. luth. Kirke, 193-195 9th Street, Brooklyn, New York;
Dansk Boghandel, Cedar Falls, Iowa;
Axel H. Andersens Boghandel, Brown Block. Omaha, Nebraska.

1920
Trykt hos N. Jensen
544 Atlantic Avenue, Brooklyn, New York.

Se Efterskriften; den bør læses først.

TILEGNET

BISKOP, DR. G. MOTT WILLIAMS,

som paa Moders Side stammer fra den danske Jonas Bronk, der 1639 landede i New York,

BISKOP, DR. J. P. JOHNSON,

Sønnesøn af den danske Søofficer Johan Jensen, der i Slaget ved Valparaiso 1814 mistede en Arm,

BISKOP, DR. S. C. PARTRIDGE OG HUSTRU,

Laura Agnes Louisa Simpson Partridge, Datter af en dansk Konsul,

PASTOR, DR. A. R. MANSFIELD,

General Superintendent for Seamens Church Institute of America,

som studerede hos Professor, Dr. W. W. Olssen, dansk Styrmands Sønnesøn.

Med hjertelig Tak for al Opmuntring, Hjælp og Kjærlighed ved Udgivelsen af dette Kirkehistoriske Bidrag.

Forfatteren.

JESU YPPERSTEPRÆSTELIGE FORBØN.

Joh. 17.

Jeg beder ikke alene for disse, men ogsaa for dem, som ved deres Ord tro paa mig, at de alle maa være Et; ligesom Du Fader! i mig og jeg i Dig, at ogsaa de skulle være Et i os for at Verden maa tro, at Du har udsendt mig.—Joh. 17, 20—21.

Englands og Danmarks Kirker.

ER er de som mener, Apostelen Andreas kom med Vor Herre Jesu Evangelium helt over til England. Man ved i det andet Aarhundrede var Kristendommen kommen dertil, men det var dog kun en lille Del af Britterne, der havde taget imod Troen. Romerne var de herskende; men i det 5te Aarhundrede maatte de trække deres Tropper fra Øen. Saa maatte Britterne kjæmpe med deres krigerske Naboer: Pikter og Skotter. De kaldte paa Angler, Sakser og Jyder. De kom, hjalp dem; men syntes saa godt om Landet, at de blev. Efter 150 Aar var de Herrer i Landet, delt i 7 angelsaksiske Kongeriger. De kristne Menigheder led meget af de danske Vikinger, og blandt Angelsakserne var der ingen rigtig Mission før under Biskop Gregor den Store i Rom. Han sendte Augustinus til Angelsakserne. Han blev Anglerfolkets Missionær og Apostel. Første Erkebiskop i Canterbury fra 597 til 605. De danske Vikinger vedblev at hærge England. Det lykkedes for Kong Alfred den Store at befri Englands vestlige Halvdel. I Danelagen regjerede den danske Kong Guttorm ikke langt fra det nuværende London. De Danske maatte drage bort, de som havde engelske Hustruer maatte blive, de skulde nedsætte sig udenfor Byens Vestport mellem Lüdgate og Westminster. Kongen vilde gjøre de stærke Mænd til gode Borgere og Kristne. Der blev Mission og bygget Kirke i den danske Koloni; St. Clemens Kirke, indviet til Biskop Clemens i Rom. Det var ham Paulus kalder sin Medarbejder, hvis Navn er skreven i Livsens Bog. Phil. 4, 3.

Under Trajan led han Martyrdøden bunden til et Anker og kastet i Havet. Han afbildes med Anker ved Siden, og St. Clemens er Sømændenes Helgen. St. Clemenskirken i London er

sikkert første danske Kirke i Udlandet og første Sømandskirke — St. Clemens Danes, hedder den. — I Danmark var det Hedenskab.

Nordens Apostel, St. Ansgar, kom 826 med Daab og Kristendom til Danmark og Sverrig. Han var en Franker af høj Byrd; Navnet tyder paa angelsaksisk Slægt; født 8de September 801 i Nordfrankrig. Han døde 3dje Februar 865 som Erkebiskop i Bremen. Den lille danske Menighed maatte lide meget. Kong Gorm den Gamle, død 935, taalte ikke de Kristne, og dog stod ved hans Side og mildnede hans fromme kristne Dronning, Thyra Dannebod, som i Dannevirke søgte at rejse et Værn mod Tyskerne. Sønnen, Harald Blaatand, blev Kristen. Over sin Fader Gorm og Moder Thyra rejste han de mægtige Jellingehøje med et Kristusbillede i Runestenen, der strækker Armene ud efter Danafolket. Da Harald døde, 991, var der omtrent lige mange Hedninger og Kristne i Danmark. Sønnen, Kong Svend Tveskjæg, gik som Hedning i sin Farfaders Spor; men Ulykken lærte ham at søge de Kristnes Gud, og saa søgte han at drage Øboerne til Troen. Hans Søn var den mægtige Kong Knud den Store, 1014—1035.

I Kong Ethelred den Raadløses Tid blev England oversvømmet af danske Vikinger, de dræbte, brændte og plyndrede Kirker og Klostre; da de med Bytte vilde til Havet, blev de overmandede og faldt ved St. Clemens Danes Kirke.

Ved Jule-Nytaarstid 1016 blev den danske Kong Knud, 22 Aar, hyldet i London som Englands Konge. Han ægtede den overvundne Kong Ethelreds Enke, den smukke og kloge Dronning Emma, der havde sit Folks Kjærlighed, og snart vandt Kong Knud Præsternes og hele Folkets Kjærlighed. Da han blev Danmarks Konge, sendte han Prætser og Biskopper fra England til Danmark for at ordne de danske Kirkeforhold. Biskop Vilhelm i Roeskilde, Kong Svend Estridsens berømte Ven, var en Englænder. Paa Øerne var det den engelsk-angelsaksiske Indflydelse, der gjorde sig gjældende i Kirkelivet, i Jylland mere den tyske. Der var Brydning mellem tysk og engelsk. Noget bedre blev det, da Norden fik sin Erkebiskop i Lund.

Før Kong Knud sad paa Englands Throne sad en dansk Mand paa Erkebispestolen i Canterbury, Erkebiskop Odo, den 22de i Rækken, fra 941 til 958.

Da Kong Knud døde, greb Sønnen, Harald Harefod, Konge-

dømmet. Efter kort Regjering døde han 17de Marts 1040 og blev begravet i Westminster. Den rette Arving, Halvbroderen Kong Hardeknud, kom saa til Regjeringen. Han lod Kong Haralds Lig grave op, det blev halshugget og kastet i Themsen. En Fisker fandt det, og lod det begrave under Gulvet i St. Clemens Danes Kirke. — Paa Kirkegaarden var der en hellig St. Clemens Kilde.

Nordens Kirke fik sin Historieskriver i Adam af Bremen, Anglerfolket havde den mægtige Skald i Cædmon, og Beda den Ærværdige skrev: Angler-Folkets Kirkehistorie; men skrev Pastor Chr. M. Kragballe, der 1864 oversatte Beda paa Dansk: "det boglærde Tyskland fandt det ikke Umagen værdt at oversætte Beda paa tysk", saa man "i den tysk-lutherske Skole.... lige til vore Dage næppe nok har vidst, at Evangeliets Kongevej, der alt i Apostlernes Dage gik fra Jerusalem over Grækenland til Rom, atter gaar fra Rom over England til Tyskland og Norden.

Men saa underligt det er, er det dog let forklarligt, da man i den lutherske Skole snart blev saa ærke-luthersk og saa ukirkelig, at man over Luther og hans Skrifter næsten rent glemte ikke blot de ebraiske, græske og romerske Fædre af den kristne Tro, men ogsaa, og det allermest de angelsaksiske, som dog paa en Maade mindst havde fortjent at skrives i Glemmebogen, eftersom de dog var de nærmeste Fædre, ved hvem Julebudskabet var kommen til Friser og Tyskere saavelsom til os, var Grenen paa det kristelige Stamtræ, hvorfra de to Skud sprang ud, der med Guds Hjælp skal vokse til de i Fællesskab med dem, der gik forud, og den syvende, der følger efter, sætter Kronen paa Guds og den hele Menigheds Værk."

Mange Misbrug havde sneget sig ind i Kirken, der maatte komme en Reformation, der var alvorlige Røster, der hævede sig mod Misbrug lige til Morten Luther i Herrens Haand blev et Redskab til at slaa til Lyd for Reformationen. Som der var noget voldsomt i Luthers Natur, saa kom den, og førte noget af Revolutionen med. Djærv fra første Færd, siden vel meget i Fyrsternes Magt. Reformationen i England sejrede efter haarde Kampe, som i intet andet Land med at beholde Biskopsembedet i apostolisk Rækkefølge. Værst gik det i Tyskland, der brød man helt med Biskopsembedet. Luther hævdede som Nød-Biskop den regjerende Fyrste var øverste Biskop — Sum-

mus Episcopus. — I et Brev til Bøhmerne gik Luther endogsaa saa vidt, han udtalte, en Menighed kunde ordinere en Præst. Hvad der var uhørt fra Apostlernes Dage til Luther, blev almindelig i Tyskland, en Præst kunde udføre Ordination.

Nordens Kirke slap lidt bedre, den beholdt det biskoppelige Embede; i Sverrig apostolisk Rækkefølge. Danmark og Norge slap ikke uden et Brud i Successionen. Kong Christian III. lod i August 1536 de katholske Biskopper kaste i Fængsel. Dr. Johan Bugenhagen (Pomeranus), kun ordineret Præst, kom til Danmark for at ordne de danske Kirkeforhold. Søndag den 11te August kronede han Kongen og Dronningen. Søndag den 12te Sept. 1537 ordinerede han 7 Biskopper for Danmark, og kort efter den 8de Biskop for Norge. I Norge var den katholske Biskop Hans Riff, luthersk Biskop fra 1541 til 1545. I Slesvig vedblev den katholske Biskop Godske Ahlefeld at være Biskop. Biskopsembedet med et Brud blev bevaret. I Begyndelsen skulde de hedde Superintendenrer, men snart optog man det kirkelige Navn: Biskop.

Den tyske Indflydelse var stor i Danmark; men der var ogsaa engelske Forbindelser. Den bekjendte Biskop Myles Coverdale var som Præst i Danmark fra 1530 til 34 og arbejdede paa den engelske Bibeloversættelse. Kongen satte stor Pris paa ham. Den skotske Theolog MacAlpine blev 1542 Professor ved Kjøbenhavns Universitet og er kjendt som Johannes Machabæus, død 5te December 1557. Den 14de August 1551 blev Coverdale Biskop af Exeter, han var da gift med en Søster til Machabæus Hustru, som almindelig antages var dansk. Da den katholske Maria kom til Regjeringe skrev Christian III. til hende 25de April 1554, og 19de Februar 1555 fik Biskop Coverdale Tilladelse til at rejse til Danmark. Kongen tilbød ham et Præsteembede, men han var bange for, at han kunde ikke gjøre helt Fyldest paa Dansk. 1559 var han atter i England. Han døde 1569, 81 Aar.

Da 26 tyske Fyrster 1580 underskrev Formula Concordiæ, sendte Kurfyrst August af Saksen den indbunden i Fløjl med Guldbeslag til Kong Frederik II. og bad ham indføre den som Bekjendelsesskrift i Danmark ligesom i Tyskland. Englands Dronning, Elizabeth (1558—1603) skrev til Kongen om ikke at gjøre det. Natten 23de Juli 1580 kunde Kongen ikke sove. Han kaldte paa sin Kammertjener, han skulde gjøre Ild i Kakkel-

ovnen, han vilde brænde en Djævel. Da Ilden blussede op kastede han den pragtfulde Concordiæ i Ilden. Næste Dag, 24de Juli 1580, skrev Kongen til alle Danmarks Biskopper, Concordiebogen var forbudt i Danmark, og den har til alt Held aldrig været indført.

Dronning Anna af Danmark

Kong James Stuart (Jacob I.) var gift med en Datter af Kong Frederik II., Kong Christian IV. Søster, "Anna af Danmark", "Prinsesse Anna" — som hun kaldtes i England. Cap Ann i Massachusetts og Annapolis, Maryland, m. fl. St., har Navn efter hende. Hun var Bedstemoder til Hertug Jacob af York, efter hvem New York fik Navn.

Dronning Anna af England

Prins Georg af Danmark

Prins Jørgen eller Georg, Broder til Christian V., blev gift med sit Næstsødskendebarn, Prinsesse Anna, og det fik stor Betydning for Kirkelivet, ogsaa for Amerika.

Prins Jørgen (Georg), Søn af Frederik III. og Dronning Sophie Amalie, er født 21de April 1653 paa Kjøbenhavns Slot. Prinsesse Annas Lærer, Biskop Henry Compton af London, viede dem 27de Juli 1683. Anna besteg Englands Throne 1702, kjendt som Dronning Anna af England. Det var et lykkeligt Ægteskab, der blev en stor Børneflok; men de døde alle før Forældrene. Prins Georg døde 28de Oktober 1708 og ligger begravet hos sin Hustru, død 1714, i Westminster. De var begge dybt grebne af Kristendommen. Dronning Anna af England har sendt flere Altersæt til Kirker i Amerika. Den engelske Kirke i Amerika var under Biskop H. Compton.

Prins Georg var stærkt paavirket af den tyske Pietisme, og fik sit eget tyske Hofkapel, St. James, med tysk-lutherske Præster. De skulde dog have Stadfæstelse af Biskoppen af London, og der brugtes en Lithurgi med stærkt Præg og Oversættelse fra det Engelske. Den blev siden under Pastor Dr. H. M. Mühlenberg Grundlag for Pennsylvania-Synodens Lithurgi.

At Tyskerne ikke var helt frisindede overfor den engelske Kirke fik Prinsen at mærke. Sammen med Dronningen gik han til Herrens Bord i den anglikanske Kirke. Hans tyske Hofpræst, Dr. Mecke, tog sig det saa nær, at han skrev til Sjællands Biskop, Dr. H. Bagger, om han nu turde tage Prinsen til Alters i det tysk-lutherske Kapel, samt, han vilde søge at blive forflyttet. Biskoppen maa have beroliget ham, han blev i Embedet til sin Død. Prinsen lod sig ikke afskrække, han gik ofte med Dronningen baade til Gudstjeneste og Herrens Bord i den engelske Kirke.

Der blev knyttet Forbindelser med den dansk-halleske Mission i Indien, som fik baade aandelig og timelig Betydning. Tyskerne fik vel nogle af deres Missionærer i dansk Tjeneste ordineret i Tyskland; men de allerfleste blev ordineret af Sjællands Biskop, saa England en Del saa paa Kirken i Danmark som biskoppelig. Ordination af Sjællands Biskop blev anerkjendt i England og Indien.

Den engelske Kirke støttede tyske Menigheder og Præster i Amerika. Saaledes Saltzborgernes skjønne Koloni i Georgia.

De svenske Præster og den lutherske Kirkes Patriark, Pastor Dr. H. M. Mühlenberg, stode i venligt Forhold til de engelske Præster. Mühlenberg havde ordineret sin ældste Søn til Præst, den senere General Peter Mühlenberg, men lod ham rejse til London for at faa Ordination af Biskoppen, saa han i Virginia kunde være baade tysk og engelsk Præst.

Da det efter Krigen var vanskeligt at faa Ordination i England, og Danmarks Kirker havde Biskopper, saa gjennem den danske Gesandt i London og den danske Kirke, fik det den amekanske Gesandt i London, John Adams, til at henvende sig til Danmark om den Episkopale Kirke i Amerika derfra kunde faa Ordination.

Paa denne Henvendelse svarede Sjællands Biskop, Dr. N. E. Balle, den 29de Marts 1784: "**En dansk Biskop kan retteligen ordinere Nord-Amerikanske Gejstlige af den Anglikanske Kirke.**" Den Episkopale Kirke i Amerika fik dog Biskopper ordineret i Skotland og England. Biskop Samuel Seabury, ordineret 14de November 1784 i Aberdeen; Biskop William White og Biskop Samuel Provost, ordineret 4de Februar 1787 af Erkebiskoppen af Canterbury.

I Tidernes Løb forfaldt den gamle St. Clemens Danes Kirke,

den maatte ombygges. Taarnet blev staaende, beklædt med nyt Murværk. Det blev udført af den berømte Arkitekt Christopher Wren, som ledede Opbyggelsen efter Londons store Brand 1666. I fornyet Skikkelse staar Kirken den Dag i Dag med sit gamle Navn. En dansk Sønderjyde fra Flensborg, Cajus Gabriel Cibber, der havde arbejdet sammen med Wren, kom til at lede Opførelsen af en ny dansk Kirke i London, der blev til Velsignelse gjennem følgende Tider. Før vi ser lidt paa Virksomheden ud fra den, endnu dette:

I 1863 holdt den danske Prinsesse Alexandra sit Indtog i London for siden at blive Englands Dronning og Kejserinde af Indien. Hun drog forbi St. Clemens Danes Kirke. Fra den gamle Kirke blev der rakt hende en Velkomstadresse og en Blomsterbuket. Den danske Kongedatter har vundet en Plads i Englands Kirke og Englændernes Hjerter som næppe nogen anden. Sit Barndomshjem i Danmark med Danmarks hvide Kirker, Fædrenes Kirke, har hun aldrig glemt. Hun har støttet danske Kirker i sit Land og engelsk Kirke i Danmark. Da Dronning- og Kejserkronen skulde sættes paa hendes Hoved, rejste hun hjem til sine Forældre i Danmark. Den anglikanske Konge og Dronning — Danmarks Prinsesse — gik til Herrens Bord i Familiens Skjød hos Kongelig Confessionarius, Dr. J. Pauli. Hun har virket ud fra Jesu Bøn: Joh. 17, 21, for Englands og Danmarks Kirker — at de maa være Et.

Dansk Kirke i London.

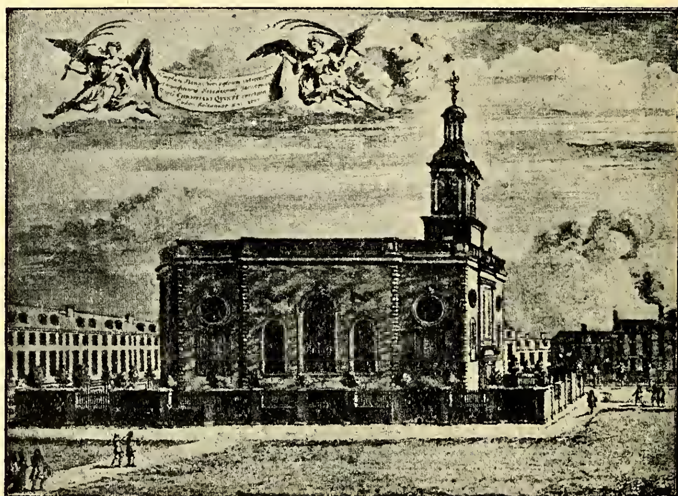

I 1666 rasede der en frygtelig Ildebrand i London. 13,000 Huse og 87 Kirker blev lagt i Aske. Der tiltrængtes Bygningsmaterialier, og der blev en betydelig Handel med Tømmer fra de nordiske Lande, en Mængde Skibe kom til London, og en Del Familier nedsatte sig der. Jyden Morten Lyonschaar—senere blev det Martin Lord Lionfield, — søgte at samle Folk i et privat Hus og faa danske og norske Studenter, der opholdt sig i London, til at prædike for dem. Der blev en dansk-norsk Menighed, som 1687 kaldte Pastor Christoffer Meidel fra Skien. Han blev indsat i et tarveligt Lokale i Old Gravel Lane, Wapping. Han forandrede flere Ting ved Gudstjenesten, gik over til Independenterne og fra dem til Kvæker. Menigheden blev opløst i Splid.

Biskop Bagger henvendte sig derpaa til Kongen for om der kunde blive en ny og bedre Ordning paa en dansk-norsk Menighed. Gesandten, Grev Hans Henrik Ahlefeldt, traadte til og fik Biskoppen til at udnævne Feltpræst Brink ved de danske Hjælpetropper i Irland. Der var først nogle Vanskeligheder, idet der var sket Henvendelse til Pastor Niels Madsen Gram i Tønsberg. Brink tog imod Kaldet. Han var en elskelig og ualmindelig dygtig ung Præst. Menighed og Kirke i London er uadskillelig knyttet til hans Virksomhed.

Pastor, Magister, Iver Dideriksen Brink er født den 14de November 1665 paa Valdershoug, Norge, af danske Forældre, Faderen var fra Jylland. Han gik i Skole i Christiania, rejste 1681 som Student til Universitetet i Upsala og derfra 1682 til Kjøbenhavn. Derefter Hovmester i Norge, saa til Kjøbenhavn som Alumnus paa Valkendorfs Collegium og Decanus paa Klosteret. Den 15de April 1689 var han tilligemed sin Brud, Anna Cathrine Alsteen, i Operahuset paa Amalienborg. Der blev

Magister IVER BRINK
Feltpræst. — Præst ved Dansk Kirke, London.

Dansk Kirke, London.

Brand, hun omkom, selv blev han i stor Livsfare reddet. Saa modtog han Kald som Feltpræst for Hjælpetropperne, der skulde til Irland, sendt af Cristian V. for at understøtte Kong Wilhelm III. af Oranien imod Kong James (Jacob) II.

Brink blev ordineret 20de September 1689. — Efter at have modtaget Kald fra London, rejste han fra Lejren ved Limerick, Irland, til London, ankom 23de April 1691; 17de September 1691 tiltraadte han Embedet. Den 6te Marts 1692 blev han af Provsten for Hjælpetropperne, Magister Johan Dorschæus indsat i Huset i Old Gravel Lane. Samme Aar fik han Magistergraden.

Han søgte at samle Menigheden og at bygge Kirke. 1ste Oktober 1693 fik han Byggegrund 125 Fod lang og 75 Fod bred i Willclose ved Rathcliff Highway. Paa Kongens Vegne nedlagde Gesandten Mogens Skeel Grundstenen til den danske Kirke 19de April 1694. Saa drog Brink paa Indsamlingsrejse til Danmark, Norge og Sverrig. Der blev taget fat paa Kirkens Opførelse, og da den var omtrent færdig, blev det besluttet i Præstens Hus 26 Oktober 1696; "til Indvielses-Højtiden at indbyde Hans Kongelige Højhed Prins Georg af Danmark, saavelsom Biskoppen af London, paa det, at han efter Gudstjenestens Slutning, maatte formaaes ved nogle Ord at tilkjendegive sin Approbation og meddele Menigheden sin Velsignelse."

Den 15de November 1696 blev Kirken højtidelig indviet. Biskoppen af London var ikke rask, og kunde ikke komme. Prins Georg, der var en Del svagelig, kom heller ikke "formedelst Vejens Længde og Dagens Korthed." Pastor Brink, som var en poetisk Natur, der ofte slog Harpen, stemte den til et smukt Takkedigt. Der skulde holdes Gudstjeneste Kl. 10 og Kl. 2 efter det danske Ritual; efter engelsk optog man at læse to Kapitler af det gamle og nye Testamente, de 10 Bud, den Apostoliske Tro eller den Nicæiske Bekjendelse. Ved Aftensang Litaniet.

Brink virkede til stor Velsignelse, og staar som den første Sømandspræst. Han blev gift i London med Ambrosia Henriksdatter Michelsen, de fik to Sønner og to Døttre. Efter 10 Aars trofast Virksomhed blev han 1702 kaldt til Holmens Kirke i Kjøbenhavn og Holmens Provst. Her døde hans Hustru den 25de Juli 1709.

Dansk Kirke i London. — Det Indre.

I 1708—9 rejste han med Frederik IV. i Italien som Hofpræst og Confessionarius.

Den 3die September 1710 blev han gift igjen med den 18-aarige Sophie Hansdatter Seidelin (f. 1692). De fik 4 Sønner og 1 Datter. (Hun blev senere gift med Pastor C. M. Ramus.)

Han blev tilbudt at blive Biskop i Aalborg, men foretrak at blive i Kjøbenhavn, og blev 5te Januar 1711 Præst ved St. Nicolai Kirke. Her virkede han til sin Død 25 Juni 1728.

Brink har udgivet: "En Christens Tancke Tøyle", "Hjertesuk og Bønner for Rejsende og Søfarende," digtet flere Salmer, den bedst kjendte er den dejlige Altergangs-Salme:

"Op sødeste Sang."

Det var en smuk og rummelig Kirke, bygget af den danske Billedhugger C. G. Cibber, som den Gang boede i London. Der var flere Kunstværker, baade ude og inde. Især var Alter og Prædikestol prydet med udskaarne bibelske Figurer.

Kirken havde sine Vanskeligheder paa Grund af trykkende Gjæld, der maatte stadige Indsamlinger til. Den havde sine Stridigheder og Kampe, men under alt stod den en lang Aarrække til stor Velsignelse for mange.

Et Par Ordinationer skal nævnes. Kirkens Præst, Borneman, skulde paa Rejse til Danmark, og søge Kongens Hjælp for Kirken. Degnen, Søren Poulsen, vilde gjerne have Ordination, saa han under Præstens Rejse kunde holde hel Gudstjeneste og udføre kirkelige Handlinger. Pastor Borneman gik ind derpaa og ordinerede ham. Det var en aldeles lovstridig, egenmægtig Handling, saa da Pastor Borneman kom til Danmark, havde det nær gaaet ham galt; slap dog nogenlunde.

Da han døde 1725 fik Poulsen Menigheden til at ansøge om hans Stadfæstelse som Kirkens Præst, og efter en Del Forhandlinger, saa, trods hans "uregelmæssige Ordination" opnaaede han at faa Kongens Stadfæstelse.

Pastor S. Poulsen deltog i en lignende Ordination. En dansk Undersaat, Kandidat fra Kiel, Michael Christian Knoll (født den 27de August 1696 i Rendsborg), modtog Kald fra den lutherske Kirke i New York. Den 13de August 1732 blev han i London ordineret af den tyske Pastor Gerdes, assisteret af S. Poulsen. Da Pastor Knoll var dansk Undersaat, saa, medens han var Præst i New York, tænkte man paa St. Croix, at kalde ham der til, men da et Rygte sagde, at han drak, saa blev Kaldet ikke afsendt.

Pastor Knoll var fra 1747 Præst ved en lille Trækirke i Newburgh, som da hed Quassick. Efter ham var Pastor Hezekiah Watkins af Church of England, ca. 25 Aar Præst ved Kirken. Hvor Kirken stod er der rejst en Kampestensblok med Indskrift.

Den næstsidste Præst, Rosing, ved den gamle Kirke, var lig dens første, Brink, en ualmindelig dygtig Mand, og kom til at øve en stor Virksomhed.

Pastor Ulrik Frederik Rosing, født 17de December 1776 i Frederiksstad, Norge. En af hans Stamfædre var Biskop Hans Clausson Rosing i Oslo og hans Søn Provst Thomas Rosing. 25 Aar gammel blev Rosing Præst ved Kirken i London. Han begyndte sin Virksomhed med Nidkjærhed, ikke alene i Menigheden; men han tog Del i engelsk Virksomhed; var virksomt Medlem af det britiske Bibelselskab. Sammen med den svenske og de tyske Præster stiftede de et Selskab, der skulde tage sig af Fremmede. Virksom og godgjørende, trods smaa Indtægter. Han blev i London gift med den smukke Enkefru Anna Christine Dahl, hun havde en Datter og to Sønner, og sammen fik de fire Sønner. Eftersom Familien voksede blev det trykkende Kaar, og saa kom den ulykkelige Krig. 1807 blev den danske Flaade bortført, de danske Skibe i engelske Havne taget og Mandskabet holdt som Fanger. En utrolig Mængde danske og norske Fanger. Pastor Rosing fik sikkert sin største og skjønneste Virksomhed blandt dem. Han fik Adgang til Fangeskibene. Saa blev han mistænkt at have hjulpet Fanger til Flugt. Menneskevennen Lord Wilberforce kom ham til Hjælp, det blev bevist, Mistanken savnede al Grund, og saa fik han frit Adgang

til alle Fangeskibe, fik et eget Kontor og steg i Englændernes Agtelse. Det var især Blokskibene "Bahama" og "Irresistible" i Chatham, men ogsaa "Buckingham", "Nassau" og "Fryen" samt "The Brave" i Plymouth. Undertiden gik han 8 danske Mil for at spare Penge. Fangernes Breve gik gjennem ham. Han lærte Fangerne at udføre forskjelligt Arbejde, hjalp dem med at faa det solgt. Han fik det britiske Bibelselskab til at trykke paa dansk 5000 Ny Testamenter, og Selskabet for Kristendoms Kundskabs Fremme til at trykke 2,250 Exemplarer af et Udtog af Evangelisk-Kristelig Salmebog, som han uddelte til Fangerne. Ligeledes trykte Selskabet en fuldstændig — men knudret — Oversættelse paa Dansk af Common Prayer med Titel "Liturgien eller Den Almindelige Bønnebog". Rosing prædikede og holdt Altergange for Fangerne paa Skibene, og det var mange, der søgte Herrens Bord.

I 1811 maatte han søge hjem, og der forefaldt mange rørende Scener ved hans Afrejse. Hjemkommen fæstede Kong Frederik VI. egenhændig Ridderkorset paa hans Bryst.

I 1812 blev han Præst i Jyllinge, Sjællands Stift. Der døde hans Hustru, efter at de endnu havde faaet to Sønner og en Datter. Senere blev han Præst i Horsens, hvor han atter blev gift, med Ursula Sophie de Lasson, og fik endnu to Døttre. Han døde i Horsens 2den April 1829 med Titel af Konsistorialraad. Da han laa med Døden for Øje, sad Sønner hos ham ved det dunkle Lys i den tause Nat. Han bad en af dem hente et Skrin, hvori der var vigtige Dokumenter. Da det blev lukket op, fik Sønnen Øje paa en rød Kapsel, han aldrig havde set. I den laa der en Guldmedalje. Paa den ene Side var en sørgende Skikkelse lænet til en Søjle, med venstre Haand blev borttørret Taarer, og med højre pegende ud over Havet, hvor et Skib sejlede bort, og der stod: "Den 20de Juni 1811." Paa den anden Side stod: "Til vor Velgjører, U. F. Rosing, et Taknemligheds-minde fra Krigsfangerne paa Bahama." Den var forsynet med en Ring og et blaat Baand, saa den kunde bæres. Rosing fortalte saa, at ved hans sidste Gudstjeneste paa Bahama traadte en Fange frem, holdt en Taksigelsestale og overrakte ham Medaljen. Den døende Præst føjede til med et Smil: "Den vilde de, jeg skulde bæe paa Brystet."

Den sidste Præst ved Kirken var Pastor A. C. Kierulf, fra

1812 til 1817. Efter Krigen var meget forandret, og Menigheden svunden ind. Der ansattes ingen dansk Præst, og Kirken blev lukket. Endnu skulde der øves en betydningsfuld Sømandsmission, idet den blev lejet til en engelsk Sømandspræst.

Pastor George Charles Smith (født i London 1792, død i Januar 1863). Fra Dreng for han tilsøs. Skærtorsdag 2den April 1801 var han med i Slaget paa Kjøbenhavns Rhed som Baadsmand i "H. M. S. Ardent". Han saa "Dannebrog" sprang i Luften. Efter sin Omvendelse blev han Methodistpræst. Kastede sig med Nidkjærhed ind i Sømandsmissionen. Med rastløs Iver rejste han omkring og stiftede den ene Forening efter den anden. 1825 lejede Pastor Smith den danske Kirke og hejste Bethelflaget paa den, den hed nu "Mariners Church, Wellclose Square". Gudstjenesterne vare saa lavkirkelige som vel muligt; men en stor Virksomhed var der. Mange Præster, der kom gjennem London, prædikede i den. Ved Dronning Victorias Kroning prædikede en fransk protestantisk Præst for franske Søfolk. Missionær Ward fra dansk Serampore prædikede for indiske Søfolk. Dr. Marshman fra Serampore besøgte den paa Hjemrejse til Kjøbenhavn. Smith fik en dansk Medarbejder, en tidligere dansk Officer, Karl eller Carlos von Bülow. Han fik en Dæksbaad indrettet til "Bethel" og fra den virkede han blandt nordiske Søfolk og gjorde Rejser helt til Danmark og Norges Kyster.

I Amerika havde Pastor Joseph Eastburn begyndt Sømandsmission i Philadelphia, og med ham stod Smith i en Del Brevveksling.

Biskop Blomfield af London søgte at faa Kirken i en kirkelig Virksomhed. 1856 blev den lejet til Pastor Charles Fuge Lowder og Pastor William Marle Lyall for St. Georgs Mission, det var den yderligste katholiserende Højkirke Retning, Præster og Læghjælpere levede i Klosterliv. Den blev aabnet under Navn af "St. Saviours and Cross", og Dr. Hanley fra Oxford prædikede. Han blev senere Dronning Victorias Hofpræst og Dean af Westminster. Fader Lowder, som han almindelig hed, øvede en stor Virksomhed. Han døde paa en Rejse 1880 i Tyrol.

Der var Uro i Grækenland. Kong Otho af Bayern kunde ikke holde sig, der trængtes til en ny Konge. Grækerne tænkte paa Prins Alfred af England; men det mødte Modstand.

Fra 10 til 18 Juli 1862 laa den danske Orlogskorvet "Jylland" under Capt. E. Suenson paa Themsen. Ombord var Prins Vilhelm som Kadet 16½ Aar. Den danske Bankier i London, Baron Hambro, fik den Tanke, Prinsen vilde passe for Grækenlands Throne. Han satte sig i Bevægelse for en dansk Gudstjeneste i den gamle Kirke for Korvettens Besætning. Danske i London blev indbudte og fremragende Grækere. Ved Koret var der sat Stole og paa Fløjen en forgyldt Stol. En af Kirkens Værger, Grønsund, førte Prinsen op til "Guldstolen", men han lod den staa tom og satte sig paa en anden. Der var en dansk Præst i London, hvis Navn Historieskriveren, Konsulent H. Faber, ikke har kunnet faa opspurgt. Han prædikede over Apost. Gjer. 18, 4: "Han overbeviste Jøder og Grækere". Han talte om Dronning Victorias store Indflydelse, og at det engelske Riges Magt skyldes, det støttede sig til Bibelen. Nogle Dage senere gav Baron Hambro Middag for Officerer og Kadetter fra "Jylland" og indbudte Danske i London. Der var Prinsen ogsaa med. Aaret efter var Prinsen i London ved sin Søster, Prinsesse Alexandras Bryllup. Baron Hambro havde henvendt sig til Lord Russel, og han og Lord Palmerton tog den unge Prins tilside og spurgte, om han havde Lyst til at blive Grækenlands Konge. Den 30te Marts 1863 valgtes Prins Vilhelm under Navn af: Georg I., Hellenernes Konge.

At Gudstjenesten blev holdt for hans Skyld, fik han ikke at vide før mange Aar efter, da han var Konge.

Ud fra Aabenbaringens Bog: Herrens 7 Sendebreve, har Biskop Grundtvig skreven Digtene: "Hyrdebrevene" og "Kristenhedens Syvstjerne". Biskop P. C. Kirkegaard har skreven: "Jesu Kristi Kirke i Folkekirkerne" og "Herrens Sejerstog igjennem Folkekirkerne", og Pastor V. Birkedal senere: "De syv Folkemenigheder i Lyset af Herrens Spaadoms Ord". De ser de 7 Menigheder som Forbilleder paa 7 Folkekirker: "Den hebraiske", "græske", "romerske", "angelsaksiske", "tyske", "nor-

diske", og 7de endnu i Vorden, hvormed Afslutningen sker. Grundtvig tænkte: "Ved Ganges Bredder, I det gamle Hindostan." Brevet til Thyatira til Anglerfolkets Menighed med de mange Gjerninger i Herrens Tjeneste, de sidste fler end de første. Med Advarsel, og Løfte om Magt over Hedningerne. Sardes til den tyske Menighed. Navn af levende men død, vaagner den ikke, kommer Herren over den; men Herren har de i den, der skal vandre i hvide Klæder. Philadelphia: "den nordiske Menighed: Danmark, Norge og Sverrig, foran en aaben Dør"; med en lille Kraft. — Da Europas Øjne blev rettet mod det lille Danmark, og der fra det danske Kongehus udgik en Prinsesse til Rusland, en Prinsesse til England og en Prins til Grækenlands Throne gjennem den aabne Dør, var der mange, der saa paa det ikke alene politisk, men ud fra Herrens Forjættelse. — I England var der Virksomhed for Intercommunion mellem Englands og Nordens Kirker. Flere i den grundtvigske Retning havde haft Syn derfor. Nu var det en ung Præst, senere Provst, J. Vahl, nærmest af Indre Mission, der blev ivrig virksom. Af grundtvigsk Retning var det Provst J. Victor Block. Det var Forjættelsen til Philadelphia om de falske Jøder, der greb ham. I England haabede man ogsaa paa Intercommunion med græsk-katholsk Kirke. Block fik stiftet et lille græsk-dansk Missionsselskab, traadte i Forbindelse med et Selskab i England, og haabede paa Samvirke med den græske Kirke i Fællesmission — Pinsemission — blandt de falske Jøder, — Muhamedanerne, Satans Synagoge. — Provst Block nedlagde sit Embede i Kjerteminde, og drog til Athen, til Virksomhed for Dannelsen af 7de sidste Menighed, der, om den end gik til Hindostan, dog maatte først til Tyrkerne.

I England er Virksomheden fortsat til Forbindelse med Grækermenigheden. I Danmark rystede man paa Hovedet af Provst Blocks lyse Haab. Han fandt ikke Tilslutning, kom skuffet tilbage og maatte søge Embede; men skrev under sit Billede: "Haabet beskæmmer ikke." Rom 5, 5. — (f. 25 Sept. 1812, d. 21. Decbr. 1892) — "Det kan opfyldes i Herrens Time!"

Den skrækkelige Krig har ødelagt meget, mangt et Haab. — Dog, nu er Jerusalem i engelsk Vennevold. — Kan man være blind for Herrens Dom over Verden? — Sardes: Bibelen paa Modersmaalet — Bibelkritikken — tysk Kultur — hører man

ikke Herrens Røst: bliv vaagen og styrk det Øvrige, som vil dø?—Gjennem Dødskampen har Herren de, han vil kjendes ved, og hvis Navn ikke skal slettes af Livsens Bog. — Lyder Herrens Ord saa til Anglerfolkets Menighed: hold kun fast ved det I har indtil jeg kommer, og indtil da har en stor Gjerning med Forjættelsen om Morgenstjernen? Skal Nordens Menighed være med den til 7de Menigheds Afslutning? — Maa den danske Menighed i Naade bevares fra Udslettelsens Dom. —

Kommer Herren snart? — eller tøver han en lille Stund? — Skal Laodicia danne Afslutning? lunken, mener sig rig, hvor Herren staar for Døren, holder Nadvere. —[1])

Trods Nutidens Krig, Jammer og Elendighed, da ved vi, Jesus har Almagten i Himmel og paa Jord. Han vandre mellem de 7 Guld-Lysestager med 7 Stjerner i højre Haand. Han forbereder et Sejrens, Fredens og Kjærligheds Rige, da det nye Jerusalem stiger ned fra Himlen, da de samles fra alle Kirkedele i hvide Klæder, den evige Herlighed: Kristus, Alt i Alle.

Tanken kom: igjen at faa dansk Gudstjeneste i Kirken. I 1861 blev Westenholz dansk Generalkonsul. En ung islandsk Kandidat, Eiriko Magnusson, fra Seminariet i Reykjavik, vilde rejse til London for at arbejde paa en islandsk Bibeloversættelse. Han blev anbefalet Gesandten, Kammerherre Bille. Han blev ordineret og kom til London. — Generalkonsulen ansatte ham som Præst ved Kirken. — Søndag efter Nytaar 1863, efter omtrent 50 Aars Afbrydelse, blev Kirken aabnet for dansk Gudstjeneste. — I Sommeren 1863 holdt Kandidat, senere Professor, Henrik Scharling, 4 Prædikener i Kirken,

1) Da Provst Block ringede med "Pinseklokken", meldte jeg mig.— Det var blandt Danske i Amerika, Herren gav mig en lang velsignet Gjerning, hvorfor jeg takker ham.—Da det tunge Bud kom: Hellenernes Konge, Georg I., var myrdet, blev der holdt Sørgegudstjeneste 2den April 1913 i Orthodox-Græsk Hellig Trefoldighedskirke, 72d Street, New York. Jeg var indbudt af Græsk Generalkonsul og Kirkens Præst. Op mod den hellige Billedvæg sad først Generalkonsulen i Uniform, saa den russiske Provst (Archpriest) fra Domkirken i New York, Alexander A. Hotowitzsky, saa jeg, og derefter Pastor B. Falkner af Episkopalkirken. Da Kirkens Præst, Methodios Kourkoulis, assisteret af Pastor Thomas Papageorge, udførte Gudstjenetsen paa Græsk, som jeg ikke forstod, da rullede der Ungdomssyner og Haab frem for mig: Korset over Sankta Sophia, Sejersgangen vidne til Hindostan. R. A.

som han udgav. Generalkonsul Westenholz ansatte endnu en Præst af den anglikanske Kirke, Pastor James Mansell, hans Moder var dansk, og han talte Dansk. Efter at have studeret i Cambridge, blev han ordineret Præst 1861, var 1861—63 Kapellan ved Holy Trinity, Lambeth, 1863—65 ved St. Thomas, Portman Square.

Magnusson og Mansell delte Gudstjenesterne mellem sig.

Prinsesse Alexandra, ledsaget af sine Forældre og Søskende steg i Land 7de Marts 1863. Danske Damer klædt i hvidt og rødt modtog hende. Generalkonsul Westenholz og Fruerne Simonsen, Delcomyn og Lund overrakte Prinsessen en Ode paa Dansk. Hun modtog den med: "Tak, tusind Tak."

Søndag efter Brylluppet 15de Marts var Prinsessens Forældre: Prins Christian og Prinsesse Louise, hendes Søskende, Prinsesserne Dagmar og Thyra, Prinserne: Frederik, Vilhelm og Valdemar, til Gudstjeneste i den danske Kirke. Den var festlig smykket af Fader Lowder. Pastor Mansell prædikede paa Dansk, assisteret af Pastor Magnusson.

Magnusson (1833—1913) gik en kort Tid efter til Grønland. Kom atter til England i literær Virksomhed. 1871 Underbibliokar ved Cambridge Universitet. 1876 Medlem af Trinity College, 1883 Ridder af Dannebrog, døde i Januar 1913.

Mansell blev 1865 Minor Canon ved Lincoln Cathedral, 1871 Præst ved St. Marks, Lincoln. Døde 1899 paa Guernsey.

Generalkonsul Westenholz ansatte endnu i 1864 den slesvigske Præst, Johan Plenge; men opsagde ham en Tid efter. Dermed blev den danske Virksomhed afsluttet i Kirken.

Den gamle Kirke blev solgt 1868 og nedreven 1869; man sikrede sig en Del Inventarium for en ny Kirke.

Hvor den danske Kirke havde været blev der opført en engelsk Kirkeskole; 30te Juni 1870 blev den aabnet af Prinsen og Prinsessen af Wales. Hvor Kirkens Virksomhed var afsluttet var den danske Kongedatter med at aabne den engelske Skole.

Nu begyndte den ny Tids Sømandsmission. Pastor J. C. H. Storjohann nævnes som Sømandsmissionens Fader. Det var ogsaa ham, der fik den norske Forening stiftet i Bergen 1864; men det synes helt at være glemt, det var den unge Pastor J.

Vahl, der allerede 1862 ved Missionsmødet i Ribe med Kraft førte det frem om Mission blandt Sømænd og Danske i Udlandet. Den danske Forening blev stiftet 1867, og 1868 blev der begyndt i Hull. Der er bygget St. Nikolai Kirke, 1869 i London og 1872 i Newcastle, der er bygget St. Johannes Kirke.

Pastor C. F. A. Nielsen kom 1869 til London. Der laa den lange Virksomhed forud, og dog var det, at begynde paa ny. Den danske Gudstjeneste blev holdt Søndag Eftermiddag i den svenske Kirke i Princes Square.

Der blev bygget Kirke i King Street, Poplar, Westindia Dok. Figurer fra den gamle Kirke blev flyttet til den. Kong Christian IX. gav til Alteret et Krucifix, Dronningen en Messehagel og Prinsesse Alexandra af Wales Alterbøger med egenhændig Indskrift. Den blev indviet i August 1873 af Holmens Provst, senere Biskop, Dr. Fog. Der har været Kampe og Brydninger, det har vekslet i Sømandsmissionen; men Gjerningen er fortsat under Herrens Velsignelse.

For de Fastboende laa Kirken afsides. Ved Canon Wade fik man et Lokale ved St. Annes Kirke i Dean Street, Soho. Der blev holdt dansk Gudstjeneste Søndag Eftermiddag. Pastor Wade var 1833—39 engelsk Præst i Helsingør og Grundtvigs personlige Ven. Det er til ham Grundtvig 1839 udgav: "Aabent Vennebrev til en engelsk Præst."

Ved Prinsesse Alexandras Indflydelse blev det tyske Slotskapel i St. James aabnet for dansk Gudstjeneste Søndag Eftermiddag, og siden Søndag efter Nytaar 1881 er der fortsat i det smukke Slotskapel, der betragtes, som Fortsættelse af det for 200 Aar siden oprettede Kapel af Prins Georg.

Virksomheden blandt Danske manglede en Del Fasthed i Menighedsdannelse. Pastor A. Bergh virkede hen derimod; men især har Konsulent H. Faber været virksom.

Fra Juli 1910 blev der fastere Menighedsordning under Sjællands Biskop. Med Pastor Brostrøm begyndes der et nyt Afsnit. Pastor A. V. Storm havde faaet det gamle Kirkesegl frem, St. Peter med Nøglerne, og den danske Kirke hedder nu St. Peters Kirke. Konsulent Faber blev Menighedens Sekretær, og han har i 1915 faaet udgivet et stort Pragtværk: "Danske og Norske i London og deres Kirker." Det giver en udmærket

Historie fra Pator Brink til Nutiden. Der er ikke mange Menigheder, der har en saadan Historie.

Af Sømandspræsterne er Pastor Steinthal draget til Indien i Santhalmissionens Tjenete. Pastor Bergh blev Præst paa St. Thomas, han var med at holde sidste officielle Gudstjeneste 1ste Juli 1917, efter Øernes Salg til Amerika, saa hjemkaldte Herren ham 8de Oktober 1917. Han blev lagt til Hvile Dagen efter paa St. Thomas.

Pastor Storm er Præst ved Kastellet i Kjøbenhavn og Sømandsmissionens Sekretær. Pastor K. Brückner, før Hartford og Portland, Maine, er ogsaa ansat ved Kastellet.

Dronning Alexandra.

Kong Edward.

Da Kong Edward VII. tiltraadte Regjeringen Januar 1901, blev ved kongelig Resolution af 1ste Juli 1901 det tyske Hofkapel nedlagt.

Søndag 4de August sidste tyske Gudstjeneste, den tyske Menighed maatte flytte. Kapellet fik Navn af Marlborough House Chapel. For den danske Menighed skete ingen Forandring.

Efter Kong Edwards Død i Maj 1910 er det Dronning Alexandras Hofkapel. Den engelske Hofpræst, Dr. Sheppard, har

assisteret ved flere danske Mindegudstjenester: for Dronning Louise 15de Oktober 1898, for Frederik VIII. 24de Maj 1912, for Dronning Alexandras Landstigning 7de Marts 1863, 10de Maj 1914, da Kong Christian X., Dronning Alexandrine og Dronning Alexandra var i Kirke. Pastor Brostrøm fik Ridderkorset.

Sømandsmissionens Formand, Holmens Provst, Dr. H. M. Fenger, prædikede i Sommeren 1910 i Slotkapellet.

Sørgegudstjenesten for Frederik VIII. blev efter Kong Georgs Befaling afholdt i Kongeligt Hofkapel, Chapel Royal, St. James. Biskoppen af London og Dr. Sheppard officierede og Pastor Brostrøm assisterede.

10de Marts 1863—10de Marts 1913

50 Aar siden Dronning Alexandra som den unge danske Prinsesse steg i Land. Det var en betydningsfuld Dag. Det havde vekslet i Dronningens Liv — Prinsesse af Wales, Englands Dronning, Indiens Kejserinde, nu var det hendes Søn, der sad paa Thronen; men hun var lige elsket af sit Folk. Den Dag — 10de Marts — ønskede Dronningen at fejre i Stilhed med dansk Gudstjeneste i sit Hofkapel. Pastor Brostrøm ledede Gudstjenesten og prædikede, Provst Dr. Sheppard var med samt de nordiske Præster i London. Dronning Alexandra og Prinsesse Victoria mødte med Følge. Dronningen valgte selv Salmerne: "Min Gud befaler jeg min Vej," "Aldrig er jeg uden Vaade" og "Dejlig er Jorden."

Texten, der blev prædiket over, var de Bibelord, Dronningen i sin Ungdom med en fast, smuk Haand havde skreven i Bøgerne, indbundne i rødt Fløjl, hun gav til Alteret, og i hver Bog tilføjet: "For vor danske Kirke i London fra Alexandra": I Bibelen: "Du kjender fra Barndom af den Hellige Skrift, som kan gjøre dig viis til Salighed ved Troen paa Christus Jesus. Den ganske Skrift er indblæst af Gud og nyttig til Lærdom, til Overbevisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed, at det Guds Menneske maa vorde fuldkomment, dygtiggjort til al god Gjerning." I Alterbogen: "Lader saa Eders Lys skinne for Menneskene, at de se Eders gode Gjerninger og ære Eders Fader, som er i Himlene." I Salmebogen: "Synger for Herren en ny Sang, synger for Herren, al Jorden!"

Præstelisten.

Magister Iver Dideriksen Brink......1692—1702
Magister Jørgen Lauridsen Ursin.....1702—1713
Philip Julius Borneman..............1713—1725
Søren Poulsen ....1725—1745
Albert Michelsen ....1748—1770
Christian Roede ....1771—1773
Hans Hammond ....1774—1775
Alexander Holm ....1775—1780
Laurits Grooss ....1780—1792
Lars Bræmer ....1793—1800
Ulrik Frederik Rosing...............1801—1811
Andreas Charles Kierulf.............1812—1817

George Charles Smith.................1825

Charles Fuge Lowder.................1856
William Marle Lyall..................1856

Eiriko Magnusson ....1861—1863
James Mansell ....1863—1864
Johan Christian Ludvig Plenge.......1864—1865

Carl Frederik August Nielsen........1869—1872
Georg Ludvig Rasmussen Heden.....1872—1875
Otto Kyd Jacobsen Berthelsen.......1875—1878
Henrik Isidor Levinsen..............1878—1884
Christian Aurelius Søndergaard......1884—1886
Frederik Wilhelm Steinthal..........1886—1891
Alf Einar Holsten...................1891—1896
Andreas Vangberg Storm............1896—1902
Axel Bergh ....1903—1909

Aksel Rasmus Brostrøm..............1909—

Det er en betydelig Præsterække og Virksomhed fra Brink til Nutiden. Vekslende Kaar — mer og mindre til Velsignelse og Samvirke mellem Den engelske og Den danske Kirke. Forbindelsen i Kongehusene har bidraget, mest den danske Kongedatter, Dronning Alexandra — ved Bidrag og aandelig Indflydelse.

Pastor M. Melbye siger om Syvende Menighed i Indledningen til: "Fortællinger af Kirkehistorien": "Herren elsker denne højt begavede Menighed, og revser og tugter den af Kjærlighed for at den kan blive nidkjær og omvende sig, saa hele Brevet til den er, ret beset, væsenligen en Skriftetale, hvorved Herren forbereder Sine til den sidste store Nadvere i den stridende Kirke. — Derefter følger den store Bryllups-Nadvere histoppe."

Herren har sagt: Jeg kommer snart. Krigenes Tegn tyder derpaa. Er det i hans forborgne Raad, endnu en lille Tid, og Anglerfolkets Menighed skal virke, saa Syvende Menighed mere træder afsluttende frem, da give Herren i Naade, den danske Menighed maa være med, som det var Biskop Grundtvigs lyse Haab:

"Der mødes med Guds Apostler vi
Og Himlens Helteskare,
Da styrker os Aanden godt deri,
Med dem vi til Himmels fare.

Thi kalder vi nu med Mund og Pen
De Angler i Kristenheden
Guds Ords og Vor Herres Færgemænd
Fra Vester- til Nørreleden."

Til Vester-, Østerlide, til "det gamle Hindostan."

Kilder: Foruden Kirke-, Verdens- og Danmarks Historier, Magasin for den nyere danske Kirkehistorie, 1792, H. Faber: Danske og Norske i London og deres Kirker, Den danske Kirke og Menighed i London, E. F. Wolf: Samlinger til Historien af den danske og norske ev. luth. Kirke i London, 1802, Professor P. S. Vig: Prins Jørgen af Danmark i Kirkehistoriske Samlinger. 5te Række, 2det Bind, Historisk Tidsskrift, 5te Bind, 1884, P. W. Becker: De danske Gesandtskabskapeller i Udlandet, Fru Hedevig Rosing: Erindringer om Livet paa de engelske Fangeskibe 1807—1814, Memoirs of the Rev. Joseph Eastburn, Philadelphia, 1828, Vibergs: Præstehistorie, Pastor A. V. Storm og Pastor A. Broströms Artikler i "Havnen", Aarg. 1813—18, Meddelelse fra Kammerherreinde S. Oxholm.

Styrmand Richard Olssen.

landt de mange danske Sømænd, som i de rolige Tider sejlede paa England, var der en dansk Styrmand Olssen. Om han har haft Velsignelse af den danske Kirke i London er i det Uvisse; men det er sikkert, han i den engelske Kirke fandt sin Brud, en god, trofast Hustru. Hans Sønnesøn var den bekjendte Pastor, Professor, Dr. Olssen.

Da Olssen var Professor ved St. Stephens College, Annandale, New York, bad jeg ham om nogle Oplysninger angaaende sin danske Herkomst. Han skrev 7de Juni 1902:

"Min kjære Pastor Andersen!

Min Bedstefader var Richard Olssen, født i Kjøbenhavn. Jeg ved ikke bestemt Dato, men det var formodentlig mellem 1770 og 1775. Han var Styrmand ombord paa et ostindisk Kjøbmandsskib.

Han døde tilsøs i Aaret 1803, og blev begravet i det Indiske Ocean.

Han blev 1799 gift i Bristol, England, med Mary Ann Jones, Datter af Eduard Jones.

Han havde 3 Børn:

1. James Sanson Friess Olssen,
2. Richard Holmes Olssen, og
3. Eduard Jones Olssen,

som nu alle er døde."

En ung Pige, Mary Jones i Wales, gik tilfods ca. 48 Mil til Præsten i Bala for at faa en Bibel paa sit Modersmaal. Hendes Trang til Guds Ord var medvirkende til Dannelsen af det Britiske Bibelselskab 1804. Det er uvist om de to Mary Jones var

i Slægt, men Olssens Bedstemoder var, som hende, from og gudfrygtig.

Styrmand Olssen kom til at fare paa Amerika og Indien, og saa fik han sin Hustru til New York.

Den 15 Juni 1803 blev Eduard Jones Olssen født i New York (Professor Olssens Fader). Om Styrmanden var hjemme og saa sin lille Søn er i det Uvisse. Det var i Aaret han drog ud paa den lange ostindiske Rejse, hvorfra han ikke kom tilbage. Det indiske Ocean blev hans Grav, der hviler han til Herrens Dag, naar Havet skal afgive sine Ddøe.

I Kirkebogen til den gamle Trinity Kirke, Broadway, New York, staar der: Vol. I., page 540:

"Nov. 27, 1803 — — Edward Jones, born June 15, 1803. Parents: Richard & Mary Olsen."

De har saaledes sluttet sig til Trinity Kirke, men der staar ikke andet om dem. Det er indført med det almindelige: "Olsen"; Professoren har altid skrevet sit og Familienavnet: 'Olssen."

Der var flere Danske i Forbindelse med Trinity, derom vidner Mindesmærket paa Kirkegaarden over Lars Nannestad, som døde 1807 i New York.

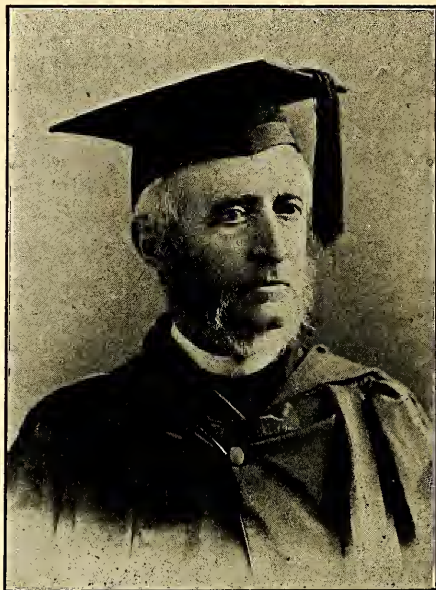
Nu var Olssens Hustru Enke med 3 Smaabørn, det mindste ved Brystet, efter et kort lykkeligt Ægteskab; det var tunge Kaar, men Herren var hendes Forsørger og de Faderløses Fader.

En Familie Richard Whittingham fra Birmingham, England, boede i New York; de som Olssens hørte til Church of England ,og der var et inderligt Venskab mellem de to Familier. Whittingham var en god Støtte for Enken med de tre Smaabørn.

I Familien Whittingham kom der en lille Dreng 2 December 1805, som i Daaben fik Navnet: William Rollinson Whittingham, den senere bekjendte Professor og Biskop af Maryland. William og Edward J. Olssen var Venner fra de tidlige Drengeaar. De var som Brødre gjennem hele Livet.

William havde Lyst til Bogen. Dels ved privat Undervisning arbejdede han sig frem, kom paa Columbia, og paa Præste-Seminariet og tog 1827 en god Examen.

For Edward blev det Haandværk og i Forretningslivet. Han arbejdede sig frem til en god Stilling, Skræder og Klædeshandel.

Pastor, Professor, Dr. William Whittingham Olssen

Søn af Edward Jones Olssen og Hustru Abigail Cronin Olssen. blev født den 11te Maj 1827 i New York.

De hørte til All Saints Church. Hans Faders Ven skulde have første Præsteordination: Diakon. Det var Begivenheder for dem begge, og saa fik den lille Dreng Navnet: William Whittingham Olssen.

I New York levede han en lykkelig Barndomstid i et fromt Hjem. Hans Liv var uden store Omskiftelser, men med stor Betydning for Kirken. Som sin Navner William var Bogen hans Lyst fra Barndommen, og han blev vejledet af ham. Whittingham var 1827 ordineret til Diakon og 17 Decbr. 1829 ordineret Præst for St. Marks, Orange, N. J. Virkede der til 1831, saa Præst ved St. Lukes Kirke i New York, 1837, Professor ved General Seminar, New York, 1848 Biskop af Maryland. Fra 10 til 13 Aars Alderen kunde den lille William læse og forberede sig under hans dygtige Vejledning.

Pastor, Dr. W. A. Mühlenberg oprettede sammen med sin Ven Pastor, Dr. C. F. Cruse en kristelig Skole med Collegeuddannelse og Forberedelse til Seminarist. — Cruse var født

af danske Forældre i Philadelphia. — 1826 blev der begyndt i det senere kjendte College Point, Long Island, ud mod det dejlige Sund; fortsat under Mühlenberg og Cruse til 1846. Cruse var tillige Præst for en Menighed i New York. Der gik en dyb Missionsaand gjennem Skolen. Mühlenberg var greben af Dr. Pusey i England, men med stort Frisind ud fra Jesu Bøn, Joh. 17, de alle maa være Et. Hans og Cruses Virksomhed satte dybe Spor. Han holdt af at kalde sig en Evangelisk-Katholik. Deres Ven, Jackson Kemper, blev Missionsbiskop helt ud til det temmelig ubeboede Wisconsin. Kemper kom til Seminariet i New York, hvor han holdt en glødende Tale til Studenterne, om at drage mod Vest som Missionærer blandt Indianere og Indvandrere. Professor Whittingham talte ligesaa begejstret, og Biskop B. T. Onderdonk var stemt derfor. Mühlenberg og Cruse støttede det alt de kunde. Der meldte sig 4 unge Mænd med James Lloyd Breck i Spidsen. De vilde danne et Broderskab, leve ugift, gaa i lang grov sort Præstedragt om Vinteren, om Sommeren af tyndere Klæde. De vilde holde Skole og drage ud paa Mission.

Det blev Begyndelsen til Nahsotah i Wisconsin, hvorfra udgik som Præster: E. Unonius, svensk, M. F. Sørensen, dansk Student fra Kjøbenhavn, og J. G. Gasmann, norsk. Professor Whittingham var med at tænde en Ild, som brændte længe ved Seminariet. Han ordnede en Lithurgie og Bønnebog til de, som drog Vest. Dermed sluttede han som Professor. Han blev indviet til Biskop for Maryland 7 September 1840.

Alt dette gjorde dybt Indtryk paa den 13 Aars William. Han vilde være Missionær og Præst. Meget ung kom han til Columbia, og som 19 Aars Yngling tog han en god Examen 1846. Saa kom det theologiske Studium ved Seminariet, hvorfra han 3 Aar efter, 1849, gik ud med god Examen. Der var strax Kald til den 22-aarige Kandidat. Den 29de Juni 1849 blev han ordineret til Diakon og sendt som Missionær til Platville og Gilboa, New York, for at samle og oparbejde en Menighed.

Studierne lagde han ikke til Side. Aaret efter, 1850, tog han Graden: M. A. (Magister Artium). Da han var 25 Aar blev han ordineret til Præst.

Aaret fik foruden en anden stor Betydning for ham. Biskoppens yngste Søster, Louisa — over 25 Aar yngre — havde været Williams Legekammerat. Venskabet blev inderligere

gjennem Aarene og under de graanende Dage. Hun var Williams Brud. Som Biskoppen var en smuk Mand var hun kjendt som smuk.

Den 23de April 1851 stod Brylluppet mellem Frøken Louisa Whittingham og Pastor William Whittingham Olssen.

Han skulde være Præst for St. James the Less Church (St. Jacob den Mindre eller Yngre Kirke) i Scarsdale, New York. Der var en smuk romantisk Natur, Skov og Land, den Gang anset noget langt fra Byen, nu hører det næsten til Storstadens Forstæder. Menigheden var kun lille. — St. Jacob den Mindre ansees almindelig for at være Apostelen Jacob Alphæus Søn, der efter Sagnet led Martyrdøden ved Korsfæstelse i Ægypten. Andre, at det er Jacob, Herrens Broder, første Biskop i Jerusalem, hvor han led Martyrdød, og at Jacobs Brev i Ny Testamente er af ham. —

Pastor Olssens Virksomhed blev visselig efter St. Jacobs Paamindelse i Jesu den Herliggjortes Tro uden Persons Anseelse. Det unge Præstepar fik der deres lykkelige Hjem og Virksomhed i 20 Aar fra 1851 til 1871. Biskop Whittingham var der og lagde Grundstenen til en ny Kirke 24de Juni 1850 og Olssen fik bygget en smuk, solid Kampestens Kirke, som den 28de Juni 1851 blev indviet af Biskop Delancy af Western New York. I 1861 fik Olssen bygget Præstebolig.

Den første Vielse Olssen har indført i Kirkebogen er 27de Maj 1851 mellem Augustus Bleecker og Alethea Popham. En Familie, som senere blev knyttet nær til Olssens.

Tager man Kirkebogen og gaar man paa Kirkegaarden under de store, skyggefulde Træer, da ind mod Kirkens Mur ser man, der er kjære fra Familien og Præsteboligen, som er lagte til Hvile. Der er Mindestene med Kors, eller indhugget. — Paa en Sten læser man: "Elisa Whittingham." (Fru Olssens Søster.)

Paa en anden: "Richard Whittingham Olssen, født 27de Juli 1856, lagt til Hvile 29de September 1861. Ellen Margrethe Olssen, født 8de Oktober 1853, lagt til Hvile 26de September 1861. Det er de, som følger Lammet, hvor det gaar."

Paa en tredie: "De, som sove i Jesus, vil Gud føre frem

med ham. Edward Jones Olssen, født 15de Juni 1803. Gaaet til Hvile den 12te Maj 1859." og der staar: "Ella Mary Olssen."

Pastor Olssen var en dygtig Mathematiker. I 1871 fik han Kald som Professor i Mathematik ved St. Stephens College i Annandale, New York. Det ligger smukt lidt inde fra den skjønne Hudsonflod.

Det var ikke let at bryde op, men Kaldet blev fulgt

Pastor Cruse var i 1846 bleven Præst ved den gamle Trinity Kirke i Fishill Village ved Hudson; nogle Aar efter blev han Bibliothekar ved Seminariet i New York. Nu drog en anden Præst af dansk Herkomst noget længre op.

Olssen var Professor i Mathematik fra 1871 til 1873, Professor i Græsk og Hebraisk fra 1891 til 1896, i engelsk Litteratur og Historie, atter i Mathematik. Selv fik han Doktorgrad og øvede en betydelig Præstevirksomhed ud fra den smukke Kirke, der laa frit ved Skolen.*)

Biskop Whittingham havde paa Grund af Alder og Svaghed nedlagt Embedet og var flyttet til Orange, N. J., hvor han begyndte sin Præstevirksomhed. I 1879 kunde det mærkes, det stundede mod Sabathshvilen. Hans Hustru og Børn, Sønnen var Læge, vaagede over ham med Kjærlighed. Selv bereddede han sig til sin Bortgang. Da Sygdommen vendte sig under Sønnens Doktorpleje, sagde Sønnen en Dag: "Du er meget bedre Fader, hvorfor tala saa megt om Døden, jeg har havt Patienter med samme Symptomer, som alligevel har levet længe." Da foldede Biskoppen sine Hænder og rakte dem op, idet han sagde: "Maa Gud af sin store Naade forskaane mig for et saadant Liv." Enden kom hurtigere end Familien havde tænkt. En Dag blev der sendt hurtig Bud efter en Præst. Hans Hustru saa, der var hastig Forandring, og hun kaldte paa Børnene og sagde: "Eders Fader er døende." Han hørte det, der gik et lyst Smil over hans Ansigt, strakte sig ud og var død, før Præsten kom. Lægen blev spurgt af en Ven: "Hvoraf døde egentlig Deres Fader?" Han fik til Svar: "Han døde som Svar paa sin Bøn." 17de Oktober 1879 var Olssen med at lægge ham tli Hvile, hvis Navn han bar med Ære.

I New York havde jeg været sammen med Professor Olssen,

*) Blandt Lærerne er for Tiden, 1918, Pastor Peter Ferdinand Lange fra Kjøbenhavns Universitet, Mediciner og ordineret Præst af Biskoppen af Maryland. Diakon 25 Marts 1914; Præst 27 Sept. 1914. R. A.

og jeg skulde besøge dem paa St. Stephens College. I 11 Aar havde jeg rejst til Poughkeepsie og holdt dansk Gudstjeneste. Der blev dannet en engelsk-luthersk Menighed, Danske mente, de burde være med. Jeg holdt Slutnings-Gudstjeneste med Altergang Onsdag Aften, 18de December 1901, vilde derefter besøge Professor Olssens. Tidlig Torsdag Morgen 19de tog jeg med Toget i dejligt Vintervejr, gik fra Barrytown Station til St. Stephens College; kom saa tidlig, jeg var med Olssen og Studenterne til Morgengudstjeneste i Kirken. Olssens havde ikke Husholdning, spiste sammen med Studenterne eller fik Mad bragt ind. Begge var lige venlige og omhyggelige for mig, saa jeg forstod saa godt, hvad en Præst havde sagt, der havde været paa St. Stephens College: "De er et Par Hellige, som Studenterne ser op til med Kjærlighed."

Der hang et smukt udført Ungdomsbillede af Fru Olssen. Jeg stod og saa paa det. Han kom og sagde: "Det er min Hustru," føjede smilende til: "men den Gang var hun en Del yngre end nu." Men han saa med samme Smil paa den graanende Hustru.

Efter Besøget skrev han: "Jeg vil sende Dem mit Fotografi og vil være glad ved at faa Deres. Min Hustru forener sig med mig i kjærlig Hilsen."

8de August 1902 skrev han fra Bloomfield, N. J., at han med sit 75 Aar havde taget sin Afsked med Pension. "Jeg husker med Glæde Deres Besøg i Annandale, og vilde have indbudt Dem til Sommerbesøg." Nu kunde han ikke. De var alt ved at flytte til deres Datter, eneste levende Barn, Fru Emily Bleecker i Bloomfield. Hun var gift med en Søn af det første Par han viede i Scarsdale. De har flere Børn. Med venlig Hilsen fra hans Hustru skrev han, nu kom han paa Besøg hos mig.

Dr. Olssen forstod ikke Dansk, havde aldrig været over Havet eller til dansk Gudstjeneste; men der var noget, som drog ham mod Danmarks Kirke. — Med Besøget trak det ud til 15 Nov. 1903. 23de Søndag efter Trefoldighed. — Vi havde da en Festgudstjeneste i Anledning af Kong Christian IX.'s 40de Regjeringsaar. Dr. Olssen og jeg var begge i Ornat ved Alteret. Efterat jeg havde prædiket paa Dansk, gik Dr. Olssen paa Prædikestolen og talte paa Engelsk. Han mindede om, hvorledes de Danske i gamle Dage drog ud, og med Henblik paa Dagens Text: Giv Kejseren det hans er, og Gud det, som Guds er,

tillige paa Kongens Regjering—Han saa en dansk Gudstjeneste og en lille Drengs Daab.—Grev Ahlefeldt-Laurvig var den Gang ved Konsulatet og med Grevinden i Kirke, de og Dr. Olssen var bagefter hos os.

Ved Jul blev der taget et Billede af Kirken, sneklædt, med min Hustru og mine tre Døttre udenfor. Det sendte jeg ham til Julen. 31te December 1903 takkede han for det og skrev, det mindede ham med Glæde om et Besøg, han haabede at gjentage. Det var noget nyt at deltage i en Gudstjeneste, han ikke forstod; men hvad han saa, og Sangen, stetme ham til stille Andagt. Med Jule- og Nytaarshilsen skrev han: "hils kjærlig Fru Andersen og glem ikke Børnene. Deres Broder i Kirken."

Den 13de Januar 1904 døde hans Hustru. Hun blev lagt til Hvile i Scarsdale.

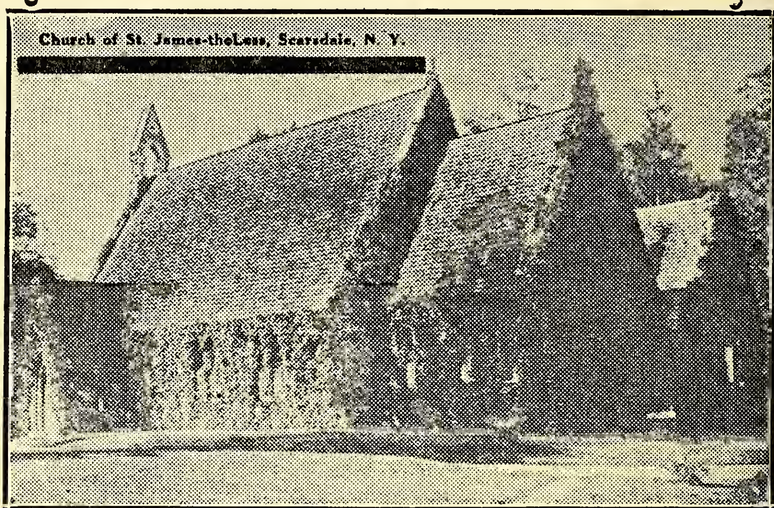
Den virksomme Mand blev stedse svagere, saa da jeg skrev til ham om at komme til Mindegudstjenesten for Christian IX. svarede han 17de Februar 1906, han kunde ikke, hvor gjerne han vilde være med til en Mindefest for en saa god, kristelig Konge. Han skrev: "Deres hengivne Ven og Broder i Kristus." Det var hans sidste Brev til mig.

Hvor svag han end var, naar der i November var Stiftsconvent i St. John the Divine og i Synode Hall, da maatte han til New York. Der mødtes vi. Sidste Gang efter Gudstjeneste, før Eftermiddagsmødet i Synode Hall, gik jeg over i St. John the Divine, han kom ene imod mig. Han sagde, han havde været inde for at se, hvor det skandinaviske Kapel skulde være, og vilde vi skulde gaa tilbage. Hvad Mühlenberg og Cruse havde talt om, det havde Olssens Ven, Biskop, Dr. Potter forunderlig ført frem. Der blev arbejdet ud fra det vældige Kor paa Kapeller for de 7 Tunger efter Johannes Syner paa Patmos. Da vi stod ,hvor det skandinaviske Kapel skulde være, sagde han Navnet var endnu ikke helt bestemt. Han syntes, det efter Nordens Apostel, skulde hedde St. Ansgars Kapel. Jeg var fuldt ud enig med ham. — Det blev Navnet.*)

*) Onsdag Formiddag den 3die April 1918 blev St. Ansgars Kapel indviet af Biskop, Dr. D. H. Greer. Det er af Pastor Dr. Huntingtons Familie og Venner bygget til hans Minde. Biskoppen sendte mig Billet til Indvielsen. Den svenske Pastor, Dr. Hammarskiöld var ligeledes med. Vi, med en Del Præster, deriblandt Biskop, Dr. Courtney, der har været Biskop for Nova Scotia, var med i første Altergang i det indviede St. Ansgars Kapel. R. A.

Hans sidste Aar var tunge, et Skyggeliv, men under en Datters kjærlige Pleje.

Syn og Hørelse blev svækket i betænkelig Grad. Naar jeg besøgte ham, og blev gjenkjendt, var der et lyts Smil. En Gang sagde han, det var længe siden, han havde været i Kirken, han kunde næsten ikke gaa; men naar det blev mildere, maatte han derhen. Han kunde intet høre, og næsten intet se; men han vidste, hvad der foregik, Herren var der, og saa ofte han kunde, maatte han til Herrens Bord i Kirken. De sidste Gange kunde han knap raabes op, selv for Datteren var det vanskeligt.

Church of St. James-the-Less, Scarsdale, N. Y.

Han døde 21de Juni og blev 23de Juni 1917, 90 Aar, lagt stille til Hvile ved Siden af sin Hustru i Scarsdale under Træernes Skygge ind mod Kirken, som da i Sommertiden var dækket med Grønt. Hans Datter skrev til mig, han var meget svag, og selv for hende var det saa at sige umuligt at tale med ham, saa det var en Trøst, han nu var lagt til Hvile.

Professor Olssen har udgivet flere Skrifter, Prædikener, Afhandlinger og Bidrag til Magasiner og kirkelige Blade. Det er dog som Præst, og Lærer for vordende Præster, han har øvet den største Indflydelse og været til Velsignelse for mange.

Efter et langt og virksomt Dagværk i Herrens Tjeneste hviler nu den trætte Tjener af dansk Herkomst — det han for-

talte med Glæde — tilligemed sin Ungdomsbrud og Hustru, Børn, Slægt og Venner af Menigheden og andre ind mod den Kirke, hvori han tjente saa tro. Som han selv har sat paa en Mindesten om de, der sove i Jesus, hviler de i det store Haab! Thi dersom vi tro, at Jesus er død og opstanden, da skal og Gud saaledes føre de Hensovede ved Jesus frem med ham. 1 Thes. 4, 14. Være med Skaren, der følger Lammet, hvor det gaar. Aab. 14, 4.

(Alt væsentlig efter Dr. Olsens Breve, Meddelelser samt fra hans Datter og fra Kirkebøger.)

—o—

Den danske Styrmands Sønnesøn har sat dybe Spor i Episkopalkirken ved sin Virksomhed som Præst og Professor. De rolige Forhold, hvorunder Styrmanden kom til Amerika, blev afløst af de urolige Tider med 1800. En ung Søofficer var da blandt de mange, der førtes som Fanger til England; han kom som den frie Mand til Amerika, hvor hans Sønner og Sønnesønner har virket til Velsignelse som Præster til Nutiden.

En Sønnesøn er den første Biskop af dansk Herkomst i Amerikas Episkopalkirke, og hans Søn — Sønnesøns Søn — har som Officer kæmpet for Rettens Sejer mod den før saa mægtige Kejser blandt Amerikas brave og taprep Sønner.

De rolige Tider kom. Havet øvede fremdeles sin dragende Magt over Danmarks raske Sønner, de drog ud, og flere fik fremragende Stillinger, tro mod det nye Land, og Landet hvor Vuggen stod. Blandt dem var atter en Styrmand. Han blev Kaptain, Konsul og hædret af Kongen med Ridderordenen. Fader til den første Bispinde af dansk Herkomst i Episkopalkirken.

Sømandsstanden med Sømandsmissionen har ydet betydelige Bidrag til Kirkens Udvikling i Amerika.

—o—

Søofficer Johan Jensen

— John Johnson —

SØNNER, SØNNESØNNER.

De sidste Aar blind. Taget efter hans Død.

T nyt Aarhundrede begyndte i Danmark med, der blev skudt Nytaar ind 1801 paa Kjøbenhavns Rhed, og Flaaden taget 1807. Mangen en Sømand, som fredelig havde sejlet paa England, førtes som Fange dertil og blev holdt i Fangeskibene.

Blandt Fangerne var en ung dansk Søofficer, der i Amerika blev Stamfader for en anset Præsteslægt.

Søofficer **Johan Jensen,** i Amerika hed han **John Johnson,** er født den 12te August 1786 paa Syderø, Færøerne, Danmark.

Familietraditionen siger, han var i den danske Flaade og med i Slaget paa Kjøbenhavns Rhed den 2den April 1801.

Paa Færøerne færdes de fra Børn paa Havet; han var da

i 15 Aars Alderen, 1807 kalder Traditionen ham Officer i den danske Flaade, og den 21-aarige Søofficer var blandt Fangerne, da Englænderne bortførte Flaaden. Antallet af danske-norske Fanger naaede op mod 7,000, som fordeltes paa forskellige Fangeskibe, af hvilke det mest kjendte er "Bahama", hvor det antages, Johan Jensen var Fange. Han var sikkert under Pastor Rosings Paavirkning, og det er ikke usandsynligt, den kristelige Alvor, som prægede hans Liv, blev paavirket i hans Fangetid. Helt længe var den unge Officer ikke i Fangenskab. Der var omtrent 300 af Fangerne, der gik i engelsk Tjeneste. Jensen blev løsladt, og som Sømand gik han med en engelsk Hvalfanger paa en Expedition til Sydhavet. Paa denne sydlige Ishavsfart blev han atter Fange. Fartøjet, han var med, blev taget af den amerikanske Captain David Porter, der førte Fregatten "Essex". Fra Fange traadte han som tjenstgjørende ind i den amerikanske Flaade. — Nu kjendt som John Johnson.

Da Captain Porter den 28de Marts 1814 sejlede med "Essex" ud af Havnen ved Valparaiso i Syd Amerika, blev han angreben af to engelske Fregatter, "Phoebe" og "Cherub". Trods Modvind og Overmagt, kjæmpede Captain Porter tappert til der gik Ild i Skibet, saa maatte han stryge Flag. Nogle af hans Mænd svømmede i Land. I dette blodige Slag var Johnson med. Han reddede Livet men mistede højre Arm. Der var mange Saarede, der kom under Lægebehandling. Paa "Essex" var der en 13 Aars Dreng, David G. Farragut — den senere bekjendte Søhelt — han hjalp Lægerne en hel Maaned med at passe og pleje de Syge og Saarede, altsaa ogsaa Johnson. Senere blev de sendt med Skibet "Essex Junior" til New York.

Efter pensioneret, udtraadt af Flaadens Tjeneste, tog han til Troy, NewYork.

I Albany, eller der i Nærheden, boede en kjendt Doctor Thomas Brown, der nævnes som den første i Amerika, der i sin Praksis anvendte Elektricitet. I 1817 udgav han en Bog om dens Anvendelse. Ligeledes skrev han en historisk Beretning om Shakerne, som havde en Koloni ved Troy.

John Johnson blev gift med Doctorens Datter, Elizabeth Everett. De bosatte sig i Troy og her blev deres Sønner fødte: William Ross Johnson, 1826, John Everett Johnson, 1828.

I kirkelig Henseende var Johnson en alvorlig Methodist. Han lod sine to Sønner studere i det Haab, de skulde blive

Præster i Methodistkirken, begge blev Præster i Episkopalkirken.

Fra Troy rejste han til Vermont, boede i Sheldon, dog mest i Poultney. Der levede han sine sidste Dage. Et Par Aar før sin Død blev hna blind. Han oplevede den Glæde at se sine Sønner som Præster, og begge en Tid Præster i Vermont, saa han kunde sidde under deres Prædikestol og høre dem forkynde Guds Ord, og høre med til deres Kirke.

Hans Hustru døde 1846 i Poultney, Vermont, og der døde han og blev begravet hos hende i 1867, nästen 80 Aar gammel.

Det Indre af Trinity Kirke, Poultney, Vermont.

I den Episkopale Trinity Kirke, Poultney, har Familien indsat et Mindevindue for deres danske Stamfader.

Det er i Glasmaleri med Symboler. Øverst en Triangel med en Due. Nedenfor et Kors og paa pden ene Side en Krone og paa den anden Side en Stjerne.

Derunder staar:

"JOHN JOHNSON

a Native of Suderoe, Faroe Islands

Departed this Life

after a Pilgrimage of hardship and suffering in the Communion of the Holy Catholic Faith.

Aged 80 Years.

I have kept the Faith, henceforth there is laid up for me a Crown of Righteousness."

(JOHN JOHNSON

Født paa Syderø, Færøerne,

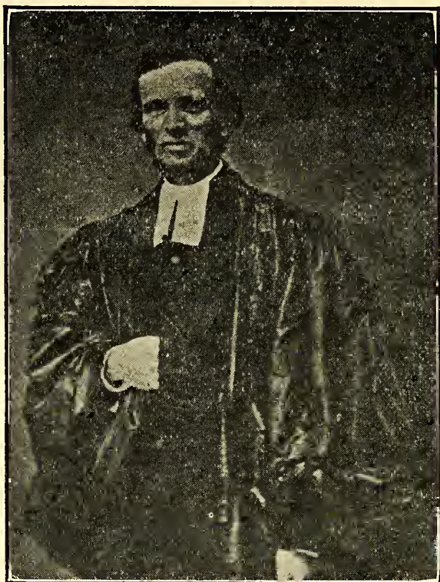
Forlod dette Liv

efter en Pilgrimsvandring gjennem Trængsel og Lidelse i den hellige almindelige Kirkes Samfund og Tro.

Jeg har bevaret Troen. Iøvrigt er Retfærdigheds Krone henlagt til mig.)

I korte Træk skal nu følge den gamle danske Søofficers Præstesønner og deres Virksomhed og videre hans 3 Sønnesønner. Efterkommerne af den danske Krigsfange i England har virket til Velsignelse i Kirken i Amerika.

Søofficer John Johnsons to Præstesønner.

PASTOR WILLIAM ROSS JOHNSON

Søn af John Johnson og Hustru, Elizabeth Everett Johnson født 12te Januar 1826 i Troy, New York.

Kandidat fra Methodisternes Præsteskole Wesleyan College, Middletown, Connecticut.

Han blev Præst i Episkopalkirken og Præst følgende Steder:

Han blev Præst i Windsor, Vermont.

Gift med Adeline Dickinson fra Middlefield, Connecticut.

Derefter Præst for Emanuels Kirke, Little Falls, New York. Han var der fra 1ste Juli 1856 til 1ste Januar 1858. Var nogle Maaneder borte, men tilbge igjen 1ste Juli 1858 og blev til ind i 1862.

Han har faat den Ros under sin Virksomhed, at han var

en ualmindelig virksom og dygtig Mand og af et vindende Væsen, saa Menigheden gik godt frem under hans Virksomhed. En flittig, lærd Mand med et skrøbeligt Legeme.

Derefter blev han Præst ved Holy Innocents Kirke i Albany, og var der fra 1862 til1864.*)

Hans sidste Kald var Christ Kirke i Hudson, New York. Han tiltraadte 1ste Maj 1864. Han virkede med ualmindelig Iver og Dygtighed paa at faa Kirken paa et solidt timeligt og aandeligt Stade. Altid paa Færde for at samle Midler til Afbetaling af Kirkens Gjæld, hvilket fuldstændig lykkedes for ham. Han fik Midler til at bygge et smukt Kapel til $4,000. Samlede til et Fund, saa der kunde kjøbes Præstebolig.

Virksom i aandelig Henseende, stadig omkring i sin Menighed, til Syge og Sunde. Veltalende og vindende i sin Prædiken. Han var almindelig agtet og elsket af sin Menighed.

Den travle Virksomhed nedbrød ikke alene helt hans skrøbelige Legeme; men han led af Nervøsitet, saa han kunde ikke altid udføre sit Embede, som han gjerne vilde. Han maatte have Hjælp. Paa Grund af Nervesvækkelse blev hans sidste Dage tunge. Den 10de November 1869 maatte han helt nedlægge sit Embede og søge Hvile paa et Asyl i Utica, New York.

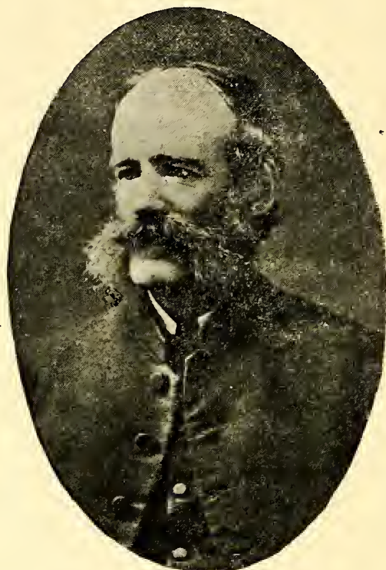
Hans Hustru døde 8de Februar 1890. Hun havde trofast delt alt med ham. Det var ikke længe, han skulde overleve hende, de skulde, saa er Haabet, snart mødes i Guds Paradis. Sabathshvilen kom for ham den 16de April 1890, 64 Aar. Han døde i Utica, New York. Begravet i Vale Kirkegaard, Schenectady, New York.

---

*) Lige før Pastor Johnson kom til Albany var en dansk Mand rejst derfra, Pastor Hans Heinrich Ebsen, født 19de Marts 1809, Søn af Præsten i Langeness, Kandidat fra Kiel. En Tid Kapellan hos en dansk Præst i Slesvig. Sognepræst i Silverstedt da Krigen brød ud. Han sluttede sig til Oprørshæren. Afsat af den danske Regering, og kom med Familie 1852 til Amerika. Han blev tysk luthersk Præst i New York Ministerium, en Tid i Albany. Døde 25de September 1886 i Waterloo, N. Y., omtrent 84 Aar. — Hans Svigersøn, Pastor Christian Hermann Thomsen, født 11te Januar 1828, var Officer i Oprørshæren. Døde som tysk luthersk Præst 9de Maj 1867 i Syracuse, N. Y.

Den danske Pastor Tage Teisen har i de sidste Aar til Slutningen af 1918 været Præst ved St. Peters episkopale Kirke i Albany. R. A.

Hans tre Sønner blev fremragende Præster i Episkopalkirken: Pastor William Everett Johnson, Provst Eduard Campbell Johnson og Biskop Irving Peake Johnson.

PASTOR JOHN EVERETT JOHNSON

Søn af John Johnson og Hustru Elizabeth Everett Johnson er født 8de August 1828 i Troy, N. Y.

Han gjennemgik Union College i Schenectady, New York. Kandidat fra General Seminar i New York 1853.

Efter Examen og Ordination blev han Præst for følgende Menigheder: West Randolph og Middlebury, Vermont.

I West Randolph blev han i 1854 gift med Adelaide Griswold. Hun døde 1856.

Derefter Præst i Sheldon, Vermont, fra Maj 1855 og var der til August 1860.

I 1858 blev han gift anden Gang med Abbie Elizabeth Carlisle fra Sheldon.

Fik saa Kald fra Athen, New York.

Derfra gik det mod Vest, hvor han blev Præst i Hasting, Minnesota.

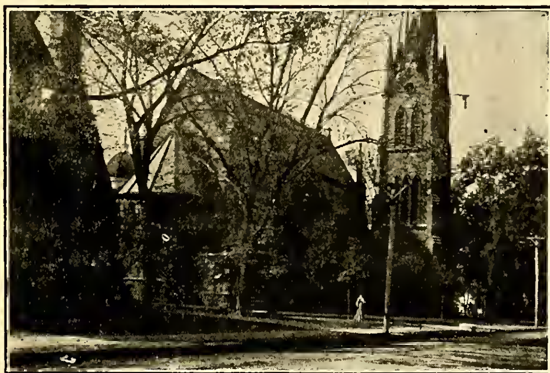
Saa kom der atter Kald fra Øst, og han blev Præst i Bainbridge, New York.

I 1885 blev han Præst ved Calvary Kirke i Syracuse, New York. Det blev hans sidste Menighed, men i over 20 Aar udfoldede han fra Calvary Kirke en velsignelsesrig Virksomhed i Herrens Tjeneste. Han var Medlem af Facultet for St. Andrews Divinity School. De sidste 5 Aar før sin Død maatte han trække sig tilbage fra fast Præstevirksomhed; men hjalp lejlighedsvis. De to sidste Aar før han døde var han blind.

Han havde følgende Børn: I første Ægteskab: Annie S. Johnson. I andet Ægteskab: Elizabeth Johnson, John Henry Johnson og Everett Carlisle Johnson.

Han døde 2den Februar 1910 i sit 81de Aar i sit Hjem i Syracuse. Han blev begravet i Sheldon, Vermont.

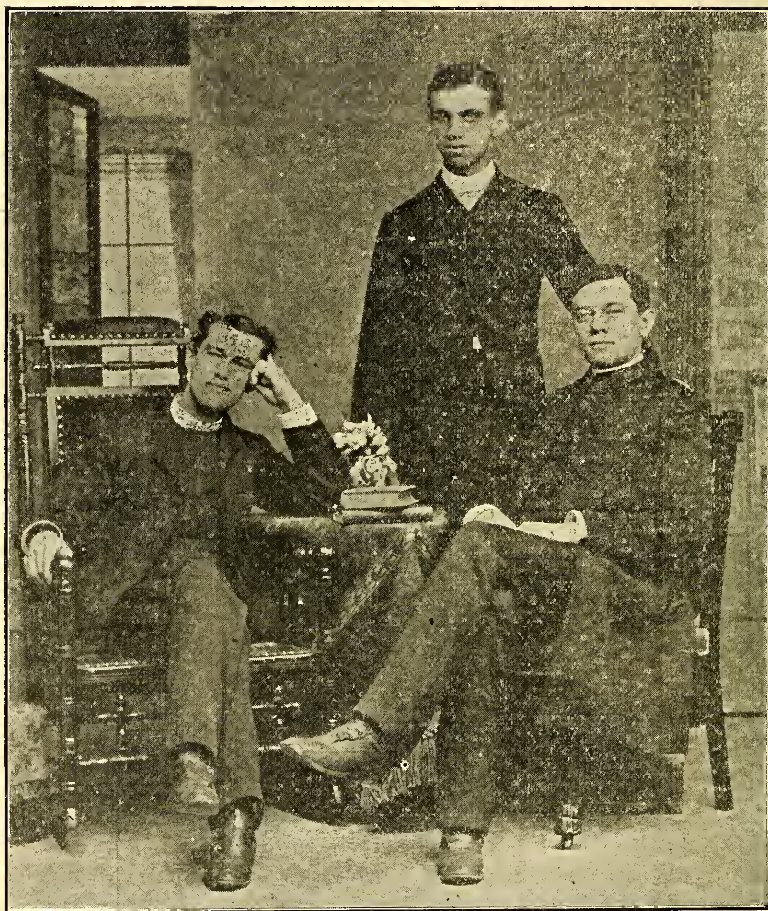
Hans Børn vandt et hæderligt Navn i Forretningslivet. Datteren, Frøken Elizabeth (Bessie) Johnson har virket som Sygeplejerske. Hun har samlet og bevaret en Del af Familiens Traditioner.

Kristus Kirken, Hudson.

Søofficer John Johnsons tre Sønnesønner

Præst, Provst, Biskop.

E. C. JOHNSON. J. P. JOHNSON. W. E. JOHNSON.

Da Biskoppen var Student, Schenectady, N. Y.

1. **Pastor William Everett Johnson,** Søn af Pastor William Ross Johnson og Hustru Adeline Dikinson Johnson.

Født 6te April 1857 i Little Falls, New York.

Tog Examen ved Union College, Schenectady, N. Y., i 1878.

Derefter paa Berkeley Divinity School, Middletown, Connecticut, i 1882.

Efter Ordination i Episkopalkirken betjente han Menighederne i Bristol og Plainville, Connecticut. Kom saa til New York og blev Præst ved St. Chrysortomus Kirke, som hører ind under Trinity Korporation som Kapel.*)

Den 18de Juni 1901 blev han i New York gift med Frøken Mary Alice Cavanagh. De fik en Søn: Everett Redfield Johnson, 7de Juni 1903. Var en Tid Præst i Chapaqua, New York, her fik de Sønnen: Irving Doughlas Johnson, 1. September 1907.

Saa kom der et Opbrud med Rejse mod Vest. Han blev Præst for St. Johns Kirke i Wausau, Wisconsin.

Her havde han den Sorg, at hans Hustru døde den 9de Oktober 1908. Gift igen i Januar 1918 med Alice Norman.

Han er nu Præst ved Christ Kirke i La Crosse, Milwaukee Stift.

---

2. **Provst Eduard Campbell Johnson,** Søn af Pastor William Ross Johnson og Hustru Adeline Dikinson Johnson. Født i Little Falls, New York, 1 Marts 1859.

Kandidat fra Berkeley Divinity School, Middletown, Conn.

Efter sin Ordination i Episkopalkirken Præst paa følgende Steder: Bristol, Connecticut, Duluth, Minnesota, Devils Lake, Nord Dakota, Kansas City som Provst for West Missouri under Biskop, Dr. S. C. Partridge, hvis Hustru er dansk.

Provst Johnson er gift med Anna Lawton. De har 6 Børn: Theodore, Ruth, Paul, William og Philip samt Everett Walter, som er død. Provst Johnson er nu i Minneapolis, Kansas.

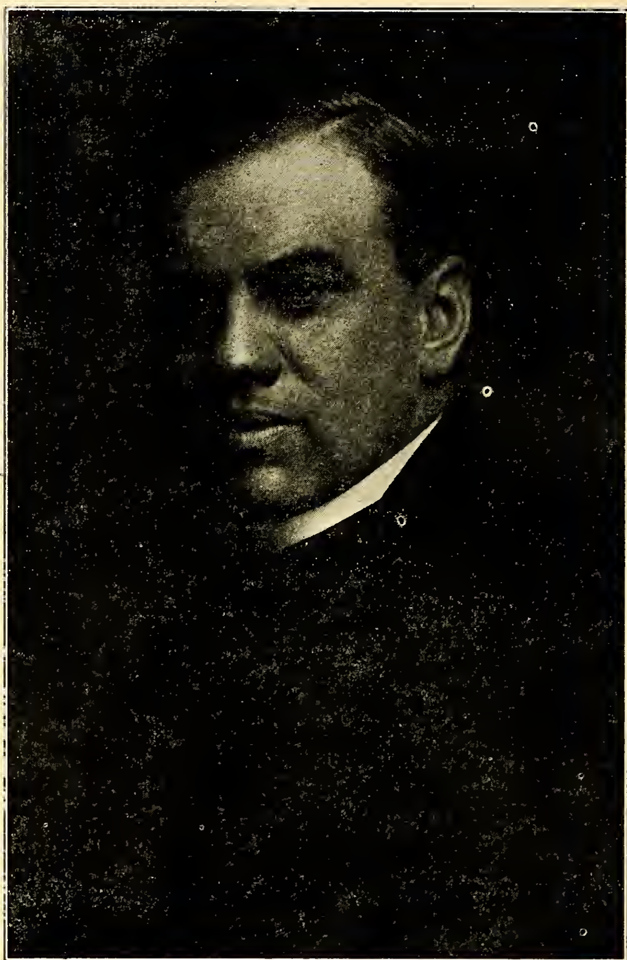
---

*) Ved St. Chrysortoms Chapel, 7de Ave. & 39th Street, New York, er for Tiden, 1918 — Pastor C. N. Moller, født 27de April 1863 i Boston, Søn af Skibsbygger Lauritz Nielsen Møller, dansk. Moderen Amerikaner. Hendes første Mand var Skibsbygger John Theodor Hammerich af Kirkehistorikeren Professor Fr. Hammerichs Familie.

Ved Holy Rood Kirke, 179th Street & Fort Washington Ave., er Pastor, Dr. G. A. Carstensen.

Ved St. Andrews Kirke, Yonkers, New York, er Pastor Joseph Theophilus Zorn, hans danske Bedstemoder var gift med Brødrekirkens Missionær, Georg Zorn, paa St. Croix.

Pastor J. Th. Zorn har været Missionær paa Jamaica. Nu Pastor emeritus i Albany Stift. Assisterer ved St. Andrews Kirke. R. A.

3. **Biskop, Dr. Irving Peake Johnson** er født den 5te November 1866 i Hudson, New York,, Søn af Pastor William Ross Johnson og Hustru Adeline Dikinson Johnson. Hans Fader var Præst ved Kristus Kirken, og i den blev han døbt i 1867.

I de smukke Omgivelser ved Hudsonfloden henlevede han sine Barndomsdage i et fromt Præstehjem. Fra Hjemmet kom han til St. George Skole, Schenectady, N. Y. Hans videre Uddannelse var fra Union Classical Institute og Union College,

Schenectady, hvorfra han tog Examen 1887, og i samme Aar blev han der konfirmeret. Derfra til General Seminar i New York for at studere Theologi og tog Examen 1891.

I Middleton, Conn., blev han 3 Juni 1891 ordineret Diakon af Biskop John Williams. Ikke længe efter gik det mod Vest paa Kald fra St. Andrews Kirke i Omaha, Nebraska, og her blev han ordineret Præst 18 Oktober 1891 af Biskop Worthington. St. Andrews og St. Martins Kirke var begge under en "Associate Mission", og ved Pastor Johnsons Virksomhed gik det godt frem. Han var Præst ved St. Andrews fra 1891 til 1894.

Den 18 Juni 1894 blev han gift med Frøken Grace Woodruff Keese.

I 1894 flyttede han fra St. Andrews Kirke til Syd Omaha som Præst for St. Martins Kirke. Det var kun en lille Trækirke; men han stræbte efter at faa den afløst af en Stenkirke. Han begyndte med at sikre sig Bygningsmaterialier fra George J. Millers ødelagte "Stone Mansion" ved Seymour Lake, og deraf blev opført en prægtig Stenkirke paa Hjørnet af 24 og J Street i Omaha. Efter sin Størrelse anses den for en af de smukkeste af de vestlige Kirker. Han var dens Præst fra 1894 til 1901. Modtog saa Kald fra den største og smukkeste Kirke i Minneapolis, Minnesota: Gethsemane Kirken. Skønt den fineste Kirke, var den fra først og helt igennem en Kirke for alle. Ingen lejede Stolestader, enhver kunde sætte sig, hvor der var Plads uden noget Hensyn. Som Præst ved Gethsmeane Kirken døbte han blandt andre skandinaviske Børn en Dattersøn af Jacob A. Riis..

I 1887 fik han Graden B. A. og 1912 D. D. (Doctor Theologiæ) fra Union College, Schenectady.

Han var Præst ved Gethsemane Kirken fra 1901 til 1913. Han blev da valgt til Professor i Kirkehistorie ved Seabury Divinity School, Faribault, Minnesota. Han nedlagde Embedet ved Gethsemane Kirken og flyttede til Faribault, hvor han øvede en betydelig Indflydelse paa Studenterne. Dr. Johnson var Medlem af "The Standing Committee" for Minnesota Stift, og flere Aar Formand, Medlem af "Delta Upsilon" og "Phi Betta Kappa Fraternities". Han har været Delegat til Episcopal Kirkens General Convention i 1910, 1913 og 1916.

Foruden har Dr. Johnson været meget virksom og rejst meget, været søgt til at lede: "Parochial Mission" og "Retreats" samt holdt Fastegudstjenester. Har saaledes været i New York og haft ugenlige Middagsgudstjenester i Trinity Kirke paa Broadway. Ligeledes Foredrag ved Sommerskoler for Præster og Studerende. Altid i Virksomhed. Hans Sommerferier har en Del bestaaet i, at betjene Menigheden for en eller anden Præsteven, der saa fik Ferie. Almindelig for Venner i Østen. Ved Episkopalkirkens Convent i Oktober 1913 i St. John The Divine, New York, trods det, at hans Tid var optagen fra Morgen til Aften, fik han dog Tid til et lille Vennebesøg og se Vor Frelsers danske Kirke i Brooklyn. Et Par Gange havde han været paa Forslag til Biskop, saa blev han i Juni 1916 valgt til Hjælpebiskop af Colorado, og fter en Del Overvejelser og Bønner modtog han det vigtige Bispekald. Han blev ordineret til Biskop Nytaarsdag, 1ste Januar 1917 i den prægtige Cathedral, St. John, i Denver, Colorado. Det var en af de mest højtidelige Gudstjenester, der endnu var holdt i St. Johns Kirke. Alteret med Herrens Legeme og Blod har en fremtrædende Plads i Episkopalkirken. Man søger Herrens Bord for at blive bestyrket i Samfundet med Herren og med den store Helgenkæde i Guds Paradis og i den stridende Kirke paa Jord. "Helgen her og Helgen hisset" i samme Menighed. Højtidsdagen begyndte med Morgenbøn og Altergang Kl. 7.30. Kl. 9.30 var der atter Altergangsgudstjeneste. Derefter kom den højtidelige Ordination med Overgivelsen af Biskopsembedet i Kristi Kirke til Dr. Johnson. Kirken har 1900 Siddepladser, som alle var optagne, og mange maatte staa. Pastor F. W. Oakes var Ceremonimester, og Professor Houseley havde den musikalske Del. I Processionen var ca. 50 Præster i Ornat, Stiftets Embedsmænd og et talrigt Kor.

Den gamle højærværdige Presiderende, Biskop Tuttle, foretog Bispeindvielsen. Deltagende og tilstede var Biskopperne for New Jersey, Salina, Wstern Nebraska, Minnesota, Eastern Oklohoma, New Mexico og Kansas. Blandt Præsterne var hans to Brødre. Om Eftermiddagen Reception paa Brown's Hotel og Tirsdag i Church Convalescent Home og endelig en "Church Club Dinner" for 200 Gæster.

Den første Biskop af dansk Herkomst i Episkopalkirken blev indviet med stor Højtidelighed.*)

Til Biskop Johnsons Ordination skrev jeg med Lykønskning og bad om nogle Oplysninger til mit historiske Arbejde. Han skrev 14de Maj 1917: Min kjære Pastor Andersen. Jeg er bange for, De tænker, jeg er meget forsømmelig, og jeg er det, men det er mine nye Pligter, der saaledes har optaget mig, at noget maatte lide derved, og det gik især ud over min Korrespondance; kun det blev besvaret, som maatte have øjeblikkeligt Svar; men ogsaa det er meget . . . Op til nu har jeg allerede rejst over 8000 Mile, og hele min Tid har været optagen og taget hele min Tanke; men nu haaber jeg, at kunne være lidt mere opmærksom mod mine Venner . . ..”

*) Biskop Johnson er förste Biskop af dansk Herkomst i Episkopalkirken i Amerika. Imidlertid har to danske Mænd før ham været Biskopper, dem iberegnet 3die Biskop i Rækken af dansk Herkomst. Brødrekirken, kendt som Hernhutterne, hævder det trefoldige Embede: Diakon, Præst og Biskop med apostolisk Sussession. I Amerika hed de først “Protestant Episcopal”, nu som overalt: “Unitas Fratrum” eller “Moravian Church” med Protestant Episcopal i Parenthes. Protesant Episkopal er Episkopalkirkens lövlig inkorporerede Navn.

Brødrekirken har øvet Indflydelse paa Kirkelivet i Danmark, Præster og Studenter sluttede sig til dem, drog til Hernhut og vidre til Amerika, hvor flere blev ordineret. Af ordinerede Præster fra Danmark skal nævnes: Pastor O. C. Krogstrup, født paa Fyen 1714, ordineret 15 Marts 1741 af Biskop B. Brorson, død 10de Oktober 1785 i Bethlehem, Pennsylvania, Pastor, Magister A. C. Langgaard, født 10de Marts 1712 i Jylland, ordineret 1739. Død 21de Marts 1777 i Emaus, Pa. Pastor Jørgen Sølle, født 6te November 1709 paa Ærø, 1741 ordineret af Biskop H. A. Brorson, død 4de Maj 1773 i Salem, N. C. — Biskop John Christian Jacobsen, født 1795 i Burkal ved Tønder, ordineret til Biskop 1854 i Litiz, Pa., død 1870. Biskop Georg Frederik Bahnsen, født 16de December 1805 i Christiansfeldt, 1860 ordineret til Biskop, død 16de September 1869 i Salem, N. C. — Om Danske i Brødrekirken i Amerika se Professor P. S. Vigs udmærkede Skildring i “Danske i Amerika”, 1 Bind. Det er at haabe Professor Vig maa udvide det endnu mere og føre det ned til Nutiden. Det fortjener at udkomme og være tilgængelig som et selvstændigt betydningsfuldt kirkehistorisk Skrift.

R. A.

Da Biskop Johnsons Ven, Pastor John C. Sage, blev ordineret til Missionsbiskop for Salina 17de Januar 1918, prædikede Biskop Johnson ved Ordinationen.

Prædikenen blev refereret i flere Blade. Den, som Brevet til mig, viser fuldt ud Biskop Johnsons Syn paa Biskopsembedet. Deri siger han blandt andet: "Vi har kun to Traditioner af Biskopsembedet til vor Vejledning, den engelske og den italienske, og jeg troer, der er noget daarligt ved begge. — — Vi hævder fuldt ud, vi har det samme aandelige Embede som Lord Biskop af England eller Cardinal Biskop af Rom; men husker ikke altid, vi har ikke bagved os den verdslige Magt, eller den kirkelige Myndighed, som de har . . . Selv om noget passer for Biskoppen i St. James eller i St. Peter, følger det ikke med Nødvendighed, det passer i vor Protestant Episkopale Kirke. . . Det udfordres af Tjeneren fremfor alt, at han er tro . . . et Exempel ogsaa paa apostolisk Simpelhed i Liv og Lære, tale et Ord og leve efter det, selv hvor det hindrer egen Anseelse. Hævde Embedets Ret uden at leve derefter hjælper ikke . . . det gjælder et Liv for Kristus..... Der maa ikke høres til nogen "Klasse" enten den hedder "Kapital" eller "Arbejde". Vi skal forkynde Evangeliet for en fælles Slægt, fælles Bøn, fælles Interesser; det kan vi ikke, tilhører vi en Klasse . . . En Biskop skal være mere Missionær end Potentat. Det maa være ham mere vigtigt at drage ud med Kristi Ord og Haand — Ordet i hans Mund, hans Hænders Paalæggelse — end søge at imponere med sit Embedes Værdighed . . . En Biskop maa søge at ligne ham, der sagde: Lad de smaa Børn komme til mig, søge at gøre sin Pligt mod Herrens mindste Brødre . . . der er ikke noget større end kjende Hjorden, føde den, forbinde Saar, lede paa de grønne Græsgange og til Livets Vand . . . Naar Du nu prøver paa at blive en Biskop, saa glem aldrig, at Du er ligesom os alle, et syndigt Menneske, der er betroet et helligt Embede. En Mand, der ogsaa er udsat for, at blive anset for en Daare; men stol fuldt ud paa Guds Naade."

The Churchman af 9 Febr. 1918 skrev, der var gyldne Regler i den Prædiken, fuldt ud i Samklang med det Ny Testamente og Bønnebogen. Fuldt ud et apostolisk Biskops Ideal.*)

*) Ved Kirkemødet i Neenah, Wisconsin, 22—25 Maj 1878, vedtog man enstemmig Navnet: "Den Danske Ev. Luth. Kirke i Amerika".

Biskop Johnson blev ordineret til Hjælpe-Biskop hos Biskop Dr. C. S. Olmsted af Colorado; men han var i Virkeligheden Stiftets Biskop; thi Biskop Olmsted var meget svagelig og Colorados Klima var ikke godt for ham, en Del maatte han søge mod Øst. Han følte sig saa stærk, at han mod Lægens Raad vikarierede lidt i Western New York. Han maatte snart bryde af; men da Grace Kirke i Saybrook, Connecticut, var uden Betjening, troede han sig stærk til at betjene den, det blev ganske kort; han døde i Præsteboligen 21de Oktober og 24de Oktober 1918 blev Biskop Olmsted lagt til Hvile i Saybrook, Connecticut.

Biskop Johnson er ikke længere Hjælpe-Biskop, men Biskop for Colorado Stift, hvor det er Haabet, han længe skal virke under Herrens Velsignelse.

Der blev kæmpet haardt for at faa en dansk Biskop, det blev for Kirken i Amerika: Ordinator. Pastor N. Thomsen var Biskopsembedets varme Talsmand, han udtalte blandt andet følgende: "Der er sagt, at her kan ej være Tale om at faa en Biskop (idetmindste nu). Det er et Fejlsyn for Bispen, at man er bange for ham, især da vi har Præster, der staar under Bisper. Dog er vist ogsaa Lægfolket paavirket af Præsternes Mening derom. En Biskop efter vor Tanke er en ganske almindelig Mand, som kan kjøre paa Farmervogne, og kjøre lange Veje, og hilse paa hver fattig Mand."

Kirkelig Samler No. 12 og 13, 1878, Side 189, Særtryk Side 13.

Det Syn, som Biskopsembedet skal øves i Amerika, udtalt af den første Biskop af dansk Herkomst i Episkopalkirken, falder sammen med det Pastor N. Thomsen hævdede. — Det har været min Lykke at lære ikke faa Biskopper at kjende, der fuldt ud har svaret til det Ideal; Mænd i Manddomskraft og Biskopper over 70 Aar, som stadig har været paa de mest anstrængende Rejser. Jeg kjender en ældre Biskop, som naar han mistede en Togforbindelse lagde sig paa Ventesalens Bænk med Ornattasken under Hovedet til han kunde faa Tog, prædikede et Par Gange den Dag, og saa videre med Toget.

I Neenah udtalte Pastor J. Holm: "Aanden har ikke endnu peget for os paa en Biskop, eller hvor han er at finde. Vi er ikke bange for Bispen, det er en Misforstaaelse......vi venter paa Tidens Fylde". — Har Tidens Udvikling ikke nu vist, der maa søges helt til Oldkirkens og Moderkirkens Ordning? R. A.

Søofficer John Johnsons Sønnesøns Søn, Premier Løjtnant

N. P. JOHNSON.

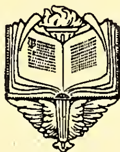
Biskoppens Søn, Løjtnant Norman P. Johnson, Headquarters Co. 101 Infanteri. Sejlede den 8de September 1917 til Frankrig. Forfremmet til Premier Løjtnant 14de Februar 1918. Instructør for 1ste Army Corps Skole i Frankrig fra 1ste August til 11te November 1918. Gjorde Tjeneste i 170 efterfølgende Dage i Løbegravene og 10 Dage i Slaget ved Marne.

Tappert har han været med at kjæmpe for Freden og Retfærdighedens Sejer. Med blandt de mange tapre unge Danske og af dansk Herkomst i Amerika, der har bidraget saa meget til, under Herrens Haand, der blev vundet en Sejer, som det er Haabet, er til Velsignelse baade for Amerika og Danmark.

(Efter Meddelelse fra Biskoppen, Pastor W. E. Johnson, som tillige har laant mig Billedet af de 3 Brødre. Frøken Elizabeth Johnson, som tillige har laant mig Billedet af hendes Bedstefader, Fader og Onkel. Billedet af Biskoppen er laant fra The Living Church og The Living Church Annual 1917, Milwaukee, Wisc., Centennial of Christ Church, Hudson, N. Y. Billedet laant af Pastor Th. L. Cole. Kirkebogen i Little Falls, N. Y. Professor P. S. Vig fik nogle Oplysninger fra mig om John Johnson til "Danske i Kamp". Jeg har benyttet hvad han har skreven om Slaget ved Valparaiso. Artikler i The Churchman og The Living Church.)

———o———

FTER i korte Træk, at have fulgt Styrmanden, der fandt sin Grav i det indiske Ocean, og Efterkommere i Amerikas Episkopalkirke — Søofficeren med Sønner og Sønnesønner alle i Episkopalkirken som Præster op til Biskop og saa hans Søn, som Officer i Amerikas Hær, et Tidsrum fra 1770 til Nutiden, saa lidt tilbage til Søfartens rolige Forhold for atter i korte Træk, at følge en dansk Styrmand til han i Amerika blev dansk Konsul og hans Datter første Bispinde af dansk Herkomst i Episkopalkirken.

Konsul John Simpson, R. af D., Dbmd.

Konsul Simpson og Hustru.

Konsul Johannes Simpson, (John Simpson) er født den 15de August 1840 i Nestved, Danmark. Hans Fader var en af Byens anseteste Kjøbmænd. Havet og Sømandslivet tiltrak, som saa mange andre Drenge, Johannes. Han vilde ud paa de lange Rejser, se fremmede Lande, vinde et Navn, en Formue, saa hjem og optage en Virksomhed — eller grunde et Hjem, en Virksomhed idet Fremmede. Det stemmede ikke med Familiens Ønsker; de vilde Sønnen blev i Land og der kom i Virksomhed; men Faderen maatte give efter for Sønnens Ønsker. Det var dog med det Haab, Lysten tabtes til Sømandslivet, han fik Lov til at komme ombord hos Familiens Ven, Captain C. Sørensen, Fører af Skibet "Herluf Trolle". Han fik imidlertid mere Lyst til Søen, og saa kom han til Kjøbenhavn paa Navigations Skolen, og udgik derfra med bedste Karakter til Styrmandsexamen. Den unge Styrmand rejste til Hamborg for at blive mønstret paa Barkskibet "Otto af Altona" til Australien. I Valparaiso blev han afmønstret. Han fik bedre Styrmandsstilling paa et chilensisk Skib. 1862 blev han Captain.

I Mexico maatte han, som saa mange Sømænd, blandt fremmede indlægges syg paa et Hospital. Udskreven af Hospitalet rejste han i 1864 med Dampskibet "Pacific" til San Francisco, California. Han blev i San Francisco, sejlede derfra nogle Aar som Captain John Simpson. Saa blev han Rheder for flere Skibe. Det ansete hæderlige Navn var vundet, og Bruden var vundet. Eget Hjem i Californiens skjønne Palme- og Blomsterland.

Der stod et Bryllup den 23de April 1876 i San Francisco, Captain John Simpson blev viet til Frøken Amalia Barbara Jeanette Ortved fra Kjøbenhavn. Datter af en agtet afdød Manufakturhandler J. E. I. Ørtved i Kjøbenhavn. Bruden var en Niece af Domprovst Ørtved ved Roskilde Domkirke. Med eget Hjem var det for bestandigt Farvel til Sølivet.

Captain Simpson etablerede sig som Importør en gross af Sejldug. Tilligemed en Sejlmager og Flag-Forretning i Kompagni med Hr. A. Fischer. Med et hæderligt Navn i et lykkeligt Hjem, kjendt som en velgjørende Mand, arbejdede han sig frem til den velhavende Mand. I 1877 blev han valgt til Præsident for "Master Mariners Benevolent Association" og i 1879 var han Præsident for "The Scandinavian Society". Det var under hans Ledelse, at den berømte Retssag mod Officererne af Skibet "Gatherer" bragte den skandinaviske Forening frem. Mange Skandinaver beundrede og huskede Captain Simpsons store Veltalenhed, da han i Palli Hall skildrede de Grusomheder, der var begaaet mod unge skandinaviske Sømænd ombord i "Gatherer"; dem Foreningen nu vilde tage under Beskyttelse.

Captain Simpsons hæderlige Karakter, hans store Dygtighed, vandt almindelig Anerkjendelse, og den danske Regerings Opmærksomhed. Da Captain Charles Wilson afgik som dansk Konsul i San Francisco, anbefalede han Captain John Simpson. Daværende dansk Gesandt i Washington, C. C. Steen A. de Bille kom til San Francisco for at udnævne en dansk Konsul, og med enstemmig Valg af Danskerne paa Pacific Kysten udnævntes Captain John Simpson 1883 til Konsul for California. Konsul Simpson tog virksom Del i alt, der var til de Danskes Vel. Den rige ansete, amerikanske Forretningsmand, med Omgangskreds blandt velstaaende Amerikanere, glemte ikke, hvad han skyldte det danske Fædreland. Konsul Simpson og Frue

elskede Barndomshjemmet og Hjemmet, de nu ejede, det rigt udstyrede Hjem.

I 1888 gjorde Konsul Simpson med Familie en Rejse til Europa. Slægt og Venner i gamle Danmark skulde besøges. Meget var nu forandret siden de drog ud, mange Minder kom fra Barndoms- og Ungdomsdage, glade og vemodige. Rejsen gik til Norge og Sverig. Videre til Tyskland, Frankrig. Landet i Amerika gjorde de Ophold i flere af Amerikas Byer til de atter naaede San Francisco, hvor "Hjemmet var bedst".

I 1894 døde Konsul Simpsons Forretnings-Kompagnon. I 3 Aar stod Konsul Simpson ene i Spidsen for den hele store Forretning foruden Konsulatet. I "Bien" stod stadig et Avertissement med det kongelige Vaaben over, der lød saaledes: "Det danske Konsulat. No. 22 California Street, Værelse 12, San Francisco. Kontortid 10—12 Form. og 1—3 Efterm. Lørdag 10—12 Form. Veksler sælges paa de vigtigste Pladser i Danmark, Slesvig, Norge og Sverrig til Dagens billigste Kurs. Arvesager og Indkassationer i Danmark besørges.

J. Simpson, Konsul."

Under det travle, virksomme Liv, blev hans Helbred nedbrudt. Han ansaa det bedst at nedlægge sit Embede som Konsul. Han var af Kongen hædret med Ridderkorset. Da han ved Slutningen af 1897 fratraadte som Konsul blev han hædret med Sølvkorset: Dannebrogsmand. Gjennem alt bevarede Konsul Simpson varm Kjærlighed til Danmark.

I kirkelig Henseende hørte Konsulens til Episkopalkirken, og der tog de virksom Del.

I deres Ægteskab havde de 3 Døttre: Agnes Laura Louise Simpson, født 21de Januar 1877. Der var stor Højtidsfest og Glæde i Hjemmet, da hun, en Slægtning af Domprovsten fra Roskilde, blev viet 27de November 1901 til Biskop, Dr. Sidney Catlin Partridge af Kyoto, Japan. Den kongelige danske Konsulsdatter er første Bispinde af dansk Herkomst i Episkopalkirken. De har Datteren Amalia Ortved Lucy Partridge, født 28de August 1904 i San Francisco.

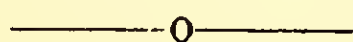
Margaret Sophie Simpson, født 17de Maj 1879, gift 23de November 1914 med William James Cuthtret af Japan.

Amalia Johanna Simpson, født den 29 Januar 1890, gift 6te September 1911 med William Edwin Hough af San Francisco.

De har Datteren Edwina Johanna Hough, født 15de August 1912 paa Bedstefaders Fødselsdag.

Konsul Simpson døde 27de Marts 1905 i San Francisco. Han blev begravet paa Iona Kirkegaard, Cypress Lawn Cemetery. Paa Graven er rejst et Marmormindesmærke med en Statue af Johannes den Døber.

Konsulinde Simpson lever i San Francisco med Mindet om de mange lykkelige Dage.

Roskilde Domkirke.

DOMPROVST SØREN ROSBJERG ØRTVED

født den 7de April 1796 i Helsingør, Søn af Garnisons-Auditør, Kronborg Fæstning, Birkedommer og Skriver Hans Ditzel Ortved og Hustru Caroline Rosbjerg. Student fra Helsingør 1813,

Candidat 22 April 1817, første Karakter med Udmærkelse. Kaldet til Kateket ved Frue Kirke, København, ordineret 13 April 1821. Kaldet til Præst og Missionær paa St. Croix 31te December 1823. Præst i Christianssted, St. Croix, fra 1824 til 1828. Den 7de August 1827 blev han gift med Johanne Marie Møhl, født 5te Maj 1799 i Kjerteminde. Hun var Enke paa St. Croix.

29de April 1829 kaldet til Præst i Rønne paa Bornholm. 1834 Præst ved St. Knuds Kirke i Odense. 1840 Ridder af Dannebrog, 1841 Præst ved Roskilde Domkirke, Domprovst. Død 13 Januar 1866. Uden Børn.

Det var paa St. Croix, Dansk Vestindien, Provsten havde en Del af sin første Præstevirksomhed. Mellem Vestindien og Amerika har der været mange Forbindelser. Nu hører Dansk Vestindien til Amerika, nu Virgin Islands.

Hvorledes en Slægtning af Provsten holdt Bryllup, blev første Bispinde af dansk Herkomst i Amerika, skal det danske Blad "Bien", der udgaar i San Francisco, California, fortælle. Bien" for Fredag 29de November 1901 skriver saaledes:

"BRYLLUP.

Partridge-Simpson.

Kirkeklokkerne i St. Lukes Episkopalkirke ringede klangfulde i Middagstimen sidste Onsdag, medens en højtidelig Handling fandt Sted ved Alterets Fod, hvor Biskop Sidney Catlin Partridge blev forenet i Ægteskab med Miss Laura Agnes Louisa Simpson, ældste Datter af Konsul og Fru Simpson. Det var ikke alene det flotteste Bryllup, som nogensinde er blevet holdt i den herværende danske Koloni, men tillige den smukkeste og mest impressive Vielse, der nogensinde har funden Sted i St. Lukes, vor Bys mest fashionable Kirke. Vielsen foretoges i Overensstemmelse med den episkopale Højkirkes mest fuldkomne Ceremonier, under hvilke ikke mindre end to Biskopper foruden Kirkens Pastor (Clark) officierede. Hans Højærværdighed Biskoppen af Sacramento, Moreland, udtalte de betydningsfulde Ord, der knyttede den højtidelige Pagt mellem de to, der knælede ved Alterets Fod. Biskoppen af California, Hans Højærværdig-

hed Dr. Nichols, udtalte Velsignelsen, og tjente ved Altergangen, som fulgte umiddelbart efter Vielsen.

Kun ved faa Lejligheder har St. Lukes været saa overfyldt med Mennesker, som ved denne. Hver eneste Siddeplads var optagen, og de, der kom sent, var glade ved at finde Staaplads i Kirkegangene. Kirkens Interiør var smukt dekoreret med Palmer, Potteplanter og Blomster, og Alteret var prydet med Eviggrønt og hvide Roser.

Paa Slaget 12 traadte Brudeparret ind i Kirken og skred

Bispinde Partridge.

angsomt op mod Koret, medens Tonerne af Bryllupskoret i "Lohengrin" bruste fra det mægtige Orgel.

Forrest i Processionen gik de fire Brudesvende, Herrerne George Hind, Henry Ohlandt, Frank Petersen og Harold Smith. Efter dem kom to smaa, i hvidt Atlask nydelig klædte Blomsterpiger, Frøknerne Lurline Matson og Amalia Simpson. Derpaa fulgte 4 Brudepiger, Frøknerne Gerthrude Palmer, Jeanette Deal, Bessie Wilson og Bertie Bruce—alle ens klædte i blegrødt Silke, delvis dækket af hvidt Chiffon, og hver havde en mægtig Buket Roser paa Armen. Derefter kom "The Maid of Honor", Frøken Maud Simpson, og "The Best Man", Hr. E. Frank Green. Frøken Simpson var klædt i hvidt Atlask, betrukket med grønt Silke.

Næst i Rækken fulgte Brudgommen med Brudens Moder ved Armen, og tilsidst kom Bruden, eskorteret af sin Fader, Konsul Simpson. Den statelieg unge Brud frembød et henrivende Skue. Hendes Kjole var af det fineste hvide Duchess Atlask, med langt Slæb og besat med hvid Musselin de Soie. I hendes Coiffure var anbragt en lille Buket Orangeblomster, den blændede smukt med det lange, kostbare Brudeslør.

Ved Indgangen til Koret gav Konsul Simpson sin Datter over til Brudgommen, og Arm i Arm skred de to op til Alteret.

Efter Vielsen begav Følget sig ud af Kirken, denne Gang med Brudeparret i Spidsen, medens Orgelet spillede Mendelssohns Bryllupsmarsch.

Om Eftermiddagen var der Reception i Konsul Simpsons herskabelige Hjem paa Vallejo Street. Det var en højst elegant Affære „og over 200 inviterede Gæster — hvoriblandt mange af vore fremragende Danske — samledes om de festlige Borde.

Ved Aftenens Frembrud tog de Nygifte Afsked og begav sig paa en kort Bryllupsrejse til Statens sydlige Egne. Den 3die December rejser de til Kyoto, Japan, hvor Biskop Partridge har sit Bispesæde.

Biskop Partridge, der saaledes har plukket og bortført en af Koloniens fagreste Roser, nedstammer fra en af de bedste, ældste og historisk bekendte amerikanske Familier. Som Biskop af Japan ankom han hertil for nogle Maaneder siden for at deltage i Episkopalkirkens Konvention. Under Opholdet her lærte han Frøken Simpson at kende, og Bekendtskabet blev til et Kærlighedsforhold, der kulminerede i Trolovelse og Bryllup.

Fru Partridge vil længe blive erindret som den unge, glade,, elskværdige og dannede Pige, der var en Pryd for enhver Kreds, hun bevægede sig i. Hun vil blive savnet af mange, ikke mindst af sine Forældre, hvem hun var en kærlig, hengiven Datter. Mange er de, som glæder sig over det gode Parti, hun har gjort, og hvis inderlige Ønsker om en lys og lykkelig Fremtid ledsager hende paa hendes fremtidige Vej."

Biskop Dr. Sidney Catlin Partridge,

lt den 1ste September 1857 i New York City. Han blev døbt
nme Aar (1857) i St. Peters Menighed, Brooklyn. Gik en

Tid i Søndagsskole hos Pastor Dr. Edward Jessup i Church of the Redeemer, 4de Avenue og Pacific Street, Brooklyn, blev konfirmeret i 1872 i Church of the Reformation, Brooklyn. 1876 tog han Examen ved Adelphi Academy, Brooklyn, 1880 Afgangsexamen fra Yale University, New Haven, Connecticut. Nu begyndte det theologiske Studium og i 1884 blev han theologisk Kandidat fra Berkeley Divinity School, Middletown, Connecticut, og der blev han 1884 ordineret Diakon. Missionskaldet havde lydt til ham, og der var svaret: Send mig, Herre, jeg vil gaa. Saa drog den unge Missionær til Kina—Japan Missionen. I 1885 blev han ordineret Præst i Shanghai, Kina. Han var den nidkjære unge Missionspræst, der ikke alene virkede blandt de Indfødte, men ogsaa blandt Sømænd, saa han skriver: "Jeg har virket en god Del blandt Sømænd i "The far East", men aldrig været knyttet til nogen Sømandsmission."

Da der skulde vælges den første Missionsbiskop for Kyoto, Japan, faldt Valget paa den dygtige Missionspræst Partridge, og 2den Februar 1900 blev han indviet i Holy Trinity Cathedral til første Missionsbiskop af Kyoto, Japan.—Som Regel hvert tredie Aar har Episkopalkirken sin store Konvention. I 1901 skulde den holdes i San Francisco, California. Der kom Biskopper, Præster og Delegater fra Kirkens forskellige Stifter og Missioner. Biskoppen fra Kyoto kom ogsaa med. Blandt Konventets mange virksomme Kvinder var den unge Pige fra det danske Konsulshjem. Der blev et Kjærlighedsmøde, Trolovelse og højtidsfuldt Bryllup i St. Lukes Cathedral, San Francisco, den 27 November 1901. Efter en lille Bryllupsrejse i Syd California, drog Biskop Partridge med sin unge Hustru til sit Stift i Japan. "Spirit of Mission" og andre Kirkeblade har baaret Vidne om, de var fuldt og helt med i Missionsvirksomheden. Der har været Billeder, hvor Bispinden er omgiven af japanesiske Kvinder. Japan var dog ikke længere borte, end at Biskoppens kom over til San Francisco i Ferien, og Biskoppen med sin Hustru til Familien i New York. Biskop Partridge prædikede ved Middagsgudstjenester i Trinity Kirke, New York, der mødte jeg dem og andre Steder.

Da Dronning Victoria døde, blev jeg af Pastor Dr. Morgan Dix indbudt til i Ornat at være med i Processionen ved Sørgefesten 2den Februar 1901. Da Kong Edward VII. døde skulde

der holdes Sørgegudstjeneste Fredag den 20 Maj 1910 i Trinity Kirke. Jeg blev atter indbudt af Kirkens Præst, Dr. W. T. Manning, at være med i Ornat. Biskop Partridge var i New York, og det faldt af sig selv, at han, gift med en dansk Konsuls Datter, skulde med, samt Biskop, Dr. F. Courtney, der havde været engelsk Biskop for Nova Scotia. Biskop Partridge lyste Velsignelsen fra Alteret. Biskop, Dr. Greer, for New York Stift, var da noget svagelig, og Biskop Partridge hjalp ham en Del, da han skulde blive i Amerika til efter Konventet i Oktober i Cincinnati, Ohio. Biskoppen lovede ogsaa at komme og tale i Vor Frelsers Kirke. Det blev om Aftenen 5te Søndag efter Trefoldighed, den 26 Juni 1910. En velsignet Højtidsfest for os, en Biskop vilde komme og tale i Kirken, ikke mindst for mig, thi den Dag var det 38 Aar siden jeg blev ordineret Præst i Waupaca, Wisconsin — 26 Juni 1872. Vi var da 4 Præster, af dem er Nielsen og Thomsen kaldt hjem, Dan og jeg i Virksomhed. Den danske Kirkes Begyndelse. Det var en varm Søndag Aften; men Kirken blev fyldt, der var flere Amerikanere. Biskoppen og jeg var i Ornat paa hver Side af Alteret. Jeg bad Indgangsbøn fra Lecture med Velkommen. Saa sang vi:

"Dejligt er Synet og lifligt hvor Brødrene bygge,
Bygge og bo under venlige Tage fuldtrygge,
Lifligt især
Er det, hvor Brødre, som her
Bo i den Højestes Skygge."

Jeg vilde mindes min Højtidsdag. Saa udførte jeg Altertjenesten med Dagens Collect, Epistel 1 Pet. 2, 4—10 — og Trosbekendelsen. Menigheden sang:

"Lad Verden ej med al sin Magt
Os rokke fra vor Daabspagt."

Saa lød Biskop Reginald Hebers Missionssalme:

"From Greenland's isy mountains,
From India's Coral strand."

Biskop Partridge gik paa Prædikestolen og holdt en udmærket Missionsprædiken om "Christian Mission in the Orient". Han rev alle med, flere Gange siden blev der spurgt, om Biskoppen ikke vilde komme og tale igen. Efter Salmen:

"The Church's one foundation"

bad Biskoppen Collecten og lyste Velsignelsen fra Alteret. Gudstjenesten blev sluttet med en dansk Salme. Jeg bad Udgangsbønnen.

Det var ikke den første Biskop, som havde set Kirken; men den første, der ved Gudstjeneste havde talt i den. En Gudstjeneste, som længe blev mindet. The Churchman havde et lille Referat. Min Ven, Pastor, Dr. T. J. Lacey ved Church of The Redeemer, havde Aftengudstjeneste, men han naaede at komme før vi sluttede. Han skrev i sit Kirkeblad: "Parish Notes" for Oktober 1910, saaledes:

"Bishop Partridge spoke one Sunday evening last summer at the Danish Church. Many of our people were present. It was gratifying to see a bishop of our church fully robed participating in the service. It seemed to foreshadow the day when the American Episcopate will be a rallying centre of unity to all God's dispersed children of every race and tongue. Bishop Partridge was a boy in the Redeemer Sunday School under the rectorship of Dr. Edward Jessup."*)

Efter Konventet drog Biskoppen igen til sit fjerne Stift i Japan. — Den 24 Januar 1911 døde Biskop, Dr. E. R. Atwell for Stiftet West Missouri, og Biskop Partridge blev valgt til hans Efterfølger. Det var ikke let at forlade Missionsmarken, han havde kjær; men meget drog hjem til Amerika. Kaldet tog han fra Herren og fulgte det. Der var stor Højtidsfest i Kansas City, Missouri, hvor Biskoppen bor, da Biskop Partridge blev indsat til Stiftets Biskop — 2den Biskop i Rækken — i Grace Church, 27de Juni 1911. Sat paa Bispestolen og som det kaldes "enthroned". Det var et Aar og en Dag efter, at han talte i Vor Frelsers Kirke i Brooklyn. Ved Konventet i Oktober 1913 i New York var hans Hustru og deres Datter Amalia med. Hun har Navnet efter Bedstemoderen, der har det efter Danmarks Dronning, Caroline Amalia. I Sommeren 1918 var Biskop Partridge en lille Tid i New York og prædikede om Søndagen i St. Johns The Divine. Vi har mødtes, og i Aarene har jeg faaet

---

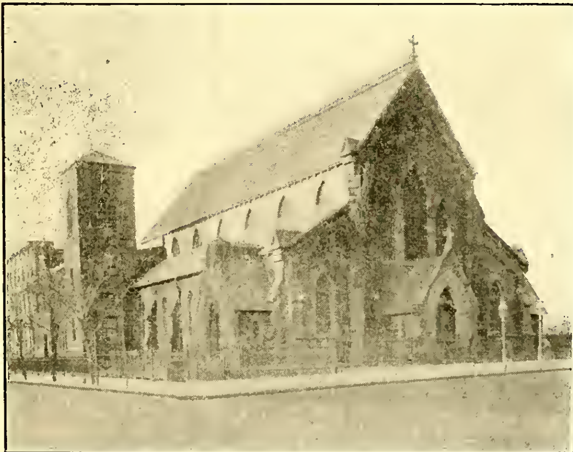
*) Pastor, Dr. T. J. Lacey har været med i Ornat ved flere Lejligheder i Vor Frelsers Kirke. Med ved min Hustrus Begravelse 12te August 1909, og jeg har været med i Church of The Redeemer.

Dr. Lacey virker for venlig Forbindelse mellem Episkopal Kirken og "The Eastern Church." R. A.

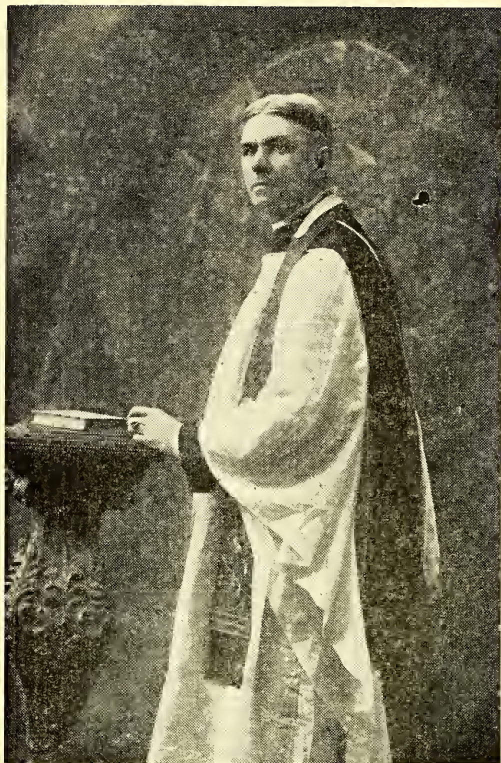
flere Breve fra Biskoppen. Til min Bog sendte han sin Hustrus og sit Billede, skrev som altid "My dear Pastor Andersen" og under sit Billede: "Very sincerely yours, Sidney C. Partridge, Bishop of Kansas City."

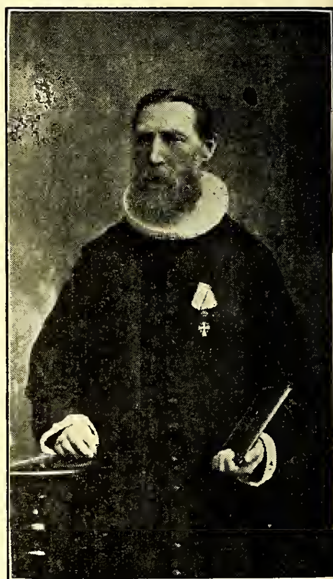
Vor Frelsers Kirke.

Church of the Redeemer.

Pastor, Dr. T. J. Lacey.

Pastor R. Andersen.

"Bien", "Spirit of Mission", "The Living Church", "The Churchman", "The House of Bishops"" m. fl. er benyttet. I alt væsenligt fra Brevveksling med Fru Simpson, Biskop og Bispinde Partridge.

Familien Halling.

EN første danske Mand, der blev ordineret i Episkopalkirken i Amerika, saavidt endnu bekendt, er Dr. Solomon Halling, Læge i Washingtons Hær. Det er næppe rimeligt, hans Fader er kommet til Philadelphia som Sømand; men en af Familien, Wiliam Halling, har sejlet paa Amerika; ikke som almindelig Sømand; men — Sørøver. — Familien Halling er stor, vidt forgrenet; der er flere Præster i den. Den lærde Degn paa Amager er Stamfader til flere. Der er en Biografi af ham, det antages skreven af hans Søn, Michel eller Michael Halling; af den skal meddeles et lille Uddrag. Citaterne anføres som skrevne i Datidens ejendommelige Stil.

Den lærde Amagerdegn, Jochum Halling.

I "Salig Jochum Hallings Livs og Levnets Historie" hedder det:

"Jochum Halling, Sogne Degn for Taarnbye Meenighed paa Amager Land, er fød til Verdens Lys, i Horsens Bye udi Jylland, Aar 1668, den 9 September, af Faderen, Michel Lauritzen Halling, en forstandig og ærværdig Raadmand der for Byen, og Moderen, en Gudfrygtig og dydig Matrone: Maren Jespersen Filderup."

Jochum havde stor Lyst til at studere og blev sat i Latin Skole. Saa Huslærer hos Provst Bertram From i Sælde, der læste med ham: "Efter 2 aars forløb rejste Hand atter til Kjøbenhafn, og der aflagde sine offentlige Overhørelser baade i den Verdslige Visdom og den høye Guds Kundskab."

Derefter var han 11 Aar Huslærer hos "Academisk-Lærere Justitzraad Holger Jacobæus." Provst Thomas Jacobæus og Professor Thomas Bartholin forberedte ham til Universitetet.

Derefter gjorde Halling en Udenlandsrejse. Det hedder:

"Med sit Testimonio publico paatog sig en Udenlands Reyse paa sin egen Pung; for videre at excolere det Botaniske Studium, hvortil Hand havde lagt en god Grund, saavel Theoretice som Practice hos sin i Urte-Læren kyndige Patron, Dr. Holger Jacobæus; Og efter adskillige Omsvøb i Tydskland, hvor Hand, naar Tiid gaves, daglig Botaniserede og Consulerede Lærde, hvis Navne nu ere udslættede af Hukommelsen, blev af sine Venner forskrevet til Lund Academie i Schaane, der fortsatte

Hand sit Scopum, og efter et Aars Forløb bragte sig i saadan Agt og Anseelse, at han blev lovet et Professorat ved givne Vacance, saa Hand paa den Tiid tænkte ikkun lidet paa sit Fæderneland." Hans Venner søgte at faa ham til Kjøbenhavn, foreløbig som Degn paa Amager, hvad han lovede, og: "Da Hand først paa Aaret 1704 reiste til Danmark og tiltraadte efter foregaaende Bispe Examen sit Embede; hvor han blev som en bekjendt gammel Academicus af Sognepræsten, Professor Fleischer, med en slags distinction antaget og indsatt: Og Meenigheden fandt Behag i Hands reene og vellydende Stemme, da Hand forstod vocal musique ex fundamento."

"Da Hand talede begge Sprog (Græsk og Latin) uden Vanskelighed, med en ligegyldighed, saa Hand og fordristede sig at søge det Grædske Professorat ved Kjøbenhafns Academie: Og da denne Post blev beklædt af den værdige Hr. Etatsraad Gramm, sagde Hand: Nu vil jeg døe i min Rede."

Med Troskab virkede han som Degn til sin Død. — Understøttet af Biskop Worm og Provst Reenberg fik han indført ugenlig Katekisation.

I 1734 blev Halling anklaget for Biskop Worm, at han, som uordineret, havde uddelt Sakramentet; dermed forholdt det sig saaledes. Pastor Wandall havde holdt en alvorlig Skærtorsdagsprædiken; men da han ved Altergangen vilde ombære Bægeret, paakom der ham en saadan Rystelse over Hænder og Legeme, at det var umuligt at uddele Kalken. Halling, "som aldrig var Raadvild i Nødens Tiid, talede til Professor Wandall; bad Ham allene holde sin Haand ved Kalken, og nævne de brugelige Ord: Derpaa gik Hand uden for Altar Foden bag ved Communicanterne og førte Kalken fra Een Person til anden, indtil Forretningen var til Ende." Paa Anklagen svarede Biskoppen: "Det var et Consilium in arena som faa Præster kunde vente af Deres Degne; Jeg priser Gjerningen og Holder den i alle Maader undskyldelig."

"Endelig hendøde denne ærlige og Retsindige Mand af Lærdom og Levnet til alt Godt bekjendt, 1737 — den 28de December af Gikt Syge, paa sine Knæe i Bønnen, uden at være synderlig Sengeliggende. Efter forhen tagne Avsked med sine Børn, og Faderlige Formaninger til Dyd og Gudsfrygt, ved de allerkraftigste Erindringer, overleverede Hand sin Sjæl i sin himmelske Faders Haand, i en Alder af 69 Aar, 3 Maaneder og

18 Dage. Da Hand næstfølgende 3 Januar med et stort Følge blev begravet i Taarnbye Kirke, og Hr. Professor Wandall prædikede over denne gamle og bestandige Ven, ikke uden at fælde nogle Taarer, af 1 Tim. 3, 13. Thi hvilke, som tjene vel i Menigheden, de forhverve sig selv en god Trappe, og en stor Frimodighed i Troen, som er i Christo Jesu."

Halling var gift to Gange:

1. Med Birgitte Aldeveldt, en Enke af Skibs-Captain Magnus Cornelisøn, med hende levede Hand fra 1705 — til Pestens Aar 1711 — og avlede Een Søn, Magnus Halling, som blev Sogne Præst for Haarslev og Tinghjellinge Meenigheder i Sjælland Aar 1738 — og levede indtil 1748 den 9 Aprilis, da Hand hendøde af en hidsig Feber paa 10de Dag.

Hand har igjen efterladt sig 2 Sønner:

Jochum Halling. Sogne Præst for Saxkjøbing og Majbølle Menigheder i Lolland, og

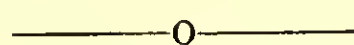
Withus Halling, Brigader, nu bekjendt af det hvide Baand.

2. Det andet Ægteskab var med Jofr. Margrete Elisabeth With, begyndt 1713 — den 11te Juuni, og ved Døden fuldbragt 1737 den 28 December; med Hende har 3 Børn overlevet Ham:

1. Michel Halling, som var sin Faders elskeligste Søn af Ham selv Dimitteret, var Hands Assistent paa Alderdommen og Efter-Mand i Embedet, har aldrig været givt, og lever som en Philosophus Practicus.

2. Holger Halling, forhen residerende Capellan i Helsingøer og Præst for Ballerup og Maalev Meenigheder i Sjælland, er i Ægteskab med Berte Mossin og har Een Eeneste Datter: Maren Halling.

3. Anna Birgitta Halling, som er den yngste, lever Jomfrue hos sin ældste Broder."

Den lærde Degn efterlod 13 ret anseelige Bøger færdig for Trykken; men ingen af dem blev udgivne, de var dels paa Dansk og dels paa Latin. Skal nævne Titel paa 4 af dem: "Hr. Peder Syvs danske Ordsprog verserede paa Latin med Classicorum Autorum egne Ord", i 8vo; "Den Adelige Slegte Bog efter Alphabet", i Folio; "Alle Danske Herregaarde efter Alphabet, Deres Egere ect.", i 4to; "Kvindekjønnets Dyder, som Gud og Mændene Fryder", i 8vo. Det allermeste er nu gaaet tabt.

I Jochum Hallings Levnet siges: hans Søn, Pastor Magnus Halling havde to Sønner: Pastor Jochum Halling og Withus Halling, Brigader og "bekjendte af det hvide Baand" (Ridder af Dannebrog). Denne Withus er bekjendt for sit Eventyrliv; drog fattig ud, kom tilbage som den rige Brigader **William Halling.**

Der udkom 1846 i Hjørring en Bog paa 184 Sider under Titel: "Fortids Minder fra Jylland. Aftrykt efter "Søndagen", Aargang 1841." Det er en Skildring af W. Hallings eventyrlige Liv, samt den Slægt, han blev gift ind i, der ogsaa har Eventyrets Skjær. I Forordet siger Udgiveren, at han har: "anset det for rigtigst at forandre Hovedpersonernes Navne, hvorimod dette ikke er iagttaget ved Bipersoner eller Stederne." At det forholder sig saa, faar man bekræftet ved, at læse: "Prospecter af danske Herregaarde, udgivne af Landskabsmaaler F. Richardt og Professor T. A. Becker, Reitzels Forlag, 1850, under Gaardene: Dronninglund og Tirsbæk. Dato, Navne og alt passer. Det er nærmest Halling Forandringen gælder. Han kaldes "Brigader William Walders og hans Hændelser." Der siges, at i Utterslev Sogn, Lolland, var Ole Jensen Præst, som efter sit Fødested, Valders Dalen i Norge, antog Navnet Valders. Pastor Ole Jensen Valders er: Pastor Magnus Halling, født paa Amager, og hans to Sønner hedder der Jens og William, det er: Pastor Jochum Halling og Withus, som efter sin Udenlandsrejse selv kaldte sig William.

Brødrene kom paa Latinskole og som Studenter til København. Baronesse Sophie Ferderikke Winterfeld, gift med Baron Carl Wilhelm Gjedde til Hindemae, Fyn, tog sig især af Vitus. Han havde rige Evner, men brugte ikke Tiden, som han skulde. Jochum var flittig. Saa blev det bestemt: Vitus skulde til Trankebar. Han kom ombord paa "De Tre Brødre", ført af Captain Beck. Skibet blevtaget af Sørøvere og ført til Sala ved det atlantiske Ocean. Vitus blev Slave. Tre Aar efter lykkedes det ham og en Nordmand at flygte. Der fulgte Eventyr til Lands og Vands, til en Sørøverkaptajn Tomlinson, der førte "Svalen", tog Vitus. Han blev ombord; blev Næstkommanderende. Mange fredelige Handelsskibe blev tagne. Grusomheder betegnede deres Vej fra Afrikas Kyster til St. Helene, Amerika og vestindiske Farvande. Endelig kom de til Indien, der opgav Vitus Halling Sølivet, kom i Tjeneste hos den berømte

Lord Robert Clive, Baron af Plassey. Samlede sig store Rigdomme, og som engelsk Oberst landede han 6te Juli 1770 i London. 6te September 1773 i København med 2 sorte Tjenere, fra Bengalen, en 12 Aars Mulatsøn og 2 hvide Tjenere, — 18 Aar efter han drog ud.

I Danmark udgav han sig for engelsk Adelsmand. Meldte sig med stor Bram hos sin Fætter, Geheimekabinetssekretær Ove Guldberg, tiltalte ham paa Dansk, og gav sig tilkende, ligeledes for sin Broder, Præsten. Den 9de Marts 1774 holdt Brigader William Halling, Direktør ved det asiatiske Compagnie, Bryllup paa Tirsbæk med Christine Lindenpalm. Den 13de Juli 1776 blev Direktør Halling til Hundslund, Skovgaard, Kjærgaard og Petersholm, Ridder af Dannebrogen.

Saa lidt om hans Hustrus Slægt.

Sagnet siger: en Bissekræmmer fandt i en Gaard ved Vesterhavet et Vandtrug fra et strandet Skib, de kaldte det "en jødisk Døbefont". Jøderne har ikke Døbefont; men Grækerne, saa store, at et Barn kan dykkes i Fonten; var det en Font, saa: Russisk-Græsk. Kræmmeren saa, det var Guld. For at skjule Værdien pruttede han, og fik det biligt. Han fik det sat i Penge, og døde som Ejer af 20 Godser i Ringjøbing, Vejle og Viborg Amter. Det er "Gamle Christian Dal og hans Slægt" i "Fortidsminder". Han blev adlet 1704 med Navnet Linde og døde 80 Aar 1706 og er begravet i Holstebro. — Hans Søn, Junker Niels Linde til Bustrup, Tanderup og Møltrup, blev gift med Karen Rosenkrands, eneste Datter af Anders Rosenkrands til Glimminge i Skaane. Da han blev Enkemand, giftede han sig med sin Husholderske Maren Loss, en smuk, forældreløs Skomagerdatter fra Horsens. Da Linde døde, vilde Sønnen Christen Linde giftes med Stedmoderen, og trods Modstand lykkedes det. Han døde 19 April 1756, 27 Aar. Nu blev Enken gift med Jørgen Hvass, der i "Fortidsmnider" hedder "Jens Hvass til Kaas". De var Ejere af 7 Godser. Hvass blev Justitsraad og adlet med Navnet: Lindenpalm. Han satte det meste overstyr, og døde paa en lille Bondegaard 1781. Det var Datteren Christine Lindenpalm, der blev gift med Brigader William Halling — 1810 blev Navnet: Linde-Friedenreich.*)

*) Dr. Christen Lemvig Poul Lovenørn Linde Friedereich (Doktor Linde) født 19 Februar 1817, død 24 November 1887 i Oshkosh, Wisconsin, er af den Familie. (Se Professor Vig: "Danske i Amerika", 1 Bind, Side 22.) R. A.

Halling købte 1775 af sin Svigerfader Tirsbæk og Brykkesborg, som han solgte, og 1776 købte Dronninglund. Han søgte at fremtrylle Indiens Herligheder i Anlæg, Drivhuse og Salenes Kostbarheder, kørte i Kareth med 6 Heste for, 2 Tjenere, Kusk og Forridder. Han blev anset for en haard Godsejer, der brugte Træhesten. Imidlertid havde han Øje for Husflid, og satte flere dygtige Bondesønner i Haandværkslære. — Der siges, paa Dødslejet afviste han Præsten med de Ord: "Der findes ikke den Forbrydelse paa Jord, som jeg ikke har begaaet, det er mit sidste Ord." Han døde 3 Maj 1796. Christine Lindenpalm Halling solgte 1806 Dronninglund. Det gik tilbage for hende; hun fik den Tanke, hun skulde dø i Fattigdom, skønt hun havde ikke saa lidt af Penge, turde ikke spise sig mæt og laa paa Halm. Hun døde 62 Aar, 1819.

Efter Pastor Vibergs "Almindelige Præstehistorie" skal anføres de af ham nævnte Præster: Halling.

Pastor Magnus Jochumsen Halling, født 22 December 1706 i Taarnby paa Amager, Søn af den lærde Degn J. Halling og Birgitte Christiansdatter Altevelt. Student fra Sorø 1726. Candidat 1728. Præst 31 Marts 1738 til Haarslev-Jellinge, Sjælland. Ordineret 21 Maj 1738. Gift 28 Januar 1739 med F... E... 2 Sønner:

Pastor Jochum Halling, Brigader Vitus Halling.

Pastor Holger Jochumsen Halling, født 1 August 1718 i Taarnby paa Amager. Søn af J. Halling og Hustru af 2det Ægteskab Margrethe Elizabeth With. Student fra Helsingør 1734. Candidat 1 August 1745. Ordineret 12 Maj 1751 til Capellan ved St. Olai Kirke, Helsingør, 9 Juli 1772 Præst for Ballerup. Gift med Bertha Mossin. En Søn. Død 6 Maj 1799.

Pastor, Magister, Jochum Magnussen Halling, Sønnesøn af den lærde Degn, født 1 Juni 1740 i Haarslev. Student fra Roskilde 1761. Candidat 19 Februar 1766. Lærer ved Waisenhuset 1769. Magister 1773. Ordineret 13 August 1773 til Præst for Tersløse-Skjelleberg, Sjælland. 18 April 1776 Præst i Sakskjøbing. 1 Gang gift med Christiane Kruse, født 1754, død 27 Jan. 1794; 2 Gang gift 26 Juli 1799 med Frederikke Henriette Krummelien. Død 1ste Febr. 1811.

Uden at nævne Slægtforbindelse:

Pastor Jens Gøder eller Gjødet Halling, født 1747 i København. Student fra København 1766. Præst 17 Juli 1775 i Follerslev, Sjælland; 26 Maj 1786 Præst i Asminderup. Død 12 August 1789.

Pastor Christian Holgersen Halling, født 1774. Student fra Kongsberg 1793. Candidat 1 Maj 1798. Gift 14 August 1802 med Elizabeth Dorthea Gjersing. 23 Januar 1807 Præst i Sengeløs. Død 16 August 1807 i Kjøbenhavn, 33 Aar.

Dertil skal føjes:

Pastor Hans (Johannes) Due Halling udgav 1799 en lille Disputats. En kort Tid Kopist ved det Kongelige Bibliothek i København. Præst 1807. Han nævnes ikke af Viberg. 1809 Præst til Øster og Vester Porsgrund, Aggershus Stift, Norge. Han og Episkopalpræst, Dr. Solomon Halling i Amerika var Fættere. De stod i Brevveksling idet mindste til 1807.

Professor P. S. Vig har faaet Oplysninger hos mig om S. Halling, meddelt i "Danske i Kamp". Har draget mere frem og meddelt mig i Breve. Han siger: Michel Lauritzen Halling i Horsens tilhører en Bondefamilie fra Halling i Hads Herred, Aarhus Stift. Halling var to Gange gift. Fader til den lærde Degn Jochum Halling, det er den Slægt, jeg især har fulgt. Degnen havde Brødre, og Professor Vig nævner en Brodersøn, der var Toldbetjent i Aalborg. Hans Søn, Pastor Hermann Christian Halling, er født 1736 i Aalborg. Præst i Kongsberg, Norge, død 11 Juni 1812.

Ifølge Richter: "100 Aars Dødsfald i Danmark", 1, Side 424, døde Marie Cathrine Halling, født Due, 22 Juli 1794, gift med H. C. Halling. Sikkert Præstens første Hustru, og deres Søn: Hans Due Halling, født 1773, Student 1791, Kandidat 1807. Død som Præst i Norge 1839, 66 Aar.

Anden Hustru hed: Christine Schwingel.

Naar en Gren af Halling Familien er kommen til Amerika er uvist. I en Liste, som Pastor A. Rudman har affattet over Medlemmer af den svenske Gloria Dei Kirke i Philadelphia, som findes i Pastor, Dr. J. C. Clay: "Annals of the Swedes on the Delaware", fremgaar det, at Aaret 1693 bestod Menigheden af 139 Familier med 939 Personer. Den sidste paa Listen er:

"Lars Halling eller Huling."

Afdøde Pastor, Dr. Snyder B. Simes ved Gloria Dei har meddelt mig, der kan ikke findes andet om Lars Halling end hvad Pastor Rudman har nævnt: Medlem af Kirken; hvorfra eller hvor længe vides aldeles intet.

Professor Vig nævner: I "Marriage Register of the First Presbyterian Church, Philadelphia, findes 27 Juli 1719: Margaret Halling and John Hull — married." Nogle af Familien maa tidig være kommen til Amerika. — Der nævnes nogle med Navnet: Hallin.

Det er sikkert, der var en velhavende Mand Michael Halling, som boede i "the middle ward of the City of Philadelphia" med en Ejendom vurderet til 8,000 Pund Sterling, hvoraf der betaltes Skat i 1779 og 1780. Hans Søn var Solomon Halling. Professor Vig antager Michael Halling er Broder til Pastor H. C. Halling, og saaledes er Solomon Halling og Hans Due Halling Fættere. Han anser det ikke rimeligt, at Degnens Søn er rejst til Amerika. Da vi bestemt ved, Degnens Søn hed Michael, finder jeg det nok saa rimeligt, efter Faderens Død, har hans praktiske Philosophie faaet ham til at opgive Degnekald, gifte sig, rejst til Amerika, anvende sine academiske Kundskaber, og blive den rige Mand.

Bibliothekar T. Jahr i Washington, D. C., og Pastor Ole Amble, Gowen, Michigan, har nævnt: Pastor Herman Halling, født 1777. Candidat 1800. Død 1825 som Præst i Jarlesberg. Hans Enke 1865, 78 Aar.

Hans Søn: Pastor Honoratus Halling, født 14 November 1819. Cand. 1843. En i Norge bekendt Præst og Provst, der udgav en Del Skrifter. Han døde 9 April 1886.

Hans Søn af andet Ægteskab: Skolebestyrer, Cand. theol. Sigurd Halling, født 20 Juli 1866. Candidat 1892. Skolebestyrer i Christiania og Lærer for Kronprinsen.

Pastor, Dr. Solomon Halling.

Feltlæge og Præst.

I Pastor Dr. F. Dalcho: "History of the Church in South Carolina" (episkopal) staar: "Han var en indfødt Pennsylvanier og uddannet til Læge."

Sagfører W. B. McKoy, som nedstammer fra Halling, skriver: "Dr. Dalcho siger han er født i Pennsylvania, og andre Skribenter har fulgt efter ham, **"Traditionen i vor Familie er, han var født i Danmark."** "At han har opholdt sig i Pennsylvania er sikkert nok. Hans Bekendtskab med Dr. Benjamin Rush, og det intime Forhold mellem Francinia Halling med Alibone Familien i Philadelphia er tilstrækkelig Beviser. Alibones Familie har endnu Navnet Francinia, og min Datter i vor Families 5te Generation bærer Navnet Francinia; men jeg kan ikke finde, om det er paa Grund af Slægtskab, saa jeg tænker snarere, det er kommen fra et intimt Forhold mellem Familierne."

Pastor Dalcho, som kjendte Halling personlig, siger "indfødt Pennsylvanier"; men han siger om sig selv "fra Maryland", skjøndt han var født i London, saa det er ikke afgjort Bevis. Mere taler for Familietraditionen, og det, at i hans ældre Aar var der noget fremmed i hansDialekt,saa han blev kaldt "Franskmand". Hans Forbindelse med Familien i Danmark og at han lærte Dansk, tyder paa, ikke helt Barn, da han kom til Philadelphia. Hans Fader, Michael Halling, var bosat i "The middle ward of the City of Philadelphia" og var en velhavende Mand med Ejendom paa 8,000 Pund Sterling. I 1779 betalte han 8 Pund Sterling i Skat, og 1780 24 Pund Sterling.

Det er Giftermaal, som nærmest har knyttet de to Familier sammen.

Pastor John S. Lightbourn i Georgetown, Syd Carolina, har nylig gjennem Pastor John Kershaw i Charleston, Historiographer for Stiftet, faaet oplyst, da Halling døde, 1813, var han 59 Aar. Han maa saaledes være født 1753—54. Ved 16—20 Aars Alderen været i Philadelphia, og som en ca. 20 Aars ung Læge kommen til Hæren.

Dr. B. Rush var en fremragende Læge i Philadelphia. Han hørte først til den Presbyterianske Kirke; men blev en meget god Ven af Pastor, senere Biskop, Wm. White, og med stor

Interesse tog han Del i den Episkopale Kirkes Organisation, skrev til Erkebiskoppen af Canterbury og bad ham ordinere Biskopper for Amerika. I nært Venskab og hos Dr. Rush var den unge Læge Solomon Halling i Philadelphia. Da Krigen brød ud, gik Halling med som Feltlæge. Han gjorde Tjeneste i Felten i Washingtons Hær. Hospitalslæge baade i Middelstaterne og Sydstaterne, anerkjendt som en dygtig, samvittighedsfuld Læge.

Halling nævnes i Militær Records, dog det synes ikke i Forbindelse med Virginia Regimentet. Forbindelsen med General P. Mühlenberg og den danske Oberst Chr. Febiger maa nærmest søges i Philadelphia. Pennsylvania Hospitals Records 1777—80, nævner ham som Læge, Surgeon, og en Tid var han Senior Surgeon for de militære Hospitaler i Philadelphia. Saa har man i Nord Carolina Record, 15de Bind, Side 328, følgende Brev:

"General B. Lincoln til Guvernør Gaswell.

(Fra Executive Letter Book).

Charlestown, 28 Januar 1780.

Min kjære Herre!

Doctor Halling ønsker selv Fornøjelsen, at overlevere Dem dette. Han kom til mig som Læge fra Philadelphia. (Dengang trængte jeg til en Læge); men nu er jeg bleven bedre, og da General Ashe ønskede Læge, saa, efter min Opfordring, tog Doktoren til ham, og blev tagen tilfange den 3die Marts ved Brier Creek, hvor han mistede al sin Bagage. Han er bleven underrettet om, at Deres Stat har vedtaget at erstatte de, der kommer ind under hans Omstændigheder; dersom det forholder sig saa, da tillad mig, at anbefale Doctoren, fordi han sluttede sig til General Ashe, var med og ydede god Tjeneste under Expeditionen. Han har hæderlig Afsked fra Corpset og er omtalt rosende.

Jeg overlader til Doctoren, at fortælle for Deres Excellence Dagens Nyheder.

Jeg er, min Herre, med stor Agtelse

Deres Excellences mest ærbødige Tjener,

B. Lincoln."

Halling nævnes i Nord Carolina Records som Læge og ved Militær Hospitaler.

Da Krigen sluttede afgik han som Overlæge.

Doktor Solomon Halling kom hjem til Philadelphia og praktiserede som Læge. Der var en Del for ham at faa i Orden. Hans Fader maa være død; thi han opføres sidste Gang i Taxlisterne for 1780 Aaret efter, 1781, er det Solomon Halling,, som betaler 3 Pund Sterling i Skat, og i 1782 betaler han "1 Pound Sterling i Supply Tax". Han maa have ordnet sine Ejendomsforhold for at bryde op fra Philadelphia; thi hans Navn forsvinder af Skattelisterne.

Den 7de Maj 1782 blev Dr. Solomon Halling og Elizabeth Greenaway viet i Christ Church, Philadelphia, af Kirkens Præst, senere Biskop, Wm. White, hans og Dr. Rush gode Ven. Halling brød op fra Philadelphia og blev Læge i New Bern, Nord Carolina.

Indvandringen til Nord Carolina var ledet af en Adelsmand fra Schweiz, Baron Christopher de Graffenreid fra Canton Benre, og 1710 anlagde han New Bern. Han bad Biskoppen af London optage hans Koloni i Church of England, og Biskoppen lovede, de skulde faa en Præst, der kunde prædike for dem paa Tysk og benytte den tyske Oversættelse af Common Prayer. De valgte Joseph Buynion, og han blev ordineret af Biskoppen af St. David, Dr. Clagett. Pastor James Reed kom over 1753 som Præst ved Christ Church, New Berne. Han fik bygget en ny smuk, solid Stenkirke og fik oprettet Newbern Academy. Guvernør William Tryon flyttede 1770 sin Residents til New Berne, og det blev Koloniens fineste By.

Krigen havde ødelagt meget. Academiet næsten tomt. Halling var bekjendt ikke alene som en dygtig Læge, men ogsaa som en lærd klassisk uddannet Mand, og han valgtes til Principal for Academiet. Det lykkedes ham under de vanskelige Forhold at bringe Academiet frem. Han udfoldede en betydelig Virksomhed i flere Retninger, Læge, Professor og virksomt Medlem af Frimurer Ordenen. Den 27de December 1789, paa St. Johannes Evangelistens Dag, holdt han en Tale i St. Johns Lodge No. 3, som senere blev trykt i "Ahiman Rezon", 1805, i New Berne.

Tanken paa Kirkens forsømte Tilstand efter Krigen optog ham allermest. Ledende Mænd i Krigen og i Statsanliggender, Washington og andre varme Patrioter, bekjendte sig til Church of England. Krigen havde medført et skævt Forhold til Eng-

lands Folk og Kirke. Det hæmmede Episkopalkirkens Fremgang, og især i Sydstaterne vandt Sekterne paa dens Bekostning.

I Nord Carolina var kun nogle faa Præster. En af dem, "Gamle Michlejohn", havde været en ivrig Ven af den engelske Konge, men efter Krigen slog han sig til Ro som amerikansk Borger.

Vor Herres og Kirkens Sag laa Halling inderlig paa Hjerte. Han havde altid været et trofast Medlem af Episkopalkirken, og nu tog han fat i nidkjær Virken i Nord Carolina for om muligt at faa den samlet til et Stift.

I Juni 1790 blev der i Tourborough (Tarboro) holdt et Møde, men der kom kun to Præster og to Lægmænd. De fire Mænd lagde ikke Hænderne i Skjødet, de forfattede en Skrivelse til Episkopalkirken, hvori de skildrede Kirkens sørgelige Tilstand og Sekternes Virksodhed; der trængtes til Hjælp. I November 1790 blev der atter holdt Møde, som det synes med lidt bedre Resultat, og atter igjen i Oktober 1791. Dog var det som alle Forsøg skulde mislykkes.

Da lød det som et bestemt Kald til Halling fra Herren, han skulde træde i Kirkens Tjeneste. Lægen og Academiets Principal benyttede al Tid, han kunde afse, til at læse Theologie, han vilde helt være i Herrens Tjeneste som Præst.

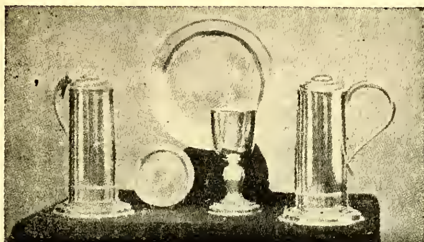
I Virginia var Kirkens første Begyndelse, og 19 September 1790 blev Pastor James Madison ordineret af Erkebiskoppen af Canterbury og Bisperne af London og Rochester til Virginias første Biskop, i Virkelighed for Sydstaterne.

Der blev Højtid i New Berne. Biskop Madison kom, og i den solide Kolonial Christ Church ordinerede han 1792 Halling til Diakon, og ikke længe efter i Christ Church ordinerede han ham til Præst. Halling var Herrens indviede Tjener, den første Danske ordineret til Præst i Episkopalkirken i Amerika. — Kristuskirken havde et sjældent Altersæt. Dronning Anna havde sendt hellige Kar ogsaa til Syden.

Af Kong George III. var der i 1760 — nogle siger før af Kong George II. — sendt et massivt Sølv Altersæt til "Kings Chapel" i Syden. Da Guvernør W. Tryon bode i Brunswich, Georgia, var Kirken der Kings Chapel, og Alterkarrene synes at have været i Brug ved Indvielsen af St. Philips Kirke i Bruns-

wich 1768; men da Guvernøren 1770 flyttede til New Berne, blev Christ Church "Kings Chapel" og Alterkarrene flyttet dertil.

Det var disse hellige Kar, Pastor Halling nu benyttede, naar han stod ved Alteret og samlede Menigheden om Nadverbordet.

Det gamle Sølv-Altersæt, Christ Church, New Berne.
(Fra "Spirit of Mission", Maj 1918.)

Som nidkjær Præst i Menigheden og besjælet af, der blev en fastere Ordning i Nord Carolina, stod han i Spidsen for at sammenkalde et nyt Møde. Det blev holdt i November 1793 i Turborough, det første i den bestemte Hensigt at oprette et Stift. Det kom ikke til at svare til Hallings Haab og Forventning; kun faa kom af de ventede. Mismodig, men med Haab skrev han saaledes til sin Ven, Pastor Charles Pettigrew:

"New Berne, den 16 December 1793.

Velærværdige og kjære Herre!

Dit Brev med Dr. Leigh er kommen godt frem. Jeg fik det, da jeg ankom til Turborough, og jeg maa ogsaa takke for Dit sidste Brev med Hr. Shepard. Det var for mig den største Skuffelse, at Du ikke kunde komme med os til Conventet, og jeg er meget bedrøvet over Din Udeblivelse. Jeg kunde godt sende Dig en hel Bunke Breve, for at Du deraf kunde se, alt hvad vi foretog os; men jeg haaber følgende korte Uddrag af vore Forhandlinger vil give Dig en Ide om, hvad vi foretog os. Jeg er meget bedrøvet over at maatte meddele Dig, at kun 6 Pesroner udgjorde det hele Møde. Deraf 3 Præster, Hr. Gurley fra Murfreshborough, Hr. Wilson fra Williamstown og saa mig selv. Af Lægmænd var der Hr. Clements og Dr. Leigh fra Tursborough, og den første endda af den Presbyterianske

Kirke, og ham valgte vi som vor Sekretær, og saa var der Hr. F. Green, som, efter min Anbefaling, af Styrelsen i New Bern var bleevn sendt som Delegat fra Craven County. Efter det kan Du vel nok forstaa, det saa at sige vilde have været umuligt at vælge en Biskop.

Saa lille et Antal vilde ganske have afskrækket ham fra at tage mod Valget, og det vilde ikke mindre have afskrækket vor Kirke fra at godkjende Valget, naar det blev kjendt, hvilken Mangel der var paa Nidkjærhed, thi de, som vedkjender sig vor Bekjendelse, har tilfulde vist, hvor lunkne de er. Nu foreslog og besluttede vi, at udsende en anden Bekjendtgjørelse, og ledsage den med et Brev, som skal cirkulere omkring, og som skal være affattet mere populært og mere indtrængende, og faa det sendt ud til hvert eneste County. Deri opfordrer og anbefaler vi paa det mest indtrængende, at der bliver afholdt en Convention af alle uden Undtagelse, som bekjende sig til den Protestant Episkopale Kirke i Amerika, og at de giver Møde. Ligeledes opfordre vi dem til overalt at samle sig, vælge en Styrelse og udnævne Lægmænd til at lede Læse-Gudstjeneste (Lay reader), hvor man ikke kan faa en ordineret Præst. Vi besluttede, at vi skulde gjøre, hvad vi kunde, for at faa Kirkestyrelser, ledende Mænd, og hvem vi ellers kunde bevæge dertil, at fremmøde, som Delegater den sidste Onsdag i Maj 1794 i Tarborough, for at faa vedtaget en Constitution, og saa vælge en af Præsterne, og derefter faa ham ordineret til Biskop for Staten. Det er Hovedindholdet af vore Forhandlinger.

Naar Bekjendtgjørelse og Brev bliver trykt, da er jeg sikker paa, at Du, min kjære Herre, vil samstemme med os, og maaske tillige sørge for, at faa flere Exemplarer, og at de kommer omkring.

Jeg har prædiket og derefter læst det i en Menighed, og skjønt jeg maa tilstaa, jeg ikke har megen Øvelse i et saa besværligt Arbejde, saa er det dog min Hensigt at gjentage det overalt i Landet, hvor jeg kan faa Folk samlet.

Maa vor naadige Gud atter forlene Dig med fuldstændig Sundhed, og give Dig et langt Liv til at virke i her i dette mørke Land. Jeg tror, det er det almindelige Ønske, at Du bliver valgt til det biskoppelige Embede for Nord Carolina. Al min Indflydelse vil jeg søge at gjøre gjældende for at det kan naas, og Du maa ikke undslaa Dig. Tag det som et Kald

fra Herren, der staar i Forbindelse med Dit tidligere aflagde Løfte. Ja, undskyld mig, at jeg taler saa frit ud; men min hele Sjæl er optagen af dette vigtige Foretagende. Maa Gud i Naade bevaer Dig for vort Land, og sætte Dig til at have Opsyn og til at velsigne hans lille Flok.

Det er det inderlige Ønske og Bøn for Dig, min kjære og velærværdige Herre!

Din uværdige Broder i Vor Herre Jesus
Solomon Halling.

Velærværdige Charles Pettigrew
nær Edenton."

Derpaa svarede Pastor Pettigrew den 2 Februar 1794 og takkede Halling for hans gode Ønsker, ogsaa med Hensyn til Helbred og forlænget Liv; men skrev, at hans Helbred havde været saa daarligt, at tre Prædikener, som han havde holdt om Daaben og besluttet at faa udgivet, havde han endnu ikke kunnet renskrive, saa de kunde gives til Bogtrykkeren.

Halling var ikke ledig; han virkede alt, han kunde for det nye Møde og fik en nidkjær, trofast Medhjælper i en god Ven, Pastor R. J. Miller, nylig ordineret til Præst. Hans Ordination skal omtales. Under Helmstadt Missionen var der bleven sendt flere dygtige Præster til de tysk-lutherske Menigheder i Nord Carolina, og de øvede en betydningsfuld Virksomhed. Robert Johnson (eller Johnston) Miller var født den 11 Juli 1758 i Baldovia ved Dundee, Skotland), havde i Krigen været Officer, saa fik han License som Prædikant i Methodistkirken. Den episkopale Menighed i White Haven kaldte ham til sin Præst, og henvendte sig til de tysk-lutherske Præster om hans Ordination, og de lovede, de vilde ordinere ham. Den 20 Maj 1794 kom fem tysk-lutherske Præster sammen i St. Johannes Kirke, Cabarrus County, og ordinerede Miller. De gav ham Ordinationsbevis, og skrev bag paa det Grunden hvorfor, de ordinerede ham til Episkopalpræst. Det har følgende Underskrift:

"Given under vor Haand og Segl.

Nord Carolina, Cabarrus County,
20 Maj 1794.

Adolphus Nuszmann, Senior. Johan Gottfried Ardt.
Arnold Roschen. Christopher Bernhardt. Charles Storch."

Hvor lidt, meget, eller slet ingen Del i Ordinationen Halling har haft siges ikke. Selv har han ikke turdet udføre en

Ordination, og næppe været med; men 8 Dage efter Miller er ordineret, er de to Venner sammen som Præster ved det sammenkaldte Møde i Turborough fra 28 til 31 Maj 1794.

Der mødte Præsterne: C. Pettigrew, J. L. Wilson, S. Halling og J. R. Miller. De gjennemgik og vedtog en Forfatning for Stiftet, og valgte Pastor C. Pettigrew til deres Biskop. Derefter sendte de til Biskopperne følgende varme Anbefaling:

"Vi undertegnede, som var samlet til Convention i Tarborough i Nord Carolina den 28 Maj 1794 i den Hensigt at overveje, hvad der kan afhjælpe den Protestantisk Episkopale Kirkes daarlige Stilling her i Staten, har valgt Pastor Charles Pettigrew, som en Mand skikket til at blive vor Biskop, og værdig til vor Anbefaling for Indvielsen til det hellige Embede. Men paa Grund af de store Afstande, paa hvilke Lægfolket saavelsom Præsterne her i Staten lever fra hverandre, saa har vi muligvis ikke saa nøje Kendskab til hverandre, saa vi kan underskrive med de Ord, som den Protestantiske Episkopale Kirkes Convention har anset det nødvendigt at foreskrive, hvorfor vi har afveget noget fra Formen, hvilket vi haaber ikke vil være nogen Hindring for vor ærbødige Ansøgning. Derfor anbefaler vi herved til Indvielse til Biskops-Embedet nævnte Pastor Charles Pettigrew, som baade efter sine moralske, religiøse Principer, Levnets Fromhed, fra almindelig Anbefaling med Hensyn til præstlig Karakter, fra det personlige Kjendskab, vi har til ham, fra hans Dygtighed i god Lærdom og sund i Troen, om hvilke vi er fuldt overbeviste og tror, han er værdig til at blive indviet til det vigtige Embede. Ligeledes lover og forpligter vi os til, at modtage ham som saadan, og naar han er canonisk indviet og overdraget Embedet, at vise ham al canonisk Lydighed, og om hvilke vi tror at være nødvendigt og i sin gode Orden over for en saa betroet Stilling i Kristi Kirke.

Nu henvender vi os til de Højærværdige Biskopper i de forskellige Forenede Stater med Bøn om deres forenede Hjælp til vor Broders Indvielse og canoniske Overdragelse af det apostoliske Embede og Magt.

Til Bevidnelse heraf har vi undertegnet vore Navne paa den Dag og i det Aar, som er nævnet ovenfor.

N. Blount.	J. Leigh, Doctor med.
J. L. Wilson.	J. Guion, Doctor med.

J. Gurley.
S. Halling.
R. J. Miller.
Af Præsterne.

R. Whyte, Sagfører.
B. Woods, Sagfører.
W. Clements.
L. Dessaux.
W. Grimes.
R. Godly.
Af Lægfolket.

(Af Biskop, Dr. W. Whites Memoirs of the Protestant Episcopal Church, Side 348.)

Det synes, som Pettigrew bagefter har haft Betænkeligheder; thi i et privat Brev paalægger Halling ham paa det bestemteste, at modtage Valget og virke hvad han kan for Kirkens Vel. Halling og Miller sendte ham desuden varme Lykønskningsbreve. Han modtog Kaldet, og forsøgte at komme til Episkopalkirkens Convention i 1795 for at ansøge om Biskops Ordination; men blev forhindret. Han naaede ikke at blive ordineret Biskop. Var Halling bleven valgt, var det maaske gaaet bedre, men han holdt bestemt paa, det skulde være Pettigrew.

Paa den Tid var der i Nord Carolina følgende Præster:

1. R. J. Miller, White Haven, Lincoln Co.
2. S. Halling, Christ Church, New Bern.
3. James L. Wilson, for Martin og Egercombe.
4. Nathaniel Blount, for Pik og Egercombe.
5. George Michlejohn, for Granville.
6. Joseph Gurley af Hartford.
7. Stephen Johnson af North Hampton.

Foruden nævnes: 8. Dent ved Yadkin River. Han synes ikke at have taget megen Del med de andre.

Miller opføres som episkopal og luthersk Præst.

Det havde dog sin stoer Beteydning, det styrkede en lignende Bevægelse i Syd Carolina, hvor det bedre lykkedes. Pastor Robert Smith blev den 13 September 1795 i Christ Church, Philahelphia, Penn., af Biskop White, assisteret af Biskopperne: Provoost, Madison og Claggett, ordineret til første Biskop for Syd Carolina; men derved kom Nord Carolina en Del ind under hans Virksomhed.

Halling havde den Sorg, at hans Hustru døde den 18de September 1793; derom edder det i "North Carolina Gazette" for 21 September 1793:

"Død. Sidste Onsdag, Fru Elizabeth Halling, Pastor S. Hallings Frue. Hun var en ualmindelig dygtig Kvinde; men havde i flere Aar baaret paa et svageligt Legeme med stor Taalmodighed, indtil hun med god Samvittighed rolig opgav sin Sjæl i den Guds Haand, som gav hende den. Hendes Religion var dyb og sand, og hun gik fra dette Liv dybt savnet og agtet af hendes Slægt og Venner, for hvem hun i Livet havde været saameget."

Hun var Moder til 2 Døttre:

Francinia Halling og Ann Dorothea Halling.

Fem Maaneder efter bragte samme Blad følgende Nyhed: "Lørdag den 8de Februar 1794.

"Gift. Sidste Torsdag. Pastor, Dr. Solomon Halling og Enkefru Eunice Kelly."

Kort efter sit andet Ægteskab resignerede Halling som Præst ved Kristus Kirken for at modtage Kald fra St. James Kirke i Wilmington. Biskop Cheshire skriver i sin: "Church History of North Carolina": Kan det end siges, Hallings Virksomhed for at faa en Biskop for Nord Carolina tildels mislykkedes—det var sidste Kamp mellem Kolonial Tidens Kirke og den ny Tid — saa lykkedes hans Arbejde i Menigheden i New Bern saameget bedre. Han var den mest exemplariske Mand, og den mest nidkære Præst i hele Staten. Havde blot de andre Præster været besjælet af den samme Aand, Nidkjærhed og Mod, som han besad, da vilde det have set bedre ud i Staten." — Se det som et Stift opnaaede han ikke, men han gjorde det store forberedende Arbejde.

Vennerne Halling og Miller vedblev helt igennem at virke for Episkopalkirkens Ordning i Nord Carolina. Halling har næppe havt Forbindelse med de tyske Præster, Miller, ordineret af dem, kom dem nærmere, og stod som luthersk Præst iblandt dem. Den 2 Maj 1803 var han Medstifter af Nord Carolina lutherske Synode, til Tider baade Formand og Sekretær. Som engelsk luthersk Rejsepræst udfoldede han en udstrakt Virksomhed og ordnede flere Menigheder. Han besøgte Brødermenigheden i Salem i Nord Carolina og prædikede i deres Kirke. — Der var flere Danske.

Pastor Jørgen Sølle, ordineret af Biskop H. A. Brorson, døde i Salem 4de Maj 1773. Pastor Tyge Nissen var Præst ved Kirken fra 1775 til sin Død 1789. (Halling synes heller ikke i Forbindelse med dem.) 22 Oktober 1810 var Miller med til at ordinere G. Schober til luthersk Præst, han vedblev at være Medlem af Brødrekirken. Som Synodens Formand udførte Miller Ordination.

Det ukirkelige License System tog helt Overhaand i den lutherske Kirke, trods fleres Protest, og da Nord Carolina blev Stift, sluttede Miller sig udelukkende til Episkopalkirken i 1821. Han døde 13de Maj 1834, 75 Aar.

I Wilmington, Nord Carolina, havde den gamle St. James Kirke staaet uden Præs i 20 Aar, den var tildels ødelagt under Krigen; men det var en solid Stenbygning, som kunde istandsættes. I "History of St. James", udgivet 1874 af Oberst James G. Burr, hedder det:

"I 1795, 20 Aar efter den sidste Præst fra Colonial Tiden havde forladt dem, besluttede Styrelsen at faa den gamle Kirke gjenaabnet og saaledes istandsat, at der kunde holdes Gudstjeneste i den, og de besluttede at udstede Kald til Pastor, Dr. S. Halling i New Bern. Halling modtog Kaldet og virkede der til Maj 1809."

Halling drog saa med sin Familie i 1795 til Wilmington og begyndte en nidkjær Virksomhed. Det lykkedes ham at oparbejde en god Menighed, faa Kirken sat i god Stand. Her var ogsaa et Akademi, som skyldte sin Tilblivelse fra Oberst James Innes.

Det var i Forfald, og Halling tog fat og blev Akademiets Principal; dygtig i Latin og Græsk. Hos Frimurerne var han "Highpriest for Concord Chapel No. 1" og "Royal Arch Mason". Han var med at lægge "Angle Stone" (Hjørnestenen) den 6te Juni 1804 i Wilmington for St. Johannes Loge, der opförte en smuk Bygning.

Efter et "Certificate" af 14de Marts 1796 fra "Commission of Pennsylvania" ses det:

"at 2 Juni 1803 blev der givet Skjøde paa 450 Acres Land (i Ohio) fra General Governmentet til Solomon Halling, som Anerkjendelse af deres Tilfredshed med hans Tjeneste som

Over-Surgeon (Senior Surgeon) ved de almindelige Hospitaler i Middel- og Sydlige Stats Departementer under Revolutions Krigen."

I Wilmington beskæftigede han sig en Del med skriftlige Arbejder. Han vedligeholdt Forbindelse med sin Familie i Danmark og omtalte den som en meget velanset Familie.

Han udarbejdede en Stamtavle over Familien Halling, som han sendte en Afskrift af til sin Fætter, Cand. theol. Hans (Johannes) Due Halling, som var Kopist ved det Kongelige Bibliothek i København. Derpaa svarede J. D. Halling den 18de September 1807. Det danske Brev — som da havde nogle Huller — blev senere oversat for Familien. Efter den engelske Oversættelse skal det gjengives paa Dansk:

"Kopi af et Brev fra Johannes D. Halling til Hr. Solomon Halling, oversat ved Hr. Alex. S. Heide, dansk Konsul i Wilmington, N. C.:

Til

Velærværdige

Hr. Solomon Halling.

Deres meget store Arbejde for at opsøge de sidste Efterkommere af Halling Familien fortjener den største Anerkjendelse af de, som er saa lykkelige at tilhøre Familien. Hvor glad vilde jeg ikke være, dersom jeg kunde opnaa den Ære at møde Dem personlig, og saa udtale, hvor højt jeg skatter Deres store, betydningsfulde Arbejde for vor Familie.

Jeg føler mig taknemlig mod den almægtige Gud, fordi jeg har opnaaet en lille Stilling i Kjøbenhavn, efterat jeg har afsluttet mine Studier, og som Kandidat taget theologisk Examen; men Lønnen er kun lille, som en Bibliothekar ved det Kongelige Bibliothek.

Efter lang Søgen og Forespørgsel opdager jeg nu, at ikke en af vor Slægt opholder sig i Kongeriget. Maa nu den Alvise, som gav Dem det i Hjertet, at paatage Dem dette rosværdige Arbejde, bevare og opholde Dem i mange lykkelige Aar, og derved udbrede vor hellige Religion vidt omkring. Jeg haaber idetmindste at have den Fornøjelse fremdeles at veksle Breve med Dem. Ligeledes skal det være min stadige Bøn, at Deres ærværdige gamle Alder maa krones med alt godt. Mine Tan-

ker er opfyldt af det Haab, at jeg maa opnaa den Dag, at jeg kan blive Medlem af Deres Husholdning og kalde mig

Altid Deres

Johannes D. Halling.

Kjøbenhavn, den 18de September 1807."

(Han underskriver sig Johannes, han var døbt Hans.)

Denne Brevveksling stadfæster Familie-Traditionen.

Det ser ud, som om J. D. Halling ha rtænkt paa at komme til Amerika og i S. Hallings Hus. Det kom han næppe; thi 1807 blev han Præst, og 1809 var han Præst til Øster og Vester Porsgrund i Aggershus Stift, Norge.

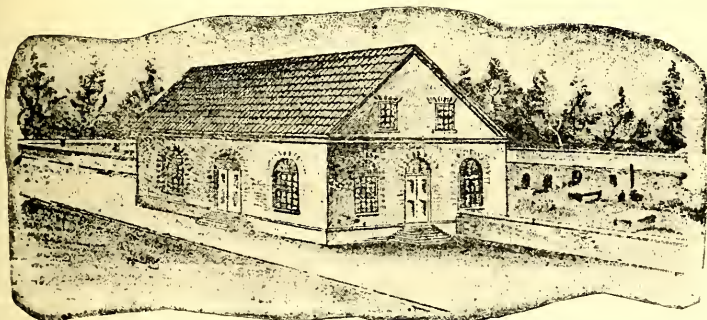
I Amerika har Hr. Marshall De Lancey Haywood i Raleigh, N. C., forgæves søgt efter Stamtavlen ved flere, særlig Sydens, Bibliotheker, da han skrev Hallings Levnet.

Som Præst ved St. James Kirke i Wilmington levede Halling et virksomt og lykkeligt Liv.

Der havde han den Sorg, hans anden Hustru døde. Der siges ikke naar, eller naar gift igen.

Hans tredje Hustru var Enkefru Sarah Jones. Enke efter Frederik Jones, jun. Hendes Pigenavn var Moore. Datter af George Moore og Hustru Mary Ashe.

Hans Døttre af første Ægteskab var gifte. Francinia Halling var bleven gift med en Enkemand, James Usher, anden Hustru, og Ann Dorothea Halling var gift med Roger Moore, en Slægtning af hans tredie Hustru.

St. James Church, Wilmington, N. C.

I Maj 1809 modtog han Kald fra Kirken i Prince George Winyah, Georgetown, Syd Carolina, og flyttede dertil. (Kaldt efter den danske Prins George (Jørgen.) Kirken var en smuk, solid Colonialkirke.

Han fik ved Opbrudet det Vidnesbyrd, som Overlæge paa Hospitalet, som praktiserende Læge, som Præst, som Ungdommens Vejleder, var det klart, han var en Mand af Lærdom, og det i mange Retninger. En ædel Karakter og i det sociale Liv en virksom Borger. Han havde udført en Virksomhed baade i New Bern og Wilmington, som havde efterladt dybe Spor. Hans Indflydelse kjendtes baade i Familielivet saavel som i Statens Anliggender."

Saa drog Halling til den ny Virksomhed. Ved Juletid skrev han følgende Brev til sin Svigersøn:

"James Usher,

Kjøbmand, Wilmington, Nord Carolina.

Sendt med Captain Nelson,

Fører af "Schooner Regulator", O. D. C.

Georgetown, Syd Carolina, 11 December 1809. Mandag.

Kjære Usher!

Jeg har endnu ikke, saavidt jeg kan huske, modtaget en Linie fra Dig, som Du selv har skreven siden Din sidste Sygdom. Vær forvisset om, vi vilde begge to have været meget glade ved at faa Brev med Din Underskrift; men jeg ved jo, Din Tid har været meget optagen, ellers vilde Du have skreven. Fanny (det er Datteren Francinia Gerenaway Halling Usher) har smigret os med, at Du vil komme og se til os. Saasnart vi hører, Din Broder er kommen fra New York, vil vi se efter Dig hver Dag.

Jeg er bleven meget forundret over at se Hr. Moores Plantage er averteret til Salg den 25 Januar, næste Maaned. Vi ønsker, han og hans Familie vil komem til os, hjælp dem med at komme til Georgetown, dersom det er belejligt for Dig.

Jeg vil ikke alene, dersom det staar i min Magt, betale Dig derfor, men tillige være Dig meget taknemlig.

Min Bog, som jeg skrev medens jeg var i Wilmington, vil gaa i Tryk i Februar hos Bogtrykkeren her, saa jeg haaber, naar jeg i Maj kommer til Wilmington, dersom det da behager Gud, at velsigne mig med et længre Liv, jeg da kan bringe Bogen med mig og faa Subskribenter.

Dr. Rush har tilraadet mig straks at lade den trykke, og ikke vente paa Subskribenter, og jeg har tilstrækkeligt til at betale Omkostningerne idet mindste for første Bog.

Vær saa venlig at sende med sikker Befordring, de indlagte saasnart som mulig. Lad en af vore Negre bringe dem omkring til de Personer, de er adresseret til.

Husk at hilse alle Venner fra os. Hr. McNiell har endnu ikke besvaret mit Brev til ham, heller ikke Captain Scott.

Maa den Almægtige Gud altid velsigne og bevare Dig og Dine, kjære Usher.

Din elskede Fader og Moder,

Solomon og Sarah Halling.

Til James Usher.

P.S. Intet nyt om Harvey? Hvorledes kom Du ud af Din Sags-Anlæggelse mod den Fyr, som sidste Aar lokkede ham bort? Jeg haaber, Du opnaaede en forsvarlig Erstatning fra ham."

Negerslaver hørte Tiden til, og som Forholdene var. I en Liste i Nord Carolinas Records nævnes, hvor mange der hørte til Pastor Hallings Hus. Der var en hvid tjenende Pige, og han ejede 5 Slaver.

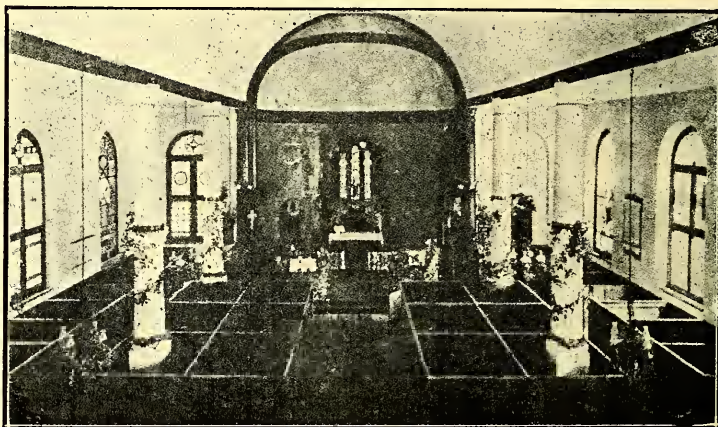
Wilmington havde betydelig Skibsfart; Georgetown er ogsaa ved Havet, og Brevet viser, Halling har havt Søfolk i sin Virksomhed. Inde i Landet er Byen: Denmark.

Om den i Brevet nævnte Bog udkom, ved man intet, det eneste, man endnu har fundet af hans skriftlige Arbejder, der er kommen i Tryk, er Frimurertalen, holdt før han blev Præst.

Hans Ven, Biskop Theodore Dehon — ordineret til Biskop for Syd Carolina 15de Oktober 1812 — besøgte ham 5te April 1813, prædikede og konfirmerede 67 Konfirmander.

Det viser Pastor Halling har haft en betydelig Virksomhed. Selv om det var længe siden, der var Bispevisitation, saa var det dog en stor Konfirmation. Kirken har firkantede Familie-Stolestader med Sæder paa 3 Sider, og de har været fyldte ved Festen. Alteret er i Øst. Derfra lyste Biskoppen Velsignelsen over Menigheden. — Derefter var det ikke længe, Halling skulde tjene i Menigheden, det blev en skjøn Slutningsfest efter et rigt Dagværk.

Kirkens Ydre og Indre.

I alt væsenligt som i Kolonialtiden og som da Dr. Hallin var Kirkens Præst. Ogsaa det Indre temmelig uforandret. De store Mindesmærke tilhører en senere Tid.

Juleaften, 24 December 1813, gik Halling, som vi haaber, ind til Herrens Glæde. Biskop Dehon holdt Ligtalen, og gav ham det Vidnesbyrd: "elsket og agtet af alle som kjendte ham. Han virkede med Nidkjærhed i Syd Carolina, og var almindelig afholdt, æret og savnet af sin Biskop og Embedsbrødre."

Biskop Dehon
Efter en gammel Silhouette.

("Spirit of Mission", Marts 1918, fra Pastor, Dr. J. Kershaw: "How our Church came to South Carolina.")

Ved Konventet 1814 sagde Biskoppen i sin Tale: "Det behagede den Almægtige om Aftenen ved den sidste Helligholdelse af vor velsignede Herres Fødselsfest, 24de December 1813, at tillade hans Vandring paa Jord blev endt i hans Alders 59de Aar."

Pastor M. H. Lance blev Præst efter Halling. En af Hallings Efterkommere paa Moders Side, Sagfører William Berry

McKoy i Wilmington, gjorde for en Del Aar siden hvad han kunde for at finde hans Grav; men Præsten skrev:

"Georgetown, S. C., 25 Juni 1873.

Jeg har ikke kunnet finde hans Grav paa Kirkegaarden. For tre Aar siden, da kunde jeg maaske have givet bedre Oplysninger; thi da var Pastor Lance, som afløste Dr. Halling som Præst ved Kirken, endnu levende.

Med megen Agtelse, Deres

Alex. Glennie."

Under Krigen led Kirken meget, Kirkebøger, Optegnelser brændte. Kirkens nuværende Præst, Pastor John S. Lightbourn, har endnu ikke, trods gjentagne Undersøgelser, kunnet finde Optegnelser eller Hallings Grav.

I Danmark var:

Pastor Emil Carl Jørgen Halling, født 28 Marts 1870, Candidat 1894. En nu afdød Præst af Indre Msision. Da jeg antog han var af samme Familie, samt, at den af Pastor S. Halling hjemsendte Stamtavle var ved det kongelige Bibliothek, saa skrev jeg til Pastor E. Halling om Oplysning. Han henventde sig til Bibliotheket. Under 19de August 1908 skrev Underbibliothekar V. Madsen, at det omskrevne Værk ikke fandtes og at der heller ikke havde været nogen ansat af Navnet Halling. — Pastor E. Halling mente ikke, han var i Slægt med den amerikanske Præst.

Jeg kunde umulig tro andet, efter alt, hvad Sagfører Mc Koy havde bevaret, end, at der havde været en J. D. Halling som havde faat Stamtavlen i Kjøbenhavn, hvorfor jeg tilskrev Overbibliothekar H. O. Lange. Under 3 Maj 1909 skrev han:

"Med Hensyn til Deres Spørgsmaal om Solomon Halling, da erindrer jeg godt, at Underbibliothekar Viktor Madsen i sin Tid kom til mig, for at faa Rede paa, om der havde været ansat en Mand ved Navn Johannes Due Halling her ved Bibliotheket. Jeg svarede den Gang, som jeg maa svare nu, at 1809 var en saadan Mand ikke ansat ved Bibliotheket. Ved nærmere Undersøgelser i Bibliothekets Arkiv, har det nu vist sig, at en Mand ved Navn Hans (Joh.) D. Halling, der i 1799 udgav en lille Disputats, en kort Tid var Kopist ved Bibliotheket, men allerede 1807 blev han ansat som Præst. Han nævnes ikke i Registret til Vibergs Præstehistorie; men det viser sig, at han

i 1809 var Præst til Øster og Vester Porsgrund i Aggerhus Stift i Norge. Mere kan ikke her oplyses om ham. I et stort Værk om Jochum Hallings Efterkommere nævnes han slet ikke, og han har næppe hørt til den Familie. Den omtalte Stamtavle findes ikke her i Bibliotheket, velsagtens har Joh. D. Halling beholdt den. Maaske kan Universitetsbibliotheket i Christiania skaffe Oplysninger om den norske Præst.

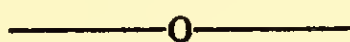
Om Solomon Halling har jeg ikke kunnet finde det mindste. Universitetets Matrikel er kun trykt til 1740 og ikke tilgængelig for mig."

Jeg skrev straks til Biskop, Dr. A. C. Bang i Christiania; men fik intet Svar.

Imidlertid er det fuldt stadfæstet, Pastor S. Halling i Amerika havde en Fætter i Kjøbenhavn, og det er paalideligt nok med de danske Breve fra Kjøbenhavn til Wilmington og Stamtavlen, der blev hjemsendt.

Efter Familietraditionen i Amerika, hører han til Jochum Hallings Slægt.

Saa skrev jeg til min Ven fra Sømandsmissionen i New York, Stiftsprovst C. B. Hausteen i Norge, om han kunde skaffe mig Oplysninger om Stamtavlen, Pastor J. D. Halling, og om Pastor Honoratus Halling og Skolebestyrer S. Halling var i Slægt med ham. Han kunde kun meddele mig, at paa gjentagne Forespørgsler havde han ikke faat det opklaret.

Sagfører McKoy har hørt sige, at Pastor, Dr. S. Hallings yngre Ven, Pastor, Dr. Dalcko, ogsaa var af dansk Herkomst. Er det ret, da maa det være paa Moders Side, eller af de, som i London blev kaldet: "Den danske Konges tyske Undersaatter." Der skal meddeles kort om denne udmærkede Mand.

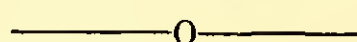
Pastor, Dr. Frederick Dalcho

er født 1770 i London, England. Hans Fader havde været Officer under Frederik den Store. Af Helbredshensyn trak han sig ud af Hæren, og bosatte sig i London, hvor han døde.. Frederick kom til en Onkel, som kort forud var rejst til Baltimore, Maryland. Her fik han en god Opdragelse og Uddannelse. Studerede Medicin og Botanik. Som Militærlæge blev han stationered ved Fort Johnson i Havnen ved Charleston, S. C. 1799 resignerede han, og blev praktiserende Læge i Charleston. I

1807 udgav han "Courier". Ved hans Virksomhed og Indflydelse fik han oprettet og anlagt den botaniske Have. 1811 begyndte han, 40 Aar, at studere Theologie. Den 15de Februar 1814 blev han af Biskop Dehon ordineret Diakon og blev Præst ved St. Pauls Kirke, Charleston. Den 12te Juni 1818 blev han ordineret Præst af Biskop White. Den 23 Februar 1819 blev han kaldt til Hjælpepræst ved St. Michaels Kirke, Charleston, og ved den blev han til sin Død.

Han udgav 1820: "The Evidence of the Divinity of Our Saviour"; 1822: "Ahiman Rezon" for Frimurer. Hans Hovedværk er den ypperlige: "Historical Account of the Protestant Episcopal Church in South Carolina."

Han døde 24 November 1836, 66 Aar. Menigheden satte ham et Mindesmærke ved Kirkedøren.

Som noget enestaaende er Pastor R. J. Millers Ordination til engelsk Episkopalpræst af 5 tysk-lutherske Præster. Det havde ligget nærmere med Ordination fra Biskoppen i Virginia.

I 27 Aar stod han virksom baade for den evangelisk lutherske Kirke og Episkopalkirkens Udvikling.

Nord Carolina Synoden fulgte Pennsylvania Synoden, og da Ordinationsspørgsmaalet kom alvorlig frem, blev Pennsylvania Synoden adspurgt. 1814 gav 22 ordinerede Præster og 29 License-Præster følgende Svar: "Ifølge Bibelens og Kirkehistoriens Vidnesbyrd er en skriftlig Bemyndigelse ligesaa kraftig som Haandspaalægeglsen, saa vort Ministeriums Fremgangsmaade er ikke i Strid med den evangelisk-lutherske Kirkes Principer, derfor kan en Kandidat med License med god Samvittighed forvalte alle kirkelige Handlinger." Ved Nord Carolina Synodens Møde 1816 fik Præsterne Miller og Schober vedtaget, det Aars Kandidater skulde modtage deres License under Velsignelse med Haandspaalæggelse. Formanden, Pastor Storch, vilde ikke udføre det, og bad Pastor Schober derom.

1817 var Pastor Miller den eneste, der stemte mod License med Ret til Sakramentforvaltning. Han tog mod Valg i en Komite, der skulde forberede Dannelsen af General Synoden, men 1817 blev Nord Carolina Stift. Ved Episkopalkirkens Møde 28de April 1821 i Raleigh, N. C., bad han om Ordination, og paa en Dag ordinerede Biskoppen ham til Diakon og Præst.

Han fik nedsat en Komite til Synodens Møde til Forhandling om Samvirke. Komiten mødtte 17 Juni 1821 med Brev fra Biskop Moore af Virginia, der fungerede som Biskop. Pastor Miller tog Afsked med Synoden, og under stor Bevægelse blev han takket for trofast Virksomhed. Der vedtoges at vælge Delegater mellem de to Samfund, og Præsterne G. Schober og J. Scherer valgtes til Episkopalkirkens Møde 18 April 1822 i Raleigh. Der valgtes til Synoden Præsterne: Miller, Davis og Wright. Synoden valgte ved sit Møde 1823 Præsterne Shober, D. Scherer og General Paul Barninger. Det synes, Valgene sluttede dermed.

Pastor Miller havde hele Tiden hævdet ,han var Episkopalpræst, og han løste Forbindelsen med Synoden paa venlig Maade, og bevarede Kjærlighed til den. Striden blev ikke bilagt, Præsterne Henkel traadte skarpt frem, de fulgte ikke Miller, de hævdede, de var rette lutherske, og saa fik de 1820 dannet Tennessee Synoden, indførte to Embedsgrader: Diakon og Præst, med hver sin Ordination. Præst og Biskop blev hævdet var et Embede. Pastor J. Stierwalt udgav: "Grades in the Ministry". Tennessee Synoden var en Protest mod Nord Carolina Synoden og Episkopalkirken. Den indtog Særstade til 26 Juni 1886, da den var med i Stiftelsen af: "The United Synod of the Evangelical Lutheran Church in the South", og 1918: "The United Lutheran Church in America."

Brydninger kunde ikke undgaas, men der var ogsaa venligt Samvirke med den engelske Kirke. Salzburgerne, som anlagde Ebenezer i Georgia, fik Støtte fra Selskabet for Kristendomskundskabs Fremme i England. De blev i Savannah i Marts 1734 modtaget af den engelske Pastor Quincy, og hos ham bode de tyske Præster Bolzius og Gronau.

I Virginia skulde Church of England være Statsreligion. Med Pastor Muhlenbergs Samtykke, rejste hans ældste Søn, ordineret tysk Præst, senere General, P. Mühlenberg, til England og fik Ordination, saa han i Virginia kunde virke som tysk og engelsk Præst. Mühlenberg, White og Braidfoot blev 23de April 1772 i det kongelige Kapel St. James ordineret til Præster i Church of England af Biskoppen af London. I Virginia var Pastor G. S. Klug, ordineret 1736 i Danzig, Præst for en tysk Menighed. Han stod venlig til Episkopalkirken, uden at ville

rejse til England for Ordination. Hans Søn studerede paa engelsk, rejste til England og blev ordineret Præst: Pastor John Klug fra 1767 til sin Død 1795 ved Christ Episkopale Kirke, Middlesex County, Virginia.*)

Den svenske Koloni ved Deleware var helt igennem i venlig Samvirke med den engelske Kirke. Som engelsktalende sluttede de sig til den, og derved blev de gamle svenske Mindesmærker bevaret.

Pastor H. M. Mühlenberg var i venlig Samvirke med de svenske og engelske Præster, mere end med de orthodox-lutherske Præster og Hernhutterne. Den svenske Koloni stod under Kirken i Sverrig med en Provst. Da Provst A. Rudmann ordinerede Justus Falkner 1703 i Gloria Dei, kaldte han sig Suffragan-Biskop, eller Vice-Biskop. Ligeledes Provst Wrangel, der udføtre Ordination. En Ordination skal nævnes, da Kandidaten sikkert er den første af dansk Herkomst ordineret i Amerika.

En ung Mand, Laurence Andresen, kom fra Danmark over Slesvig til Holland, og derfra til New Amsterdam (New York) 1655. Han kom til at bo i "Buskene ved Kirken" og saa blev hans Navn L. A. van Buskerk. Hans Sønnesøn, Jacob van Buskerk, studerede i New York hos den tyske Pastor Weygand. Derefter i Philadelphia under den svenske Provst, Dr. C. M. Wrangel og Pastor, Dr. H. M. Mühlenberg. Den 12te Oktober 1763 i Kirken i New Hannover, Pennsylvania, blev Jacob van Buskerk ordineret til tysk-luthersk Præst af den svenske Provst Wrangel, assisteret af svensk Præst Heggeblat og de tyske Præster Mühlenberg og Kurtz. — **Den første af dansk Herkomst ordineret i Amerika.**

---

*) I min: "Den ev. luth. Kirkes Historie i Amerika 1620—1820" er der en ret udførlig Livsskildring af Pastor R. J. Miller Side 534 fl. Den trænger til nogle Rettelser, og efter de Kilder, jeg fulgte og citerede, til Kritik. Af General Mühlenberg Side 285 fl. og af Pastor G. S. Klug Side 389 til dem samme Bemærkning. I Pastor, Dr. W. J. Finck: "Lutheran Landmarks and Pioneers in America" 1917 er der ogsaa om Pastor George Samuel Klug, død 1764—3 Aar efter hans Søn blev Præst ved Krist Kirke.—Der er et godt Billede af G. Klugs gamle Kolonial: Hebron Kirke Side 84, og i "Colonial Churches" (Episcopal) Richmond Va., 1907, et godt Billede af Sønnens : Christ Church Side 247. Se min Kirkehistorie og Artikel i Danske i Amerika, 1 Bind: Danske i Indvandringen til New York. R. A.

Den 19de Oktober 1763 var der Møde i St. Michaels tyske Kirke i Philadelphia. Der kom de tyske og svenske Præster sammen med Episkopalpræsterne: Duchee, Peters, English og Whitefield samt 3 Presbyterianpræster.

I New York var der Brydning mellem hollandsk og tysk, og saa mellem tysk og engelsk. Mühlenbergs Svigersøn, Pastor. Dr. J. C. Kunze, var Præst for den tyske Kirke og Professor ved Columbia. Da der forlangtes engelsk Gudstjeneste, og Kunze paa Grund af sin Udtale,, ikke kunde gjøre Fyldest, saa fik han unge engelsktalende Mænd til Hjælp. Hans Plan var: engelsk talende skulde slutte sig til Episkopalkirken, og som New York Ministeriums Præsident fik han i September 1797 vedtaget de blev henviste til den. Imidlertid knyttede han store Forventninger til en ung Mand af dansk Herkomst af Familien van Buskerk, Candidat Lorenz van Buskerk, født 1774 ved New York, studerede under Kunze, og havde alt begyndt at prædike paa Engelsk, da Vor Herre kaldte ham bort 21 April 1797 — kun 23 Aar, endnu før Ordination. — Kunze udgav 6 af van Buskerks engelske Prædikener, og i Forordet, dateret 10 November 1797, hævdede han,, den episkopale og lutherske Kirke stod hinanden saa nær, engelsktalende skulde henvises til Episkopalkirken.

Da flere vilde have engelsk Menighed, saa blev Kunzes Medhjælper, George Strebeck,1796 ordineret til Præst for: "Zions engelsk evangelisk-lutherske Kirke i New York". Den store "Zions and St. Thimothy Episkopalkirke", West 57th Street, er Fortsættelsen. — 1804 sluttede han sig til Episkopalkirken.

Pastor Strebeck blev senere Præst ved St. Georgs Kirke i Virginia.

Pastor Ralph Williston optog en Tid Virksomheden efter Strebeck, , 1810 sluttede han sig med Menigheden til Episkopalkirken. Pastor, Dr. C. F. Schäffer virkede en Tid i New York med tysk og engelsk Prædiken. Senere som engelsk-luthersk Præst, og venlig til Episkopalkirken. Med Biskop Hobarts Tilladelse prædikede han ved Reformationsfesten 1817 i St. Pauls Kirke. (Chapel.)

Hans Ven, Pastor,, Dr. James Millnor ved St. Georges Kirke, meddelte han Nadveren paa Dødslejet og holdt Ligtalen. Præsterne G. Wiegand, J. R. Goodman, af New York Ministerium,

gik til Episkopalkirken. I Philadelphia blev i 1806 begyndt en engelsk-luthersk Menighed med Pastor, Dr. Th. F. Meyer til Præst, som er bleven fortsat. Dansk-Amerikaneren C. F. Cruse var en kort Tid i tysk-engelsk-luthersk Virksomhed i Philadelphia, og traadte saa ind i Episkopalkirken.

Beslutningen, New Yorks Ministerium vedtog 1 September 1797 i Rhinebeck, skal anføres uden Oversættelse efter Pastor, Dr. G. U. Wenners Bog: "The Lutherans of New York, Their Story and Their Problems", 1918, Side 18—19:

"Resolved, that it is never the practice in an Evangelical Consistory to sanction any kind of Schism; that if the persons who signed the letter wish to continue their children in the Lutheran Church connection in New York, they earnestly recommend them the use of the German School, and in case there is no probability of any success in this particular, they herewith declare that they do not look upon persons who are not yet communicants of a Lutheran Church as apostates in case they join an English Episcopal Church.

Resolved 2d: That on account of an intimate connection subsisting between the Englisk Episcopal Church and the Lutheran Church and the identity of their doctrines and near alliance of their Church discipline, this Consistory will never acknowledge a new erected Lutheran Church merely English, in places where the members may partake of the services of the said Episcopal Church."

Pastor S. Halling var med til fra en lille Begyndelse at virke for, der blev Stift med Biskop, han haabede først i Nord Carolina, men fik det ikke at se.

Syd Carolina blev Stift 1785 og i det døde Halling som Præst 1813.

Den 24 April 1817 i Halings første Kirke: Christ Church, New Bern, stiftede 3 Præster: B. Judd i Fayette, A. Empire i Wilmington, og J. C. Clay i New Bern, i Forening med 6 Lægmænd, Nord Carolina Stift. Det er nu delt i 3 Stifter:

Nord Carolina 1785, East Carolina 1883 og Asheville 1898. De 3 Stifter har: 3 Biskopper, 129 Præster og 1700 Communikanter.

Den gamle Christ Kirke er brændt og ødelagt, men for 50 Aar siden er der bygget en ny smuk Christ Church. I den sam-

Hundred Aarsfesten, Christ Church, New Bern, N. C.
Kristi Himmelfartsdag 17 Maj 1917.

Biskop, Dr. T. C. Darst, East Carolina,
Paa højre Side.

The Living Church, Milwaukee, Wis.
26 Maj 1917.

Biskop, Dr. J. B. Cheshire,
Nord Carolina.
Forfatter af "Church History
of North Carolina"
I Midten (den ældste).

Biskop, Dr. J. M. Horner
Asheville,
Paa venstre Side
(den højeste.)

ledes paa Kristi Himmelfartsdag 17 Maj 1917 de 3 Biskopper, Præster og en stor Forsamling til 100 Aarsfest. Der blev indsat en Mindetavle fra de tre Stifter. Foroven staar: "1817. To the Glory of God." Forneden: "May 17, 1917 A. D. We Praise Thee, O God."

Kilder: J. Hallings Livs og Levnets Historie i "Danske Samlinger for Historie, Topographi, Personal- og Literaturhistorie." 1 Bind, 1865. Historisk Tidsskrift, 3 Række, 6 Bind. Vibergs: Almindelig dansk Præstehistorie, F. Richardt og T. A. Becher: Prospecter af danske Herregaarde, Fortids Minder fra Jylland. Aftrykt efter "Søndagen" 1841 (Laant af Fru A. Bagger, Brooklyn, New York). J. C. Clay: Annals of the Swedes. Berv fra Pastor E. Halling, Kort Biografi af S. Halling af Sekretær for: Sons of the Revolution i North Carolina, Marshall De Lancey Haywood i Raleigh i Biographical History of North Carolina", samt flere Breve fra Hr. Haywood, og særlig maa nævnes Breve fra Sagfører W. B. McKoy, Wilmington, N. C. Biskop Cheshire: Church History of North Carolina, samt Breve fra Biskoppen. History of St. James Church, Wilmington, North Carolina. Pastor, Dr. F. Dalcho: History of the Church in South Carolina. Brev fra Overbibliothekar H. O. Lange, Kjøbenhavn. Brev fra Pastor, Dr. S. B. Simes, Pastor, Dr. C. C. Tiffany: A History of the Protestant Episcopal Church. Appletons Biographical Dictionary. I min "Den ev. luth. Kirkes Historie" er en længre Livsskildring af Pastor R. J. Miller, Breve fra Prof. P. S. Vig. Foruden Kilder nævnt i Texten.

Cruse—Kruse

landt Danmarks Præster har der været flere af Navnet: Cruse, Cruuse, Kruse, Kruuse, og der er andre Familier med samme Navn. Forfatteren, Professor Zacharias Nielsen, har udgivet en skjøn Livsskildring af: "Provsten i Højelse." Den bekjendte Provst Mandrup Peder Kruse. Om den dansk-amerikanske Præst og Professor C. F. Cruses Slægtskab med de af Navnet Cruse kan jeg ikke give Oplysning, ejheller om hans Faders og Moders Navn., eller naar de kom til Amerika.

I Fortegnelser over Emigranter nævnes, at: John Cruse landede i Philadelphia 25 September 1793 med Skibet "Brothers" fra Hamborg. I Marriage Records er anført: Paul Cruse og Mary Ruden blev viet 6 November 1775. Der nævnes Peter Hofman Cruse, født 1795 i Baltimore, og død 1822, og andre med Navnet Cruse. Den bekjendte danske Oberst Christian Febiger, "Old Denmark", bode i Philadelphia efter Krigen. Han var fra Faaborg. Det antages, Cruse var derfra, og de kjendte hinanden.

Oberst Febiger døde 1796, da C. F. Cruse var 2 Aar. Personlig har Febiger ikke været til Støtte med Hjælp fra det tyske Selskab; men det kan have bidraget til, at General Mühlenberg derfra skaffede Hjælp til C. F. Cruses Studering.

Oberst Febigers Hustru var Skotsk, vist Presbyterian, men det synes., de har søgt til Christ Church. Deres Adoptiv-Søn har flere Efterkommere i Episkopalkirken, og en af dem har kaldt "The Old Colonel" for "episkopal". — At C. F. Cruses Forældre kjendte General Mühlenberg og Oberst Febiger fik Betydning for ham. C. F. Cruse blev "License-Præst" i den tysk-lutherske Pennsylvania Synode; men det ukirkelige License og Venskab med Mühlenberg Familien drog ham til Epispiskopal-Kirken. — I den korte Tid, Cruse stod i Pennsylvania Synoden, forekommer hans Navn, næsten hver Gang, det nævnes, forskjelligt, saaledes: Cruse, Crusy, Kruse, Krusy. Selv skrev han: Cruse.

Der skal nu følge en Livsskildring af den lutherske License-præst, senere den bekjendte Præst og Professor i Episkopalkirken, C. F. Cruse.

Pastor, Dr. Christian Frederik Cruse (Kruse)

er født den 27 Juni 1795 i Philadelphia, Pennsylvania, af danske Forældre, hans Fader fra Fyn, vist Faaborg.

Det synes de hørte til den tysk-lutherske Kifrke, den lille Christian Frederik talte de 3 Sprog, dansk, engelsk og tysk, fra Barn. Hjemmet var godt, men ubemidlet, Faderen blev tidlig kaldet bort; og Moderen i trange Kaar. Der var ikke megen Udsigt til, han skulde følge sin inderlige Lyst, at studere; men Vor Herre vidste Raad for den fattige Dreng. Et Barndomsvenskab — det varede hele Livet — havde stor Betydning i Herrens Haand. Det var med en Sønnesøns Søn af Dr. H. M. Mühlenberg, den senere saa berømte: William Augustus Mühlenberg, Pastor, Dr. Mühlenbergs ældste Søn, Pastor, senere General Peter Mühlenberg, bode som Privatmand i Philadelphia. Med Ordination baade i den lutherske og episkopale Kirke, stod han venlig til begge. I det tyske Selskab tog han virksom Del; der, om end mindre, kom den danske Oberst Febiger, som havde gjort Tjeneste under ham. Det tyske Selskab hjalp den lille dansk-amerikanske Dreng med de rige Evner. Han blev Klassekammerat med den lidt ældre William (født 16de September 1796 i Philadelphia). Hans Moder var Enke, de hørte til Biskop W. Whites Kirke — Christ Church. — Den engelsk-lutherske St. Johns Kirke var i sin Begyndelse, og Præsten vilde gerne have dem dertil, og Generalen var venligt stemt derfor; men William sagde bestemt Nej, det var ingen Kirke, hvor der holdes Gudstjeneste, han vilde blive, og Moderen blev med sine Børn, der blev konfirmeret af Biskoppen.

Alt som Dreng havde William et varmt Hjerte for alle Kristne, hvor de end stod, og da han holdt Dagbog, har han givet en god Skildring af flere. Han nævner sin gode Ven, Joseph P. Engler, der var Presbyterian, det Venskab holdt også. Om Cruse skrev Mühlenberg senere:

"Ved Siden af denne gode Presbyterian var jeg meget fortrolig med Christian F. Cruse, en Lutheran, med Geo. B. Wood, en Kvæker, og ikke mindre med James Keating, en Romersk Katholik. Jeg bør tilføje, jeg benyttede undertiden Lejligheden til at gaa til den Romersk-Katholske Kirke paa Hjørnet af 6te og Spruce Street, Philadelphia.

"Venite adoremus, Venite adoremus", hvor lød det dog i mit Øre, og jeg kan ikke sige, hvor stor Betydning Ekkoet derfra har haft for de tidlige Jule-Gudstjenester, over hvilke saa mange med mig har været glade i min senere Præstevirksomhed."

I hans College Dagbog skrev han:

"Christian Frederick Cruse agter jeg meget højt. Hans store Begavelse er forenet med den største Beskedenhed: Hans Opførsel er mild og uden at give det mindste Anstød. I alle sine Foredrag fremviser han en megen Tankedybde. Han er meget religiøs og studerer Theologi for at blive Præst i den lutherske Kirke. Hans Moder er meget fattig, og det er det tyske Selskab, som bekoster hans Uddannelse, men ikke desto mindre har han altid været agtet i Klasserne og i Selskabet Philomathean. Jeg tror, han vil blive en sund Theolog. Jeg kjender ingen ung Mand, for hvem jeg har mere Agtelse."

Venskab, Agtelse og Kjærlighed mellem de to Venner blev dybere og inderligere med Aarene.

Pastor, Dr. Herman C. Duncan, Alexandria, Louisiana, skriver: 20 Juni 1908:

"Cruse var Klassekammerat med Mühlenberg — "Class of 1815 Pennsylvania Universitet." De var Medstiftere af Philomathea Society og dets første og anden Moderators."

Søster Anna Ayres skriver i Mühlenbergs Levnet: "Hans College Uddannelse endte med Slutning af Aaret 1814. Examenen fandt Sted den 10 Januar 1815, da han fik Graden A. B. med 3die Udmærkelse. Christian F. Cruse fik første Udmærkelse og George B. Wood anden Udmærkelse. Disse to Venner tilligemed ham selv var de første Moderatorer af Philomathean Society."

Det var med 1812 Cruse blev indskreven ved Universitetet, og 3 Aar efter, 10 Januar 1815, tog han Examen med den største Udmærkelse.

Nu var det Theologien, han kastede sig over, for at blive Præst i Guds Menighed; men ved Siden deraf maatte han ved Undervisning en Del kjæmep sig frem. Han havde en Del Undervisning i de tysk-lutherske Menigheder, og i Skoler.

Ved Pennsylvania Synodens Møde 1816 meldte han sig til Præstevirksomhed. Han fik Kandidat-License med Ret til at prædike samt udføre kirkelige Handlinger. Han hjalp en Del;

prædikede baade paa tysk og engelsk. — Det synes, han har lagt Grund til St. Mathæus engelsk evang. luth. Menighed.

I Cohenzie — Cohansey — ved Friesburg, Salems County, New Jersey, var der en lille Menighed med ca. 43 Nadvergjæster. Den blev anvist ham som Virkekreds. Svenske Præster havde før prædiket der. Den danske Sønderjyde, Pastor Peter Brumholtz (født i Nybøl, død 17 Juli 1758 i Philadelphia) havde som Præst ved St. Michaels tysk-lutherske Kirke i Philadelphia taget dertil og betjent den. Nu drog en ung dansk-amerikansk Candidat til den gamle Kreds. I Indberetningen til Synoden 1817 nævnes der ingen kirkelige Handlinger.

Ved Synodemødet 1819 er Kandidat Cruse opført som License-Præst i Cohensey, og han har da i Aaret, til Mødet, døbt 7, konfirmeret 33, taget 43 til Alters og havt 1 Begravelse. 1820 er han opført med: døbt 8, konfirmeret 12 og havt 47 til Alters. Han betalte da $4 til Synodekassen. Det blev besluttet, han skulde have Diakon-Ordination. Meget tvivlsomt, om han fik. Mødet blev holdt i Lancaster, og Licensepræst Cruse prædikede i Brødremenighedens Kirke paa Engelsk over Esa. 57, 15, om Herren, der vil bo i det sønderknuste Hjerte. Det anføres flere Gange, han prædikede ved Møder. Han tog virksom Del i den lutherske Kirkes Udvikling, og med sit varme Hjerte virkede han for, den kunde blive en samlet Enhed.

Det ukirkelige License-System — uden Ordination — var ham imod, og det tog mere Overhaand, og Spliden i den lutherske Kirke ikke mindre.

Hans gode Ven, W. A. Mühlenberg, var ordineret i Episkopalkirken, og Hjælpepræst i Philadelphia, og det drog ham mod Episkopalkirken; de delte alt med hinanden; Kirkens Enhed laa dem begge varmt paa Hjerte.

1821 kom Cruse ikke til Synodemøde, og der blev udtalt, Kandidat Cruse kunde ikke undskyldes, skjønt han i Brev bad derom. Der anføres ikke mere, at han har udført kirkelige Handlinger. Han fordybede sig i Studiet af de østerlandske Sprog, og blev som faa hjemme i dem. Ligeledes i Oldkirkens Historie. Eusebs Kirkehistorie gjorde det klart for ham, at Episkopalkirken stod paa den gamle historiske Grund fra Apostlernes Dage, der maatte han have sin Virksomhed og virke for Guds Kirkes Samling.

I Episkopalkirken anføres, han blev ordineret af Biskop White til Diakon 1822, og lidt senere til Præst.

Efter Pennsylvania-Synoden synes Forbindelsen med Cohensie at vare op imod 1824.

Der var dannet en Generalsynode 1820 med det Haab at samle den lutherske Kirke; men der kom nye Stridigheder. Pennsylvania-Synoden udtraadte 1823. Professor, Dr. H. E. Jacobs, i sin: "A History of the Ev. Luth. Church in the United States", S. 361, hævder, at 1822 stemte 9 imod Udtrædelsen, 4 Delegater og Præsterne: Dr. G. Lochman, J. Herbst, B. Keller, J. Schnee og C. F. Cruse. Det er rimeligt, Cruse som License-Præst — han var næppe andet — saa har søgt Ordination i Episkopalkirken. Han virkede som Hjælpepræst i Philadelphia, og med Undervisning i Forbindelse med Pennsylvania Universitet.

I de Aar indtraf der Begivenheder, som greb dybt ind i Cruses, Mühlenbergs og endnu en Vens Liv.

Efter at Mühlenberg havde været Hjælpepærst i Philadelphia, blev han 1820 Præst for St. James Episkopal Kirke, Lancaster, Pennsylvania. Det var en kjendt Kreds, han kom til. Hans Bedstefaders Broder, Pastor., Dr. G. H. E. Mühlenberg, var død og begravet der 1815 som Præst ved Trinitatis lutherske Kirke, og der var Bedstefaderen, Pastor F. A. C. Mühlenberg og hans Søstersøn, Pastor, senere Guvernør, J. A. M. Schulze, begravet. Flere af de Unge fra Trinitatis tyske Menighed var i St. James Kirke. — Cruse havde funden en Brud, og Vennen fandt sin Brud i Lancaster., og hendes Søster blev forlovet med en ung Jurist. Vennerne var opfyldt af deres lyse Fremtidshaab; men de mørke Skyer sænkede sig hurtig over de to Venner. Da det blev meddelt de to Søstres Fader, fik de en bestemt Afvisning. Han gav ikke sit Samtykke til, at hans Døttre blev gifte med en Præst og en Prokurator., der aldrig vilde blive til noget.

Han skulde snart fortryde det. Der brød en Sygdom ud, og blandt andre lagdes de to Søstre i en tidlig Grav. — Præsten blev en kjendt Præst og Philanthrop, derom er St. Luke's Hospital i New York et Vidne, og Juristen: De Forenede Staters President James Buchanan (født 22 April 1792 i Franklin County). Ingen af dem blev gifte.

Fra den Tid er Mühlenbergs bekjendte Salme: (Job. 7, 16): "I would not live always, I ask not to stay" ("Jeg vil ikke

leve, ej altid her — Nej! Naar Kald til mig kommer, da bliver jeg ej.")

Cruse holdt Bryllup med sin Anna, og fik eget Hjem, hvor Vennen kom, naar han var i Philadelphia, og glædede sig over deres Lykke.

1831 blev Cruse knyttet fast til Pennsylvania Universitet som Professor.

Den Betydning, Eusebs Kirkehistorie havde for ham, førte til, at han oversatte den paa Engelsk. Den udkom 1833 baade i Philadelphia og London. Den anses endnu for den bedste engelske Oversættelse.*)

I N. W. Fiskes Oversættelse af Escherburgs: "Classical Manual", Philadelphia 1836, oversatte Cruse Afsnittet om den romerske Literatur. Cruse virkede som en udmærket Professor i flere Aar.

Vennen Mühlenberg var meget optagen af at oprette en Kirkeskole, et kirkeligt College for Drenge og unge Mænd. En Søndag i 1827 besøgte han sin Slægt i New York. Han kom til at prædike i St. Georgs Kirke i Flushing ved Brooklyn, Long Island, der var vacant. Det blev Begyndelsen til den paatænkte Skole. I 1835 sikrede han sig 175 Acres ud mod det dejlige Sund og East River, han kaldte det College Point.

Vennen Cruse skulde knyttes til Skolen. En financiel Krise gjorde, det gik ikke saa hurtig. Dog ved 1837 blev Cruse og den senere Biskop J. B. Kerfoot knyttet til St. Pauls College, Flushing, Long Island. De to Venner var samlet, før som Klassekammerater, nu som Lærere.

Cruse var Lærer i Hebraisk, Græsk og Latin. Det kunde hænde, naar Cruse sad med en stor gammel Foliant foran sig, at han glemte Undervisningen. Naar Eleverne saa det, sagde de: nu er han langt borte paa coptisk Opdagelse, og gav den aandsfraværende Professor besynderlige Spørgsmaal. Han svarede gjerne: "Yes, Sir," til han kom tilbage fra Udenlandsrejsen.

---

*) Det kan have sin Interesse, at ved de Aar, den danske Amerikaner Cruse i Philadelphia fordybede sig i Euseb og Kirkefædrene, var det i Kjøbenhavn noget lignende med Grundtvig og hans Ven, Cand. theol. C. H. Muus. Grundtvig oversatte noget af Iremeus, lagde stor Vægt paa det engelske Episkopat. Muus udgav i god dansk Oversættelse nogle af Kirkefædrene og Euseb. Saa gik han ind i Romerkirken.

R. A.

Intet blev foretaget, uden de to Venner forhandlede det med hinanden. De kjendte gjensidig hinandens Tanker. Skolekapellet skulde være Midtpunktet i hele Virksomheden, med stadig Gudstjenester, og Eleverne deltage deri. Begge fulgte de Dr. Puseys Virksomhed i England, og det satte sit Præg i Virksomheden i Kapellet, dog ikke i yderlig ritualistisk Retning. — Kirkeaaret og dets Fester blev nøje overholdt. Der var en egen Højtid over Gudstjenesterne, og en Glæde hos de to Venner, naar de pyntede Kirken.

Juledag stod der paa Alteret et Billede af Jomfru Maria med Barnet, omkrandset med Christtorn, Langfredag et Billede af Korsfæstelsen, omgivet af sort; men Paaskedag var Alteret i hvidt, smykket med Blomster, hvide Calalier og Hyacinther. Der begyndtes med Kordrenge. Det lille Kapel øvede en Tiltrækning og gav mange et Indtryk, de aldrig glemte.

St. Pauls Kapellet var efter Datiden temmelig højkirkeligt. Paa Højtiden straalede Alteret med Lys. Mühlenberg blev endnu mere optagen af Guds Børns Samling ved Nadverbordet. Kaldet fra Herren dertil, fra Gader og Stræder. Nadverbordet, som det store Midtpunkt i Kristen- og Kirkelivet, og i en Frikirke, hvor ingen betalte for Stolestader, kun opholdt ved frivillige Bidrag. For alle Kristne og dog indenfor den episkopale Kirkes Rammer.

Det blev drøftet med Cruse og Mühlenbergs Søster, Fru Mary A. Roger, der som en velstaaende Enke bode i Brooklyn. Hun syntes saa godt om Tanken, at hun lovede en stor Pengesum til Kirkens Opførelse; men Mühlenberg skulde først i 1843 tage en Ferierejse til England.

Cruse var ikke alene Lærer ved St. Pauls College i College Point, Long Island; men ligesaa meget i præstelig Virksomhed i New York, hvor han prædikede baade paa engelsk og tysk. I flere Aar var han Præst for St. Simions tyske Menighed i New York og boede der til 1846. — Han tog virksom Del i at faa en god tysk Udgave og i et godt Sprog af Common Prayer. Pastor A. Frost oversatte en Del, C. F. Cruse og Theo. A. Tellkampf som Komite hjalp at revidere. Ved 1843 udkom den ny tyske Udgave.

I Sommeren 1843 fik Cruse et Besøg fra Danmark, som fik en Del Betydning for Missionen i Vesten.

Juristen Laurits Jakob Fribert havde i Danmark udgive Bladet: "Dagen". I Juni 1843 forlod han Danmark for at bryd en ny Bane i Amerika. En svensk Student, G. Unonius, hav med sin unge Hustru i 1841 ved Pine Lake, Wisconsin,begyndt e lille Koloni: Nye Upsala, dertil vilde Fribert. Han udgav i 184 en lille: "Haandbog for Emigranter til Amerikas Vest", de siger han om Cruse: "Han prædiker paa Engelsk og Tysk o forstaar Dansk; men ikke saamget, at han kan prædike i dett Sprog." Det var ikke saa langt fra Pine Lake, Cruse og Mül lenbergs Venner havde begyndt deres Virksomhed ud fr Nashotah, saa det havde Cruses Interesse. Unonius og Fribe blev gode Venner, og Fribert var til en Del Støte, da Unoniu tog til Nashotah som theologisk Student og blev Præst derfr

I Efteraaret 1844 kom en dansk Student, M. F. Sørense til New York, Søn af den bekjendte Skolelærer Rasmus Søren sen. Det var Forældrenes Ønske, han skulde være Præst Danmark, og han havde Studenterexamen under trange Kaa saa brød han op med Tanken paa at komme til Handelen i New York; det blev ikke som tænkt, og saa gav han sig i Tømme lære og arbejdede omtrent to Aar. Friberts Oplysning o Besøg hos Cruse førte til, han blev lovet frit Ophold ved Nasho tak, og saa drog han dertil. 1848 blev han Præst, 1852 kom hans Forældre over. Der blev ledet en dansk Indvandring ti Waupaca, Wisconsin, og der byggede Pastor Sørensen 1857 St Marks Kirke, hvor han om Formiddagen prædikede paa en gelsk og om Eftermiddagen paa dansk.

Dansk-Amerikaneren Cruse var med til at forberede den senere danske Mission.

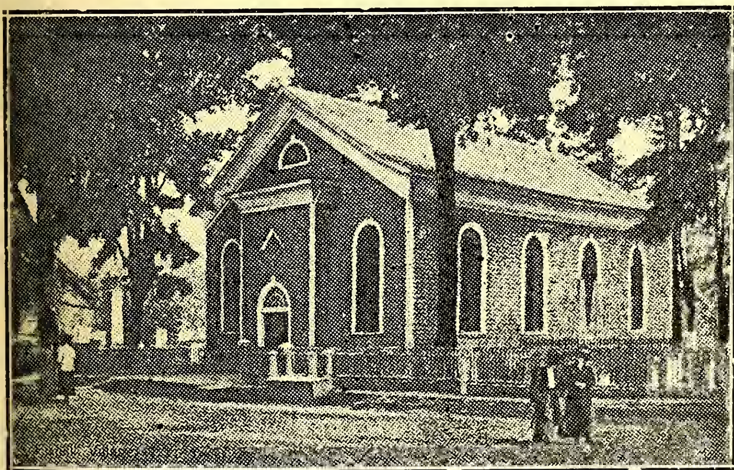
Da Mühlenberg kom fra England, nedlagde han den 24d Juli 1844 Grundstenen til Church of the Holy Communio (Den hellige Nadverkirke) paa Hjørnet af 6th Avenue og 20th Street, New York. Det blev en smuk kirkelig Bygning, med e tiltalende Indre og et skjønt Alter. En Kirke for alle Gud Faders Børn, enten de var rige eller fattige med de Hellige Samfund ved Nadverbordet. Hver Torsdag Middag, foruden Søndag, skulde der være Altergang. Præsten indviede Nad ern, og hver døbt Kristen havde Adgang til Nadverbordet, og der mødte stadig Gæster. I den blev det første Kor i Amerika med hvidklædte Kordrenge. Der begyndte Mühlenberg a

prædike i den hvide Præstekjole med Stola, som nu er det alminedlige. Der tændtes 1847 det første Juletræ for fattige Børn. Der indviede Mühlenberg den første Diakonisse i den episkopale Kirke i Amerika. Der gjorde han paa St. Lukas Dag 1846 Begyndelsen til det senere saa store St. Lukas Hospital i New York.

Mühlenberg flyttede fra Flushing og ind i Præsteboligen ved Church of the Holy Communion for helt at være Præst for de Fattige og tjene ved Herrens Bord. — Cruse hjalp Vennen og glædede sig med ham.

Med 1846 brød Cruse op fra New York. Hans Helbred var ikke godt, og deres eneste Barn, en Søn, var endnu svagere. Det vilde være godt at komme fra Byen i landlige Omgivelser.

Dronning Anna og hendes danske Prins Gemal, Georg, havde givet en Del Land til engelske og tyske Kirker langs Hudson. I Newburgh havde den danske Undersaat, M. C. Knoll, været tysk Præst efter 1747. Lige overfor er Fishkill Landing. Længere ind i Landet i den skjønne Bjergegn er Fishkill Village, der var 1761 bygget den engelske Trinity Church i

TRINITY CHURCH
Fishkill Village ved Hudson, New York.
Sønnens og Fru Cruses Grav og store Mindesmærke er bag Kirken, lige op mod Alteret.

friske skjønne Omgivelser. I Krigen havde den danske Obers Febiger færdets deromkring. En Tid havde Kirken tjent soı Hospital for Soldater. Efter adskillige Omvæltninger blev de atter Menighedskirke, og derfra kom der Kald til Cruse, soı han modtog med glade Forventninger.

Trinity Kirke stod istandsat i det Ydre omtrent som 176] kun Taarnet var taget ned i 1801. — Saadan staar den gaml Koloni Trækirke endnu, eftersom Træværket forfaldt, blev de istandsat; man skulde tro, det var en nylig bygget Trækirke. - Cruse glædede sig til at komme dertil; men som Opbruddet næı mede sig, blev Skyerne tungere i Hjemmet. Sønnen døde o blev ført dertil i Ligkisten. Det første, Cruse begyndte me at indføre i Kirkebogen, lyder saaledes, med hans egen Haanc skrift:

"30te April 1846.

Frederic G. T. Cruse, 21 Aar, Søn af Pastor C. F. Crus Kirkens Præst (The Rector) og Anna W. G. Cruse.

Ovenstaaende Indførelse er ogsaa den sorgfulde Indførels i Præstens Embedspligter i denne Menighed.

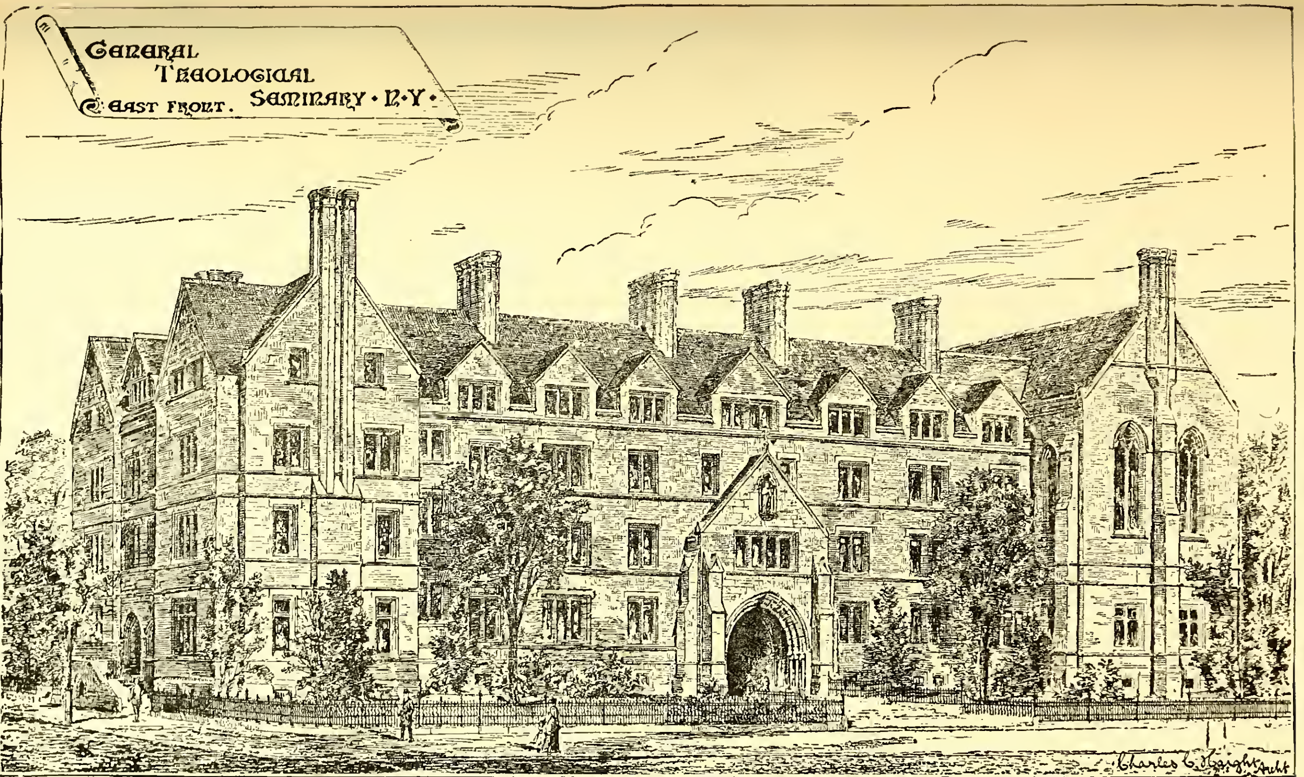
Frederic var det eneste Barn af hans bedrøvede Forældr Han forlod dette Liv 27 April efter en snigende Sygdom — t Dage førend den endelige Flytning fra New York til Fishkil Han var lige modnet til Manddom, og med Hjertets og Sjælen Egenskaber, der lovede Virksomhed og Lykke, færdig til si Gjerning i Livet, da det behagede Gud for evig at tage haı herfra. C. F. Cruse."

Efter denne tunge Begyndelse fulgte der 4 rige Præsteaa i en velsignet Virksomhed. Saa kom den tungeste Prøvelse fc Pastor Cruse. Derom staar der følgende i Kirkebogen:

"15de Maj 1850.

Fru Ann W. G. Cruse. Sørgegudstjenesten udført af D Brown og Dr. Mühlenberg."

Derefter en latinsk Indførelse, som ikke er Cruses Haanc skrift. Mühlenberg kom for at tale Trøstens Ord til den neo bøjede Ven. — Cruses Helbred var ikke godt og nu var han de ensomme Mand. Ved de Kjæres Grave rejste han et højt, smuk Mindesmærke. — Ikke længe efter nedlagde han Embedet, o tog ikke mere fast Præstekald. — I 1851 flyttede han til Ne York.

General
Theological
East Front. Seminary · N·Y·
Charles C. Haight Archt

Han blev Bibliothekar ved den Episkopale Præsteskole The General Theological Seminary, Chelsea Square, New York ikke langt fra Church of the Holy Communion. Nu var de to Venner atter nær ved hinanden.

Cruse var blandt Bøgerne, ordnede Bibliotheket, fordybede sig i Studier, særlig i Syrisk, Hebraisk og Græsk. Han var anset for en af Kirkens lærdeste Mænd. For Studenterne til Velsignelse i deres fremtidige Præstegerning.

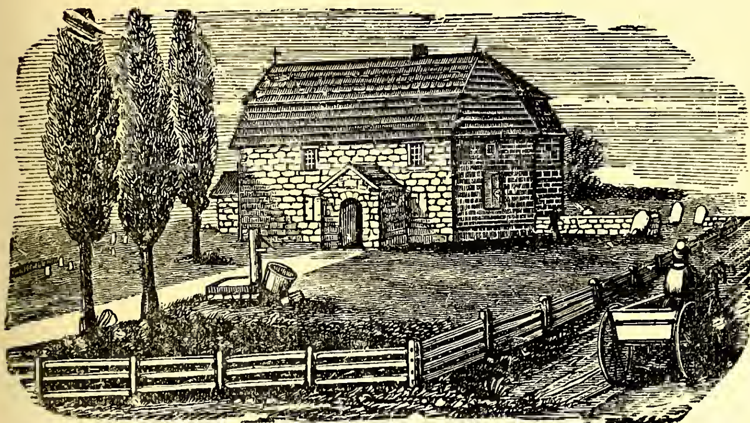
De to Venner talte med hinanden om Kirkens Enhed ud fra Jesu Bøn hos Johannes 17. De var begge enige i, at det historiske Episkopat var fra Herren og Apostlerne; men de havde Øje for, Herren vedkjendte sig andre Kristne, og Virksomhed, hvor Præsten ikke var indviet af en Biskop. Det fik Mühlenberg til at udgive "Evangelical Catholic Papers", og virke for, hvad han kaldte, den evangeliske Catholicisme. Cruse var helt med, og saa kom det bekjendte: "Memorial", om større Frihed i Former i Episkopalkirken. Mühlenberg skrev det originale Dokument til Biskopperne; den første, som satte sit Navn efter, var C. F. Cruse, og saa fulgte der en Del flere.

Ved Mødet i Efteraaret 1853, da Biskopperne var samlet til Convention i St. Johns Kirke, New York, gik Mühlenberg i hellig Alvor opad Kirkegulvet og fremlagde det. Det vakte Røre og satte dybe Mærker i Episkopalkirken. De to Venner bad for det og glædede sig.

I Trappe, Pennsylvania, var Stamfaderen, Dr. H. M. Mühlenbergs gamle Augustus Kirke, og ved den hvilede en Del af Familien. Den blev ikke mere brugt og var forfalden; der blev truet med, at den skulde nedbrydes. Vennerne kunde ikke taale, det gamle Mindesmærke skulde forsvinde. Fru Rogers kom atter til Hjælp med en Pengesum, og Broderen samlede flere. Der var Modstand, som Mühlenberg overvandt, og den historiske Kirke kom atter til at staa i sin gamle Skikkelse, bevaret til Nutiden; men naar man nu glæder sig derover, saa glemmes det ofte, det var fra Episkopalkirken, den blev reddet. Der var Fest, da den blev aabnet for Gudstjeneste igjen 1860. Mühlenberg prædikede ud fra Aab. 19, 10: "Jesu Vidnesbyrd er Profetiens Aand." Ud fra Stamfaderen og Slægtens Virksomhed lagde han stor Vægt paa, episkopale og lutherske Præster havde arbejdet sammen. De to Samfund burde forenes.

PASTOR, DR. HENRY MELCHIOR MUHLENBERG.

AUGUSTEUS-KIRKEN
I New Providence (Trappe), Pennsylvania.

Han udgav Prædikenen med følgende Tilegnelse:

"Min kjære Broder i Embedet, min forrige College Classe Kammerat, Christian Frederick Cruse til Minde om utallige Timer af velsignede Samtaler om de Ting, som hører til Guds Rige, med Vidnesbyrd om Visdom og Lærdom, lige saa sagtmodig som sund, som har aabenbaret sig i saadanne Timer."

Vor Herre havde velsignet den lille Hospitalsbegyndelse. Mühlenberg fik opført det prægtige St. Lukes Hospital i 5te

Avenue, ikke langt fra Central Park. Kirken var for Enden af Sygestuerne helt fra Grunden; fra hver Sygeafdeling var der Skydedøre. De, der ikke kunde komme i Kirken, kunde føres hen, saa de kunde se ned i Kirken og være med i Gudstjenesten. Da Mühlenberg var 63 Aar overgav han Church of the Holy Communion til en trofast Efterfølger og flyttede 1859—60 ind paa St. Lukes Hospital. Nu vilde han helt være Hospitalspræst.

Cruses Helbred blev daarligere, og Vennen søgte at faa ham til at flytte ind til sig, og det lykkedes for ham 1862. Nu boede de to Venner sammen i velsignet Samvirke i Kirken og blandt de Syge.

Mühlenberg havde for Skik at tage unge Mænd ind i Væ-set, tale med dem og bede med dem. Blev der kaldt paa ham, da forlod han dem. Han blev advaret ikke at gøre det, men han vilde nødig vise Mistro, men af og til forsvandt der noget. De to Venner havde hver sit Gulduhr, det var sjeldent, de bar det, begge samme Skik, de hængte Uhrene paa en Krog i Væ-relst. En Dag kom de ind og saa, det ene Uhr var stjaalet. Mühlenberg udbrød: "Aa, det var min Broders", gik saa over til at sige: "bare det ikke er den unge Mand, jeg havde saadan Tillid til, der har forgrebet sig." — Cruse blev greben af Min-derne fra andre Dage og sagde: "Aa, aa, det blev af min Hustru givet til vor Søn, begge døde for længe siden — men Sic trancit gloria mundi."

Mühlenberg blev ikke forsigtig. En Ugestid efter var hans Uhr borte, vist taget af samme Person.

Alle Præster havde Lov til at besøge deres Syge og bede ved Sygesengen; men Gudstjeneste eller Bøn for hele Sygestuen hørte Mühlenberg eller Cruse til, og de, der fik Tilladelse.

En Dag kom en Methodistpræst, som uden Tilladelse stillede sig i Sygestuen med højrøstet Bøn. Søsteren blev helt forskrækket over Brudet paa Reglen, skyndte sig ind til Mühlenberg, og sagde: "Der er en Methodistpræst, der beder højt midt i Sygestuen." Mühlenberg vendte sig rolig, saa paa hende og sagde: "Virkelig! skynd Dig saa, kjære Søster, at faa ham standset, før Bønnen naar Himlen." Søsteren lod ham bede.

I stille Timer talte Vennerne om Jesu Bøn, den skulde træde frem i en kristelig Kolonie, et Hjem for Drenge og gamle Mænd, efter Johannes Ord: elsker hverandre et "Saint Johnland" men en "Jesu Vidnesbyrds Kirke". Der lagdes Planer, de

saa Syner, en St. Johannes Domkirke, der repræsenterede de 7 Kirker, Johannes skulde skrive til, Evangeliet i forskjellige Tungemaal, sammensmeltet i Aandens Enhed. De drømte om Guds Kirkes Fremtid og Sejer. Spøgende sagde Mühlenberg om Cruse:

"Han er mit Krus, som aldrig fattes "Olie" (1 Kongerne 17, 14, 16). En stor Theolog og Sprogmand, som mestrer 7 a 8 Sprog."

Cruse skulde ikke naa at se meget mere træde frem. Mühlenberg skrev 5te Oktober 1865:

"Torsdag 5te Oktober Kl. 11½: Jeg er lige kommen fra min elskede Ven, Dr. Cruses Dødsleje. Han faldt i Søvn. Saa stille udaandede han tilsidst sit Liv, at vi kunde ikke sige i hvad Øjeblik det skete."

Nogle Dage efter skrev han:

"St. Lukes Hospital, 9de Oktober 1865.

Der var en Begravelse sidste Mandag i Kapellet, som jeg ikke kan andet end skrive om. Det var en, som var mere for mig end en Broder. Pastor Christian F. Cruse, Doktor i Theologie — en sand Doktor i den guddommelige Videnskab — Guddelig i sit hele Liv, og i sin hele Færd. Han var senest Bibliothekar ved General Theological Seminar, selv et Bibliothek, især i Theologie og i den hellige Literatur, i alle dens Afdelinger og i alle Sprog. I Historien hjemme baade i den ældre og den nyere; men over al Lærdom og Bøger stod Bøgernes Bog og Lyset over den. Ingen har jeg kjendt, der, efter min Mening, kjendte sin Bibel saa godt som han...... Han var en sand kristelig Filosof, ren og taalmodig som Filosofien selv, beskeden, ydmyg, og i høj Grad elskværdig; men trods det, saa var han en meget selvstændig Tænker med dyb Ærbødighed for Sandheden i Gud. En Hader af Menneskenes Fordunkling af Sandheden, en Modstander af Præsteherredømme, en Modstander af Rationalismen. Ærbødighed for Embedet, helt og fuldtud en Kristi Discipel."

Et andet Sted skrev han:

"For omtrent 3 Aar siden fik jeg ham til at indvillige i, efter mange Overtalelser, og paa Grund af daarligt Helberd, at han flyttede helt til mig, og delte Hjem med mig. Siden har vi været sammen hver Dag. Vi læste sammen, vi tænkte sammen, vi samtalede; enhver af os kjendte hinanden bedre, end som

Mænd ellers kjender hinanden. Han var min levende Commentar langt bedre end de døde, der stod paa mine Boghylder. Altid kunde han give Svar paa de mest vanskelige Steder; hans Fortolkning var ofte original, men tillige naturlig og træffende ......O, hvilke velsignede Timer havde vi sammen, disse Samfundstimer faar vi ikke mere paa Jord. Mit Liv er bleven saa tomt siden han gik bort. Intet ved Hospitalet er mig saa kjært at tænke paa, som det, at her var det sidste Opholdssted for en Lærd, en Helgen, og den Vise, min elskede Ven i mere end 50 Aar, som i en høj Alder, uden at hans Hukommelse var svækket, herfra gik ind til den himmelske Hvile, til de Saliges Hvile, bag Forhænget."

Vennen tænkte, havde Cruse levet i Middelalderen, da vilde han bleven en Helgen, og Søster Anna skriver:

"Dr. Mühlenberg og Dr. Cruse var to Hellige. De var af en meget forskjellig Constitution, legemlig og aandelig, og dog hvor lig, saa fromme, uden Egenkjærlighed, saa opoffrende overfor andre, og i inderlig Samfund med Gud. Det var skjønt at se dem sammen; forskjellige og i fuld Harmoni; den ene saa livlig, den anden saa stille; men fri og naturlig."

Dr. C. F. Cruse blev begravet paa Trinity Kirkegaard i Familien Mühlenbergs Gravsted.*)

Den Gang var det langt udenfor Byen ud mod Hudsonfloden. Landligt og stille. Nu er det New Yorks Broadway og 155th Street, og langt længere ud strækker Byen sig. Lige nedenfor Kirkegaarden er den smukke Riverside Drive, hvor Automobiler farer frem og tilbage, og de mange Spadseernde. Paa Floden: Færger, Floddampere, Sejlere og Baade. Broadway gennemskærer Kirkegaarden og paa den anden Side er den store, smukke Kirke: Church of the Intercession, der er "Chapel" under "Old Trinity Church" nede ved Battery. Staar man paa Gravpladsen, da i Hjørnet ud mod Hudson staar der et stort gammelt Egetræ. Derunder hviler Cruse. Paa Graven: "965 W. D." er der en lille hvid Sandsten, hvorpaa der staar:

---

*) Ikke langt fra Dr. Cruses Grav, lidt højere paa Skraaningen, er der et stort Familie-Mindesmærke med Navnet: "Kruse". Navnet "Frederik" forekommer et Par Gange. Om der er Slægtskab mellem dem, har jeg ikke kunnet faa oplyst. — Ligeledes nærved et Familieminde med det ogsaa i Danmark kjendte Navn: "Harrsen." R. A.

"CHR. F. CRUSE
Born June 27, 1795
Died October 5, 1865."

I Række ud derfra lignende Stene, og man læser: Mary C. Mühlenberg, born July 23, 1774. Died June 25, 1851." "Fred. A. Mühlenberg, born November 24, 1801, died June 11, 1837." "Mary A. C. Roger, born Sept. 29, 1798, died June 24, 1879." "J. A. Roger, born June 14, 1785, died April 11, 1841." Saa er der ud fra det andet Hjørne en Række Sten med Navnet: "Chesholm".

Trods Livet, der pulserer udenfor, er der stille paa den smukke Kirkegaard. Der hviler de mange med Opstandelsens Haab, til Herrens Røst skal lyde over Gravene.

Aaret efter Cruses Død, 1866, fik Mühlenberg begyndt paa det kirkelige St. Johnland paa Long Island, og der fik han bygget: "Jesu Vidnesbyrds Kirke". Hvor glædede han sig derover! Det har været til Velsignelse for mange, ogsaa for danske Drenge og Mænd. — Cruses og Mühlenbergs Bøger kom dertil.

Mühlenberg sagde i sine sidste Aar: "da jeg var ung, sagde jeg med Job 7, 16, jeg vil ikke leve evindelig, nu siger jeg med Paulus, jeg har Lyst til at vandre herfra og være med Kristus. Filip. 1, 23."

"Den himmelske Musik! hvor er det? O! hør!
Hør Harpernes Klang ud fra Himmerigs Dør!
Se! lydløst nu aabnes de Porte af Guld.
Se Kongen! hvor straalende, kjærlighedsfuld,
O, giv mig dog Vinger, en Dues mig giv,
Til ham vil jeg ile, til evige Liv.
Nu Kaldet jeg venter, hør Brudgommens Røst.
Halleluja, Amen! Ved Frelserens Bryst."

Saaledes lød det i Ungdomsdigtet, og 8de April 1877 vandrede han bort for at være med Kristus.

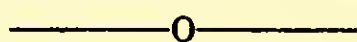
Pastor, Dr. G. U. Wenner fortæller i sin Bog: "The Lutherans of New York", Side 7, han besøgte Mühlenberg paa Dødslejet i St. Lukes Hospital, og han lagde sin Arm om Dr. Wenners Hals og sagde han havde altid været Lutheran. Det kunde han saa godt sige, thi i Sakramentlæren var han mere luthersk

end de fleste i den amerikansk-lutherske Kirke, og han havde virket for de to Samfunds ydre Forening; men i Læren om Embedet, særlig Biskopsembedet, havde han aldrig været luthersk; men bestemt hævdet fra Barn episkopal. Han kaldte sig "En Evangelisk-Katholik."

Han blev lagt til Hvile paa sit kjære St. Johnland, og der er sat et stort Kors Minde paa hans Grav. Der hviler ogsaa Søster Anne Ayres, den første Diakonisse, han indviede, og som trofast hjalp ham i Hospitals Virksomheden.

Hvad Grundtvig har sungen om Kong Svend og Bisp Wilhelms Venskab, passer paa Cruse og Mühlenberg:

"De Venner ene lignes kan
Ved David og hans Jonathan."

Begyndelsen til en St. Johannes Domkirke fik ingen af Vennerne at se. Deres yngre Ven, den bekjendte Biskop, Dr. H. C. Potter, har ført det betydeligt frem. Under ham blev St. Lukes Hospital flyttet til Cathedral Heights, New York, nu sikkert Amerikas skjønneste og bedste Hospital. Lige overfor — Amsterdam Avenue og 112th Street — bygges den prægtige Domkirke, St. Johns the Divine. Ud fra det mægtige Kor, 7 Kapeller efter St. Johannes Syner i Aabenbaringens Bog, de 7 Menigheder, og saa Tanken, der skal prædikes i 7 Sprog. Biskoppen fik se, at en Del af Arbejdet skred frem, og han glædede sig inderlig derover. Da jeg i Brev spurgte ham om Dr. Cruse, skrev han 25 Marts 1908: "jeg haaber De medtager, hvad De kan om hans Kirkehistorie" (Eusebs). Da var Biskoppen syg, og 20de Oktober 1908 var jeg tilstede, da han lagdes til Hvile foran Alteret i et midlertidigt Kapel i St. Johns the Divines Krypt. Hans prægtige Sarkophag, med hans Billede hugget i Marmor, staar nu i et af Kapellerne.

En dansk-amerikansk Billedhugger, G. Børglum, har udført flere af Kirkens store Mænds Statuer til dens Udsmykning .

Under Biskop, Dr. D. H. Greer er Arbejdet forunderlig skredet frem. Det mægtige Kor var færdig til Indvielse Ons-

dag d. 19 April 1911. Provst L. J. A. Petersen fra St. Thomas var her paa Rejsen til Danmark, og vi var begge med i Ornat i Processionen. Siden har jeg flere Gange været med i Ornat ved Kirkefester. Saaledes da Provst, Dr. H. R. Hülse den 12te Januar 1915 blev indviet til Biskop for Cuba.

Den danske Pastor M. F. Sørensen fik ved 1857 bygget St. Marks Kirke i Waupaca, Wis. Han prædikede Søndag Formiddag paa engelsk og Söndag Eftermiddag paa dansk. Da han 1869 blev forflyttet til Illinois, var der ingen, som kunde fylde hans Plads. Størstedelen af hans danske Menighed blev jeg Præst for 1872, og St. Marks Kirke fik Præst, der kun prædikede paa Engelsk, en af dem var Pastor, Dr. Hugh Latimer Burleson, fra 1894 til 1898. Han blev senere knyttet til Missionshuset og "Spirit of Mission" i New York. — Torsdag den 14de December 1916 blev han i St. John the Divine ordineret til Biskop for South Dakota. Da Præsten fra St. Marks Kirke i Waupaca blev ordineret til Biskop, var jeg med i Ornat.

Biskopperne, Dr. D. H. Greer og Dr. C. S. Burch har lagt stor Kraft paa at føre Arbejdet videre frem, og det lykkes under Herrens Velsignelse.

— Biskop, Dr. David Hummlle Greer døde Mandag Aften den 19de Maj 1919, i St. Lukes Hospital. Han var født 20de Marts 1844 i Wheeling, West Virginia. 1904 blev han ordineret til Hjælpebiskop hos Biskop Potter, og efter hans Død, 1908, Biskop for New Yorks store Stift.

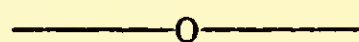
Fredag Formiddag Kl. 11, den 23de Maj var der Sørgegudstjeneste i Cathedral of St. John the Divine. Kirken var fyldt, og mange stod udenfor.

Fra gamle Synode Hall gik en Procession af hundrede af Præster i Ornat — jeg med — og derefter kom Biskopperne. Biskopperne til Alteret, Præsterne tog Plads i Koret, en Del, mest uden Ornat, i Kirken. Erkebiskop for Den Orthodox Russiske Kirke i Amerika, A. Nemolowsky, og Biskop Alexander for den græske Kirke i Amerika gik Side om Side med Biskopperne af Episkopalkirken. Med Præsterne fulgte 3 russiske og 1 græsk Præst. Grækerne lagde en Krands paa Kisten med Indskrift: "Rest in Peas. You have done a sacred duty to Greece which the mother of the Gospel will never forget." —

Tidernes Tegn paa Samvirke efter St. Johannes Syner — Samvirke mellem de to Kirkedele, for hvilke Biskoppen havde virket. — Hører det ogsaa til Tegnene: Rabbi Joseph Silverman fra Temple Emmanuel mødte fra Jøderne? — Gudstjenesten var simpel, højtidelig. Lithurgien og Salmer uden Taler. Saa ba- Biskopepn under Alteret, hvorfra han ofte har lyst Velsignelsen.

St. Johanens Domkirke rejser sig Stykke for Stykke, den mægtige og prægtige Kirke. — Tidernes Tegn, og under dem, nærmer det sig mod Herrens Komme.

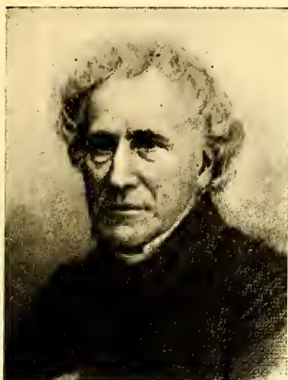
De 7 Kapeller, ogsaa Nordens St. Ansgars, minder om Herrens Vandring mellem de 7 Guldlysestager, de 7 Menigheder. — Skal den store St. Johannes Domkirke blive færdig før Herrens Komme? Der arbejdes mod Maalet, og der ventes paa den store Fuldendelse, naar Herren kommer i Herlighed og samler den gjenløste, frelste Menighed i det nye Jerusalems Herlighed under de nye Himle paa den nye Jord.

Kilder: Nachrichten von den vereinigten Deutschen Evang. Luth. Geeminen in Nord-Amerika, I—II. Udgaven fra Allentown, Pa.. Documentary History of Pennsylvania Synoden. Prof., Dr. H. E. Jacobs: A History of the Ev. Luth. Church in the United States. Anne Ayres: The Life and Work of W. A. Mühlenberg, Doctor in Divinity. Dr. W. J. Finck: Lutheran Landmarks and Pioneers in America. Southern Churchman Co.: Colonial Churches. Dr. G. U. Wenner: The Lutherans of New York, Their Story and Their Problems. Især maa jeg nævne mundtlige Meddelelser fra Forlags Boghandler Thomas Whittaker, der var en Discipel af Mühlenberg og Cruse.

Der har af flere været søgt efter et Billede af Cruse, og Whittaker sagde, der havde været et paa St. Johnland, og han tænkte, at kunne skaffe et; men Herren kaldte ham, för det lykkedes. Ligeledes Meddelelser fra Dr. Mottet ved Church of The Holy Communion, Biskop Potter; Pastor C. D. Drumm ved Trinity Church, Fishkill, har meddelt mig Udskrift af Kirkebogen. Ligeledes Udskrift fra Trinity Kirke, New York, m. fl.

Pastor, Dr. William Augustus Mühlenberg
født 16 September 1796, død 8 April 1877.

Baade Dr. Mühlenberg og Dansk-Amerikaneren Dr. Cruse stammede fra den lutherske Kirkedel, og begge virkede de for, den kunde komme helt i Forbindelse med den engelske Kirke. Mærkelig nok saa faa Dansk-Amerikanere, der har været fra Begyndelsen i amerikansk-luthersk Tjeneste. Da jeg skrev og udgav "Den ev. luth. Kirkes Historie i Amerika fra 1620 til 1820", søgte jeg at finde alt hvad der stammede fra Dansk, som havde været knyttet til den. Jeg fandt den dygtige Pastor Peter Bruunholtz, født i Nybøl ved Dybbøl, Sønderjylland, død 17 Juli 1758 i Philadelphia. Men han havde studeret i Halle. Pastor M. C. Knoll, Candidat fra Kiel, der kom over 1732, og Pastor J. C. Leps "fra Danmark", som han nævnes, ordineret 20 Juli 1774. Nu oplyser Professor J. O. Evjen, han er født i Brandenburg, maa saa være en af de mange Tyskere, der kom til Danmark. Fandt ingen fra Kongeriget. Den i Vestindien og New York saa fortjenstfulde Major J. M. Magens, 1715—83, bør nævnes.

Den første, jeg har funden helt dansk, er Pastor, Dr. A. R. Rude, født 25 Oktober 1812 i København. Engelsk-luthersk Præst 8 Maj 1843, død 21 Maj 1883. Pastor, Dr. E. Belfour, født 9 August 1833, Simonsborg ved Sorø. Men derved er vi i den nyere Indvandring. Ligeledes Pastor H. N. Riis fra Løgumkloster og andre, mere tyske, fra Hertugdømmerne. I amerikansk

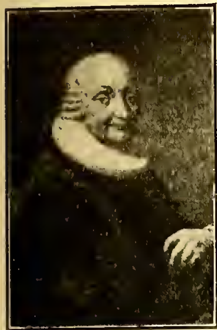
Rettelse: Side 124, 5te Linie fraoven er der falden nogle Ord ud. Læs: Saa blev Biskoppen baaren ned under Alteret". — Nu kan tilføjes: Bispinde Caroline A. Keith Greer, død 17 Juni 1919, 74 Aar.

luthersk Tjeneste i Indien, Pastor C. W. Grønning og Søn, C F. J. Becker, Dr. H. C. Schmidt og I. K. Poulsen. Af den op voxende yngre Slægt er der, og vil efter Udviklingen blive flere

I "Danske i Amerika", 1 Del, har Professor P. S. Vig pa vist de mange Præster og Missionærer i Brødrekirkens Tjeneste, der ogsaa tildels var tysk, Præster ordineret i Danmark, og de der har faaet Ordination i Amerika, blandt dem 2 Biskopper Der er endnu flere. Brødrekirken samlede flest Danske. De vil ses af det, der foran er draget frem, der har været ret mange af dansk Herkomst i Episkopalkirken, og efterfølgende vi vise en Del Forhandlinger mellem Kirken i Danmark og Episkopalkirken med Mænd i dens Tjeneste i ældre og den nyere Tid

Først i den danske Indvandring er Pastor M. F. Sørensen og Pastor, Dr. John Gierlow. Lærer N. M. Hansen, som under Mærket "Monitor" skrev om Mission blandt Danske i Amerika blev Episkopalpræst i Canada, ligeledes hans Søn, N. Hansen Pastor C. E. Maimann, New Denmark, Canada, nu California Fra Præsteskolen, West Denmark, Wisc. Pastor F. E. Brandt hans Fader Officer i Danmark 1864. Pastor Tage Teisen, nu Kittaning, Penn. Pastor H. Olafson, islandsk, har været ved Hæren Pastor G. H. Müller, Kiels Universitet. Pastor, Dr. G. A. Carstensen har altid hævdet sin danske Herkomst og skreven en Del for at oplyse Amerikanerne om danske Kirkeforhold. Pastor A. M. Treschow, Pastor P. Langendorf fra Dybbøl, før Præst Ohio Synoden. Provst Søren J. Hedelund har under Krigen skreven til Oplysning for Amerikanerne om Sønderjylland. Pastor M. G. Paulson gik med som Feltpræst. Pastor J W. Jensen, ordineret efter Hjemkomsten fra Krigen. Pastor R. J. Jensen. Paa Philippinerne Pastor T. C. Henningsen og i Japanmissionen Pastor G. Hoisholt, Bedstefader Skolelærer paa Fyn. Nogle af Familien Medstifter af Trinitatis Kirke Chicago. Præster der stammer fra første Indvandring og fra dansk Adel: Pastor J. W. Areson og Søn, Feltpræst C. W. Areson, fra en Sømand i hollandsk Indvandring. Provst Curtis Grubb Live Oak, Florida, Pastor R. E. Grubb, McComb, Miss., Pastor A. Galt, Bowling Green, Ky., Pastor R. B. Galt, Chambersburg Pa. President Wilsons Hustrus første Mand hed Galt, stammer fra de danske: Grubbe og Galt. Det er mere for at vise Episkopalkirken har af den ældre og yngre Slægt i sin Tjeneste; thi der er flere.

En dansk Biskop kan retteligen ordinere Nord-Amerikanske Gejstlige af den Anglicanske Kirke.

BISKOP BALLE

Det er den Overskrift, Biskop N. E. Balle har sat over en Forhandling paa 48 Sider i det af ham udgivne: "Magasin for den nyere danske Kirkehistorie, samlet af det Sjællandske Stifts Arkiv og udgiven af Stiftets Biskop, Dr. Nicolai Edinger Balle, 1792."

Anledningen dertil var:

"Hans kongelige Majestæts Ordre af 21de Martii 1784, til at indsende allerunderdanisgst Betænkning desangaaende."

Begyndelsen, som er Hovedpunktet, lyder saaledes:

"Os er sket ved M. Adams i Hag, en Insinuation fra de Forenede Amerikanske Stater af følgende Indhold:

"De Gejstlige af den Anglikanske Kirke i Nord-Amerika kan ikke blive ordinerede i Engelland, med mindre de aflægge den under Navnet Test bekjnedte Ed, hvilket disse Gejstlige ikke kan gjøre, omendskjønt de ellers høre til den Anglikanske Kirke. Heller ikke vil eller kan de annamme Ordination af den katholske Kirke. De ønskede derfor i Danmark og af en dansk Biskop at lade sig ordinere og indvie, og udbede sig underrettede om dette kan være at tilstaa."

Det kongelige Brev paalægger derfor "Vores Biskop, Dr. Balle, Vores Hofpræst, Dr. Jansen, Vores Etatsraad, Professor juris Colbjørnsen, og Vores Professor, Dr. Horneman, strax og ufortøvet træde tilsammen ,for at overveje følgende Poster."

Posterne gaar ud paa, om Ordinationen kan finde Sted. Det er underskreven:

"Christiansborg den 21de Marts 1784.

Christian R.

O. Høegh Guldberg."

Til Vores Biskop, Dr. Balle med flere
Vore Mænd og Tjenere.

(Det er Christian den VII.)

Biskop Balle sendte "foreløbende Betænkning" i en lang Skrivelse den 24 Marts 1784, Kl. 10½ Formiddag. Den 25 Marts 1784, om Morgenen Kl. 8½ kom Hofpræst Jansens Betænk½ning, 25 Marts 1784 om Aftenen Kl. 10, Professor Colbjørnsens, og 26 Marts 1784 Kl. 9½ Formiddag, Professor Hornemans. — Endelig kom:

"Allerundanigst Betænkning enstemmig forfattet i Samling den 27 Marts og med fælleds Underskrift den 29de Marts allerunderdanigst indsendt."

Alle 4 har unerskrevet og godkjendt hvad Biskop Balle har sat som Overskrift. **Biskop Balle var villig til at ordinere og havde fuld Frihed til at udføre Ordinationer for den episkopale Kirke i Amerika.**

Det som optog noget af Forhandlingen var, hvor de ordinerede skulde gaa til Alters, da det kunde formodes, de havde kalvinsk Nadveropfattelse.

Der om hedder det:

"Dersom end Nord-Amerikanerne vilde bekvemme sig til at kommunicere hos os, kan der dog tvivles, om Deres Majestæt maatte finde det raadeligt herved at gjøre Undtagelse fra Ritualet S. 169. Vi tør ikke skjule, at Folket nok vilde heraf tage Forargelse. Letsindige indbilde sig, at Nadverens Sakramente var i Kongens Øjne en Ceremonie, fordi han ikke tog i Betænkning, at lade det uddele i sine Kirker til fremmede Religions-Forvandte; og de, som ere misfornøjede med Skriftestolen, fra hvilken Nord-Amerikanerne ogsaa maatte undtages, vilde heraf hente Anledning til at søge Dispensation, hvilken af mange Aarsager alligevel maatte dem nægtes.

Her blev da strax givet Lejlighed til bittre Klagemaal. Men de, som have Nidkjærhed uden Forstand, hvis Antal er i de højere og ringere Stænder, i den verdslige saavelsom i den gejstlige Stand, ikke lidet, skulde dog vistnok opløfte mange Veklager over Kirkens Forraadelse. Det vilde især gaa ud over os Gejstlige, hvis allerundanigste Betænkning er affordret. Da Historien paa skrækkende Maade beskriver de Crypt-Calvinianske Bevægelser, baade her og i Saksen, vil det ikke synes forunderligt, om vi frygte noget for hidsige Brødres uforstandige Nidkjærhed.

Men dette kunde vel undgaas, naar Anglo-Amerikanerne strax efter Ordinationen indbyrdes communicerede ved en pri-

vat Gudstjeneste i deres eget Hus; hvilket maaske er dem selv tillige behageligst. Skulde saa nogen af vore udenlandske Troesforvandte enten af Fordom eller ond Villie, alligevel kaste offentlig Dadel paa vor Kirke, fordi den optager Amerikanske Læreer ved Ordination i sine Samfund, da fordriste vi os, i allerdybeste Underdanighed, at henstille til Deres Majestæts allernaadigste Velbehag, om ikke denne vor hele allerunderdanigste Betænkning maatte ved Trykken offentlig bekjendtgjøres, saavel for at gjendrive de Modsigende, som for at betage svage Sjæle deres Anstød og indbildte Forargelse."

Ligeledes siger de:

"Det falder strax i Øjnene, ved at sammenligne den Anglicanske Kirkes 39 Artikler, som i Conventionen af Aar 1562 under Dronning Elizabeths Regjering bleve paa ny igjennemsete, og i en anden Convention af Aar 1571 bekræftede med vor Confessio Augustana, at den Engelsk Episkopale Kirke nærmer sig ulige mere til den lutherske, end nogen anden Protestantisk Menighed."

Om Ordination hedder det:

"Efterdi Ordinationen, som sker ved Bøn og Haandspaalæggelse, er indført af Apostlerne selv, Ap. Gj. 6, 6; 1 Tim. 4, 14; 5, 22; 2 Tim. 1, 6; men disse havde Fuldmagt af Kristo til at indsætte paa hans Vegne, hvad dem syntes at være fornødent til Menighedernes Bestyrelse, da han i Himlen vilde stadfæste det, Matth. 16, 19; 18, 18; Joh. 20, 23; saa kan det ej nægtes, at jo samme bliver at anse, som en Apostolisk, af Kristo selv bekræftet Anordning. Menigheden vælger sine Lærere, Ap. Gj. 1, 15-26; 6, 3; Clemens Rom. Ep. 1 Cor. § 44; Cyprian Ep. 67, eller den foresatte Øvrighed i Menighedens Sted; men ved Ordinationen authoriseres de udvalgte Lærere paa Kristi Vegne, under Haandspaalæggelse af hans Tjenere, til at udrette deres Kald. Ap. Gj. 6, 3; 1 Tim. 4, 14; Ef. 4, 11, 12."

Videre om de, der skulde ordineres:

"Naar nu Personen just dertil forbinder sig, og aflægger offentligen en Troes-Bekjendelse, som omfatter Religionens vigtigste Sandheder; synes da ikke den kristne Kjærlighed og Protestanters Omhu for Protestanter at kunne fordre, at man skaffede dem ordinerte, og af Biskopper indviede Lærere? Og mon ikke det Nye Testamente har Steder, som fordre og retfærdiggjøre dette?"

Fælles-Betænkningen gaar saaledes ud paa Ordination saaledes, som den finder Sted i den Danske Kirke. Det er værd at lægge Mærke til, der lægges Vægt paa: "skaffe ordinerte og af Biskopper indviede Lærere."

Fælles-Betænkningen begynder saaledes:

"Allernaadigste Konge!

I allerunderdanigst Følge af Deres Majestæts allerhøjeste Befaling have vi Underskrevne været forsamlede i Dag den 27 Martii 1784, for at igjentage ved mundtlig Overvejelse, hvad som i de næst foregaaende Dage var skriftlig blevet forhandlet imellem os, i Henseende til de vigtige Poster, over hvilke Deres Majestæt allernaadigst har behaget, at indfordre vor allerunderdanigste Betænkning. Og da allerhøjstbemeldte Kongelige Befaling, dateret Christiansborg den 21 Martii 1784, tilkjendegiver, at en Forespørgsel er sket fra De Forenede Amerikanske Stater ved M. Adams i Hag af følgende Indhold:

"De Gejstlige af den Anglicanske Kirke i Nord Amerika kan ikke blive ordinerte i England med mindre de aflægge den under Navnet Test bekjendte Ed, osv."

Saa følger hvad alt er nævnt, Ønsket om Ordination i Danmark af dansk Biskop med den lange Forhandling, der gav Biskop Balle fuld Frihed.

Til Slutning hedder det blandt andet:

"Med allerundanigst Taksigelse erkjende vi Deres Majestæts givne Forsikring om bestandig Aarvaagenhed over vor Kirkes med Skriften overensstemmende Lære. Vi ere af Hjertet glade derover, at saa god en Konge selv ved, hvad Allerhøjstsamme skylder Sandheden. Saa skal ogsaa dette Skridt, som nok vil gjøre Opsyn, da fremmede Religions-Lærere aldrig før af vore Biskopper ere ordinerede, ingenlunde opvække den mindste Tvivl i vore Medborgeres Hjerter om Deres Majestæts uafladelige Hengivenhed til den Augsburgske Confession, som ganske vist fremstiller Skriftens Lære i sit rene og klare Lys, uden at blande sammen med menneskelige Tilsætninger......

Saaledes have da efter Pligt og Samvittighed i allerdybeste Underdanighed forfattet vor Betænkning over de Poster, som i Deres Majestæts allerhøjeste Ordre ere os forelagte, og med lige Underdanighed fordriste vi os herved til at nedlægge samme for Deres Majestæt, inderligst ønskende, at vor allerdyre-

bareste Konges vise og gode Villie maa være efterkommet til allernaadigst Velbehag.

Kjøbenhavn, den 27 Martii 1784.

Nic. Edinger Balle. H. F. Jansen.
J. E. Colbjørnson. C. F. Horneman."

Biskop Balle sluttede sin personlige først indsendte Betænkning saaledes:

"Men i Henseende til Sproget vil Ordinationen finde nogen Hindring. Paa Engelsk er jeg, Biskop Balle, ikke i Stand til at forrette den, af Mangel paa Taleøvelse, men vel paa Tysk eller Latin. Venteligen forstaa Amerikanerne i Almindelighed det første, da de stedse have været blandede med tyske Folk. Det sidste vilde de mindre forstaa, formedelst Udtalens Forskjellighed. Men i vort eget Land burde maaske Æren overlades til vort eget Sprog, og i saa Fald maatte de beflitte sig paa at lære Dansk, ved at gjøre sig danske Skrifter bekjendte, da vort Sprog, som fortjener megen Agtelse, ogsaa paa denne Maade kunde udbredes over de snevre Grændser, i hvilke det har været indesluttet."

Fælles Betænkningen blev dog ved det latinske Sprog, da der ogsaa ved dansk Ordination var latinsk Messe.

Om ikke i direkte Forbindelse, saa vist en Følge deraf kom Altergangsspørgsmaalet senere til Forhandling og under 7de Juni og 24de Juni 1784 meddeler Biskop Balle:

"Evangelisk-reformerte Kristne maa søge Altergang med evangelisk-lutherske Kristne i vore Kirker, uden at afvige fra deres Trosbekjendelse."

Ligeledes under 18de Januar 1788 meddelte Biskop Balle:

"Lutherske maa lade sig betjene med Alterens Sakramente af reformert Præst, og reformerte igjen af luthersk Præst i Vestindièn, naar enten disse eller hine savne en Præst af deres egen Kirke."

Den danske Pastor Ferup i Guinea faar ligeledes Tilladelse til at gaa til Alters i den engelske eller den reformerte Kirke, og Biskop Balle skriver:

"Vore lutherske Missionærer, saavel i Øst- som Vestindien, have ligeledes ikke sjælden maattet betjene hele Menigheder, især af den engelske Kirke."

Den broderlige Imødekommenhed overfor den episkopale Kirke i Amerika fik dog ingen praktisk Betydning. Den op-

naaede at faa Biskopper ordinerede i Skotland og England og bevarede derved den apostoliske Rækkefølge.

Den 14 November 1784 blev Biskop Samuel Seabury ordineret til Biskop for Connecticut i Aberdeen, Skotland af Biskopperne Kilgour, Petrie og Skinner. Den 4de Februar 1787 blev Biskop White ordineret til Biskop for Pennsylvania, og Biskop Provoost til Biskop for New York af Erkebiskoppen af Canterbury, Erkebispen af York, Bisperne af Bath og Petersborough. Biskop James Madison blev 19 Sept. 1790 ordineret til Biskop for Virginia af Erkebiskoppen af Canterbury. Bisperne af London og Rochester. Nu var der 4 Bisper i Amerika, og de ordinerede i Fællesskab Biskop Thomas John Claggett for Maryland 17 September 1792. Derved opnaaede man at faa en enig og samlet Episkopal Kirke i Amerika. Biskop Wm. White var særlig den, som virkede mest for Samling og Organisation, og det blev opnaaet ved et Møde i hans Kirke, Christ Church i Philadelphia. Ved Biskop Whites Venskab med Familien Mühlenberg havde han Kjærlighed til den tyske ev. luth. Pennsylvania Synode, og ønskede den i nærmere Forbindelse, og for den Danske Kirke havde han stor Agtelse.

Angaaende Ordinationsspørgsmaalet meddeler Biskop White i sine: "Memoirs of the Protestant Episcopal Church in the United States of America." Det var De Forenede Staters Minister Adams, siden Præsident, der havde været sammen med Ministeren for den danske Krone, M. de St. Saphorim, og de forhandlede derefter Ordinations Spørgsmaalet med Grev de Rosencrone, og saa gik det videre til Kongen, hvor det fik det imødekommende Svar, som blev meddelt den amerikanske Minister. Biskop White siger, det var mere en Forhandling paa egen Haand uden Kirkens Authoritet i Amerika; men han anerkjender og roser den gode Hensigt, og Forhandlingerne, siger han, tjener i højeste Grad til **Den danske Kirkes Ære.**

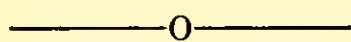
Skjønt John Adams ikke var Episkopal, fik han en Del Forhandling om Kirkens Ordning med Erkebispen af Canterbury, saa der blev ordineret Biskopper for Amerika; men Danmarks broderlige Forhold blev ikke glemt, det blev fremhævet ved en Episkopal Convention i Philadelphia, og ved den Episkopale Convention i Maj 1783 i Richmond, Virginia, fremlagde Guvernøren for Virginia Danmarks broderlige Forhold, og det blev

paalagt Delegaterne, de skulde fremlægge det for General Convention.

Da Pastor, siden Biskop, Dr. J. H. Hobart i New York havde spurgt Biskop White om hvilke Kirkeafdelinger, der havde Biskopper, og særlig spurgt om den danske Kirke, svarede Biskop White, 24 April 1807:

"Ved Siden af Episkopale Kirker i England, Skotland og De Forenede Stater, kjender jeg ingen andre, end den romerske, græske, svenske, danske og Brødrekirken. Med Hensyn til den danske, som Du især spørger om, da synes jeg nok, det er meget usandsynligt, den vil blive anerkjendt uden Successionen, og dog synes den Omstændighed ikke at have lagt Hinder i en Forhandling, som fremkom mellem den Etabliserede Kirke i England og Discenterne der........ Med Hensyn til Navnet: Superintendent, da, saavidt jeg ved, bliver det kun brugt i to Stifter, som før har haft Forbindelse med Tyskland. Jeg ved ligeledes fra en Herre, som er født i Danmark, at ogsaa i de Stifter bliver det gamle Navn gjenoptagen og de, som bliver udnævnte, bliver ogsaa ordinerede. Nogen Vægt kan man ikke lægge paa, hvad der passerede kort efter Revolutionen, men det var et broderligt Tilbud fra Danmarks Side, om at ordinere Diakoner og Præster for os. Det kom dog ikke paa Grund af noget, som havde passeret paa denne Side af Vandet, men i Følge en Ansøgning fra vor Minister i London, Hr. Adams, om at faa nogle unge Kandidater ordineret, som var kommen til England for Ordination, og som det endelig lykkedes for dem at faa i London."

Kandidaterne var fra Sydstaterne. Hvilke og hvormange har jeg ikke kunnet faa Oplysning om, kun dette, som Biskop White skriver, de blev ordineret i London.

Biskop White siger flere Gange, Forhandlinger om Ordination fra Danmark var ikke efter en Forhandling og Ansøgning fra Kirken i Amerika, og d eri har han sikkert Ret. Efter Krigen stod Kirken meget lidt samlet, og det var i flere Henseender en kritisk Tid, det er nok rigtigt, det var Gesandten Adams, der optraadte paa egen Haand. — Som en Kolonial-Kirke stod de under England og nærmest under Biskoppen af London. Præsterne blev sendt til Amerika med Ordination

fra Kirken i England, og var der Kandidater i Amerika, som søgte Ordination, maatte de rejse — den Gang ikke helt let — til England for at blive ordineret af en Biskop.

Biskop Compton, Biskop af London 1675—1713, Dronning Annas Lærer, som viede hende til den danske Prins Georg, gjorde en Del for Kirken i Amerika, og havde betydelig Indflydelse. Det var Hensigten at faa en Biskop ordineret for Kirken i Amerika; men hele den puritanske Indvandring og de lavkirkelige Partier af mange Afskygninger var bestemt mod Biskop. Man har et Karikaturbillede, som viser Stemnin-

Biskop Compton af London, 1675—1713.

gen. Et Skib lander i Amerika med en Biskop ombord. Da han vil gaa i Land, modtages han med Hyl og Skrig. Han faar en saadan Modtagelse, han taber Biskopstav, Hue og Common Prayer, med Bønnen: "Herre, lad Din Tjener fare i Fred", maa han redde sig op i Skibets Takkelage. Biskoppen kom ikke i Land.

— Tiden gik. Biskoppen landede, og Kirken med det historiske Biskopsembede har gaaet frem som ingen anden. —

Med Krigen var der sket et Brud. Ingen, der skulde være Præst i Amerika, kunde i England ved Ordination aflægge Lydighedseden til Englands Regering.

Naar Gesandten Adams skred ind, saa er det utvivlsomt, Kandidaterne, der søgte Ordination, maa have været villige til at lade sig ordinere i Danmark, og at han søgte paa deres Vegne.

Det er sikkert, Forhandlinger og alt viser det, man tog det i Danmark, da det kom gjennem Amerikas Gesandt, at han handlede paa sit Lands og Kirkens Vegne. Det er Amerika, og Kirken i Amerika, der søger om Ordination i Danmark gjennem Gesandten. Saaledes er det gaaet ind i Danmarks Kirkehistorie.

Det er Sjællands Biskop, Universitetets Professorer i Theologie og Jura, samt Hofpræsten, der maa afgive den danske Kireks Svar.

Havde det været Sjette og ikke Syvende Christian, da kunde man bedre have forstaaet den rosende Udtale om Kongen, der vaagede over den Augsburgske Konfession. Det vil dog let fortsaaes, det er Minister O. Høegh Guldberg, der staar bagved Forhandlingen paa Kongens Vegne, og han fortjener sikkert at mindes med Anerkjendelse og Ros, at han tog sig saa varmt af den Amerikanske Kirkesag. Hofpræsten Hector Fr. Janson kom 1766 som tysk Hofpræst til Kjøbenhavn, og i hans Udtalelse om Ordinationen kommer den tyske Tankegang en Del frem. Han sluttede sig dog til det danske Folk, og 1788 blev han Biskop i Aarhus.

Professor Horneman nøjes med at sige, han slutter sig til Hofpræsten. Naar Horneman synes at mene, de amerikanske Kandidater vil fritages for Løfte paa de 39 Artikler, da gjaldt det kun, det i Test-Eden, hvor der forlanges Lydighed mod Englands Krone, hvad de umulig nu kunde aflægge, og som Erkebispen af Canterbury siden fik hævet.

Danmarks Kirke fortjener Ros, som Biskop White ofte siger, den saa broderlig gik ind paa at ville meddele Ordination til den amerikanske Kirke, og det opfattes bestemt af flere, det gjalt Ordination baade af Præster og en Biskop.

Det var Biskop og Theologisk Professor, det nærmest kom an paa, og de var enige og villige til, at Kirken i Amerika fik Ordination fra Danmark.

Det er Biskop Balles Svar, som nærmest er fulgt. Nu skal Svaret fra Professor Horneman helt meddeles, og saa en lille Livsskildring af Balle og Horneman.

Professor, Hr. Dr. Hornemans Anmærkninger ved foregaaende Betænkninger.

Alle de høistærede Herrers gode Betænkninger i denne Sag ere saa grundige og udførlige, at for mig kuns lidet kan være at bemærke. Mine Tanker i Hoved-Sagen ere kortelig efter nøieste Overveielse følgende:

1) Da de Nord-Amerikanske Geistlige af den Engelske Kirke have frivillig, og uden Anledning fra vor Side, taget deres Tilflugt til den Danske Kirke, og begieret, ikke at vor Kirke skulde forenes med deres, eller opofre nogen Sandhed eller Religions-Lærdom, men at de maatte blive ordinerede af en Dansk Biskop; saa er det saa langt fra, at stride mod vor Danske Kirkes Ære, at samme meget mere aflegger det bedste, og Bagtalere offentlig beskæmmede, Beviis paa en ret oplyst og sand christelig Toleranz og Kierlighed til Protestantiske Brødre, om denne deres Begiering samtykkes. Syncretismus har herved ikke Sted; da her ikke tales om at sammenblande forskiellige Kirkers Lærdomme, men at ordinere en anden Kirkes Lærere, som leve og lære i et fremmed Land og fremmed Sprog, hvoraf ikke kan befrygtes nogen Fare for vor Kirke, da de ikke lære i vort Land, og den Engelske Kirkes Lærdom desuden er den, som nærmer sig mest den sande Evangeliske Lære. Om Communionen mener jeg og, det var bedst, at de efter Ordinationen communicerede indbyrdes ved en privat Gudstjeneste hjemme i deres Huus.. Ved det her meldte om de 39 Artikler see under No. 3.

2) Som Hr. Dr. Jansen.

3) Den Eed, som de Nord-Amerikanske Geistlige ikke kunne aflægge ved at ordineres i Engelland, bestaaer, saavidt jeg veed, ikke i andet, end at de underskriver de 39 Artikler, eller dog fornemmelig i dette; og da de undslaae sig ved at gjøre dette, og derfor ikke ville ordineres i Engelland, saa kunne vi heller ikke vente, at de lade sig ordinere hos os, om de her ved nogen Eed eller Underskrift skulde forpligte sig til disse 39 Artikler. Examen holder jeg heller ikke for raadeligt, at paa-

lægge dem, men vel, at de opsætte deres Troes Bekiendelse, som maatte indeholde de vigtigste Religions-Sandheder efter Propheternes og Apostlernes Skrifter eller den hellige Skrift. Og saadan deres Troes-Bekiendelse maatte vel hertil først oversendes, førend deres Forlangende gandske kan dem tilstaaes; hvilket nok allerførst maatte dem meldes, at de her kunde blive ordinerede, naar de først opsatte og hertil oversendte en saadan Troes-Bekiendelse, som kunde antages overensstemmende med den hellige Skrift, og maaskee saadan deres Troes-Bekiendelse kunde blive end mere overeensstemmende med vor Kirkes Lære, end selv de 39 Artikler ere. Saadan Troes-Bekiendelse maatte de da naturligviis underskrive, hvad enten de og tillige ved Ordinationen skulde aflægge den offentlig eller ikke. Og den burde være paa Latin; og var saa baade for den ordinerende Biskop, og for alle de haandpaalæggende Præster beroligende for deres Samvittighed; ligesom jeg mener, at hele Acten best skeede paa Latin, da der dog, endog ved den Danske Ordination, er latinsk Messe.

Naar Hs. Majestæt under No. 3 spørger, om ikke det Nye Testamente har Steder, hertil hørende; saa mener jeg, at, saadanne, foruden de af Biskoppen anførte, især ere Marc. 9, 39, 40, og Luc. 9, 50, hvor Christus selv bebreider sine Apostle en overdreven Religions-Iver, og anbefaler dem Toleranz, og lærer dem, at de ikke maatte modsætte sig, men skulde befordre Jesu Religions Udbredelse, om samme og skeede ved andre, som ikke vare ganske af deres eget Partie; i hvilken samme Mening og Paulus siger Phil. 1, 18, at han glædede sig over Jesu Religions Udbredelse, ogsaa ved Lærere, som adskilte sig fra ham selv. Maaskee og flere lignende Steder kunde samles; men disse to især synes mig her vigtige, og aldeles passende til Sagens Natur og Kongens Hensigt.

Og dette var det vigtigste, jeg i Korthed fandt fornødent, at bemærke eller tilsætte; da jeg iøvrigt er enig med forestaaende, og skal have den Ære, at møde i Samlingen.

Kjøbenhavn, den 26. Mart. 1784.

Kl. 9½ Formiddag.

Horneman.

Biskop, Dr. Nicolai Edinger Balle

er født 12te Oktober 1744. Hans Fader var Sognedegn for Vestenskovs og Kappels Menigheder paa Lolland, Søren Balle og Hustru Margarethe Dorothea Mundt.

Efter Theologisk Embedsexamen ved Kjøbenhavns Universitet, opholdt han sig en Tid ved tyske Universiteter, især Leipzig og Gøttingen. Hjemkommen blev han ordineret 21de August 1771 af Biskop B. Brorson i Aalborg til Præst for Kjettrup og Gjøttrup Menigheder. 20de Marts 1772 blev han udnævnt til Theologisk Professor ved Universitetet. Han blev gift med Frederica Severine Grundtvig, Datter af Pastor Ole Grundtvig i Vallekilde. Hun døde 1781, Moder til 7 Børn. — 1774 blev han dansk Hofpræst. — 1782 blev han gift med Biskop Harboes Datter, Johanne Frederikke Harboe.

21 August 1782 blev han udnævnt til Hjælpebiskop og Efterfølger af Svigerfaderen. Han blev bispeviet af Biskop Ramus over Fyens Stift 2den Paaskedag 1783 i Frue Kirke i Kjøbenhavn. Da Biskop Harboe var gift med en Datter af Biskop Hersleb, saa fremkom der en Satire ved Balles Udnævnelse over den ny, "Successionsmaade" og Arons Sorg over, at: "Ypperstepræstedømmet var blevet arveligt paa Qvindelinien".

Balle var en nidkjær og dygtig Biskop, som i den rationalistiske Tid hævdede den gamle Kristentro, og har derved indskrevet sit Navn dybt i Danmarks Kirkehistorie. Professor, Dr. J. Møller skriver i Biskop Balles Levnet: "Han vilde, at de Geistlige skulde være Jordens Salt og ikke dens Sand eller Aske; at de skulle overvinde Verden og ikke smigre for dens letsindige Aand. Han vilde, at de skulle sætte et mandigt Væsen og en ubesmittet Vandel imod Tidsalderens Bagvaskelser og saaledes tvinge Modstanderne til at agte Standen og dens Bestemmelse. Han saa derfor gjerne, at Præsterne bare deres Ordensdragt, ligesom han selv heller ikke letteligen viste sig offentligen uden denne."

Han brugte som daglig Dragt den lange sorte Kjole med Bladkrave, og gik 1807 paa Volden i Ornat, da Kjøbenhavn blev bombarderet. Professor Møller siger: "Balle ordinerede Biskopper til alle Stifter i Danmark, Norge og Island. 80 Provster og 453 Præster."

Han havde Tilladelse til at ordinere episkopale Præster for Amerika. Der nævnes endogsaa Biskop for Amerika.

Fra Nytaar 1811 fik han kongelig Tilladelse til selv at udføre Gudstjenesten med Prædiken, Bøn og Sang i Hellig Aands Hospitals Kirke (Vartov). Han fik Alteret flyttet ud fra Væggen med Sæde bagved, saa han som Bisper i Oldkirken, efter nyt Ritual Forslag, vendte Ansigtet mod Menigheden ved Tjenesten. Der holdt den gamle Biskop, saalænge han kunde, og ikke Søndagen paa anden Maade var optagen, hver Søndag skiftevis Højmesse og Aftensang. Han døde 19de Oktober 1816, 72 Aar. Hædret fra Universitetet og Commandør af Dannebrog, foruden andre Udmærkelser.

Ved hans Kiste i Trinitatis Kirke talte først Biskop Münter og efter ham Pastor N. F. S. Grundtvig, i Slægt med Biskoppens første Hustru, opkaldt efter hende og Biskoppen.

Det hørte til Grundtvigs Barnedrømme at blive "Balles Vaabendrager". Han var bleven det, da han talte ved Biskoppens Kiste. Alt som det klarede sig for ham, fik han mere Syn for Biskopsembedet med Ønsket om, at Bruddet ved Reformationen blev helet.

Han saa dog paa Biskopperne i Danmark i fortsat Rækkefølge og sang om Danmarks Kirke:

"Der skal de staa i højen Kor
For Alterbord
Paa Danske Bispestade
Og sjunge højt med Englemund,
Af Hjertens Grund
Med Hersleb, Brockmann, Plade."

Han sang:

"Tusind Aar stod Kristi Kirke
Paa sin Klippe blandt os trygt!
— — — — —
Tak, vor Fader! for dem Alle,
Fra Ansgarius til Balle."

Vi føjer til, Tak for dem Alle, som har øget Rækkefølgen til vore Dage, med Bøn om Velsignelsen over dem og Embedets Bevarelse, i Haabet, det brudte læges i Intercommunion med Anglerfolkets Kirke.

Professor, Dr. theol. Claus Frees Horneman, C. af D. p.p.
født den 17de Februar 1751.

Foruden at studere ved Danmarks Universitet, studerede han i Gøttingen, og var nøje kjendt med den nye rationalistiske Theologie. Som Professor i Theologie ved Kjøbenhavns Universitet gjorde han sig bemærket som en fremragende Lærd. Han blev paa sin Fødselsdag den 17de Februar 1777 gift med Helene Elizabeth Crane, født 1753.

Han gjorde Studiet af Philo til Gjenstand for sine første Lærdomsprøver. Han vilde optræde imod Fritænkernes Spot over Jødernes materialistiske og sandselige Forestillinger i Det Gamle Testamente, ved at foreholde dem den Alexandrinske Jødes dybsindige philosofiske Tanker, men ogsaa forstærke de nye Theologers Angreb paa den gamle Orthodoxie ved at vise

de nytestamentlige Forestillingers Sammenhæng med Philo og de datidige Rabbineres Lærdomme.

Han begyndte paa en ny dansk Bibeloversættelse. Profeten Micha udkom 1777 med nogle rationalistiske Bortforklaringer af de messianske Steder. Det traadte mere frem i hans Udgave af Salmerne 1789—95, derom skrev Biskop Jansen i Aarhus til Biskop Balle: "Hvad skal man sige om vor primus theologus, der fremkommer med en saa besynderlig Forklaring over de Salmer, der handler om Messias. Er dette at forklare, naar man snakker saaledes, at det kan forstaas saa eller saa — og hvor kan en kristelig Fortolker sætte det i Tvivl, om Kristus eller Apostlerne have forstaaet Gamle Testamentet rigtig."

1805 udgav han: "Nogle Grundtræk til en Sammenligning mellem Kristus og Sokrates." Han paapeger, hver Tid har frembragt store Mænd til Dydens Fremme. Kristus blev fremhævet mest som det største Menneske.—Han hørte til de fromme, gudfrygtige Rationalister med fast Tro paa Gud Faders Forsyn. I Svaret til Amerika sluttede han sig helt til Biskop Balle, og der er mere kristeligt og kirkeligt Syn i hans Svar end man skulde have antaget. Professor, Dr. J. Møller skriver i Balles Levnet, Horneman var Balles Ungdomsven og "blev stedse Balles Hjærte kiær, i hvor meget end den forsigtige orthodoxe Theolog fandt at misbillige i sin dristige Embedsbroders semlensk-skeptiske Foredarg af den kristelige Theologie." Da Sorgen over en Datters Død gjorde Horneman en Del nedtrykt, fik han Brev fra Balle med inderlig Deltagelse og med kraftige kristelige Trøstegrunde, om hvilke Horneman fortalte med Glæde.

Grundtvig siger, da han forberedte sig til Embedsexamen, hørte han af theologiske Forelæsninger kun "en enkelt Gang for Løjer Horneman". For Demisprædiken fik Grundtvig af Censor, Professor P. E. Müller "egregie". Han udgav den i Tryk, den vakte Røre. Han maatte for Konsistorium til skarp Irettesættelse; men: "gamle Professor Horneman, Rationalisternes Oldermand, fulgte ham fra Konsistorium ned i Studiegaarden og bad ham blæse af Næsen, en saadan havde jo ogsaa Langebek faat."

I Pastor F. Nygaards Livsskildring af Magister J. C. Lindberg, hedder det: Horneman var ikke uden Lune.... Han kunde godt lide Lindberg og hans Kammerat A. G. Rüdelback, men

han kaldte dem altid "Mystikere". Han skaffede dem begge Stipendier og var meget glad over at kunne gjøre det. Da Lindberg kom for at modtage det, sad Rüdelbach der. "Ja, der sidder han, den Mystiker," sagde Professoren og pegede paa Rüdelbach; "men han er ogsaa en Mystiker", føjede han saa til.

Da der var Tale om, Lindberg skulde være Adjunkt, kaldte Horneman ham til sig og gav ham et Aars Stipendium, som han ikke kunde faa, naar han var udnævnt. "Han yndede de, han troede mente det ærligt med den kristne Tro."

Det frembrydende Liv med Grundtvig og de gudelige Forsamlinger havde han ingen Forstaaelse af. Fra 1822 til 24 var den unge Pastor Jørgen Thisted, Kapellan ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn. Han optraadte som Forkæmper for den orthodoxe Lutherdom. Pastor Claus Harms i Kiel var hans Forbillede, lige til Stemme og Manerer — Professor Horneman kom med drøje Satirer, og til Gjengæld blev han kaldt: "Den gamle Spotter". Ved en Forelæsning i Regenskirken mødte Thisted Professoren saa den unge, overlegne, orthodoxe Præst. Under Forelæsningen lod han et Bind af sine philosophiske Afhandlinger gaa omkring. Da Bogen kom til Thisted, beholdt han den. Ved Slutningen bad Horneman om Bogen og spurgte, hvad han syntes om den. Thisted gav den tilbage med de Ord: "Den er taabelig nok, Hr. Professor!" Det vakte Røre. Thisteds Venner udgav et lille Skrift: "Pastor Thisted i Regenskirken den 2 December 1824." Hornemans Venner henvendte sig til Fakultetet, og vilde, der skulde rejses Tiltale. Det vilde Professoren ikke, han svarede: "Pastor Thisted er bekjendt for at være en heftig Bestrider af Fornuftens Brug. .. Fornuft for mig og for mange med mig, er for ham Ufornuft...... Som nærmest Følge heraf forlanger jeg ingen vidre Fyldestgjørelse."

Thisted skrev en Afhandling: "Dr. Horneman som Vranglærer", og sendte den til Censor. Da Professoren blev afæsket Svar, navngav han "yngre fanatiske Præster." Det kaldte Pastor H. Egge ved Petri tyske Kirke frem med et tysk Skrift: "Nødværge mod Professor, Dr. Horneman" og "Forsvar for den tyske Salme: "Jesus han er Syndres Ven." Skjønt Horneman fik flere Opfordringer til at anlægge Sag, vilde han det ikke. Hvor forskellige de var fra ham, han saa, det var nidkjære unge Mænd, han ønskede ikke at anklage dem. Da Thi-

sted noget efter blev Præst i Gyrstinge paa Sjælland, faldt Sagen helt bort.*)

Tiden var rationalistisk, Horneman var som sin Tid; uden dybere Kristendomserkjendelse; Fromhed med ærlig Stræben efter ta leve, hvad der kaldtes et dydigt Liv. Han var almindelig agtet og hædret af Kongen og Universitetet, Medlem af det theologiske Fakultet i 54 Aar.

Hans Hustru døde 17de August 1823. I deres Ægteskab havde de 10 Børn. Professor Horneman overlevede hende i 7 Aar; han døde 11te Februar 1830, 79 Aar.

Billedet af Professor Horneman er efter et gammelt Kobberstik, der ejes af Fru Agnes Horneman Bagger. Det er hendes Oldefader. Hun har venligst laant mig det samt en Stamtavle:

"Efterkommere paa Sværdsiden efter Hans Hornemann, Kjøbmand og Raadmand i Nestved. Samt Meddelelse om andre Horneman'ske Slægter ved Holger Hornemann.

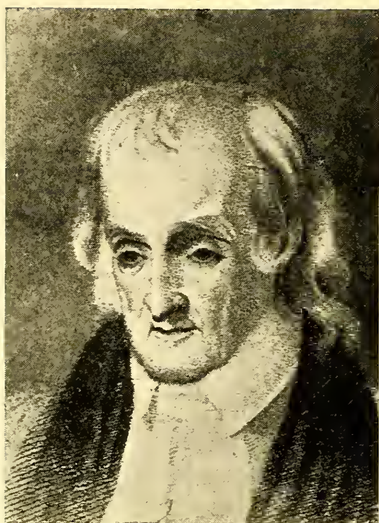
Trykt som Manuskript, Kjøbenhavn. J. Frimodts Forlag, 1897."

Hun er gift med Captain H. A. Bagger, viet af mig, Præstesøn fra Danmark; begge af Præstefamilier.

Deres Børn er døbte i Vor Frelsers Kirke. Captain Bagger har i en Aarrække hørt til Styrelsen og været Kasserer. En Søn: Pastor Henry Horneman Bagger, ordineret 2 Søndag efter Trefoldighed, 29 Juni 1919, i Church of the Incarnation, Philadelphia, Penn., til engelsk ev. luth. Præst i Morgantown, West Virginia.

---

*) Pastor Jørgen Thisted er kjendt ved en Udgave af Luthers Huspostille. Hans Søn, Pastor Valdemar Thisted, har udgivet en Række forskjellige Skrifter. Den Bog, som har gjort ham mest kjendt, er: "Breve fra Helvede" under Mærket: "M. Rowell." Nogle mener efter et af Faderen efterladt Manuskript.

WILLIAM WHITE

født 4 April 1748 i Philadelphia. Ordineret Diakon 1770 af Biskoppen af Norwich. Ordineret Præst 23 April 1772 i det kongelige Kapel St. James af Dr. Terrick, Biskop af London. Gift i Februar 1773 med Frøken Mary Harrison, død 13 December 1797. Ordineret Biskop 4 Februar 1787 i Lambeth Chapel af Erkebiskop, Dr. Moore af Canterbury. 50 Aar Presiding Biskop for Ameriak. Død 17 Juli 1836, over 88 Aar, i Philadelphia.

Biskop Comptons og Biskop Whites Billeder fra "Spirit of Mission", Marts 1916.

I den udgivne Fortegnelse over Vielser i Christ Church er der flere danske Navne. Af Cruse: 6 November 1775: Paul Cruse og Mary Ruden; 19 Marts 1780: Eleanor Cruse og William Hutcheson; 1 Maj 1799: Jacob Cruse og Elizabeth Bud. Der er: 1 Marts 1795: Margaret Mühlenberg og Mathew Gold. Der er: 4 Maj 1777: Sarah Nielsen og David Finney; 22 Juli 1798: Hans Jespersen og Henrietta Dorothea Livostin; 6 Oktober 1796: Mathias Larsen og Margaret Fischer; 20 November 1799: Peter Petersen og Margaret Madden; 27 April 1800: Daniel Olsen og Mary Hill, m. fl.

Biskop White havde danske Venner, og ved festlige Lejligheder kom Danske i Christ Church. Fra Vestindien kom ikke

faa Danske til Philadelphia. Der var Oberst C. Febiger, "Old Denmark". Den bekjendte Abraham Markoe og hans Familie, Cruse og flere, der mer eller mindre kom til Christ Church.

I 1800 blev den første Ministerersident og Generalkonsul P. Blicher Olsen, født 21de Juli 1759 paa Lolland, sendt til Amerika. Han og følgende Gesandter opholdt sig mest i Philadelphia, og det ligesom fulgte af sig selv, Biskoppens Kirke blev Gesandtskabets. Allerede 1803 maattee Olsen paa Grund af Sygdom nedlægge Gesandtskabsposten; han døde 1832.

Han blev efterfulgt af Konsul Peder Pedersen. Han var født 19 November 1774 i Sorø, juridisk Kandidat 1796. Blev Huslærer hos Konsul Blicher Olsen, som da var i Tanger, Marokko. 1802 fik han Titel af Konsul og fungerende Gesandt i Amerika, og afløste kort efter Olsen. Saaledes oplyser Professor P. S. Vig, samt at han var to Gange gift med Amerikanerinder: Maria Litchfield Scott og Anna Caroline Loughton Smith;

I Kirkebogen for Christ Church staar som nævnt Peter Petersen og Margareth Madden blev 20 November 1799 viet af Biskop White (er det ogsaa Konsulen). Han var en god Ven af Biskoppen, som omtaler ham flere Gange, og det var ham, der hentydes til i et Brev til Biskop Hobart i New York. Biskoppen fik flere Oplysninger fra ham.

Ved et Besøg i Danmark havde Minister Pedersen en Forhandling med Biskop, Dr. B. Münter om den danske Kirke og Episkopalkirken i Amerika. Pedersen medbragte Dokumenter om Forhandlingen mellem Danmark og Amerika, samt Brev fra Biskop Munter til Biskop White. Her skal tilføjes: 1818 ordinerede Biskop Munter to danske Kandidater, L. P. Haubroe og D. Rosen, der traadte i den engelske Kirkes Tjeneste i Indien, og deres Ordination blev anerkendt af Biskoppen i London og Biskoppen af Calcutta-Madras.

Ved Episkopalkirkens Convention i August 1829 i Philadelphia blev Dokumenterne fra Danmark, og Biskop Munters Brev fremlagte. Derefter fik Dr. Kemper dem. Han blev første Missionsbiskop i Wisconsin og gjorde meget for skandinavisk Mission.

Minister P. Pedersen var altid tilstede i Washington, naar Landets Interesser krævede det. Gjennem ham blev der 1826 sluttet aHndelskontrakt med de Forenede Stater. 1831 tog han

Afsked af Statstjenesten. Han blev hædret baade med Titler og Ordner af sin Regjering.

Ved Delawarafloden begyndte 1638 den svenske Kolonie, hvortil der knytter sig mange skjønne Minder og Kirker. Den sidste Præst, der blev sendt fra Sverrig, Dr. Nicolai Collin, døde 1831. Efter hans Død gik Menighederne som engelske med Kirker ind i Episkopalkirken. Der begyndte en ny Indvandring fra Norden, svensk, norsk, dansk. — Fra Biskop Balle og senere Biskop Munter, ved Gesandten P. Pedersen, var der ved Biskop White, Mühlenberg, Cruse og Biskop Kemper, aabnet en Virssomhed, som bød Nordens ny Indvandrere Velkommen. De maatte bruge Hjemlandets Sprog, Lithurgi og Salmebog. Fra Vestens første Præsteskole, Nashotah, Wisconsin, udgik som Banebrydere Pastor E. Unonius svensk, Pastor M. F. Sørensen, dansk, og Pastor J. G. Gasman, norsk. Senere kom fra Danmark Pastor, Dr. J. Gierlow.

Mellem New York og Vestindien, tildels Boston var der Forbindelser lige fra Hollændernes Tid. Paa Broadway, New York, var der to Kirker paa samme Side, nær op til hinanden: Trinitatis hollandsk ev. luth. Kirke og Trinitatis engelsk episkopale Kirke. Der havde været Danske og af dansk Herkomst lige fra først. Den udmærkede Pastor Justus Falckner blev 1703 ordineret i Gloria Dei, Philadelphia af Suffragan Biskop Rudman til Præst for den hollandske Menighed og betjente den til sin Død 1723. Han og Pastor William Vesey ved engelsk Trinity Kirke var Venner. Vesey viede Falckner 26 Maj 1717 til Geritge Hardick. Falckner er Forfatter af Salmen: "Op I Kristne, ruster Eder". — Efter Falckner kom 1732 den danske Undersaat, Pastor M. C. Knoll fra Kiel Universitet. I 1749 kom den danske Major Jochum Melchior Magens og blev Medlem af den hollandske Kirkes Styrelse. De to danske Undersaatter kom til at staa temmelig skarpt til hinanden. Tyskerne skilte sig fra Kirken og fik Pastor J. F. Riesz til Præst. Han var uden Samfundsforbindelse. I 1750 maatte Knoll fratræde, og da man i Vestindien vilde kalde ham, blev det fraraadet. Magens fik Pastor, Dr. Mühlenberg til New York for at bringe Orden. Den dygtige Pastor W. C. Berkenmeyer, Athens, N. Y., kom ogsaa; men han tilhørte en mere orthodox Retning end Præsterne fra Halle

THE

ARTICLES OF FAITH

OF

The Holy Evangelical Church,

ACCORDING TO [redacted]

The WORD *of* GOD,

[redacted] AND [redacted]

The AUSBURG CONFESSION,

SET FORTH IN

FORTY SERMONS.

By Magiſt. *Petrus Sachariæ Nakſkow,*
Præpoſitus, and Miniſter of the Goſpel in *Jutland,* in *Denmark.*

Tranſlated from the Original into Engliſh,
By Jochum Melchior Magens.

NEW-YORK:

Printed and Sold, by J. PARKER and W. WEYMAN, at the New Printing-Office in *Beaver-Street*; Alſo to be Sold by GODFRIED MULLER, Reader in the Lutheran Church, in *New-York,* and Mr. SCHLEYDORN in *Philadelphia.*

Fotografi efter et Exemplar ved Seminariet, Gettisburg, Penn.

og Magens, saa Forholdet var køligt. Mühlenberg betjente Menigheden til 1752. Menigheden fik 1753 Pastor J. A. Weygand.

Da Magens saa at mellem hollandsk og engelsk vilde der også bliev en Brydning, og hvor lidt man kjendte hvad Magens stadig skriver "Our Holy Evangelical Church", saa vilde han give engelsk-talende en god Bog. Han oversatte og udgav paa paa engelsk 1754: 40 Prædikener af Provst, Magister Zachariesen Nakskow (født 7 Juni 1695 i Nakskov, Præst i Skjødstrup, Aarhus Stift). Den har Betydning som første store danske Bog oversat paa engelsk, der er udkommen i Amerika. Se Billede af Titelbladet.

Han fik Pastor Weygand til at oversætte den Augsburgske Konfession paa engelsk, den udkom 1755 og blev indbunden sammen med Magens Bog.

Major, Statshauptmand J. M. Magens, født 4 Marts 1717 paa St. Thomas. Studerede ved Kjøbenhavns Universitet, kom som Officer til Vestindien. Han var tre Gange gift. Hans første Hustrus Navn er ikke nævnt, de andre to var født i New York: Petronella van Sølniger og Maria Moon. Han kjøbte en stor Landejendom i Flushing, L. I. Hans 3die Hustru var beslægtet med Pastor H. Barclay ved Trinity Episkopal Kirke. Der staar følgende i Kirkebogen: "Marriages Vol. 1, page 25: March 25, 1750—Joachim Melchior Magens and Mary Moon, by the Rev. Dr. Henry Barclay." Barclay og Magens var Venner. Magens blev i den hollandske Kirke, men søgte tillige Trinity.

I 1760 var Magens atter tilbage paa St. Thomas. Der oversatte han det Ny Testamente paa creolsk, trykt i Kjøbenhavn, med Titel: "Die Nywe Testament van Ous Heer Jesus Christus, ka set over in die Creols Tael. En ka giev Na die Ligt Tot Dienst van die Deen Mission in America." Det fik Betydning for Missionen blandt Vestindiens farvede Befolkning. Magens døde 18 August 1783. Der er talrige Efterkommere af Magens i Amerika. Se den af mig udgivne Kirkehistorie, Side 412 og Danske i Amerika, 1ste Del.

Forholdene i den hollandske Kirke blev ved at være forviklede. Det engelske Sprog søgte at fortrænge hollandsk. Weygand forberedte nogle unge Mænd til Præstegjerningen, blandt dem Jacob Van Büskerk. I Philadelphia forberedte den svenske Provst Wrangel 3 unge Mænd til Præstegjerningen: Peter Mühlenberg, der blev Præst og General, Christian Streit

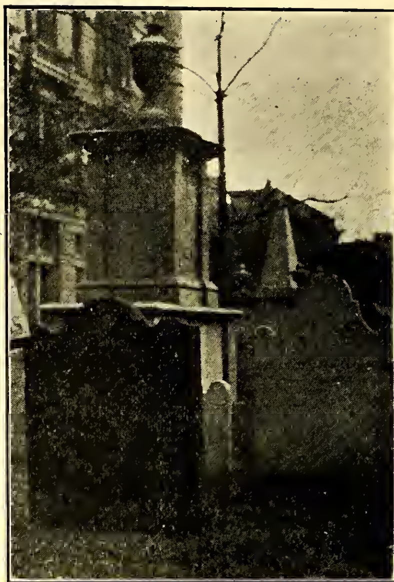
der blev Feltpræst, og Daniel Kühr. Som Katheket hjalp Kühn Weygand i New York med engelsk Prædiken. 1770 nægtede Kühn at blive ordineret af Synoden. Han vilde studere mere i Europa, vilde til Sverrig, hvor en Broder studerede Botanik hos Linnea. Dr. W. J. Finck i "Lutheran Landmarks and Pioneers in America" siger at Gloria Dei anbefaler Kühn 1774 til Ordination i Sverrig for at faa ham til Præst; nævner ikke, at 17 December 1770 skrev episkopal Præst Barton til Biskoppen af London og anbefalede ham til Ordination, da han i Amerika vil virke i den engelske Kirke. Mühlenberg gav ham et latinsk Brev med til Sverrig. 1779 nævnes han som død. Se min Kirkehistorie, 311 fl.

Weygands sidste Aar var fulde af Strid, han nedlagde Embedet og blev 1769 udslettet af Synoden. 1770 fik den hollandske Kirke Pastor B. M. Hausihl. Under Krigen brændte Kirke og Præstebolig. Efter Krigen blev Hausihl Præst ved Episkopalkirken i Halifax, Nova Scotia.

Mühlenbergs Svigersøn, Pastor J. C. Kunze, kom til New York. Han fik de to Menigheder gjenforenet i den tyske Kristus Kirke. 1805 solgte den hollandske Menighed deres Landejendom til den episkopale Trinity Kirke. Kirken blev istandsat og bygget større og smukkere end før. Siden har der kun været en "Trinity Church" paa Broadway. Da Kunze stod venligt til Episkopalkirken, søgte engelsk-talende den. Det gjaldt ogsaa for Danske og de Danske, der kom fra Vestindien. Som et Bevis derpaa er det store Mindesmærke ved Trinity Kirke over

LARS NANNESTAD

ud imod, hvor den hollandske Kirke stod. Der har været flere Præster af Navnet Nannestad i Danmark. Dr. Lars Nannestad Boisen hører til samme Familie. Bagved er det store Mindesmærke over Alexander Hamilton, der var født 11 Januar 1757 paa Nevis, Brittisk Vestindien, men for en Del opvokste paa St. Croix. Faldt i en Duel med Aaron Burr 12te Juli 1804. Da hans Hustru græd hos sin dødssaarede Mand, sagde han: "husk, min Elisa, Du er en Kristen." Hun hviler ved Siden af ham. De to fra Vestindien hviler ikke langt fra hinanden. Lidt længere tilbage er det store Mindesmærke over Robert Fulton. Dertil kan føjes: C. Hauchs historiske Roman: "Robert Fulton", blev oversat paa Engelsk af Pastor P. C. Sinding, der ved 1856—57 søgte at samle en dansk Menighed i New York.

Lars Nannestads Monument med Urnen.
Hamiltons det høje spidse.
Fotografi af Pastor A. C. Kildegaard, 1916.

Indskriptionen paa Lars Nannestads Monument lyder saa-ledes. Paa Engelsk ind mod Kirken:

"Underneath lay the remains of
Lars Nannestad,
his Danish Mayestys Weigh and Postmaster on the Island of
St. Thomas.
Assessor in the Burger Council
Churchwarden.
Guardian of the Poor on the same Place.
He was born on 6th June 1757 at Lille Nestved on the Island of
Zealand, Denmark.
Married in the year 1789 to
Anna Maria Elizabeth Windberg
and arrived with her at New York on the 31st day of May 1807
for the benefit of a declining health
and was on the 24th day of July same year called to a better
life, aged 49 years and some days.
His surviving and disconsolate Widow erected this Monument
as a grateful remembrance of a most affectionate husband."

Paa Fodstykket ud mod Rector Street staar paa dansk:
"Herunder hviler det Dødelige af
Lars Nannestad,
Kongelig dansk Borgermester og Postmester paa Øen St.
Thomas i Vestindien samt Kirkeværge, Assessor i Borger Raadet
og de Fattiges Formynder sammesteds,
født den 6te Juni 1757 paa Øen Sjælland i Danmark,
gift i Aaret 1789 med Anna Maria Elizabetth Windberg, ankom
med hende til New York 31te May 1807 for sit svage Helbreds
Skyld og blev der af Herren henkaldt til et bedre Liv den 24de
Juli samme Aar i en Alder af 49 Aar og nogle Dage.
Hans efterlevende dybtsørgende Enke har sat dette Monument
til taknemlig Erindring om den kjærligcte Ægtefælle.

Bliid Du sank i Dødens Gjemme,
Bliid som all din Vandel var.
Aldrig, aldrig kan jeg glemme,
Hvad for mig Du været har.

A. M. E. N."

Det danske Konsulat har været en Del knyttet til Trinity Church.

Rudolph Gothard Sigvart Braem, født 23 December 1801 paa Nordrupgaard, Sjælland, blev som Kjøbmand i New York gift 15 Juni 1835 med Charlotte Elizabeth McCarthy Hossack, født 2 Marts 1808 i New York. Han døde 15 Oktober 1838. Enkefru Braem blev gift 1846 med Edward Beck, født 4 Maj 1812 i Kjøbenhavn. 1848 blev han dansk Konsul. De var en Del knyttet til Trinity Church. De havde deres smukke Landsted "Rosenlund" ved Poughkeepsie.

Konsul Beck fik 1851 Candidat K. J. Fogh til Huslærer for egne og Stedbørn.

I Pastor J. Barfod: "Den falsterske Gejstligheds Personalhistorie, 1 Del, 302, staar fejlagtig: "Poughkeepsie ved New Orleans."

Beck døde 1873, og hans Stedsøn, Henri Monod Braem, blev Konsul. Han døde i Wien 1900. Konsul Braem var en Tid knyttet til Trinity Kirkestyrelse. Han lod Lars Nannestads Monument istandsætte. Nu trænger det atter haardt dertil. Da jeg begyndte Mission i New York 1878, fik Konsul Braem et Lokale til mig i Skolen under Trinity. Det viste sig

uheldig, saa fik jeg Tilladelse at benytte Grace Chapel, 14tl Street, under Grace Church, hvor senere Biskop Potter da va Præst. Baade hos Dr. Morgan Dix og Dr. Manning har jeg været med i Ornat ved Fester i Trinity Church.

Fru Beck boede paa Rosenlund. Hendes Datter, Kammer herreinde Oxholm til Rosenfeldt, Danmark, kom ofte om Som meern over til sin Moder. Hun døde 1900.

Fru Beck og Kammerherreinde Oxholm har skjænket Dø befont og Døbefad til Vor Frelsers Kirke, Brooklyn.

Til Boston kom fra Vestindien Hans Gram. Hans Søn, Han Benjamin Gram, født 1786 i Boston, var en Aarrække Læge Kjøbehnavn. Han blev i den Tid den bekjendte Pastor V. Bir kedals Velgjører, idet han lod ham studere. 1825 kom Gran til New York, hvor hans Broder var Forretningsmand. Dr Gram døde 13 Februar 1840 i New York og blev begravet fr St. Marks episkopale Kirke i Bowery. Der var af Familie Bang i Boston af Grundtvigs Slægt paa Moders Side.

Der var saaledes ikke faa Forbindelser mellem Danske o Episkopalkirken.

Magens Creolske Ny Testamente fik Betydning for Vest indiens farvede Befolkning. Øerne hører nu som Virgin Island til Amerika. Der er kommen en betydelig Del Farvede fr Vestindien, af dem er flere bleven Præster i Amerika.

Den episkopale Kirke har følgende fra det tidligere Dans Vestindien:

Pastor E. W. Daniel, St. Philips Kirke, New York.
" A. E. Jensen, St. Augustins Kirke, Asbury Park, N. J
" G. W. Plasket, Epiphani, Orange, N. J.
" R. Bright, St. Monica Kirke, Philadelphia, Pa.
" E. S. Thomas, St. Barnabas, Philadelphia, Pa.
" A. W. H. Collier, St Luke, Washington, D. C.
" J. M. Matthias, St. Cyprian, Boston, Mass.
" Dr. D. E. Wiseman, Washington, D. C.,
har forvet luthersk Menighed.

I Brevet til Biskop Hobart i New York nævner Biskop White, at den danske Kirke har Biskopper; men kommer tillige ind paa den brudte Succession. Ved Dr. Pusey og den dermed følgende Oxforder Bevægelse kom den apostoliske Rækkefølge mere skarpt frem. Baade fra engelsk og dansk Side blev der gjort en Del for at faa Danmarks Kirke i apostolisk Rækkefølge, især da den danske Prinsesse Alexandra drog til England. I det engelske Blad "The Church Review" for 18 April 1863 skrev: "Anti-Donatist": "mulig kan den danske Kirke have apostolisk Succession, idet maaske Hans Reff, Biskop af Oslo, har deltaget med Bugenhagen. eller Myles Coverdale, Biskop af Exeter med andre Biskopper i Bispeordination."

I Nr. for 23 Maj udtaler "en dansk Præst" sig for nærmere Forbindelse med den engelske Kirke og for 30 Maj gentager "Anti-Donatist": "Den danske Kirke har maaske Succession gennem Hans Reff eller en af de andre forhenværende papistiske Biskopper eller Biskop Coverdale." Henviser til, hvad Biskop White har skreven. Hvor venligt det end er fra engelsk Side, er det dog lidt af Griben efter et Halmstraa. Maaske, men der savnes Bevis, thi vel blev den katholske Biskop luthersk Biskop i Oslo, Norge, men der er ikke anført noget om Deltagelse i Biskopordination. Biskop Coverdale var meget i Danmark, og havde en Del Indflydelse; men der siges ikke noget om, at han udførte eller deltog i Bispeordination. Den i mange Henseender elskelige Biskop Bilde (Bille) sluttede sig senere til den lutherske Kirke; men om ham gjælder det samme.

"Illustreret Tidende" No. 986 for 18 April 1878 bragte et sjeldent Billede af Biskop Ove Bilde, forskelligt fra de glatragede, man har af ham. — Da det i denne Forbindelse har Interesse, tillader jeg mig at laane Billede og Text fra "Illustreret Tidende", som jeg antager ikke har noget der imod. Ligeledes skal der følge en Livsskildring af Biskop Coverdale. Det skal glæde mig, om andre saa kan udrede, at Danmarks Kirke har mere af apostolisk Rækkefølge end antaget.

Derefter en lille Ledetraad i Forhandlingen om Intercommunion mellem Danmarks Kirke og Episkopal Kirken.

Biskop Ove Bildes Portræt.

Det her meddelte Portræt af den bekendte Biskop Ov Bilde er taget efter en gammel Akvarel, der en Tid lang ha været opbevaret paa Endelave, men nutilhører praktiserend Læge Lindemann i Horsens.

Malerens Navn eller Aarstallet ere ikke angivne paa Bille-det, som er udført paa Pergament, men paa Bagsiden er de skrevet: "Ove Bilde den sidste katholske Biskop i Aarhuus."

Vi antage, at det vil interessere vore Læsere at stifte Be-kendtskab med dette Portræt, og vi tillade os som Text derti at hidsætte følgende Notiser, som ere laante fra "Nordisk Con-versations-Lexicon."

"Ove Bilde var samtidig Domprovst i Lund og Viborg, han var som saadan tillige Cansler hos Kong Hans, der havde en saa uindskrænket Tillid til ham, at han paa sin Dødsseng skal have bedet sin Søn om at beholde ham, og det med disse Ord: "Vil han ikke blive hos Dig for Din egen Skyld, saa bed ham om at gjøre det for min." Ove Bilde var saaledes ogsaa Cansler hos Christian II., under hvis Regering han dernæst (1520) blev Bi-skop i Aarhus. Desværre tog han Del i den jydske Adels Op-stand mod Christian II. 1523, og 1534 fandt han sig af Omstæn-

dighederne tvungen til at underskrive det saakeldte Hyldingsbrev, hvormed man vilde sætte Hertug Christian paa Danmarks Throne; men den ene som den anden Gang fulgte han ærlig sin Overbevisning. Han havde altid udmærket sig ved sit rene Levnet, sin Kærlighed til Troen og til Videnskaben, og da Poul Eliæsen stod ene i sin betydningsfulde Virksomhed, fordi han havde brudt med det gamle uden at kunne gaa ind paa det nye, understøttede han ham baade i hans Missions- og Forfattervirksomhed. Den udvalgte Konge havde han ligeledes understøttet med Folk og Penge, ja havde givet ham alt sit Sølvtøj; men næppe sad denne fast i Sadlen, før han med Magt vilde indføre Kirkefornyelsen, og Bilde blev da fængslet ligesom alle de andre Biskopper. Han blev dog næste Aar (1537) løsladt og belehnet med Skovkloster. Her tilbragte han sine sidste atten Aar i videnskabelig Ro, og skal tilsidst være gaaet over til Luthers Lære; her døde han ogsaa den 10de (20de) April 1555, men blev begraven hos sine Fædre i Antvorskov."

Naturligvis er Billedet nøjagtigt gengivet, og selv de Fejl, som findes ved Originalen, ere bibeholdte. Tegningen har samme Størrelse som Originalen. H. L.

Ovenstaaende Billede er $\frac{1}{4}$ Del af Originalen. R. A.

BISKOP MYLES COVERDALE.

Biskop Myles Coverdale er født 1488 i Grevskabet York. Han blev opdraget i Augustinerklosteret i Cambridge og blev Munk. Prioren, Dr. Barner, var en alvorlig Mand med Lærdom og Iver i reformatorisk Retning, og han fik stor Indflydelse paa den unge Coverdale. Dr. Barnes blev snart mistænkt for falsk Lære og efter sine Venners indtrængende Raad forlod han England; men kom nogle Aar efter tilbage, blev fængslet og brændt i London den 20de Juli 1540. Det afskrækkede ikke den nidkjære Coverdale, som i 1514 blev præsteviet. Han forlod sit Kloster, lagde Munkedragten, drog omkring i Landet, og hvor han kunde faa Lov, prædikede han i Kirkerne og andre Steder. Han blev anklaget som Kjætter for Biskoppen af London, og den eneste Maade, han kunde redde Livet paa, var ved Flugt. Det lykkedes ham at komme til Tyskland og efter Aftale mød-

tes han i Hamborg med Reformatoren William Tyndall. Ha havde 1526 udgivet den første engelske Oversættelse af de Ny Testamente, og havde været sammen med de danske Bib oversættere H. Mikkelsen og Christian Pedersen.

Efter et Skibbrud, kom Coverdale til Hamborg. I 1529 t Tyndall og Coverdale i Forening fat paa Bibeloversættelse, samme Aar blev de 5 Mosebøger oversatte og trykte i Marbur Saa rejste Tyndall til Nederlandene . Hvorlænge Coverdale ble i Hamborg og hvor han opholdt sig i de følgende Aar er der e Del Uvished om. Man ved, at han var i Danmark i Aaren 1530-34. Kong Christian III. satte stor Pris paa ham. Sandsyn ligvis har han en Tid i Danmark arbejdet i Ro paa den engelsk Bibeloversættelse, som udkom 1535, uden man endnu er sikke paa, hvor den blev trykt. Den er tilegnet Kong Henrik VIII. Den ulykkelige Dronning Anna Boleyn interesserede sig f Coverdale og for Biblens Læsning, og det ser ud, Kongen ha bifaldt Brugen af Coverdales Oversættelse; men hendes Død f Bøddelen 19de Maj 1536 forandrede det, og 1537 udkom en a Kongen anerkjendt Oversættelse: "Thomas Matthews Bibel" det var et fingeret Navn med enkelte Forandringer fra Tynda og Coverdales Oversættelser. Om Coverdale siges: "han me Indsigt og Troskab fulgte den hebraiske Text." Man antag 1537—38 var Coverdale i Paris for at hjælpe en Englænder, I Grafton, med en ny engelsk Bibeludgave. Derefter tyede Co verdale til Tyskland og boede en Tid i Tübingen, hvor han fr Universitetet blev Doktor i Theologie. Han kunde tale saa go Tysk, at han modtog Kald fra Hertugen af Zweibrücken o blev Præst i Bergzabern. Efter 17 Aars Landflygtighed kund han efter Henrik VIII. vende tilbage til England, lige saa fatti som han rejste ud, og dog rig; thi en trofast Hustru fulgte me ham. Han var bleven gift med en Jomfru, som hed Elizabeth engelske Historikere siger, hun var dansk, nogle mener tysk Hendes Søster var gift med den bekjendte Theolog Johanne Machabæus. De har nok Ret, som kalder hende en "Danne kvinde" Han var en Skotte og hed MacAlpine, han maatt flygte til Tyskland. Luther og Melanchton gav ham Navne Machabæus og anbefalede ham til Christian III. 1542 blev ha theologisk Professor ved Kjøbenhavns Universitet. Han død December 1557, og Kongen fulgte personlig i Følget. Macha bæus og Coverdale ved man bestemt var Svogere, og at Cover

dales Hustru levede, da han blev Biskop. Hjemkommen blev han hos Kong Henriks Dronning, Catharine Howard, nu gift med Lord Seymour, Huskapellan (Almoner). Efter hendes Død i September 1548, ser det ud, han en kort Tid var Hofpræst hos Kong Edward; men den 14de August 1551 udnævnte Kongen ham til Biskop af Exeter. I to Aar virkede han som en tro og nidkjær Biskop, et Mønster paa et kristeligt Liv. Saa døde Edward VI., og den katholske Dronning Maria besteg Thronen. Der rejstes straks Forfølgelser mod det protestantiske Parti. Coverdale, som gift Biskop og Ven af Reformationen, kom i en vanskelig Stilling. Hans Liv var i Fare, uden at kunde faa Lejlighed til at forlade London eller England. Han søgte Hjælp fra sine Forbindelser i Danmark, og i 1554 henvendte han sig til sin Svoger, Dr. Machabæus, om at faa Christian III. til at tage ham under sin Beskyttelse, eller ved Anbefaling og Forbøn, at faa den engelske Dronning til at sikkre ham Liv og Frihed. Kong Christian skrev 25 April 1554 fra Koldinghus til Dronning Maria og meldte hende: "at efter indstændige Bønner af en af hans Undersaatter, en Mand af stor Lærdom og Fromhed, for hvem Kongen har megen Agtelse, og der, baade ved Slægtskabsbaand og fælles aandelige Egenskaber, var forbunden med en vis Myles Coverdale, forhen Biskop i Exeter, hvilke nu, ved Tidens ulykkelige Vilkaar, var kommen i en ynkværdig Stilling, og bragt i Fængsel og Livsfare, vilde Kongen ikke undlade paa det Indstændigste, og stolende paa det gode Forhold, som fra gamle Tider havde fundet Sted imellem begge Riger, at anholde hos Dronningen om, at hun vilde tilgive Coverdale; og hvis Tidsomstændighederne ej gjorde det muligt eller passende for ham at blive i England, Dronningen da vilde tilstede ham med sin Familie, at søge et Tilflugtssted i Danmark. Kongen vilde betragte dette som et Bevis paa udmærket Velvillie og altid vise sig villig til at føje enhver Anmodning af Dronningen, som det stod i hans Magt at opfylde."

Dronningen svarede Kongen: "at Covendale, som iøvrigt ikke var beskyldt for nogen landsforrædersk Brøde, hvortil Kongens Skrivelse syntes at sigte, men kun stod i nogen Skyld til det kongelige Skatkammer, vist ej skulde savne Virkningen af Hans Majestæts Forbøn og Mellemhandling, og at Kongen, med hvem Dronningen altid ønskede at blive i det bedste Forhold, ej maatte tvivle om, at hun ved enhver billig Lejlighed

vilde vise det Maadehold og den Mildhed, som altid bør ledsag Retfærdighedens Sværd i Monarkens Haand."

Biskop Coverdales Venner fandt Svaret ubestemt og tve tydig, og kunde ikke beroliges deraf. De fik da Christian III til anden Gang at henvende sig til Dronningen om Tilladels for Coverdale til at forlade England. Kongen skrev fra Odens 24 September 1554: "at det har været ham særdeles kjært a erfare, at ingen Forbrydelse, men kun en Gjæld til Kronen elle Dronningen var det, som lagdes Coverdale til Last; da Konge altsaa kunde være saa meget mere forvisset om, at Dronninge var fuldkommen villig til at opfylde hans Begjæring. Han øn skede intet andet, end, at hun vilde tillade Coverdale person ligen at indstille sig for Kongen, og derved overbevise ham om at han intet havde at frygte, enten for Liv eller Frihed. Kon gen var forud saa overbevist om, at Hendes Majestæt vilde op fylde sin Forsikkring om den Vægt, hun tillagde hans Anbefa ling og Anmodning, at han ikke havde taget i Betænkning, a give Coverdales Slægtninge i Danmark, der ere ganske urolig og bekymrede for hans Skjæbne, sit kongelige Ord til Pant paa at ingen Fare truede ham, og at han vilde se sit Ønske opfyldt."

Ved den Form og det bedste Ønske, Kongen gav Brevet kunde det ikke godt gaa an at nægte Tilladelse; men Coverdale Fjender søgte endnu at skade ham, saa det varede henved Maaneder før Dronning Maria svarede, 18de Februar 1555: "a omendskjøndt Coverdale, hendes fødte Undersaat, endnu ej hav de betalt de Fordringer, Skatkamret havde paa ham, vilde hu af Agtelse for Kongen og hans Ønske, ikke nægte dets Opfyl delse; og derfor havde bevilliget, Coverdale maatte begive si til Danmark."

Et Rejsepas blev Dagen efter, 19de Februar 1555, udsted for Biskoppen og to Tjenestefolk, og blev, saaledes siger en en gelsk Historieskriver, reddet som en Brand af Ilden.

I Danmark havde det vakt megen Frygt, det varede sa længe med Dronningens Svar, og han blev derfor modtage med saa megen større Glæde af Slægt og Venner. Kongen til bød ham et Præsteembede i Danmark, nogle mener ogsaa Pro fessor, Biskop; men han kunde ikke modtage det. Han va bange for, han ikke talte saa godt Dansk, han kunde gjøre til strækkeli gNytte. Han var ikke til at overtale. Han vilde ikk blive i Ro i Danmark og i en sorgløs Stilling, da saa mange a

hans Venner, for at undgaa Baalet, var landflygtige i Nederlandene og Rhinegnene. Coverdale forlod Danmark for i Wesel at virke som engelsk Præst, men han fandt sine Landsmænd saa uenige, delte i kirkelige Partier, at Virksomheden ikke tiltalte ham, saa han tog mod Kald fra Hertug Wolfgang af Zweibrücken; Biskoppen blev atter Præst i Bergzabern et Par Aar.

Fra Genf fik han Opfordring om at komme og hjælpe med den ny engelske Bibeludgave. — Den 15 December 1558 underskrev han og flere Præster et Brev til Englænderne med Lykønskning til Dronning Elizabeths Thronbestigelse, og formanede dem til at ophøre med deres indre Stridigheder.

Den 12te November 1559 finder vi atter Coverdale i England, hvor han blev betragtet som Biskop og var med 17de December 1559, da Matth. Porter blev indviet til Erkebiskop af Canterbury; men han fik ikke sit Bispedømme igjen; det synes, der var nogle kirkelige Skikke, han ikke vilde indgaa paa. Han var i sit 72 Aar, og endnu fattig. 4 Aar efter Hjemkomsten blev han, 3die Marts 1563, Præst ved St. Magnus Kirke tæt ved London Bridge. Han maatte bede Dronning Elizabeth om Fritagelse fra den Afgift, der første Aar hvilede paa Kaldet. Der blev han tre Aar; 1566 nedlagde han Embedet; men vedblev i sin høje Alder at prædike, snart i en og snart i en anden Kirke, stadig for mange Tilhørere. Tre Aar efter, i Februar 1569, døde Coverdale, 81 Aar. Der var et stort Følge og Tilstrømning af Folk, som vidnede om Agtelse og Kjærlighed, da han blev begravet den 19de Februar 1569 i St. Bartholomæi Kirken bag Børsen i London. Der blev lagt en Sten paa Graven med latinsk Indskrift. Den blev ødelagt ved Londons Brand; men 1837 har hans eMnighed rejst ham et Minde i St. Magnus Kirke.

(Væsentlig efter Professor C. Molbech: Historisk Tidsskrift, 5te Bind, 1844.)

Intercommunion.

—Ordination—

Apostolisk Rækkefølge—

(Succession)

"Højt over Himlenes Himle
Han troner, Vor Herre!"

Men før han paa Himmelfartsdagen satte sig ved Faderens højre Haand, stod Han paa Oliebjerget og gav sine Apostle den kongelige Befaling at gjøre Folkeslagene ved Tro og Daab til hans Disciple. Matth. 28, 16—20. En Herre, En Tro, En Daab. Ef. 4, 5. "Men dette, at han opfoer, hvad er det, uden at han ogsaa nedfoer til Jordens nedere Egne. Han som nedfoer, han er ogsaa den, som opfoer højt over alle Himlene for at han skulde fylde alle Ting. Og han beskikkede (gav) nogle som Apostler, nogle som Profeter, nogle som Evangelister, nogle som Hyrder og Lærere til de Helliges fuldkomne Beredelse, til Embedets Forvaltning (til Tjenergerning) til Kristi Legems Opbyggelse indtil vi alle naa til Enhed i Troen og Guds Søns Erkendelse til Mands Modenhed til Kristi Fyldes voksne Alder." Ef. 4, 8—16. Det er Vor Herre Jesus Kristus ,Kirkens Hoved og Herre, Sjælenes Hyrde og Biskop (Tilsynsmand). 1 Pet. 2, 25, som har indtsiftet Embedet og som Paulus hævder i dets forskellige Grader. Herren kaldte sine 12 Apostle fra forskellige Livsstillinger, fra Fiskere til Betjenten der sad i Toldboden.

"Var I ikke Galilæer,
kaldte Eder Farisæer.
Ej med Haan ulærte Mænd?

Ja, og endnu kan nogle sige ulærde Mænd." Men fra Kaldelsen var der 3 paa 4de Aar.

"Hos Ordet de gik i Skole." Joh. 1, 1—14. Et saadant Universitet, en saadan theologisk Skole med en saadan Professor har der aldrig været hverken før eller siden. Efter Gethsemanes og Korsets Mørke, Korset Fuldbragt og Paaskemorgens Sejersbudskab har der aldrig været saa lærde theologiske Kandidater som de 11 Apostle — den ene var bleven i Mørket.

Med Paaskedag kom Apostlernes Ordination.

Holmens Provst, kongelig Konfessionarius Dr. H. M. Fenger, har 1889 udgivet 12 dejlige Bibellæsninger: "**Han er opstanden.**" 3die Bibellæsning har til Overskrift: "Apostlernes Ordination." I Spidsen staar Lukas 24, 36—43 og Joh. 20, 19—23. Der peges skønt og inderligt paa, hvorledes den Opstandne Frelser, Jesus Kristus, kommer til dem Paaskedags Aften med den velsignede Hilsen, "Fred være med Eder," viser dem sine Hænder, Fødder og Side, før han "skred til Apostlernes Ordination." Derom hedder det: "Ser mine Hænder og Fødder" og Johannes føjer til: "han viste dem sin Side!" Hvorfor just vise disse tre? fordi de bare Saarmærkerne, Mærkerne af Naglerne, som havde gennemboret Hænderne og Fødderne og af Spyddet, som havde ramt hans Side.... De Tegn bærer Jesus endnu paa sit forklarede Legeme, de ere bevarede, skjønt ellers alle Fornedrelsens og Dødens Mærker ere udslettde paa ham, og de skulde kendes til Anklage og Dom af den vantro Verden, naar han kommer igen, "da skal Menneskens Søns Tegn aabenbares i Himlen" og "hvert öje skal se ham, ogsaa de som ham gennemstunge". Matth. 24, 30; Aab. 1, 7...... Det er Johannes, som særlig bemærker, at han ogsaa viste dem sin Side, det er den samme Apotsel, som paa Korsfæstelsesdagen med hellig Undren bemærkede, at der udflød Vand og Blod af hans Side, da Stridsmanden jog sit Spyd ind i ham. Joh. 19, 34—35, og det er ham, som i sit første Brev, 1 Joh. 5, 6, udtrykkelig fremhæver om Jesus Kristus: denne er den, som kom med Vand og Blod! De ere Tegn paa vore to Sakramenter, Daaben og Nadveren, Renselsen til det nye Liv i Jesus og Næringen af dette Liv, og de ere — efter Johannes — i Forening med Hellig Aanden Jesu tre sandfærdige Vidner, hvormed han kommer til Mennesker. 1 Joh. 5, 7—8. Medens Adam sov, udtog Herren af hans Side det Ribben, af hvilket han byggede Kvinden; medens den anden Adam, Jesu Legeme, sov i Døden, aabnedes hans Side, og af Vand og Blod dannedes den anden Eva, som er Menigheden; hun fødes og næres af Vand og Blod, Daab og Nadvere, og hun levendegøres ved Aanden...... Efter at Herren ved disse sine Ord og sin kærlige, overbevisende Optræden havde beredet sine Apostler, skred han til den egentlige Ordination. Først gentog han sit: "Fred være med Eder"...... "Som Faderen udsendte mig, saa sender jeg Eder"...... "Og da han sagde dette, aandede han i dem og sagde til dem: motager den Hellig Aand!"

Du studser maaske ved dette, at han aanede i dem, fordi den ældre danske Oversættelse siger: aandede han paa dem og hele Udtrykket er Dig fremmed. Men den græske Text betyder: Aandede i dem, og jeg tror, at derved er ment, at Jesus aandede dem i deres Mund. Dette er vistnok saa atter en Efterligning af Guds Gerning mod Adam, idet han indblæste ham Livets Aande. 1 Mose 2, 7, og mærkelig nok er det i en af de ældgamle kristne Kirker, den habesyniske, endnu Skik og Brug, at deres øverste Biskop, Abuna Salama kaldes han, ved Ordination indvier Præsterne ved at aande dem i Munden. (Saaledes fortalt i The Autobiography of Theophilus Waldmeier. London 1886. Side 28). Saa have vi da maaske i denne afsides liggende og paa mange Maader vantrevne og forkomne Del af den kristne Kirke bevaret en ældgammel kristelig Ordinationsmaade, som gaar lige tilbage til Herrens Indvielse af sine Apostler. Det som imidlertid er Hovedsagen er, at han meddelte dem Hellig Aand. Helligaand formidlet ved ham, den Korsfæstede og Opstandne , og denne Aandsmeddelelse er det, som gjorde dem dygtige til at være hans Sendebud; det samme Liv, som var i ham, skulde ogsaa være i dem. At de alligevel behøvede den fulde og hele Aandsmeddelelse paa Pintsedagen, hvor den himmelfarne Frelser fra Faderens højre sendte dem Aanden i dens Fylde, det skal ikke undre os — vor Frelser selv var jo undfangen ved den Hellig Aand og behøvede dog Aandens Meddelelse ved sin Daab."

Bibellæsningen over :"Thomas", slutter Provst, Dr. Fenger saaledes:

"Jeg skal kun tilføje, at uagtet det ikke meddeles os, tør vi være forvissede om, at Thomas har modtaget den samme Ordination som de andre Apostler, maaske endnu den samme Aften; hvor helt anderledes rig og lys er den da endt end den forrige Søndag Aften, da den skærende Disharmoni faldt ind i Apostelkredsen ved Thomas' Indtrædelse efter Herrens Bortgang."

De 11 Apostler ordineret af Jesus selv.

Endnu var der Undervisning før de skulde gaa ud. Han vandrede med dem i 40 Dage og talte om de Ting, der høre til Guds Rige. Ap. G. 1, 3. Før Pintsen var der en Apostelkaldelse og Ordination paa Salen i Jerusalem, de var henved 120, og Herrens Brødre var med. Ap. G. 1, 14. Peter staar frem og min

der om Profetien ved David Sal. 41, 10. Judas var regnet i Apostlernes Tal og havde annammet Embedets Lod; men havde faaet Uretfærdighedens Løn, og han minder fremdeles om, hvad der er skreven i Salmernes Bog, Sal. 69, 26; 109, 8: Hans Bolig blive øde og ingen være som boer deri, og hans Tilsyns-Embede annammer en anden. Der maa vælges en Apostel i Juda Sted af de som har gaaet ud og ind med dem lige indtil Herrens Opstandelse, og Joseph og Mathias blev fremstillet. De bade og sagde: Du Herre, som kjender alles Hjerter, giv tilkjende, hvilken af disse to Du haver udvalgt til at annamme denne Tjenestes og Apostel Embedets Lod, som Judas veg fra, for at gaa hen til sit eget Sted. Og de kastede Lod imellem dem, og Loddet faldt paa Mathias, og han blev enstemmigen optagen at være med de 11 Apostler. Ap. G. 1, 13—26. Apostlernes 12 Tal er fuldt. Mathias er valgt af Herren gennem de 11 ved Peter. Han modtog paa Pintsedagen med de 11 Apostler Hellig Aandens Besegling. Han er med ved Kirkens Stiftelse, og naar Johannes saa i Synet det nye Jerusalem med Guds Herlighed, med 12 Porte for Israels 12 Stammer og 12 Grundstene med Lammets 12 Apostlers Navne (Aab. 21, 10—14), da staar sikkert Mathias Navn paa en Grundsten — Mathias fuldt ud Apostel, rettelig valgt, og dog har han faaet "en andens Embede". En Særstilling, dermed betegnes Rækkefølgen i Apostlernes nærmeste Arvetagere: Biskopperne. Ud derfra synges der i den anglikanske Kirke og paa dansk i Salmen, Grundtvig har omplantet efter J. Montgomery:

"Du som gaar ud fra den levende Gud.
Aandernes Aand i det Høje"

. . . .

"Saligheds Ord i Apostlernes Spor,
Vandre til Jorderigs Ender."

Vi staar ved et Rigdoms Dyb i Guds Riges Hemmeligheder, hvorledes Frelsen fra Jøderne skulde komme til Hedningerne. Joh. 4, 22. Der møder os en Velsignelsens Rækkevidde, og en Forbandelse, over hvilken man gruer, efter Syndfloden, naar Noah siger: Lovet være Herren, Sems Gud. Det er Sem Forjættelsen knyttes til om Frelseren. Kvindens Sæd. Noah siger videre: Jafet skal bo i Sems Pauluner, Jafet er indlemmet i Forjættelsen. Canaan skal ogsaa med; men der er lyst Forban-

delse over ham for hans Synd. Han skal være Trælles Træl fo sine Brødre. Baade ved Sems og Jafets Velsignelse nævne Canaan, han skal være deres Træl. 1 Mose 9, 25—27. Hvor ha dog Kams Børn været Trælle til vore Dage. Paulus taler om Skabningens Forlængsel, som venter paa Guds Børns Aaben barelse, Sukket fra Guds Børns Hjerter. Rom. 8, 19—23. Suk ket efter Frelsen gaar gennem Menneskehjertet. Vort Ny Testamente fortæller os, Matth. 2, 1, om de Vise fra Østerland der søgte og fandt Jesu Barnet; det er Længslen i Hedninger nes Hjerter efter Frelseren. Legenden har udsmykket det, Konger, Caspar, Baltzar og Melkior, hvid, brun, sort. Alle Fol kenes Længsel gjennem Noahs 3 Sønner, der bøjer Knæ for Je sus. Evangeliet siger Vismænd, men i Kirken er det blevet Hellig Tre Kongers Dag — Epifaniefest — Hedningernes Aa benbarelses-Fest. I Kirkeaaret tælles Søndage efter Hellig tr Konger — Epifanie.

Ved Mathias Apostelkaldelse viser Peter, hvorledes "en an den" i Succession kan "annamme Embede". Undervist af Her ren døber Peter Romeren, Obersten Cornelius, Apl. Gj. 10 og 11 Dermed aabnes den store Hedningemission, nærmest for Jafet Stamme. Peter er med ved den første Diakon Ordination, d de 7 stilles frem for Apostlerne, og de bade og lagde Hændern paa dem. Ap. Gj. 6, 2—6. Philip med Diakon Ordination, døbe Negeren, Æthioperen — Kammersvenden fra Morland. Ap. Gj. 8 26—40. Ved Peter banes Vej for alle af Noahs tre Stammer frelste ved Vandet, frelste ved Modbilledet, Daaben, 1 Pet. 3 20—22. I Samaria prædiker og døber Philip; da Apostlerne hør te dette, sendte de Peter og Johannes, og de lagde Hænder pa de Døbte, og de fik den Hellig Aand. Ap. Gj. 8, 17. Den først Konfirmation, som nævnes i den kristne Kirke.

De 12 Apostle har en Særstilling ved Kirkens Grundlæg gelse i Jerusalem og med at bringe Evangeliet ud til Folkesla gene, og de naaede forunderlig langt ud mod Jorderiges Grænd ser.

I det nye Jerusalem, med Guds Herlighed, havde de 12 sam men med de 12 Israels Stammer, en Særstilling med Jesus som Hovedhjørnesten. 1 Pet. 2, 4—10. Om Herlighedens Trone 2 Troner, og paa Tronerne 24 Ældste, iførte hvide Klæder og me Guldkorner paa deres Hoveder. Aab. 4, 1—5.

Peter blandt de 12 har Særstilling som Israels Apostel. Han hævder det selv, han kalder sig: Peter, Jesu Kristi Apostel til Udlændingerne i Adspredelse. 1 Pet. 1fl. Det er Jødekristne og deres Menigheder spredte ud blandt Hedninger, Folkeslagene. Peter hævder, Jesus er Hovedhjørnesten, 1 Pet., 2, 6. Jesus, Hyrden og Biskop. 1 Pet. 2, 25. Han formaner de, der har faaet Præsteembedet, at de skal vogte Guds Hjord, Mønstre for Hjorden, saa de af Overhyrden kan faa Herlighedens uvisnelige Krans. 1 Pet. 5, 1—4. Ud fra Israels gamle Pagts Menigheds Ordning med en Præstestamme, hævder han de Kristne som den udvalgte Slægt, et kongeligt Præsteskab, 1 Pet. 2, 9. Det, som er bleven kaldet det almindelige Præstedømme med den store, dybe Betydning; men efter Reformationen er bleven mistydet.

Udenfor de 12 vælger Herren Saul fra Tarsus, standser ham paa Forfølgelsens Vej, og Herren siger: Han er mig et udvalgt Redskab til at bære mit Navn frem baade for Hedninger og Konger og Israels Børn. Ap. Gj. 9, 15. Selv siger Paulus, at Ananias sagde til ham: Vore Fædres Gud har udvalgt Dig til at kjende hans Vilje og se Den Retfærdige og høre Røst af hans Mund, og han siger videre: da jeg var kommen til Jerusalem og bad i Helligdommen, Templet, faldt jeg i Henrykkelse og saa Ham, det er den Retfærdige, Jesus. Esa. 53, 11; Joh. 1, 29, og Han sagde til mig: Drag ud, thi jeg vil sende Dig langt bort til Hedninger. Ap. Gj. 22, 12—21,

Saul bliver valgt af Herren til Hedningernes store Apostel Paulus. Paulus siger han er Apostel ikke af Mennesker, men ved Jesus Kristus og Gud Fader. Gal. 1, 1, det gaar helt igjennem hans Breve. Siger jeg er Hedninge-Apostel, ærer min Tjeneste. Rom. 11, 13. Da der i Antiokia blev en kristen Menighed, nærmest af Grækere, sendtes Barnabas til dem, han opsøgte Saulus (Paulus), og faar ham med til Antiokia, og nu faar Menigheden Navnet: **Kristne.** Fra Menigheden der stammer vort Hædersnavn: Den kristne Kirke.

"Der ligger en Stad i det Tyrkiske Land,
Som Kristne bør ej at forglemme;
Derfra gik vor Tro over bølgende Strand,
Og der har vort Kristen-Navn hjemme."

Grundtvig.

Derfra sendtes Barnabas og Paulus til Jerusalem paa Grun af Spørgsmaalet om Omskjærelsen. Ved Peter og Herrens Br der Jakob, Biskop i Jerusalem, løses Hednigne-Kristne fra Om skjærelsen og jødisk Ceremoni-Lov. Der skrives fra Israels-Kri sten Menighed det velsignede Brev til Menigheden af hedensl Stamme: "Apostlerne og de Ældste og Brødrene hilse Brødren af Hedningerne", og de siger, "det er den Hellig Aands Beslut ning og vor," Ap. Gj. 15, som sendes med vor elskelige Barna bas og Paulus. Paulus er vor Apostel — nærmest for Jafet Stamme — Paulus vejleder de, der kun havde Johannes Daab saa de blev døbte til den Herre Jesu Navn, og derefter konfir merede Paulus dem. Ap. Gj. 19, 1—7. Paulus ordinered Tim theus og Titus til Biskopper, 2 Tim. 1, 6, med Paalæg at ordi nere Præster (Ældste) Titus 1. Giver Paamindelse om at vær varsomme med Ordination. Vær ikke hastig til at lægge Hæn der paa nogen. 1 Tim. 5, 22.

Nu staar Paulus som Apostel i Spidsen for den kristne Kir ke blandt Hedningerne. Herren kaldte ogsaa Philip til den før ste Daab af Kams Stamme. Herrens Engel talte til Philip o sagde: "Staa op og gaa mod Syd." Kammertjeneren sidder pa sin Vogn og læste Profeten Esajas 53 og Aanden sagde til Philip "Gaa hen og hold Dig til denne Vogn." Derefter følger Da ben. Ap. Gj. 8, 26—40. Philip staar som Kams Apostel. V hører kun saa lidt derefter om Mission blandt den sorte Stam me. Vi ved de to Hedninge-Apostle: Paulus og Philip, møde Paulus tager ind i hans Hus i Cæsarea, hvor han er Evangelis og har 4 Døttre, der er Profetinder. Ap Gj. 21, 8—10. De kirkelige Overlevering føjer til: Som Biskop virkede Phillippu i Trallas.

Pintsedag pegede Peter paa Profeten Joels Spaadom, 3, 1 f og paa de sidste Dage, da Herren vilde udgyde sin Aand ove Trælle og Trælkvinder, og de skulle profetere. Ap. Gj. 2, 18.

Det har hørt til de sidste Dage at løse Trælleaaget, hæv Forbandelsen. Nu er der mange af Afrikas sorte Børn, de profeterer. Der er farvede Biskopper i Apostolisk Rækkefølg med indviede Præster. Med Legenden om de Hellige tre Kor ger peger vi paa: Peter, Paulus og Philip, Apostle for Stamme ne efter Syndfloden med Gjenfødelsens Daab. Uden for de 1 siger vi Gud ske Lov for mange derefter — i senere Rækkefølg med Apostel-Navn. Med Tak til Herren siger vi: Nordens Ap

stel Ansgarius. — Vi siger almindelig: de tre store Apostle: Peter, Paulus, Johannes.

Herren standsede Peters Videbegjærlighed angaaende Johannes med at sige: "dersom jeg vil, at han skal blive, indtil jeg kommer, hvad vedkommer det Dig? Følg Du mig!" Joh. 21, 22. Blandt Brødrene kom det til at lyde: Johannes dør ikke, selv afviser han det, at Herren har ikke sagt det. Men Johannes levede til alle de andre Apostle, som havde set Herren, ogsaa Peter, Paulus og Philip var kaldt til Hvilen. Ved de 100 Aar er han eneste Apostel og Kirkens øverste Biskop, Theologen, den Gudlærte, som Overleveringen siger samlede unge Mænd, uddannede dem til Embedet, ordinerede Præster og Biskopper. Fra Theologens Præsteskole er de navnkyndige Martyr-Biskopper: Polykarp og Ignatius — med Tilnavn Theophorus, da han antages for Drengen, Jesus bar paa Arm og stillede frem i Apostelkredsen, Matth. 18, 2—4, Mark. 9, 36, 37.

Johannes var paa Øen Patmos, der kom Herren til ham en Søndag, Herrens Dag. Han kom som Konge-Præsten, der ofrede Liv og Blod, men levede i Evighedernes Evighed. Johannes skal skrive til Biskopperne, Menighedens Engle, der staar i Spidsen for de 7 Menigheder, Lysestagerne, Herren vandrede imellem. Herren dikterer Brevene, Synerne oprulles— viser Menighedens Kaar indtil Riget fuldendes med Herrens Komme i Herlighed, i Evighedens Gyldenaar. Herren kom og gav sin Tjener Johannes: "**Jesu Kristi Aabenbaring**". Aab. 1, 1 fl.. Saa lagdes Johannes som sidste af de 12 til Hvile indtil Herren kommer paa Skyen.

"Naar alle de kjøbte,
I Jesu Navn døbte,
Som Striden har stridt,
Som Døden har lidt,
Gaaet ind til den evige Hvile;
Istemme saa lydt
Halleluja nyt,
At Englene tie og smile."

Herren vandrer mellem Lysestagerne; med syv Stjerner i højre Haand holder han Embedet, som skal fortsættes til Dagenes Ende knyttet til: Diakon, Præst, Biskop. Johannes Disciple, Martyrbisperne: Polykarp og Ignatius lægger den store

Vægt paa Biskopsembedet. Polykarp har efterladt et Brev l Menigheden i Philipi. Sammen med sine Præster hilser og f- maner han Menigheden, formaner Diakoner og Præster.

Ignatius har skrevet syv Sendebreve, med Martyrdød ir Øje betoner han med Kraft Biskops-Embedet. Til Menighed i Efesus skriver han: Biskoppen og Eders med Gud og Ær navnkundige Præsteskab som Strengene til en Cithar. Naa I dermed stemmer overens, saa lovsynges Jesus Kristus. Men- heden i Magnesia havde en ung Biskop, og til den skrev Ig- tius flere Formaninger om at agte ham, skjønt ung. Det he- der: som nu Herren, væsentlig Et med Faderen, intet gjor uden ham, hverken paa egen Haand, ejheller med Apostler, saaledes skal I heller intet gjøre uden Biskoppen og Præster. Egenhændig Handling maa I end ikke søge at besmykke. 'l Menigheden i Tralla hedder det: Er Diakonerne, som Kristi B, Biskoppen som Jesus Kristus, der er sin Faders Søn, Præster som Guds Raad og Apostlernes Samfudskjæde. Til Menighed i Philadelphia skrev han: Om Biskoppen ved jeg, at han har t Tjener-Embede til fælles Bedste, ikke af sig selv, ejheller v Mennesker, ejheller for en tom Æres Skyld, men med Gud F- ders og den Herre Jesu Kristi Minde.... holder Eder til B- skoppen, Præsterne og Diakonerne.... det var Aandens F- kyndelse, dette Raab: "Gjører intet uden Biskoppen." Til M- nigheden i Smyrna skrev han: Følg Biskoppen, som Jes Kristus Faderen, og Præsterne som Apostlerne, agter Dia- nerne som Guds Bud. Uden Biskoppen foretager ingen sig n- get Menighedsanliggende. Kun det Taksigelsesmaaltid agt man for gyldigt, som Biskoppen, eller hvem han dertil besk- ker, forestaar. Hvor Biskoppen møder, der forsamler man s, ligesom den almindelige Kirke er tilstede, hvorsomhelst Jes Kristus er. Uden Biskoppen gaar det ej an enten at døbe, ell at holde Kjærlighedsmaaltid; men hvad han kjender for go, er ogsaa Gud velbehageligt, og saaledes kan hver kirkelig Han- ling gaa sin faste og sikre Gang.... En herlig Sag at kjen Gud og Biskoppen. Hvo der ærer Biskoppen, har Ære for Gu

Saaledes lyder det fra Apostlen Johannes, Disciple — f Theologers Præsteskole — saaledes var Ordningen efter ha med det trefoldige Embede.

Saaledes efter Apostlerne Peter og Paulus. Man har B- vet fra Apostel Disciplen Biskop Clemens i Rom, ham Paul

alder sin Medarbejder, hvis Navn er skreven i Livsens Bog. 'hip. 4, 3. I Clemens første Brev til Menigheden i Korinth ævder han, Apostlerne indsatte Biskopper, og saa skriver han e mærkelige Ord: "Vore Apostler vidste fra Vor Herre Jesus [ristus, at der vilde blive Strid om Bispenavnet. Det var Grunen til, at de, med den Forstand paa Fremtiden, der var dem kjænket, indsatte de ovenfor omtalte Mænd, og desforuden av Anvisning til at andre, der fandtes værdige, skulde, naar e vare hensovede, følge dem i Embedet."

I "Hyrdebogen" (Rom. 16, 14) fortæller Hermas om sine yner. En alderstegen Kvinde, som siger ham at hun er Kristi lenighed, viser ham, hvorledes en Taarnbygning opføres af forkjellige Stene, Jesus er Klippen og Porten, Stenene føres igjenem, saa hedder det: "Saa hør da nu ogsaa om Stenene i Bygingen. De hvide og passelige Kvaderstene er Apostlerne og iskopperne og Lærerne og Tjenerne (Præster, Diakoner), som e indviede i Guds Naade, som have forestaaet Bispeembedet, m have i Hellighed og Sømmelighed varetaget Guds Udvalgs Tarv."

Biskop Ireneus i Lyon, der var en Discipel af Polykarp, emhæver især den apostoliske Tro ved Daaben, den urokkege Sandhedsregel, Sandhedens Legems Bygning, lægger Vægt a dens mundtlige Overlevering af Apostlerne, og skriver i sin og: "Den ægte Kristendom": "Hvad nu Apostlernes mnudtlige eddelelse angaar, da er denne vitterlig for al Verden og til ftersyn i hver Menighed, for hvem der ønsker at faa Øje paa ndheden. Vi kan tilmed opregne de af Apostlerne trindt i enighederne indsatte Biskopper og disses Eftermænd lige ned vore Dage."

Tager vi saa Oldkirkens Kirkehistoriker, Eusebius fra 305. a begynder han: "Arvegangen (Sucsessionen) efter de hellige ostle, samt hele Tidsløbet fra Frelseren indtil vore Dage, ter jeg at beskrive." Der gives Rækkefølge af Biskopperne Rom til 335, Alexandria til 311, Antiochia til 313, Cæsarea til 1 og i Jerusalem i Rækkefølge 15 af jødisk Herkomst og saa af hedensk Herkomst. — Saaledes i den samlede Oldkirke. t er kun Biskoppen, der maa udføre Ordination. Konfirmanen hører ogsaa ham til; men da der blev Deling mellem erlandsk og vesterlandsk katholske (almindelige) Kirke, ldt Østerlands Kirke paa: Børnene skal efter Daab konfirme-

res og faa Del i Herrens Nadvere. Præsterne fik Lov at koı firmere — de skal bruge en af Biskoppen indviet Salve.

Lige til Reformationen holder Kirken paa den uafbrudt Bisperække. Med Reformationen, der maatte komme, bry des, hvad ikke skulde brydes, i Tyskland Bisperækken — B skopsembedet.

Fra Apostlerne og Oldkirken var i hele Kirken det tredelte En bede: Diakon, Præst og Biskop i apostolisk Rækkefølge. Luthe holdt vel paa Biskopsembedet, men Udviklingen medførte, a "den kristelige tyske Adel" fik for megen Magt, saa at ha hævdede det uhørte, den regerende Fyrste var øverste Biskoj Sumus Episcopus. Ud fra Læren om det almindelige Præst dømme skrev han til Bøhmerne, at i Nødsfald kunde en Menig hed ordinere en Præst. Under Bondeoprøret og Gjendøbern fik han at mærke, han var gaaet for vidt. Det kunde ikke stand ses. De Reformerte førte det videre. Ordinationens Betyd ning blev svækket, og der blev kun Ordination til Præst, de kunde udføres af Præst — i Nødsfald en Menighed.

I den engelske Kiirke, gjennem haarde Kampe, blev de tredelte Embede bevaret med Biskopper i apostolisk Successioı Den største Del af Skotlands Kirke blev en reformeret Presby teriansk Kirke. Baade i Skotland og England foruden: Desen ter, Independenter, Puritaner ned til Baptister og Kvækere.

I Tyskland blev der kun Præsteordination. Der blev Su perintendenter; men de fik ingen Ordination, skjøndt i nogl Landskirker bærer de i Baand Bispekorset. Da Grev Zinzen dorf paa sit Gods aabnede et Fristed for de bøhmiske og mær ske Brødre, blev de samlet i Brødrekirken, Hernhutterne; d bevarede det tredelte Embede med Succession og Zinzendor blev ordineret baade til Præst og til Biskop; men de er ikk den tyske Kirke.

I Danmark, Norge og Sverrig gik det lidt bedre end i Tysk land, bedst i Sverrig. Der bevarede man den biskoppelige For fatning lige til Erkebiskop og med Successionen. Fra Danmar søgte flere til Wittenberg, og Reformationen fandt Venne mest kjendt er Hans Tavsen. Biskop Knud Gyldenstjerne Odense var ret venlig overfor Reformationen. I Juli 1534 kor Hyldingsbrevet til Hertug Christian. Biskop Bilde i Aarhu underskrev med Taarer i Øjnene. Han holdt af Hertugen; me saa Faren for den katholske Kirke. Som Kong Christian II

vilde han indføre Reformationen. I August 1536 blev de katholske Biskopper fængslet. — Dr. J. Bugenhagen (Pomeranus) der kun var ordineret Præst, kom til Danmark for at ordne de danske Kirkeforhold. Søndag den 12te August 1537 kronede han Kongen og Dronningen. Søndag den 12te September 1537 ordinerede han 7 protestantiske Biskopper for Danmark og kort efter den 8de for Norge. De skulde som i Tyskland hedde Superintendenter; men havde det forud for Tyskland, de blev ordineret. Luther skrev, man ved knap om han billigede det, eller om satirisk: "Pomeranus har kronet Kongen og Dronningen som en sand Biskop." Biskop Bilde gik senere som Privatmand over til den lutherske Kirke. Biskop Gyldenstjerne giftede sig og levede som Adelsmand. Biskop Olaf Munk blev ikke fri, før han lovede at gifte sig. Biskop Rønnow var streng Katholik og nægtede at gifte sig. Han døde i Fængslet. Islands sidste Biskop, Jon Areson, blev halshugget 7 Decemebr 1550 som Oprører. I Slesvig vedblev Godske Ahlefeld at være Biskop. Den katholske Biskop Hans Reff blev luthersk Biskop i Oslo, Norge, fra 1541 til 1545.

Reformationen var indført i Danmark og Norge. Det biskoppelige Embede bevaret; med et Brud; thi endnu er det ikke oplyst, at nogen af de tidligere Biskopper eller Biskop Coverdale har deltaget i Bispeordination.

Almuen blev aldrig fortrolig med Superintendent, for den var det Biskop, og det varede ikke længe, før man helt igjennem sagde Biskop. Biskop Hans Hansen Svane, der 1655 blev Sjællands Biskop, fik endogsaa Titel af Erkebiskop. Sjællands Biskopper indtager en Førsterang; men Svane er endnu eneste Erkebiskop i Danmark efter Reformationen.

Danmark fik Trankebar i Indien, og det skal siges til Kong Frederik IV.s Ros, han sørgede for, at den lille danske Menighed fik Præst og Kirke, og at Guds Ord blev forkyndt for Hedningerne. Missionærerne kom fra Pietismen i Halle. Den Dansk-Halleske Mission blev til stor Velsignelse. De første Missionærer, der udsendtes, var B. Ziegenbalg og H. Plütschau, begge ordinerede til Præster i Kjøbenhavn af Biskop Bornemann. 29 November 1705 gik de ombord paa "Sophia Hedevig", og saa videre til Trankebar.

Missionærerne skulde ordineres af en Biskop i Danmark, og lønnes af Statskassen som danske Præster. De tyske Præster

i London gjorde en Del af den dansk-halleske Mission, saa den fik engelske Venner. Erkebispen af Canterbury satte Ziegenbalg højt. At Danmarks Kirke havde Biskopper, og Missionærerne var danske Præster, havde Betydning.

Pastor, Dr. J. N. Lenker har udgivet: "Lutherans in All Lands". — Jeg har meddelt en Del af Text og Billeder, der er værdifuldt i den, men man faar Indtrykket, alt tysk er luthersk, og for at vise til hvor mange Tungemaal der er naaet, er der kommen saa meget med, at de store Tal, ogsaa om flere Personer, maa læses med Kritik. Ved 1918 udkom som Fortsættelse et lille Hefte med samme Titel: "Lutherans In All Lands", der trænger baade til Rettelse og Protest, lige fra Tonen om den store tyske Indflydelse og til det historisk urigtige. Vel staar der til en Overskrift: "Danish-Halle"; men i Fremstillingen bliver det: "German-Scandinavian", og der siges: "naar det er sagt, England bidrog til Trankebarmissionen, da er det de tyske og skandinaviske Lutheranere i England, der menes.". Al Ære for Bidrag fra dem; men Tyskerne søgte saa godt de kunde at faa engelske Penge, og de fik. I Virkeligheden vilde Halle helst have danske og engelske Penge og kun tyske Missionærer. Man var ikke bange for at sige, Halle forstod bedre at vælge Missionærer end Kjøbenhavn. Det lykkedes at holde Danske ude. Der udsendtes 3 Slesvigere: N. Dal, P. Dame og L. F. Rülfsen; men de to første havde studeret i Tyskland. Af danske theologiske Kandidater kun: J. R. Hagelund, der døde kort efter i Indien, og Fynboen Pastor Ole Maderup, ordineret af Biskop Herslev, og det var ikke med Halles gode Villie, han kom ud 1741; men han blev til sin Død 1776.

Med Ordination gik de helst udenom Sjællands Biskop, og nogle blev ordineret i Tyskland. Dr. Lenker nævner i Rækkefølge 44 dansk-halleske Missionærer og siger, de var alle Lutheranere; men tier med at flere traadte i engelsk Tjeneste, og om de der anlagde ny Stationer bliver det ubestemt "protestantisk". Af de 44 var mindst 30 ordineret af danske Biskopper. Selv den berømte C. F. Schwartz, ordieret af Biskop Harboe, traadte i engelsk Tjeneste og var engelsk Garnisonspræst. De to sidste paa Listen: L. P. Haubroe og D. Rosen, var aldrig i dansk-hallesk, kun i den engelske Kirkes Tjeneste. 1817 skrev Biskoppen af London til Biskop Munter, om der var danske Kandidater, som vilde gaa i engelsk Tjeneste. Haubroe og Rosen meldte

sig, de blev ordineret af Biskop Munter, deres Ordination anerkjendt af Biskoppen af London og Calcutta-Madras, Professor, Dr. J. Møller, fandt det rimeligt, de gik i engelsk, ikke dansk Tjeneste, hvor Missionærerne var tyske.

Der meldte sig senere en tredie, Cand. P. M. D. Wissing, som kom i den engelske Kirkes Tjeneste. De danske Præster ved Zionkirken i Trankebar kom sammen med de engelske Præster. Dr. C. H. Kalkar skriver i: "Det danske Missionsselskabs Historie i de første 40 Aar", Side 12: "Den Gang nærede den biskoppelige Kirke endnu ingen Tvivl om Gyldigheden af **Ordination i den danske Kirke**, fordi den jo foretages af Biskopper, senere gik man til en anden Side." Professor, Dr. J. Møller skriver i Pastor Haubros Levnet: Tidsskrift for Kirke og Theologie, 1 Bind, 1832: "Den engelske Kirkes Prælater have paa den sidste Tid begyndt at yttre Skrupler imod Gyldigheden af **udenlandske** Biskoppers Ordination." Det vil sige, hvor Successionen var brudt.

Ordinationsspørgsmaalet maatte komme frem. I England vakte Pastor E. B. Pusey et alvorligt kristeligt-kirkeligt Livsrøre med Vækkelse i højkirkelig Retning, hvor der lagdes den store Vægt paa Successionen. Dertil kom Tyskeren, Pastor C. T. E. Rhemius var af den engelske Kirke sendt til Indien som Missionær; men i Indien vilde han ikke underordne sig den engelske Lithurgie. Ud fra tysk-luthersk Stade forlangte han Ret til at udføre Ordination, skrev mod Episkopal-Systemet og udtraadte af engelsk Tjeneste. Alt dette maatte drage Ordinationsspørgsmaalet stærkt frem i England, Indien og Danmark. Grundtvigs Ven, den engelske Pastor Wade, oplyste Dansk Missionsselskab om den egentlige Grund til at Rhenius traadte ud.

Den første Ordination, som blev holdt i den af Haubroe opbyggede Kirke i Tanjore, var Løverdag den 31te Januar 1835. De engelske Missionærer: Thomson, der havde været gift med Haubroes Enke, hun døde efter et kort Ægteskab, Jones, Simpson og Coombs, havde kun Diakon Ordination, de skulde ordineres til Præster. Foruden var der Irion, med tysk-luthersk Præsteordination, han tvivlede paa dens Gyldighed, og vilde helt i engelsk Tjeneste. Biskop Wilson ordinerede dem til Præster og Irion til Diakon. Pastor K. E. Møhl fra den danske Zionskirke i Trankebar var med, han var stadig sammen med de en-

gelske Præster og prædikede ved flere Lejligheder. Møhl skriver i sin Bog: "Breve fra Indien" og til Dansk Missionsblad. Se No. 2, 1837: han deltog i Haandspaalæggelsen. Biskop Wilson skriver: Blandt de, der deltog i Haandspaalæggelsen var: "The Rev. Møhl of the Danish Episcopal Church." Se:: "The Life of Bishop D. Wilson".

Ordination af en dansk Biskop blev saaledes anerkjendt i Indien lige til Trankebars Salg til England 1845—46. Biskop D. Wilson skriver: "dansk-episkopal". Ved Ordinationen er der endnu det at mærke, Pastor Møhl deltog i Haandspaalæggelse, hvor en Præst med tysk-luthersk Ordination blev ordineret til Diakon i den engelske Kirke. (Private Breve fra Pastor W. H. Blake, Tanjore, India). En Søn af Pastor Møhl, Pastor J. C. Møhl, var Præst i Amerika i Forbindelse med den norske Synode. Død 17 Februar 1899.

Der var en Del engelsk Indflydelse i Danmrak, baade højkirkelig og meget lavkirkelig. Der var to unge Congregationalistpræster, Ebenezer Henderson og John Paterson, som blev udsendt fra Edinburgh som Missionærer i Indien. De sejlede i August 1805 fra Leith til Helsingør. Da de ikke kunde faa Skibslejlighed før Foraaret, fik de det Indtryk af de aandelige Forhold i Kjøbenhavn, at "der her kunde være lige saa megen Trang til en Mission som i Indien."

De blev. Henderson blev Præst for en skotsk Menighed i Stockholm. Med Iver virkede de i Forbindelse med det britiske Bibelselskab. Fik Forbindelser med Biskop Balle og Dr. Münter. Pastor Henderson rejste i Danmark, helt til Island for at virke for Bibelsagen. Biskop Münter var virksom — 1814 kom Stiftelsen af "Bibelselskabet for Danmark". Se Biskop, Dr. A. S. Poulsen: "Bibelselskabet for Danmark". Der var engelsk Menighed og Kirke i Helsingør. Præsten i Kongens Lyngby, B. F. Rønne, var meget virksom for indre og ydre Mission og i det hele alt, hvad der hørte til Guds Riges Fremme. Det engelske Firma Watt & Gordon ejede et Hus i Taarbæk, som hed "Neptunus", det forærede de Pastor Rønne til Missionshus. Rønne indviede det 1ste April 1821 med Navnet: "Haabet". Ved et Møde i "Haabet" i Taarbæk 17de Juni 1821 fik Pastor Rønne stiftet Det danske Missionsselskab. Med Minderne fra Trankebar har Selskabet begyndt den nyere Tamulmission i Indien.

Den 9de August 1865 med Fest i St. Johannes Kirke i København, blev de to første Missionselever: P. Andersen og N. Thomsen, udsendt til Indien. — Pastor N. Thomsen blev nogle Aar efter Præst i Amerika. — Pastor P. Andersen, Missionsselskabets trofaste Banebryder i Indien. Se Pastor T. Løgstrup: "Det danske Missionsselskabs Historie". Pastor Rugent Wade, engelsk Præst i Helsingør, og Pastor N. F. S. Grundtvig, var som nævnt fortrolige Venner.

"Thomas Kingo er Salmisten
I det danske Kirkekor,
Det skal mindes af hver Kristen,
Mens der synges højt i Nord."

Lad det saa mindes, Faderen, Hans Kingo, var født i Skotland, og Bedstefaderen, Tapetmager Thomas Kingo, boede i Helsingør. "Da Kong Jacob, gift med Dronning Anna af Danmark, Christian IV.'s Søster, besøgte Danmark, besøgte Kongen sin Landsmand. Linned og Damaskvæver Hans Kingos Hustru var dansk. I Sønnen, Biskop Thomas Hansen Kingos (1634-1703) Salmer er der Toner, som minder om den angelsaksiske Skald: Cædmon. (R. Petersen: Thomas Kingo.)

Det ny Aarhundrede — 1800 — bragte Røre og nyt Liv. Et nyt Blad i Verdens Udviklingen og Guds Kirkes Historie. Rationalismen maatte vige for det nye kristelige Livsrøre. I Danmark var der en Del af gammel Kristendom og Fromhed. Brødremenigheden — Hernhutternes — Udsendte kom fra Christiansfeldt op i Jylland, til Fyen paa Middelfartegnen, til Odense og Nyborg. Det bidrog til Livets Bevarelse. Gjennem Pietismen med Kingos og især Brorsons Salmer blev Livet næret i de gudelige Forsamlinger. Vækkelsen med Forsamlingsliv 1825 paa Kjerteminde Egnen og saa Forfølgelsen mod de gudelige Forsamlinger (Pietismens Conventicler). N. F. S. Grundtvig blev et mægtigt Redskab i Herrens Haand til Kirkelivets Fornyelse.

To Fættere kom til at præge Livet i Danmark og Tyskland. Der skal først peges paa Bevægelsen i Tyskland. En ung Læge af holstensk Herkomst, men født 1744 i den hollandske Koloni Berbice, Syd-Amerika: Heinrich Steffens blev i Danmark gift med Susanna Christina Bang, yngre Søster til N. F. S. Grundt-

vigs Moder. Lægen nedsatte sig i Stavanger, Norge; her fik de 2 Maj 1773 Sønnen Henrik Steffens. Faderen senere Regiments Kirurg i Helsingør. Henrik Steffens studerede i Kjøbenhavn. Saa drog han mod Syd, kastede sig over Naturforskning og Romantik. 1802 var han i Kjøbenhavn og blev til 1804. Steffens holdt Forelæsninger, der vakte Liv og Røre. Hans 19-aarige Fætter, Student Grundtvig, fik et mægtigt Indtryk. Saa mod Syd, Bryllup med sin tyske Brud Hanna Reichardt. I Halle fra 1804 til 1806. 1811 blev han Professor i Berslau. Deltog med Liv i alt, der angik den tyske Udvikling, og da Reformationen 1817 skulde fejres i Tyskland med Indførelsen af den Unerte Kirke, da sluttede han sig til de, der overfor de Reformerte, hævedde luthersk Standpunkt.

I 1824 besøgte han Danmark. Sammen med Mynster og Fætteren Grundtvig. Hjemkommen kastede han sig ind i den tyske Kirkekamp. 1831 udgav han: "Hvorledes jeg igjen blev Lutheraner, og hvad Lutherdommen er for mig. En Konfession." Omtrent samtidig med Steffens blev Pastor J. G. Scheibel Professor i Breslau og Præst ved en luthersk Kirke, de stod sammen i Kirkekampen, tilligemed den juridiske Professor Husche — Steffens var Universitetets Rector. Der kom trange Tider for "Gammellutheranerne", Præster blev fængslet, flere udvandrede. Endelig opnaaede de af "kongelig Naade" 1845, at danne den "lutherske Breslau Synode". I 1832 blev Steffens forflyttet til Berlin, som Lutheran maatte han døje en Del; men han var trofast. Han var en personlig Ven af Christian VIII. Da Kongen 28 Juni 1840 blev kronet, var Steffens med Hustru og deres eneste Barn Klara (Klærchen) i Danmark og med. Grundtvig var Præst ved Vartov, og de to Fættere var atter sammen i fælles Vennekreds.

Da Steffens kom til Berlin fra Kroningsrejsen var der Jubel. Den nye Kong Friedrich Wilhelm IV. holdt sit Indtog. Steffens sidste Aar var temmelig rolige i kirkelig Henseende. Han døde 13de Februar 1845. Hans Hustru døde 1855. Hans Stade var: "For ham var den lutherske Kirke det aandelige Moderskød, hvorfra han var udgaaet, og gjennem den fandt han sig i Forbindelse tilbage gjennem den katholske Kirke lige til Herren selv." Mon ikke paavirket af Fætteren? Men det kunde hans kjære gammellutherske Venner ikke være med til, for dem var det Reformationens tyske Orthodoxi, Paven Antikrist. Det

truede endogsaa med Brud. Klara og Huschke var bleven forlovet. Hun talte dansk, og delte sin Faders Syn. — Saa alvorlig blev Brydningen, at hun hævede Forlovelsen. I 1860 rejste hun til Danmark og Norge for at se Slægt og Faders Venner. Saa sluttede hun sig til Hernhut Kolonien i Niesky, Schlesien. Der levede den gamle Jomfru i stille Virksomhed. Hendes sidste Ord var: "Jeg ved min Frelser lever." (Se Pastor R. Petersen: "Henrik Steffens. Et Livsbillede.")

Grundtvig skrev ved Steffens Død:

"Lynildsmand! som for mit Øje
I den aarle Morgengry,
Lig en Engel fra det Høje
Vælted Stenen bort paany,
Der hos mig i Blomsterhaven
Lukked, spærred Troes-Graven,
Sank nu selv Du under Muld?"

Ud fra Breslau Bevægelsen kom Dannelsen af Synoden i Tyskland; og en Udvandring til Amerika. Lederne var Pastor J. A. A. Grabau og Pastor E. F. L. Krause, 1838—40. De stiftede Buffalo-Synoden. Pastor Krause ordinerede 18de Oktober 1843 den danske Pastor C. L. Clausen til Præst i Muskego, Wisc. Pastor Clausen ordinerede Pastor A. S. Nielsen den 17 November 1871 til Præst for Cedar Falls, Iowa. Han fik en ledende Stilling i den danske Kirke, som Ordinator.

I 1838 udvandrede de sachsiske Gammellutheraner. Blandt dem var Pastor, senere Professor Dr. C. F. W. Walther. De lagde Grunden til Missouri-Synoden.

Pastor, Dr. A. G. Rüdelbach (f. 23 September 1792 i Kjøbenhavn, død 3 Marts 1862 i Slagelse) sluttede sig til Grundtvig, angreb Professor Horneman. 1829 blev han kaldet til Glauchau, Saksen, som Pastor primarius, Konsistorialraad og Superintendent. Han tog sig af Gammellutheranerne og den Udvandring, som dannede Ohio Synoden i Amerika. Disse tre Gammellutherske Dele har langtfra været enige i Amerika; mer og mindre bittert bekæmpet hverandre. Dr. Rüdelbach blev træt af de tyske Kirkeforhold og kom hjem til Danmark og blev 1848 Præst i Slagelse. Til sin Død sammen med Professor Güercke i Halle. Udgiver af et tysk theologisk Tidsskrift. Han bekæmpede nu Grundtvig og Grundtvigianismen .

N. F. S. Grundtvig (f. 8 September 1783, død 2 September 1872) har gjennem sit lange Liv præget det danske Kirke- og Folkeliv. 1810 holdt han sin Dimisprædiken: "Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus." Derefter legemlig svag, aandelig Sjælekamp.—29 Maj 1811 ordineret til Præst, som sin Faders Kapellan. 1812 døde Pastor og Professor F. V. Reinhard i Dresden. "Den sidste ægte lutherske kristelige Mand mellem Tysklands navnkundige Lærde", skrev Grundtvig og udgav sin Allehelgensprædiken: "Hvorfor kaldes vi Lutheranere?" Den og Dimisprædikenen blev oversat paa daarligt Tysk, hilst med Glæde af den fromme J. H. Jung-Stilling.—Præst efter Faderens Død i Præstø. — 6 November 1822 residerende Kapellan ved Frelserskirke paa Christianshavn. Nu nærmede det sig mod den store Kirkekamp. Rüdelbach og Lindberg sluttede sig til ham, og fra 1825 til 28 blev udgivet et "Theologisk Maanedsskrift."

"Irenæi Dag", 26 August 1825, udgav Grundtvig "Kirkens Gjenmæle" mod Rationalismen. Et Vendepunkt. Værd at lægge Mærke til, det er ikke Grundtvigs, men "Kirkens Gjenmæle" paa "Irenæus Dag". Grundtvig skriver under Bøn og Paakaldelse: "da slog det mig i et velsignet Øjeblik, at det mageløse Vidnesbyrd, jeg saa møjsommelig ledte om i hele Aandens Verden, det gjenlød som en Himmelrøst hele Tiden og Kristenheden i **den apostoliske Troes-Bekjendelse ved Daaben**". Kirke-Spejl, Side 343. Den Grundtvigske Anskuelse traadte frem, vel at mærke af hans Venner kaldet: "**Den kirkelige Anskuelse**". Vi ved, og Grundtvig siger det selv, det var ved at fordybe sig i Biskop Irenæus Skrifter, han fik Øjet op for Den Apostoliske Troesbekjendelse ved Daaben, tillige for Biskopsembedet. 1827 udkom i "Theologisk Maanedsskrift": "Om Kjødets Opstandelse og det evige Liv" af Biskop Irenæus, fordansket ved N. F. S. Grundtvig. Som Særtryk 1855: "Irenæus Bogen, næst Apostel-Skriften "den kristeligste Bog". Kirkekampen førte til, han nedlagde sit Embede, søgte og fik sin Afsked 26 Maj 1826. Uden Embede og med Familie i smaa Kaar. En yngre Præsteven, Gunni Busck, havde det bedre med Penge, og han hjalp trofast Grundtvig, hjalp at faa Grundtvigs Salmer og Sange trykte. 1828 spurgte Kong Frederik VI. Grundtvig, hvad han bestilte, og fik til Svar: "Ingenting, Deres Majestæt, og jeg ved heller ikke hvad det skulde være, uden Majestæten vilde sende mig til England at undersøge de angelsaksiske Haandskrifter, som

ogsaa kunde være af Vigtighed for Danmark." Kongen tog ham paa Ordet. Grundtvig fik tre Englandsrejser, 1829—31. Ved hans første Englandsrejse, 1829, var han legemlig og aandelig syg. En Sindskrise lig i 1810. Han havde tænkt paa at udvandre. Lægen H. Helweg siger i "N. F. S. Grundtvigs Sindssygdom", Side 112: "I den første Tid var han ikke i Kirke. 16de Maj kom han til London, og ikke før 25 Juni var han hos Irwing, hørte ham prædike 5te Juli, og ikke før 19de Juli til Gudstjeneste i den engelsk-biskoppelige Kirke." Han kaldte det en "sørgelig Sommer". Skriver, "jeg syntes rent at have glemt den fortvivlede Kirkesag, men forberedes dog netop til at tage rigtig fat paa den." Paa Bibliothekerne var han flittig, og 1831 udkom i London: "Bibliotheca Anglo-Saxonica. Prospectus and Proposal of a Subscription for the Publication of the most valuable Anglo-Saxon Manuscripts." Det vakte Englændernes Opmærksomhed. De to følgende Englandsrejser havde stor Betydning i kirkelig Henseende. Han kom sammen med Dr. Pusey, blev meget optagen af den biskoppelige Kirke og det biskoppelige Embede. I Mag. J. C. Lindbergs "Maanedsskrift for Kristendom og Historie", 5te Hefte, 1831, skrev han en Afhandling: "Skal den lutherske Reformation virkelig fortsættes?" Deri hævder han:

"Det biskoppelige Embede."

Han skriver: "Naar man nægter, at der lige fra den kristne Kirkes Begyndelse har væert en ved særdeles Indvielse udkaaren Lærestand, med forskjellige Grader, da vrøvler man kun, thi Herren selv indviede jo 12 Apostle og 70 Disciple, og kun ved mest haartrukne Fortolkninger af Petri og Pauli Breve og ved grundløse Magtsprog om de tydeligste Vidnesbyrd af Kirkefædrene, kan man undgaa den Tilstaaelse, at Bispedømmet er en apostolisk Indretning, saa det er en ren Sag, at Biskopperne, naar de kun lod sig beherske af Menighedens uforandrede Tro, har Ret til paa eget Ansvar at prædike og fortolke Skrifterne som de fandt tjenligst." "Bispemyndigheden udspringer af Kristendommens Livskilde og kan derfor i høj Grad udarte uden at forgribe sig paa Livsprincipet, og gjælder her i højeste Maade, at saalænge der er Liv er der Haab"......"Skyggen kan ikke gjenføde Billedet, men den baade kan og skal minde os om. hvad man som i Danmark, vel andrig har forsmaaet, men lige

siden Reformationen savnet: **Bispevielsen,** den vil **Herren** sikkert **ogsaa skjænke os Velsignelsens Fylde.**"

"Skjønt den biskoppelige Kirke i England for Øjeblikket ej synderlig ærer sit Navn, saa er det dog en rettroende Kirke med virkelige — ikke selvgjorte — Biskopper, og jeg ved nu af egen Erfaring, at det har anderledes Fynd, naar en Biskop end naar en af os velsigner i Herrens Navn. Naar det sker, saa Præsterne staar ved Daaben som Sions Vægtere i Aandens Kraft, og Biskoppen staar for Alteret afbildende virkelig den gode Hyrde, der sætter Livet til for Hjorden, medens Menigheden gladelig lader Lyset skinne i gode Gjerninger, og de Skriftkloge vaager over Bogen med Natlampen, tændt ved Alterlyset, og vaager over, at Kirken har aabne Døre til Udgang, saavelsom til Indgang, da er alt i den kristelige Orden, og da er den lutherske Reformation fuldbragt." Ligeledes hedder det: "I Begyndelsen stod Biskoppen ved Herrens Bord med Brødet og Kalken, med Nøglen og Staven, hvor de knælede trindt om ham i Ferlsernavnet, de Lærde med de Læge." "Hvor der er virkelige Biskopper, raade de vel for, hvem de vil indvie til ordenlige Lærere i Kirken." Afhandlingen udkom som Skrift. Anden Udgave 1863.

Af de stærke Ord om egen Erfaring af Biskoppens Velsignelse skulde man næsten tænke, han i England har modtaget en Ordination eller biskoppelig Velsignelse.

Den, som Dr. Pusey maaske fik den største Indflydelse paa, var en Søn af den fromme rationalistiske Biskop P. O. Boisen (f. 16 Novb. 1762, død 10 Maj 1831) over Lolland-Falster. Den ældste Søn: Pastor, Dr. Lars Nannestad Boisen (f. 8 Febr. 1803, d. 22 Apr. 1875), var Familiens Stolthed, Biskoppen haabede, han skulde blive en lærd Professor. Han drog ud paa en Studierejse i 2 Aar. Derom har hans yngre Broder, Pastor F. E. Boisen (Budstikke-Boisen) fortalt i Budstikken; her anføres det efter: P. Boisen: "Budstikkens Udgiver, Præsten F. E. Boisens Liv og Levnet", Side 45: "Forøvrigt gjorde han vistnok gode Fremskridt i det orientalske, men det blev dog ikke Hovedudbyttet af hans Rejse. Han traf sammen med Englænderen Pusey, og han gjorde et mægtigt Indtryk paa ham. Det var saavidt jeg ved i Bonn, hvor de begge studerede det orientalske hos Freitag. Min Broder tog den Gang Del i Studenterfornøjelser, som passede godt til hans glade Sind. Pusey trak sig tilbage derfra, og

medens de andre morede sig, som de kunde, sad han hjemme over sine Bøger og helligholdt Søndagen med stor Strenghed. Dette var fremmed for min Broder, men bragte ham ind paa en ny Tankegang og til at gaa i sig selv, saaledes som det endnu ikke havde været Tilfældet med ham. Den milde Maade, hvorpaa Pusey kom ham i Møde, advarede og formanede ham, gjorde Indtrykket saameget dybere, nok er det, der skete en stor Forandring med ham. Jeg vil ikke sige, at den bestod i, at han nu først blev en Kristen; thi jeg tror, han var det." Han kom hjem som en anden, Professor-Tanken opgiven, han vilde være Præst. Hans Ven, Pastor Emil Clausen, Broder til Prof., var det gaaet paa lignende Maade. Hjemkommen blev de draget til Grundtvig. Boisen drog sine begavede Brødre, og de kom alle med i Præstekredsen, der sluttede sig til Grundtvig; mest kendt er "Budstikke-Boisen". Paavirkning fra Pusey satte sit Præg som kirkelig Retning. "Kirkelig" fik noget lignende Betydning som "Churchmen".

Saa lidt amerikansk.

Pastor Lic. J. F. Fenger (født 30 Marts 1805, død 9 Maj 1861) gjorde som Candidat en Studierejse paa 3½ Aar, efter Maj 1828 at have taget Licentiatgraden. I Paris traf han Candidat James Cook Richmond fra Providence, Amerika (1808—66), som han flygtig havde talt med i Rom; nu kom de hinanden nær, de vilde følges til Grækenland og Konstantinopel. Richmond havde været i Gøttingen og Halle. Han mærkede det gik tilbage med hans Bønneliv, der lagde sig en Tungsindighed over ham, han kunde umulig være i Tyskland, han drog til Italien. Fenger skriver: "af langt større Vigtighed var det Bekendtskab, ja fortrolige Venskab, jeg indgik med denne elskværdige og talentfulde unge Mand. Han er nogle Aar yngre end jeg, er Theolog, og har forladt sit Fædreland for at udvide sine Kundskaber." Han skrev videre, Richmond vilde ved sin Hjemkomst i 2—3 Aar hengive sig til Theologien, og "hvis det skulde være Herrens Villie give sig i hans Tjeneste og begynde det ofte møjsomme, men altid for en tro Tjener lønnende Arbejde i hans Vinbjerg."

Richmond talte Tysk. Nu lærte han Dansk af Fenger, lærte at tale og skrive dansk. Richmond læste Engelsk med Fenger. (Se Pastor E. Mau: J. F. Fenger. Et Mindeskrift.) Venskabet fik Betydning for dem begge.

Pastor James Cook Richmond er født den 18 Marts 18 i Providence, Rhode Island. Det var vist længe før det klart for New Englands Theolog, han var ikke døbt. Da kom hjem blev han døbt af sin Broder, Pastor William Rmond ved St. Michaels Kirke, New York. i 1833 og 1834 han ordineret. Blev Præst ved Christ Church, Rushville, Illinois, og fik en stor Missionsvirksomhed.

Ved 1836 Hjælpepræst hos sin Broder, William Richmond ved St. Michaels Kirke, New York. 1838 Førstepræst. traadte 1842 for mere at virke som Missionær. Han naaede underlig langt for at søge de spredte Medlemmer i Rhode Island Connecticut, Maine og andre Steder. Prædikede i Ornat un et Træs Skygge. Om Søndagen ofte 5 Gange. Han blev ben af Tanken om en Mission blandt Tyrkerne — som Has senere Bloch i Danmark. — En Rejse til det Hellige Land. England for at virke for Muhamedaner-Mission. Erkebispe Canterbury kom til at sige: Tyrkerne halshugger Missionærne. Richmond svarede: "jeg skal være rede til at lægge Hoved." En Skuffelse han fik saa lidt udrettet. Han ma se og tale med sin Ven i Danmark. Da de rejste sammen, sk han: "en lærd og from ung Dansk." Nu skrev han med Gla "Jeg har i Danmark besøgt Pastor Ferdinand Fenger i h egen Præstegaard. Siddet ved hans Bord hos ham med Hus og 11 Børn, hørt hans gode Prædiken fra hans egen Præd stol."

Saa Missionsvirksomhed i Wisconsin og Præst i Milwau Da Krigen brød ud, gik han som Feltpræst med 2det Wisco Regiment. Ved Afskeden fra Menigheden stod det for h det var sidste Gang, han saa den lille Kirke og Menighed. sagde det og tilføjede: "Naar mine Venner saa mødes i den Kirke, beder, taler om mig, da sig jeg havde store Fejl; men ogsaa, jeg elskede Menigheden, jeg virkede og længtes e deres Frelse."

Fra Krigen kom han saa nervøs nedbrudt, han maatte h op med at prædike. 4 Juni 1835 var han bleven gift med Sa Seaton fra St. Croix; de havde 4 Døttre og 2 Sønner. Fami havde boet paa et Landsted, de ejede ved Poughkeepsie, N Han skulde hvile hos Familien i landlig Ro. En Landarbe var ondskabsfuld forbitret paa ham. Af ham blev Pastor R

nd myrdet den 20 Juli 1866 ved Poughkeepsie. Hans Søn, stor William Richmond, har været Præst i Orange, N. J., nu stor Emeritus. Se Annals of St. Michael, af Pastor, Dr. J. P. ters. Meddelelser fra Historigraph, Pastor, Dr. E. C. Chorley. n dansktalende Pastor J. C. Richmond fortjener længre Livsldring, her maa det nøjes med dette.

I 99 Aar har der været Præster af Familien: Richmond ved Michaels Kirke, New York, først de to Brødre, derefter Par T. McClure Peters ,der var gift med Pastor W. Richmonds optivdatter. Derefter deres Søn, den lærde Pastor, Dr. John Peters, der nu har modtaget Kald som Prof. ved "University the South", Sewanee, Tenn. Andenpræsten, Pastor Th. Mcndles er nu Kirkens Førstepræst. Vi har tidligere virket nmen i Emigrantmissionen paa Ellis Island.

Den Kreds af yngre, nidkjære Præster, der samlede sig om undtvig, laa det lige for at fordybe sig i Historien — Kirkehirien med Kirkefædrene. — Fra Candidat C. H. Muus, 5, udkom paa Dansk: Clemens Romanus, Aposteldiscipel: eve til Menigheden i Korinth. 1836: Aposteldisciplen. n Smyrnensiske Biskop Polykarps Brev til Philipperserne. evet til Diognetus og Justinus Martyrs Apologier, Eusebs kehistorie indtil Aar 305. Som Gammel-Lutheranerne g Rudelbach, saa drog Romerkirken Muus; som Katholik blev Universitetsbibliothekar i Würzburg. Siden udgav han paa sk: Athanasius den Stores Ungdomsskrifter og Apostel Symet i Akvileia, udlagt af Presbyter Rufin, Pastor P. W. Chrinsen i Tønning: Barnabas om den Gamle og Nye Pagt, Bip Irenæus: Om den ægte Christendom, Ignatius, Biskop i tiochien: Syv Sendebreve til 6 Menigheder i Lille Asien og Biskop Polykarp i Smyrna, og om hans Martyrdød.

Der er noget af Harmen i Pastor Christensens Forord, at n i vore Dage har villet bryde Staven over Ignatius, fordi n ikke vilde finde sig i "de høje Tanker og dybe Ord om, d Biskopper og Præster og Degne har at betyde", og han iver: "Ignats er en Syrisk Biskop, hvis Lige jeg aldrig i leide Live har set enten i Sjælland eller Sønderjylland, vistnok r fordi man hverken hist eller her har Mage til Antiochiens pestol."

Medens Grundtexten har: "Diacon, Presbyter, Episc
saa har Oversættelserne almindelig: "Degn, Præst, Bi
saaledes som det var gaaet over i dansk Sprogbrug. Me
neembedet (Diacon) var ogsaa noget andet end hvad der
staaes ved Skolelærer. Som ofte Studenter, der af e
anden Grund ikke naaede Embedsexamen som Præst; m
som "Per Degn kunde Latin". Degnen blev højtidelig
hans Embede med Ind- og Udgangsbøn ser man af: "Dan
og Norges Kirkeritual", citerer dansk Udgave 1855, den
saa sildig som 1863. Præster og Provster aflagde Ed paa
Degnen paa dansk, der begynder: "Jeg, N. N., kaldet til a
Degn i N. Sogn, svær og lover....jeg vil saa vare paa mi
bede inden og uden Kirken....at ingen....skal have Aar
tale ilde om denne Orden for min Skyld." Slutning: "at,
findes min Sogne- Præst, Provst og Biskop, som min Ge
Øvrighed, hørig og lydig i alt det, som Christeligt og ret
sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord."

Med Seminarieuddannelsen bortfaldt Degneembedet.
endnu findes i Kjøbstæderne: Alterdegn og Kordegn; Kord
er dog bleven: Cantor, Klokker. Nu hører det ikke med,
Ritualet foreskriver: "Efter Evangelium er udsunget for
ret, ringes udi Prædikestolen med de smaa Klokker, li
sædvanligt er," man har ikke de smaa Klokker, ejheller
Præsterne Ritualet: "Messe-Skiorten beholder hand paa s
den gandske Tieneste begyndes og indtil den endis". E
efter Prædiken ingen Altergang "vender Præsten sig uden
sehagel til Folket."

Pastor C. M. Kragballe oversatte: "Angler-Folkets
historie af Beda den Ærværdige" og "Om de kristelige
hedsmidler. Kirkemødet i Karthago A. 256 de 87 Bisko
Vidnesbyrd om Kjætter-Daaben."

"Adam af Bremen om Kirken i Norden", oversat af P
P. W. Christensen og Pastor P. A. Fenger: Ansgars Levn
Erkebisp Rimbert.

Ligeledes var det nærmest fra Grundtvigsk Kreds, der blev
tet et Selskab for Danmarks Kirkehistorie og Dr. Pastor L.
veg udgav: "Danmarks Kirkehistorie", og Pastor M. Melbye
gustins Bekjendelser og "Fortællinger af Kirkehistorien"
havde stor Betydning i Menigheden. Den engelske P
sor George Stephens i Kjøbenhavn virkede sammen med

ennem engelske Forbindelser. Der var et "kirkeligt Præg", ragen mod Oldkirken . Grundtvig talte Forsamlingsfolkets mén yndede ikke Forsamlingerne. Magister Lindberg for- Forsamlingsfolket bedre og holdt Forsamlinger paa "Kalk- derierne", og da Grundtvig ikke kunde undvære at præ- fik Lindberg ham med. Authoriteterne blev opmærk- ne. Det lykkedes, at Grundtvig blev fri Aftensangspræst rie Tilhørere ved Fredrikskirke paa Christianshavn og var 7 Aar 1832—39, uden at maatte forvalte Sakramenterne.

Med Brødrene P. A. og J. F. Fenger i Spidsen blev dannet: Sydvestsjællandske Broderkonvent." J. F. Fenger tog rat fra 1837 til 1854, nu udgivne af hans yngste Søn, Pastor Fenger. Der var fornøjelige Møder og Gudstjenester. J. enger, Th. V. Oldenburg, H. C. Rørdam, F. C. Rønne virkede Iedningemissionen. Man fulgte med Kjærlighed C. L. Clau- som blev Præst i Amerika. C. Therkilsen forberedte den e Episkopalpræst M. F. Sørensen til Studenterexamen.

Fynboen Pastor Niels Christian Haastrup, f. 28 Maj 1811 i org. død 24 August 1849 i Kissey, Sierra Leone), blev 29 mber 1840 ordineret Præst af Biskop C. J. Blomfield, on, og traadte i engelsk Tjeneste i Afrika.

Sønderjyden, Pastor Hans Nikolaisen, født 1 Juni 1803 i mkloster, død 6 Oktober 1856 i Jerusalem, blev i Juni 1837 eret baade til Diakon og Præst af Biskoppen i London, og som Banebryder i engelsk Tjeneste som Jødemissionær og ygget Kristuskirken paa Zion.

Med Kontrakt mellem Prøjssen og England blev 1841 op- t det evangeliske Bispedømme i Jerusalem. Paa Kirkegaar- Jerusalem hviler Nikolaisen ved Siden af sine Venner, de rste Biskopper: M. S. Alexander og S. Gobat. Kejser Wil- var med at bryde Fædrenes Kontrakt. Tyskerne skulde noget for sig selv. Ved Indvielsen af den tyske Kirke i alem 1898 optraadte Kejseren i Bispeornat. Tiderne har Herren lader sig ikke spotte.—Pastor Nikolaisens Søstersøn Pastor C. N. Lorenzen, og hans Søn Valgmenighedspræst E. K. Lorenzen i Sønder-Næraa, Fyn.

Man ventede meget af Jerusalems Bispedømme. Pastor L. ass nedlagde sit Embede og fulgt af K. M. Kold drog han nyrna 1842. Skuffet opgav han senere Missionstanken og Præst i Danmark. For Dansk Missionsselskab fulgte Bryd-

ninger og Skuffelser. Grundtvigs Venner paa nogle faa faste nær, trak sig tilbage, det var ikke Missionstid.

I Broderkonventet var Ordinationsspørgsmaalet frem Der kom et mislykket Forsøg paa at faa Sucecssion i Danm

Som Student havde H. L. Martensen været blandt Gru vigs frie Tilhørere, man saa op til ham med Kjærlighed, Ag og Forventning, om han end gik mere op i den tyske speku ve Retning. 1854 blev han udnævnt til Sjællands Bisko bispeviet af Biskop Brammer. Det mislykkede Successions søg, hans bestemte Nej, fortæller Biskop, Dr. Martensen saaledes i "Af mit Levnet. 3 Del. Side 6:

"I Anledning af Bispevielsen vil jeg ikke undlade so karakteristisk Træk at berette, at nogen Tid før min Indv kom et Par af de mest ansete grundtvigianske Præster til og anmodede mig paa egne og andres Vegne indstændigt at søge Tilladelse til at lade mig indvie af den gamle Bi Faxe i Lund. Da vilde den Irregularitet blive hævet, som traadte 1537 ved Bugenhagens Indvielse af de danske Su tendenter eller Biskopper, der manglede den rette aposto Succession. Man antager nemlig, at den svenske Kirke lig den anglikanske er i Besiddelse af den apostoliske Successior paa andre Steder er brudt. Fik jeg nu den rette Indvielse vilde den danske Kirke ikke blot faa et Udgangspunkt for Biskopper, men ogsaa for Præster, der vare indviede af en tig Biskop. Den Gang holdt Grundtvig og Grundtvigian meget stærkt paa den anglikanske Kirke, og klagede jæv over, at den danske Kirke ingen Biskopper havde, en Flyv som dog, saavidt jeg ved, i en senere Tid af dem er opgive jeg tilføjede, at jeg selv ikke lagde nogen Vægt paa, og havde nogen Tro paa den uforstyrrede Forplantelse af den stoliske Succession...... Jeg tror ikke, at det lykkedes fuldkomment at overbevise dem; men man vil her have s Exempel paa de Lysninger og Syner, der fra Tid til ande op for Grundtvigianerne med Ideer, de selv om nogen Ti gave."

Saa fortæller Biskop Martensen om et Besøg hos den mel-katholske Biskop Døllinger, Side 195: "Skjøndt han va høflig at titulere mig Biskop, havde jeg dog Indtrykket a han ikke holdt mig for en virkelig Biskop, da jeg manglede apostoliske Succession." Mon han da ikke ønskede, han h

n? Han følte vist noget lignende, som Præster overfor ham, ar de ikke var ordineret af én Biskop.

Martensen maatte efter sit Stade stille sig afvisende i Succssions-Spørgsmaalet. Han har selv meget betegnende givet Standpunkt i "Af mit Levnet", II. Side 57. Han har omtalt undtvig smukt og tildels træffende; men anfører saa, der rte sig en stærk Opposition i ham mod Grundtvigs Paastand, Troesbekjendelsen var fra Herren givet i de 40 Dage, og skrir: "jeg havde en Anelse om, én Forudfornemmelse af, at her r et Punkt, der maatte kunne føre til et Brud, føre til, at fjernede mig fra ham; thi det stod klart for mig, at jeg hørte en hel anden Lejr end den i hvilken han vilde indføre os. let bedste og gunstigste Tilfælde kunde han kun føre mig til n gammelkatholske Kirke i det andet og tredie Aarhundrede ed Irenæus og Tertullian, medens Reformationskirken for mig r noget langt Dybere og Højere."

Kan man føres tilbage til den gammelkatholske Kirke i enæus Dage, da er der mellem Martyr-Biskop Irenæus Aar 2, kun Martyr-Biskop Polykarp Aar 167 til Herrens Apostel hannes, da forvisses man om Jesu Ord: Helvedes Porte skal ke faa Overhaand over min Menighed. Matth. 16, 18. Den ostoliske gammelkatholske Martyrkirke maa dog være langt ybere og højere" end "Reformationskirken", og man bliver tænkelig, naar den bryder med Succession og i 3die Artikel randrer katholsk (almindelig) til "kristelig", der er gyngende und. Sit Biskops-Embede hævdede Martensen strængere end ingen anglikansk Biskop. Det var ham haardt, at ordinere teket Tobias Mørk til Præst i Grønland og Missionær Børre- n til Præst i Santhalistan, og han nævner endnu "to Lægprækanter", uden at sige hvem de er. Missionær H. P. Børresen Ordinations-Tilladelse, skjøndt han "manglede den lærde nnelse". Martensen skriver derom: "Det forekom mig unægig, at de Fordringer, vi nødtes til at stille, vare altfor ringe. r var maaske hos mig en Ensidighed eller Indskrænkning, hvilken jeg vanskelig kunde løsrive mig. Men ved enhver disse Ordinationer havde jeg mine indre Kampe, forinden jeg nde bestemme mig dertil. En uvidende Præstestand hører det, hvormed jeg mindst kan forsone mig, og jeg følte en dre Modstræben mod at medvirke dertil." "Af mit Levnet" Side 132—33. Lad det være Ensidighed, og efter Folkekir-

kens Stade har Missionen i Indien og Amerika lidt derunde, det er dog bedre at tage Paulus' Formaning strængt, end : være for let med Haandspaalæggelse. 1. Tim. 5, 22.

Biskop Martensen svarede et bestemt Nej ved sin Bispevielse og et bestemt Nej paa en Ordinationsansøgning kort efte, han var bleven Biskop.

"Foreningen for den Indre Mission" blev stiftet Løverd; den 17 September 1853 i Ordrup paa Sjælland. Det var næmest en Lægmandsbevægelse, ingen Præst var ved Mødet ; Stiftelsen.

"Den indre Missions Tidende. Et religiøst Maanedsblad, med Peder Sørensen som Redaktør. (Senere Baptistpræst, d; i Amerika, nærmest Adventist) udkom Januar 1854. Formal Peder Pedersen (stiftede senere en Frimenighed). Til Missinær valgtes den begavede Jens Larsen, Smed i Kirkeværløs. J. Larsen var stærkt paavirket af Grundtvig, gik til Altersi Vartov, og i Kirke der og hos Blædel. Han hævdede, Missionforeningen var "grundlagt paa den hellige almindelige Kirks Daabspagt og Troesbekjendelse". Han forlod i Grunden alt f; at blive den rejsende, nidkjære Missionær, hvor han dog kun; rejse og tale. Han fik Pastor C. F. Rønne, der senere tog Ledsen, med, og mange grundtvigske Præster kom med. Med fcunderlig Klarhed modarbejder han Baptister og Mormoner sar; sekteriske Bevægelser. Nøjsom med de smaa Midler, der inkom; thi der paalaa ham en Nødvendighed at prædike. Han berejste hele Kongeriget. "Budstikke-Boisen" da i Vilstrup, opfcdrede ham til at komme til Sønderjylland. Boisen og Past; F. Helveg i Haderlev (senere Stiftsprovst, Fader til Pastor T. Helveg i sin Tid Formand for Den danske Kirke i Amerika) t; imod ham. Skolerne bleve ham overladt. Han mødes m; Christine Salling, Pastor S. C. Sallings Datter i Vonsild. Aart efter blev hun hans Hustru. Paa Rejserne mødte Spørgsmaalt ham: "Hvem har sendt Dig?" "Er Du ordineret?" Længsl; kom efter Ordination, men han turde ikke udtale det. Da kc han til Pastor Peter Rørdam i Mern, og han spurgte, om h; ikke følte Trang til ved Haandspaalæggelse at faa Indvielse ; sin Prædikegjerning, og Rørdam mente, "valgt af Menighede" kan det opnaaes. Nu kom Ordinationsspørgsmaalet for ; vor frem. Den indre Missions Tidende fyldes for og imc. Pastor Rønne med flere Præster imod. Flere grundtvigs;

'ræster for Ordination; og forandre "Missionær" til "Evange-ist", Oldkirkens Evangelistembede, (Diakonembedet).

J. Larsen raadførte sig med Venner og Trosbrødre, saa med 'Grundtvig, J. C. Lindberg og Biskop Martensen og flere Mænd, om har Lys i Sagen, og da særlig Grundtvig og Lindberg, som iidtil havde været de Troendes Støtter og Ledere", og de mener, ıan skal søge Kongen om Ordinations Tilladelse. Lindberg er ılar over, det bliver Nej; men raader at ansøge. Skal Ordina-ion ske ved Præster, da siger Lindberg, der maa være tre ned ved Haandspaalæggelsen ved en Ordination — Oldkirken ıg Anglikansk.

Lindberg er ogsaa klar over, Præsterne maatte træde ud, ıg tror ikke, der findes tre Præster, som vil det. J. Larsen sam-ede "flere Hundrede Underskrifter", Ansøgningen blev indgi-et, J. Larsen fik gjennem Kjøbenhavns Amts norder Birk un-ler 10 April 1856 følgende Svar:

"I Anledning af et til Ministeriet indkommet Andragende, ıvori saakaldte Indenrigsmissionær Jens Larsen af Kirkevær-øse har anholdt om, at den præstelige Ordination maa blive am meddelt af en Biskop i den danske Folkekirke ,skulde Ministeriet tjenstligst anmode Hr. Kammerherren om behagelig t ville lade ham tilkjendegive, at det ansøgte kan ikke be-ilges."

Alt syntes at ende i Forvirring. Den unge Pastor J. Clausen raadte til, han talte lidt om at faa Foreningen under Biskop-erne og Missionærerne prøvet af dem. Det kunde ikke ordnes.

Ved et Møde 13 Septb. 1861 i Stenlille traadte Missionen em som "Kirkelige Forening for den indre Mission i Dan-ark". "Kirkelig" Præsterne var de ledende, Pastor C. F. Røn-e, Formand; de unge Præster Vilh. Beck og J. Clausen den ærende Kraft. Med fast Haand til sin Død har Pastor Beck det Missionen. Højkirkelig, naar han stod for Alteret; men issionen lavkirkelig, Lægmandsvirksomhed. Der var ikke Ta- om Ordination. Missionen fik enkelte Missionærer med Ordi-ıtion fra Udlandet; men kun med Ordination i Folkekirken hed Pastor.

For J. Larsen var det et haardt Slag, han var draget mod n apostolisk-katholske Kirke. Egenraadighed kom frem. Han sin Afsked. Fik en Ordination i apostolisk-katholsk Kirke. et blev trange Tider for ham, hans Hustru blev langvarig syg.

Sygdom og Fattigdom i Kjøbenhavn til han 9 August 1874 lukkede sine Øjne, 69 Aar.

Han har skreven de to første Vers af Salmen: "Brødre o Søstre". Se: J. Larsen: Et Par Ord til mine Troesvenner i Danmark. 1853. Den indre Missions Tidende 1854—55. Pastor I Blauenfeldt: Den indre Missions Historie.

Ved det stærke Ordinationsrøre fremkom den lærde grundvigske Præst, Dr. K. F. Viborg, med et Skrift paa 204 Side trykt hos Hempel i Odense 1857: "Vor Kirkenød for dannec Lægmænd beskreven." Han hævder Oldkirkens og det Anglcanske Syn paa Embedet med forskjellige Grader. Apostlern blev Paaskedags Aften ordineret af Herren. Side 48. Apostoltet var Grunden, Jordbunden, hvoraf alle de andre Embede vare fremvoksede. Side 87. Det er afgjort Sandhed, at de Embede, som nu kaldes Bispeembedet, var oprettet af Paulu man nægte dog ikke dette ligeoverfor Brevene til Timothei og Titus. Det nytter sandelig kun lidt at nægte Bispe-Embede Apostolicitet. Side 90—91. "Det var en Følge af den lutheske Kirkes slappe Opfattelse af Ordinationen (og som vi endr ere langt fra at være komne ud over), men for en ligesaa st og maaske endnu større Del en Følge af den usalige Mennesksætning, at de Mægtige i denne Verden ere fremragende Lemmer af Kirken, en Sætning(som med Nød og Næppe kan unskyldes under de i Reformationstiden givne Forhold, skjøn man ikke skulde have ventet at høre den fra en Troens Kæmp som Luther), men en Gang sat ind i Verden, greben af Verde med begge Hænder, i al Underdanighed lærte saa Kirken Borgerne, ikke blot, hvad sandt er, at Kongen af Guds Naade var Konge i Danmark og Norge, men i Underdanighed anstrænte den sig for at bevise, at Kongen i Danmark og Norge tillige af Guds Naade var Konge i Jesu Kristi Rige." Side 170—7. Misforstaaet og rationalistisk ringeagtet: "Nedbedelsen af Nadegaven over dem, der gaves Fuldmagt til anden kirkelig Gjerning, f. Ex. Lærere og nu nylig rejsende Lægprædikanter — det simple, letfattelige Forhold er blevet misforstaaet, som o man — en Gang ordineret — f. Ex. til Rejseprædikant, dermed saa tillige var Præst; hvorfor da ikke Biskop? Nej, hvert Embede har sin Ordination: sin Gjerning, sin Bemyndigelse, sin Naadegave, sit Ansvar." Side 96.

Efter højkirkelige, skarpe Udtalelser er det som gyngende Grund, naar Dr. Viborg saa paa Grund af "Vor Kirkenød" nævner det lutherske: "en strandet Skibsbesætning paa en øde Ø kan ordinere en af dem til Præst" Side 98, og da det er Herren, som giver Naadegaven, "er den apostoliske Succession en fuldkommen ligegyldig Ting". Side 120. I "Vor Kirkenød" kan han sige: "den katholske Succession er en Spindelvæv, som den store Tarantel, der altid omspinder Sandheden med Løgnens Væv. vil spinde om os ogsaa her i Danmark......saalænge Peder Plades og Niels Hemmingsens, Brorson og Hygom og saa mange andre Navne staa i Bisperækken i Danmark, ikke i Bøgerne, men uudslettelig indgravne i den levende Menigheds Hjerter, saa længe skal man ikke med Sandhed kunne sige, at vi ikke have rette Biskopper her i Danmark paa Grund af, at den apostoliske Succession mangler." Side 97. Men lige efter fastholdes, at Ordinationen er Reglen og Overhyrden ordinerer. I Efterskrift føler han det og siger: "ofte under Udarbejdelsen voxede Haabets Glæde og Sikkerhed, det tykkedes mig alt saa klart, saa uimodsigeligt! og nu jeg skal lægge Pennen er Haabets Vingeslag saa mat! Vil jeg ikke forøge Striden? endnu mere adsplitte det Adskilte istedetfor at dæmpe Striden? — dog — jeg har skrevet i Jesu Navn!" Side 204.

Det stærke højkirkelige i "Vor Kirkenød" og derefter det lavkirkelige, kunde maaske berolige Nogle; men for andre maatte det endnu mere aabne Øjnene, saa der maatte virkes for at komme ud af "vor Kirkenød."

Det er værd at mærke, Kong Frederik VI. lod hemmeligt gjennem Kammerjunker Reedtz og den engelske Legationssekertær Browne Grundtvig vide, søgte han, saa fik han Vartov. Han søgte og blev Præst ved Vartov. Hans Ven, Pastor R. Wade, var da Præst i London. Til ham skrev han en Redegjørelse og med sin Tiltrædelsesprædiken udgav som: "Aabent Vennebrev til en Engelsk Præst." I Sommeren 1843 satte Dronning Caroline Amalie Grundtvig i Stand til en ny Englandsrejse. Han vilde opfriske gamle Minder, purre ved Engelskmændene, "personlig lære Pusey og Puseiterne at kjende." Han mødes igjen med sin Ven. — Han blev Domprovst (Canon) — Grnudtvig skrev til Pastor G. Busck, han skulde mødes med halve og hele Papister i Oxford. Han vilde ikke optræde som Missionær men som Forsvarer af Mortens og vor Del baade i

den katholske Kirke og Vor Herre Jesus. "Give den indbrydende Tyskhed et Rub og den folkelige Retning et Skub", tænkte: "Puseyitterne vilde ganske anderledes forstaa ham end Folk heromkring". Pastor Busck var helt optagen af hans Rejse. Der var noget at lære, saaledes som den engelske Kirke samledes om Nadverbordet.—Præsten som indvier Sakramentet, nyder det selv først — Nadveren maa anderledes frem hos os. Busck synes at mene, det stammede fra: "man hos os har villet være klogere end Vor Herre og den hellige almindelige Kirke, og har døbt......paa det Sludder: Tror Du paa Den Hellig Aand, en hellig kristelig Kirke at være...... Ja, kjære Ven! bekjend Du det kun ærligt i Oxford os til Beskæmmelse, men vor naadige Gud Fader og Herre Jesus Kristus til en evig Ære, at vi, om ikke af Luther, saa dog ved Luther, vare komne paa Vildspor, men at nu lyser det for os". "Hovedfejlen hos Luther er, at han borttog "almindelig" og satte "kristelig" i Stedet. Noget, hvori vi jo paa ingen Maade kunne følge ham, men slutte os netop i vor daglige Bekjendelse fast i Aanden til den almindelige Kirke, og døbe kun til Troen paa den Hellig Aand, den hellige almindelige Kirke. Altsaa, kjære Ven! vi har — fordi den Hellig Aand har overbevist os om denne Vildfarelse hos Luther — vi har efter det romersk-katholske Kirkesamfund, fra hvilket Daaben er kommen til os, rettet denne lutherske Vildfarelse." Busck vil, at Oxforderne skal vide, der er kommen bort fra vor "Alterbogs forvanskede Trosartikel" til "den uforfalskede apostoliske i et andet Kirkesagn." Den engelske Kirke. Se Pastor H. Bech: Gunni Busck et Leventsløb i en Landsby-Præstegaard" 1869, Side 87—173.

Gyldenaaret kom for Grundtvig 29 Maj 1861, 50 Aar efter sin Præsteordination — han opnaaede en Fest paa 60 Aarsdag. — Der blev stor Højtidsfest. Han fik foræret en syvarmet Guldlysestage, overrakt ham af Enkedronning Caroline Amalie. Han havde sungen om Menighedens Syvstjerne og Herrens Vandring mellem Lysestagerne til Menigehden fuldendtes i Herlighed. En Skuemønt med hans Billede og paa anden Side Døbefonten med Aanden over, en lille Dreng med Korset og Indskrift: "Over Daabens Pagt med Troens Ord Hellig Aanden spreder Lys i Nord."

Biskop D. G. Monrad, som da var Kirkeminister, bragte det koneglige Bud, Frederik VII. havde udnævnt ham til Biskop og i lige Rang med Sjællands Biskop. — Biskop Martensen var

borte fra Byen paa Visitats — Grundtvig og hans Venner var glade; men det var Titulair-Biskop uden Bispevielse; det var endnu mere af det, han i sin Ungdom havde kaldt "Skyggen af Biskoppen," der skulde minde om det, man savnede.

1861—63 holdt Biskop Grundtvig en Række kirkehistoriske Foredrag, de er udgivne med Titel: "Kirke-Speil" og af mange af hans Veener sat meget højt. Der er meget deri, det er værd at agte; men det er som Biskops-Skyggen har gjort Øjet mindre klart paa de gamle Dage. Man skal ogsaa huske, nu samledes alt for ham om Ordet af Herrens Mund, Troens Ord givet af Herren, naar man skal forstaa flere skarpe Domme. Man kan forstaa det om Kvækerne, som ikke har Daab og Nadvere; men ikke at Brødrekirken, Herren har velsignet, bliver overladt til den "almindelige Verdenshistorie" Side 298. Ejheller Udtalelser om "Bibelen" og "Bispen". Han er mildere mod Anglicanermenigheden end mod Tyskermenigheden, dog maa han nu sige:

"At nu den saakaldte høje, biskoppelige Kirke netop ved at ville hedde og være en saadan, stillede sig højtidelig op som en Kors-Kirke over den hellige Grav, uden Lys og Sjælemesse, aldeles fremmed for den kristelige Oprejsning og Oplysning, har jeg vel længe krympet mig ved at tilstaa; men tør dog ikke nægte, at hvem der lægger mere kirkelig Vægt paa Bispe-Vielsen end Daaben og Nadveren, de gør derved ligesom Papisterne Bispe-Vielsen til et Grund-Sacrament, der skal kunne give Bispen Selvraadighed over Herrens egne Indstiftelser og Herredømme over Herrens Folk; og skjønt Erkebispen i Canterbury ikke har underskreven Pavens Bandbulle imod os, saa har dog Bispe-Kirken ved at unddrage sig alt kirkeligt Fællesskab med Lutheranerne, stiltiende samtykket i den. Skjønt derfor Kirkehistorien ikke maa skjære Anglicanerne, som dog har beholdt de kristelige Saligheds-Midler, over en Kam med Kalvinisterne, som har vraget dem, saa kan han dog heller ikke indrømme, at deres saakaldte Reformation var kristelig, men kun skjænke den et Sideblik, der viser det modsatte." Side 281. I Foredrag 1860—61: "Det evige Livs-Ord af Vor Herres egen Mund til Menigheden", siger han:

"Uagtet jeg nemlig ikke tør tænke og tale saa ringe om min Præstevielse i Babel, som Luther tænkte og talte om sin, saa er jeg dog paa mine gamle Dage bleven meget enigere med ham i dette Stykke, end jeg var i Ungdommen, saa jeg erklærer

det for Papisteri, lige saa vel i den danske Statskirke, som ude for den, at den gjennem Pavedømmets Mørke nedarvede Ordi nation skulde give apostolisk Myndighed enten til at "løse elle binde" eller til at raade for Herrens Indstiftelser, endsige d give udelukkende Ret til offentlig at forkynde Evangelium. Se: "Den kristelige Børnelærdom, betragtet af N. F. S. Grundt vig." Side 302—3.

Godt Biskop Grundtvig siger selv, det er ikke som i "Ung dommen", det er paa de "gamle Dage", han taler saaledes.

Med den Indrømmelse skal det siges til "Gamle Bisko Grundtvigs" Ros, "Bispeskyggen" fik han ikke til at udfør Ordination. Spørges der: blev han opfordret til at ordinere Saa skal der svares bestemt: Ja, i det mindste en Gang, og de var bestemt Nej. — Pastor V. Birkedal synes ikke helt at kjend Grundtvigs Svar. Birkedal fraraader Præstevalg, hvor det med fører Udtrædelse af Folkekirken, fortæller saa i Højskolebladet No. 14, 8de April 1881. Side 229—30: "Der var et kristelig Samfund, der var opvokset under en af vore mest begavede o taktfaste Præster i Folkekirken. Han blev forflyttet, de fik e Præst, der ikke kunde samle dem, men paa samme Tid kom de (eller var der) en seminaristisk dannet Lærer, der havde, hva jeg foran har skildret: en Tunge, paa hvilken Aanden spillede en Gave til at rive kristeligt hen: han samlede Kredsen og talt til den, saa Hjerterne brændte. Saa opstod der Tanken om, a kunne faa denne Mand til Præst — det var som sagt et vider fremskredet Samfund, med et klart Syn paa Trosordet som Grundvolden. Man gjorde Skridt, man henvendte sig til Grundt vig om Raad og til deres før nævnte gamle Præst. Jeg ve ikke, hvad disse Mænd svarede; jeg er dog vis paa, at de fra raadte dette Skridt. Og det kom heller ikke dertil. Og lid efter viste det sig, hvor uvederhæftig hin unge Mand, der hav de betaget Kredsen, var, han skejede ud..........gik over ti Irvingianerne, af hvem han tilsidst udstødtes paa Grund a ugudeligt Levned." Saa er der et Svar paa en Sammenlignin mellem Danmark og Amerika med Spørgsmaal om hvad der e godt nok i Amerika og Sønderjylland om det ikke kan vær godt nok i Danmark, dertil siger Birkedal: "Hvorvidt det e "godt nok" med alle hine Ordets Forkyndere hist i den ny Ver den, skal jeg ikke dømme, men Røster fra Amerika, der stun dom lyder, synes dog at gaa ud paa, at det i mange Stykke

ikke "er godt nok"; hidtil har vore Landsmænd i Amerika imidlertid ikke haft andet Valg, hvorimod man her kan vælge." Med den Kreds, der i Danmark vilde vælge en Seminarist til Præst forholder det sig saaledes: Digteren, Pastor J. C. Hostrup samlede en stor grundtvigsk Menighed i Silkeborg, saa blev han 1863 forflyttet til Slotspræst iFredensborg. Pastor H. R. Panduro kom til Silkeborg. Seminarist Johannes C. R. Stavnberg, efter at have været Højskolelærer paa Møen, fik Friskole i Silkeborg. Ypperlig grundtvigsk Foredragsholder i sin Skole. Efter Pastor Hostrups Forflyttelse, Søndagsprædiken for Kredsen. De vilde danne Menighed med Stavnberg til Præst. Der blev en Del Forhandling. — Flere sammen med Stavnberg tog ind til Grundtvig, og bad ham om at udføre Ordinationen. Stavnberg har gjentagende fortalt det, han læste hvad Birkedal skrev. Det var fra Grundtvig bestemt Nej, og han tilføjede: "Det vil være det samme, som at sige til mine Venner: gaa ud af Folkekirken, og saalænge jeg ikke gaar ud, men bliver, siger jeg det ikke." — Det vil erindres, Grundtvig gav Birkedal det Raad, dan fri Menighed indenfor Folkekirken. Grundtvig blev.

Grundtvigs Stilling til Ordination og Succession, kan ikke nægtes, træder forskjelligt frem. I de yngre Aar taler han med Glæde om sin Ordination; han ved: "hvad det har at sige at faa "det hellige Præste- og Prædike-Embede overantvordet efter apostolisk Skik i Navn Gud Faders, Søns og Hellig-Aands" "under Haandspaalæggelse og enstemmige Amen." Han ved af egen Erfaring, hvilken Fynd der er i en Biskops Velsignelse. Han har skreven den dejlige Ordinations-Salme:

I Dag paa apostolisk Vis,
I Jesu Navn, til Jesu Pris,
Vi lægger vore Hænder paa
De Hyrder, Herren sig udsaa.

Han har oversat den engelske Salme:

"Du, som gaar ud fra den levende Gud."

Alligevel siger Biskop Martensen:

"Grundtvig indfandt sig aldrig ved nogen Ordination med det øvrige Præsteskab."

Paa "de gamle Dage" tør han endnu ikke udtale sig sa ringe om sin Ordination som Luther; men er dog bleven mer enig med ham, og kommer med Udtalelser, som tillagde ha ikke Ordinationen nogen Vægt.

Naar Grundtvig ikke deltog i Ordination og med Bispetit ikke vilde ordinere, da kan det ses i Forbindelse med den "kir kelige Retning" ud fra "Irenæus Dag" med det dybe Grundsy paa Ordinationen. Brud i Succession, de stærke Ord "selvgjort Biskopper" og "Skyggen", det personlige Forhold til Münster Martensens Nej til Grundtvigs Venner om at faa Succession ve Biskop Faxe, Martensens Ordinationsnægtelse i 1856 til Candi dat Kragballe og Slaget mod Grundtvig selv. Da Pastor P. O Boisen, hans Kapellan og Svigersøn, blev ordineret, undskyldt han sig med Tjenesten iVartov - Ønske at være med ved Haands paalæggelsen og Undskyldning — Grundtvig kunde være for visset om Velsignelsen fra de danske Biskopper "fra Ansgarius til Balle", sin egen Ordination, sit Kald, sin Præstegjerning, som Herren vedkjendte sig, og dog kunde noget holde ham personlig tilbage indtil "Velsignelsens Fylde" var skjænket af Herren Det samlede sig for ham om Troens Ord og de kirkelige Fri hedskrav, det svingede over i det lavkirkelige. — Vi er mange paa Grund af "Vor Kirkenød" og Forhold, der gjorde, vi fik ikke den Ordination, vi ønskede, sikker paa Kaldet fra Herren, og at han har velsignet og vedkjendt sig vor Præstegjerning, det brudte og "de Midler ringe"; men vi føler Savn og længes efter at komme under den Ordning, som var Oldkirkens, bevaret efter Reformationen.

Der er Støtte i Grundtvigs Udtalelser paa de gamle Dage i det lavkirkelige Ordinationssyn, nogle i grundtvigsk Retning nu har fulgt, saa der i Danmark er udført Ordination — efter Referater at dømme — saa der med Grund maa spørges: er det Ordination? og vanskelig kan anerkjendes.

14de Søndag efter Trefoldighed prædikede han sidste Gang. Mandag Eftermiddag efter, Kl. 5, den 2 September 1872, "Sov han hen som Sol i Høst gaar ned."

J. Stavnberg blev ikke ordineret grundtvigsk Præst. Paavirket af apostolisk-katholsk Menighed, Pastor G. Busch Søn havde Embede i den, søgte han at danne, hvad almindelig kaldes en irvingiansk Menighed. Der var det ikke de mange, som fulgte, dog der fulgte en Del og han fik Ordination. Senere

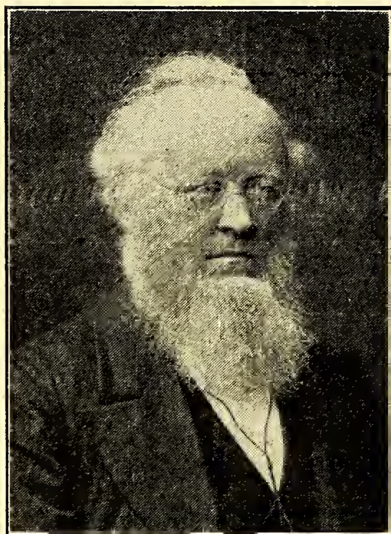
forflyttet til Præst ved Kirken i Kjøbenhavn. Suspenderet fra Embedet. En Kvinde kom i Hjemmet, hans Hustru forlod ham. Døde et Par Aar efter. Stavnberg blev gift med den anden Kvinde, og med to Døttre af første Ægteskab kom de til New York. Temmelig stadig i Vor Frelsers Kirke samt i Apostolisk i New York. Jeg komfirmerede en Datter. Han holdt Foredrag, talte enkelte Gange i Kirken. I timelig Henseende smaa Kaar; men han var ikke bange for at arbejde. Flere var paavirket fra Danmark i apostolisk Retning, der gik en større Forventning gjennem Kirken af Herrens Komme end nu i Tegnene, de blev draget til Kirken i New York. Stavnberg fik Haab om Oprejsning, et Embede i San Francisco. Optraadte saa paa egen Haand og talte i en Sal i Brooklyn. Da mødte hans Hustru en Mand, hun kjendte i de yngre Aar i Danmark. Der blev Skilsmisse. Med den ny Mand rejste hun til St. Johannesborg, Afrika. Døde nogle Aar efter paa et Hospital i Kjøbenhavn. Manden paa et Hospital i Brooklyn.

Stavnberg blev 3die Gang gift. Rejste en Del Aar efter til Kjøbenhavn og søgte Apostolisk Kirke. De to Døttre blev som sindssvage i Amerika.

Under Stavnsbergs Ophold i Amerika var det Brydningstider, det vekslede med Solskin og Skygge ogsaa i Kirkelivet. Ind derimellem er der mange gode Minder.

Der er noget saa vemodigt over to saa begavede virksomme Mænds Liv. J. Larsen og J. Stavnberg. Der hvor alle Gaader løses i de Frelstes Menighed, der klares alt.

Blandt de, der sluttede sig til Apostolisk Menighed af Vor Frelsers Kirke var en Mand, som i mange Aar har virket i dens Tjeneste, nu ved Kirken i Chicago, Pastor J. L. Jensen; trofast øver han en Evangelist Gjerning, idelig paa Rejser til de spredte Medlemmer. Vi har fælles kjære Minder og Haab. — Forunderlig stille venter de Herren.

PROVST JENS VAHL

født 24 November 1828 i Aalborg. Ordineret Præst 23 Apri 1856 i Frue Kirke, Kjøbenhavn. Gift 9 November 1864 me Frøken Emilie Worms. Død 1 April 1898 i Nørre-Alslev.

(Billedet laant af Professor P. S. Vigs Bog: "Dansk-luthersl Mission i Amerika."

"Almindelig Kirketidende", udgivet af J. Vahl, Capellan Jetzmark ved Aalborg, og O. S. Assens, Adjunkt i Aalborg Nr. 1, April 1860". Det er Titlen paa et Maanedsblad, der kon til at svare til Navnet. De to Udgivere fortsatte til Nr. 10, Ok tober 1864. Saa er det: J. Vahl, Præst i Aarhus (Juni var sidst Gang Jetzmark). Provst Vahl fortsatte og udvidede Bladet o udgav det til sin Død, 1 April 1898.

I sammentrængt Form var der Meddelelser fra den Alminde lige Kirke, Missionen og den Anglikanske Kirke havde hel Vahls Kjærlighed. Nærmest af Indre Mission førte han me Dygtighed frem om Intercommunion med Englands Kirke. U fra Jesu Bøn, de alle maa være et, virkede han trofast og Haab gjennem hele sit Liv.

Hans Svigersøn, Pastor L. Blauenfeldt, har 1918 udgivet "Provst J. Vahl. Et Liv i Arbejde." En Bog paa 167 Sider. De

nævnes Side 59, at 1855 udtalte Vahl, han var villig til at gaa som dansk Præst til Udlandet, vilde ingen andre. Side 64: Dr. Kalkar raadede ham til at gaa i engelsk Tjeneste som Missionær. Dertil følte han ikke Kald; men vilde nok ansættes som Lærer "ved en theologisk Anstalt i Hedningeland." Der fortælles om hans Virksomhed for den evangeliske Alliance; men det mærkelige ved den saa gode Bog er, at Vahls Virksomhed for Intercommunion med den anglikanske Kirke forbigaas, og at det var Vahls Haab, at faa Succession i Danmark. Ufattelig saa fyldig en Livsskildring uden den. Vahls Ven, Pastor V. Beck, sagde derom: "Vahl lider af den engelske Syge." Den Virksomhed skal nu omtales.

Pastor Vahl aabnede Fohandlingen om Intercommunion i Almindelig Kirketidende, Tillæg Nr. 6, Juni 1863, med Overskrift: "Den anglikanske og de nordiske Kirker." Vahl udtaler sin Glæde over, at ved den ægteskabelige Forbindelse mellem Kongehusene er der i England og Skotland vakt endnu mere Interesse for den danske Kirke for at faa den i Intercommunion. Anfører at Bladet: "The Colonial Church Chronicle", udgives af en engelsk Præst, som er fortrolig baade med det danske og det svenske Sprog. Det bringer Meddelelser om den danske Kirke. Bladet "Church Review" har Artikler med Mærket "Antidonatist", der gjentagende anfører, om ikke Danmarks Kirke har noget af Successionen ved, at en af de katholske Biskopper, der blev Protestanter: Reff, Bilde, Gyldenstjerne, eller den engelske Coverdale har deltaget i Bispevielse.

En højkirkelig Præst, H. L. B., derimod, angriber Reformationen i Danmark som en Revolution. For Juli meddeles, at en "dansk Præst" har i "The Church Review" taget Ordet for Intercommunion. I "The Churchman Calendar" 1863, New York er det ogsaa kommen frem. Af alle Fastlandets Statskirker staar Skandinaviens den anglikanske nærmest. Vahl fik Brev fra Forstanderen for en anglikansk Missionsskole, om at faa en dansk Candidat i deres Tjeneste i Indien. Pastor Vahl og Pastor F. S. May i London kom i inderlig Forbindelse og stor Brevveksel. I Tillæg til Nr. 8, 1863, er der et langt Brev til Vahl, hvor May siger, han er bemyndiget til at meddele, hvorledes den danske og anglikanske Kirke kan komme i fuldstændig Intercommunion. En udnævnt dansk Biskop ordineres af

en engeslk Ordinator, uden der spørges om, hvorledes den u-nævnte Biskop forud er ordineret: Diacon, eller Præst.

Det er underskreven:

"Din trofaste Broder i Præstedømmet

Frederik Schiller May.

Mag. art. fra Cambridge og Sekretær for anglo-continent Society.

Til Pastor Vahl. London, Juli 1863."

I Nr. 12 meddeles om Forhandlinger i England, der vis godt Kjendskab til den danske Kirke. Der meddeles, at Bisk Munter har rettet Misforstaaelser i England ved en fuldstæ dig Beretning om Bugenhagens Kroning af den danske Kong og Dronning, Biskop Munter har ligeledes udtalt sig imod d urigitge Fremgangsmaade "en Præst ordinerer en Biskop". D haabes, der kan findes Bevis for at Biskop Reff har deltaget Bispeordination.

"En dansk Præst" i London, ikke navngivet, er virksom f Intercommunion.

I No. 2, Februar 1864, har Vahl en Del Uddrag fra The C lonial Church Chronicle med en Del fra Pastor May. Der h været Forhandlinger med Sverrig. Erkebispen af Upsala e meget stemt for en nærmere Forbindelse mellem den sve ske og engelske Kirke. Vahl har begyndt at faa Breve fr Amerika, og han meddeler et Uddrag fra "En bekjendt og in flydelsesrig Præst i New York." Vist den elskelige A. Clevelan Coxe, senere Biskop. Han skriver: "Min kjære Ven, Biskoppe af Maine, nærer en varm Interesse for Deres Kirke, saavelso for Deres nordiske Naboer. Han har en dansk-født Præst bland sine Gejstlige, og det vilde glæde ham meget at erfare Dere "Anskuelser om denne vigtige Sag." Saa meddeler Vahl Ud drag af et Brev fra England, hvori det hedder: "Jeg kan ikk se, at det at lade en af Eders Biskopper ordineres i England elle Sverrig vilde være Opgivelse af Principer eller en stiltiend Indrømmelse af ulovligt Præstedømme, eller en Tilstaaelse a den absolute Nødvendighed af successio apostolica........ D (Biskopperne) ville ikke gjøre en eneste Bemærkning om Bu genhagens Handling og det deraf fulgte Præstedømme i de danske Kirke. Nej, ikke et Ord om det nuværende Præsteskab Stilling. Alt hvad de anmode om, er det venskabelige Samtykk af den danske Kirke til deres venskabelige Tilbud om Redebon

ıed til Medvirkning til en personlig Forbindelse af det fremti-
lige Præsteskab i den danske og anglikanske Kirke". Af et
3rev til Vahl fra en engelsk Stiftprovst hedder det: "Jeg glæ-
ler mig hjærtelig ved at høre, at der er Haab om at sikre den
ıpostoliske Succession for den danske Kirke. Jeg har altid næ-
·et en levende Interesse for den danske og svenske Kirke, og
eg havde en Gang den Ære, at modtage som Gjæst i mit Hus
London Pastor Grundtvig." Fremdeles: "Hvad mig og Dr. W.
(Domherre og en af den anglikanske Kirkes ypperste Mænd)
ıngaar, da maa jeg sige, at baade han og jeg finde megen Be-
ıag i Eders Ritual for Bispeindvielse. Udtrykkene om Bispe-
ɛmbedet ere fortræffelige, og de ville, naar de blive kjendte
ɔlandt Anglikanerne, drage dem meget til Eder."

Domherre, Dr. W. er den tidligere Pastor Rugent Wade i
Ielsingør, Grundtvigs Ven.

Den danskfødte Episkopalpræst i Maine er **Pastor, Dr. John**
ierlow. 1845 udgav han i New York en engelsk Oversættelse
ıf "Niels Klim", 1848 i Cambridge: "Elements of the Danish
ınd Swedish Language." Longfellow og Gierlow læste dansk
ɔg engelsk med hinanden. Den 10de Juli 1857 blev han ordine-
et Diakon af Biskop Otey af Tennessee. Var en Tid Præst i
3aton Rouge. 6te Oktober 1858 ordineret Præst af Biskop
ireen af Mississippi. Da Krigen brød ud, søgte han Nord. Vi-
arierede ved St. Marks Kirke, Augusta, Maine. Der havde
len dansktalende Pastor J. C. Richmond ordnet Kirkeforhold.
'astor Unonius var nu i Sverrig, men fulgte og deltog med Vahl
Forhandlingen, og nu kom Gierlow til. Efter Krigen søgte
ierlow igjen mod Syd. Han døde 6te Marts 1895, 75 Aar, i
t. Louis.

Kjærligheden til Missionens hellige Sag vaagnede mere i
)anmark. 29de April 1862 aabnedes en Missionsskole i Kjøben-
ıavn med senere Biskop, Dr. Skat Rørdam som Forstander.

Indien med de mange Minder drog den danske Mneighed,
er skulde begyndes en nyere Tamulmission. Med 1865 skulde
kolens to første Missionselever, P. Andersen og N. Thomsen,
dsendes for at afslute som Missionskandidater i Indien. Det
akte baade Glæde og Opmærksomhed i England under For-
andlingen om Intercommunion. Pastor Vahl fik Brev fra en
ngelsk Præst, han ikke har navngiven. Det kom saa det kun-
e fremlægges ved Missionsmødet 7 og 8 September 1864 i

Sorø. Dr. Kalkar fremlagde det. I "Almindelig Kirketidende" Oktober 1864 er der meddelt en Del af Brevet, deraf følgende "Hvorfor skulde man ikke forsøge fra først af at tilvejebring en vis Grad af Troosfællesskab i Indien?......Lad den (Mi sionen) plante og styre saaledes, at de staa som en Søsterkirk ved Siden af den engelske Kirke. Jeg mener, lad den vogte si for, at udføre i sine Missioner den moderne tyske Fremgang maade af Superintentisme af Navn og Presbyterianisme i Virke ligheden. Lad den snarere fra først af udvikle den Spire af de biskoppelige System, som den har bevaret, men som de Kristn af samme Bekjendelse paa Fastlandet have lagt til Side, og sor Følge deraf have bibragt sig selv en Svækkelse af den kirke lige Enhed og Myndighed og tillige en Fjernelse fra den b skoppelige Kirke i England. At de tyske Lutheranere i Ame rika have manglet en virkelig biskoppelig Styrelse, har været dem til særdeles Skade, og de ere blevne splittede i mang Sekter eller ere ved en overdreven Subjecticisme geraadede Forvirring og Intificering med Methodismen. Skulle Missione fra Norden have Sammenhold og bevares i Enhed med dere Moderkirke i Norden, da maa de — det er jeg overbevist om — fra Begyndelsen af være biskoppelige, hvad Styrelsen angaa ligesom den svenske Mission til Delaware (Nya Sverige) va det. I Begyndelsen kunne I vel ikke have Eders Mission Indien forestaaet af en nordisk Biskop, men I kunne have e Provst til at forestaa den, i Lighed med Acrelius og Bjørk Nya Sverige. Og for at den biskoppelige Styrelse kan bliv en Virkelighed, saa lad mig bede Dem at fraraade Deres Brø dre at tilskynde til de nye Candidaters Ordination i Indien ve en Præst. Lad den hellige almindelige Kirkes gamle Rege blive iagttaget, lad ingen ordinere uden en Biskop. Have I ikk selv en Biskop i Indien, saa henvend Eder til den anglikansk Biskop der, og skulde han — opfattende sin Bemyndigelse der til anderledes end jeg gjør det — mene, at hans Folkekirke Love formene ham at ordinere Candidater, som ikke ville un derskrive de anglikanske Symboler — saa kan De vælge et a to Alternativer, hvis De vil undgaa Bekostningen at sende De res Candidater tilbage til Norden: De kan enten sende dem ti Palestina, hvor Biskoppen af Jerusalem uden al Tvivl ville or dinere dem, eller — hvilket efter min Mening vilde være de allerbedste — faa dem ordineret i Indien af en af Biskoppern

af den ikke-papistiske syriske Kirke (Thomaskristne). Maaske nogle af Deres Brødre ville forbauses over en saadan Opfordring, men den bliver ikke hastelig fremsat. Jeg har læst, hvad Schwartz og Ziegenbalg have skrevet om de Thomaskristne, de havde en bedre Mening om dem, end jeg havde troet; jeg har ogsaa læst, at nogle Danske nu til Dags (i Kjerteminde) have tænkt paa i Missionsgjerningen i Levanten at slutte sig til den græske Kirke........ Jeg vilde ønske, at Trankebar aldrig var bleven solgt til England. Jeg vilde ønske, at den kunde vindes tilbage for Danmark, da det meget vilde bidrage til at befæste Eders Missions Nationalitet...... Efter hvad jeg har hørt, vil Missionær Ochs vende tilbage til Indien som Forstander for Eders Mission. Jeg haaber, at han vil ikke alene vægre sig ved at være enig med Leipzigerne i Kastesagen, men ogsaa i deres Betragtning af den anglikanske Kirke...... Leipzigernes Adfærd i Indien forekommer mig at ligne det tyske Overfald paa Slesvig. Først kom Tyskerne til Trankebar i venskabelig Forening med de Danske, de ordineredes af danske Biskopper. De vare venlig stemte mod den anglikanske Kirke. Siden blive de talrigere end de Danske, de overse dem i al Stilhed, erholde deres Midler og erklære sig nu for Landets retmæssige Besiddere! Skulde Det danske Missionsselskab antage, at Selskabet til Kristenkundskabs Fremme uretmæssigen har erholdt noget, som hører den danske Mission til, da lad mig det vide, og jeg er overbevist om, at vi Anglikanere ere rede til at gjøre alt, hvad vi formaa, for at fremme kirkelig Enighed i Indien med hinanden."

Missionsmødet udtalte Glæde med Ønsket om venlig Samvirken; men samtidig meddelte Dr. Kalkar, at Tyskeren, Missionær C. Ochs, var antaget til at lede den paatænkte danske Mission i Indien. Hans Syn var som Leipzigernes paa den anglikanske og katholske Kirke. Han søgte at gjøre Proselyter fra Katholikkerne. Da Missioneleverne udsendtes, var det med Anbefalingsbrev til Biskoppen af Madras, og videre til Missionær Ochs, der ikke var den engelske Kirkes Ven. Da de som Missionskandidater skulde ordineres, nævnte Dr. Kalkar Biskoppen af Madras; men tilføjede, at efter luthersk Opfattelse kunde en Præst ordinere. Saa Ordinationen blev overdraget til Ochs. Man vidste, han vilde modsætte sig Ordination fra

Biskoppen. Der kom Forviklinger, ikke alle, men nogle kunde have været undgaaet.

Dr. Kalkar og Missionskandidaterne havde tidligere et lille Haab om Ordination fra den danske Kirke; men det kunde den Gang ikke ordnes for Missionærer i Dansk Missions Selskabs Tjeneste. Nu, efter en Prøve ved Universitetet, kan Missionskandidater ordineres, og de fleste Missionærer i Indien og Kina er ordineret af danske Biskopper. — Ikke de indfødte Præster.

Der meddeles et langt Brev fra Dr. Cox i New York til Dr. Bergmann i Sverrig. Ved et Møde i London 7 December 1864 talte Domherre Wordsworth, Dr. Biber og Hr. J. C. Meymott varmt for Intercommunion. I Forhandlingen deltog Dr. Wade; han var bedrøvet over, at Grundtvig havde en Del ændret sit Syn, Pastor May og svensk Gesandtskabspræst F. Grafstrøm og den danske Pastor Plenge. Den 22de Februar 1865 atter Møde med venlige Udtalelser af Biskop, Dr. Harold Browne af Ely og Biskoppen af Oxford og Pastor, Lord C. A. Hornvey. Der var Villighed til at være med ved Biskopsordination i Danmark. Pastor Vahl fik Brev fra Dr. Pjettursson i Reykiawik, der udtalte sin Glæde over Forhandlingen i Almindelig Kirketidende. Han hævdede Augsburg Bekjendelsen og de 39 Artikler stemmede overens, og han kunde ikke indse, det kunde vække saadan Modstand, at en engelsk Biskop deltog i Bisepordination. Dr. Kalkar anmeldte, ved Roskilde Præstekonvent vilde han holde Foredrag over "Intercommunion med den engelsk biskoppelige Kirke." 15 Juni blev Foredraget holdt. Dr. Kalkar havde stor Højagtelse for den engelske Kirke, men holdt paa luthersk Ordinationssyn. Provst Hjorth, Pastor Holm m. fl. venlig stemt. Pastor Blædel m. fl. mindre, og der kom haarde Udtalelser over den engelske Kirke som Intolorant, der omordinere.—Intet Resultat.

I Julinumret 1865 skriver Vahl derom: "Praktisk anerkjendes jo ogsaa i Danmark, at Præster i Ordinationen meddeles en for hele Livet gjældende Bemyndigelse (character indelibelis). "Den højhjertede Frihed", hvormed Luther indsaa, at det var Menigheden, som havde Ret til at ordinere, er dog næppe nogensinde anerkjendt i den danske Kirke, lige saa lidt som det kan paavises at være Bibelens Lære.... Tvivl kan næres mod mangen reformert Ordination, kan vel ingen, der har ret Begreb om Ordinationens Betydning undre sig over.... Vi vide

et bestemt Tilfælde, hvor en af det Londonske Msisions-Selskabs Missionærer paa Grund af saadan Tvivl renvendte sig til Biskoppen af Madras og ordineredes af ham, og det uden at der var Tale om, at han skulde underskrive de anglikanske Symboler. Med lignende Grund kunde den svenske Kirke anklages for Intolerance; thi der er, efter hvad vi har hørt, Pastor Glasell, der som Udsending fra det Leipzngske Missions-Selskab havde faaet Ordination af en Præst (i Tyskland eller Indien) paa egen Begjæring, da han tvivlede om denne Ordinations Betydning, bleven ordineret af Biskoppen af Gøteborg. At der er vel ikke ganske faa Præster iblandt os, som ejheller ønske at være ordinerede af en Præst, istedetfor af en Biskop, er vitterligt nok."

Pastor Glasell henvendte sig til Danmark om Mission i Indien, kom til Trankebar i tysk Tjeneste, som han paa Grund af de indre Stridigheder snart forlod. Fik ny Ordination i Sverrig og blev Præst der. Hertil skal føjes, Augustana Synoden har havt Besøg af Biskop, Dr. K. H. G. von Scheele over Gothland. Det vakte Glæde og Haab hos mange. Da han anden Gang skulde komme til Amerika i 1901, var der tillyst Velkomstmøde i Svensk Gustav Adolphs Kirke i New York. Præster var indbudte og mødte talrigt. Det danske Skib var forsinket. Mødet blev uden Biskop. Den engelsk-lutherske Pastor, Dr. G. F. Krotel blev Festtaler. Lovtale over Biskoppen, En Biskop der kunde hævde "apostolisk Succession"; men "en luthersk Biskop, der anerkjender mig og enhver luthersk Præst (Minister in good standing) for en ret ordineret Præst, enten han saa er ordineret af en Biskop eller af en Præst," sagde han.

Dr. Krotels Ord fik Betydning imod Episkopalkirken, thi Biskoppen fik Præster ordineret i Augustana Synoden til sit Stift.—Men—i Santhalistan hos Missionær H. P. Børresen var den svenske Dr. Ernst Heumann, han blev forlovet med Frøken Katharina Børresen, de blev gift i Januar 1889. Heumann blev ordineret Præst af Svigerfaderen, der var ordineret af Biskop Martensen. Heumann rejste siden til Sverrig, blev Præst i Biskop von Scheeles Stift. Om det var Biskoppen eller Præsten, der tvivlede paa Børresens Ordination ved jeg ikke; men der stod i Aviser og Kirkeblade, Biskop von Scheele omordinerede Pastor Heumann. Han rejste atter til Indien i Leipzigernes Tjeneste. Da de tyske Missionærer ved Krigen maatte forlade

Indien, kunde han som svensk blive og staar nu i Spidsen fo
Svenska Kyrkans Mission. Han har faaet midlertidig Hjælp fr
dansk Missions Selskab.

Efter Forhandlingen i Sorø gik det over i politiske Blade
I Berlingske Tidende 13de Juli 1865 var der et Angreb af Hr
R. Saa et Svar fra London 18 Juli 1865 af: "Et dansk Medlem
af den engelske Kirke". Der kom haanende Udtalelser om
"Henrik VIII Kirke". I Ugeblad for den danske Folkekirke 14
Juli skrev Professor Clausen: "Endnu et Ord angaaende Fore
ningen af den engelske biskoppelige og den nordiske Kirke."
I No. 38, 15 September, har Candidat (senere Professor) H
Scharling: "Om en paatænkt Forening mellem den engelske
og den danske (nordiske) Kirke". I Dansk Kirketidende No
31 og 32 blev det ligeledes omtalt. Norsk "Lutherske Kirketi
dende" gav et lille Referat, nærmest Tilslutning til Professor
Clausen, der udtalte sig imod. Ellers holdt Norges Kirke sig
udenfor.

I England blev det fulgte af: "The Guardian" og andre
Blade. Man undrede sig over de haanende Ord, og saa lidt
man i Danmark kjendte den engelske Kirke. "En dansk Læg
mand i England" hævdede bestemt, der burde ikke tales om
"Overgang", de to Kirkedele var hinanden saa nær, der burde
være fuld Intercommunion. Under Forhandlingerne meddelte
Pastor Vahl, at Pastor May havde været i Aarhus. Ministerie
havde tilladt engelsk-anglikansk Gudstjeneste i Frue Kirke, men
da den var under Reparation blev den holdt i Hospitalskirken fo
Englændere. No. 5, Maj 1866 meddeler, at Pastor F. S. May
havde været i Danmark for at virke for Intercommunion. Hav
de været hos Kong Christian IX og faaet gunstig Modtagelse
Kongen selv var meget interesseret og delte Haabet. Der va
ingen Modstand, men Tilladelse for en engelsk Biskop, at del
tage i Ordination.

Der var gjort et stort forberedende Skridt med Kongens
Velvilje og Samtykke.

Provst J. Victor Bloch i Kjærteminde havde længe været
grebet af Grundtvigs Syn paa Herrens Vandring mellem Lyse
stagerne — Folkekirkerne. — For ham blev det klart, den nor
diske Menighed, Anglikaner Menigheden og den Græske Menig

hed, havde en fælles Mission blandt Muhamedanerne og til 7de Menigheds Dannelse og Afslutning. Som Discipel af Grundtvig haabede han særlig der at finde Forstaaelse og Tilslutning; han vandt en lille Kreds i Danmark og ved Rejser i Norge, dog ikke som haabet. Han maatte sætte alt ind, selv dette at opgive sit Embede for en Tid og drage ud. Der skulde en Hofpræst med Kong Georg til Grækenland, Blochs inderlige Ønske var at drage med, det var ham mere værd end et Bispeembede, men der blev sagt ham, der kunde ikke være Tale om en Grundtvigianer. Pastor Th. Hansen drog med. Kongen sluttede sig siden til den Græske Kirke.

Søndag 7 Juni 1863 fik Provst Block stiftet: "Det græsk-danske Missionsselskab". Han traadte i Forbindelse med det anglikanske "Moslem Mission Society". Kom i Forbindelse med Pastor May. Block og Vahl stod sammen i Virksomheden for Intercommunion.

I Amerika var Dr. Cleveland Coxe, Biskop i Western New York, en varm Ven. Den danske Pastor J. Gierlow fulgte det med Interesse. I de vestlige Stater var den danske Pastor M. F. Sørensen i Waupaca, Wisc. Han var gift med en Søster til den norske Pastor J. G. Gasmann. Gasmann var gift med en amerikansk Dame, hvis Broder, R. H. Clarkson, var en kjendt Præst i Chicago og blev 1865 Biskop af Nebraska. Pastor J. C. Richmond, der talte dansk, fulgte med Kjærlighed den danske Kirke; han havde virket baade i Illinois og Wisconsin.

Det laa som for at faa den danske Indvandring knyttet til Episkopalkirken fra Begyndelsen. Pastor C. L. Clausen, den første dansk-norske lutherske Præst, var ordineret af Pastor Krause; men Ven af den svenske Pastor Unonius. Unonius var tilstede, da Clausen indviede sin Kirke i Muskego, Wisc. Pastor J. W. C. Dietrichson, ordineret Præst fra Norge 1844, kom dermod i Strid med Unonius, skjønt Grundtvigian. Clausens Ordination blev draget i Tvivl, Fakultetet i Christiania adspurgt; det svarede: Ordination ved en Præst var gyldig. Dietrichson stod trofast med Clausen i Ordinationsstriden; men personlig blev Clausen og Unonius ved at være Venner. Clausen havde mere tilovers for Episkopalkirken end for den engelsk-lutherske Nord Illinois Synode. Ved et Besøg i Chicago blev han

spurgt angaaende nogle Unges Konfirmationsforberedelse paa Engelsk; han gik med dem til en Episkopalpræst. Den danske Jurist Fribert, Sagfører i Watertown, Wisc., var virksom i Episkopalkirken.

BISKOP HENRY JOHN WHITEHOUSE

født 19de August 1803, Bispeviet 10de November 1851. Død 10de August 1874.

Den udmærkede Biskop, Dr. Henry J. Whitehouse i Chicago var meget optagen af den nordiske Indvandring og Intercommunion. I 1849 havde Pastor Unonius stiftet den første svenske Menighed i Chicago, St. Ansgarius Kirke. Den blev kaldt "Jenny Linds Kirke"; den store Sangerinde aabnede en Subskription for en Kirkebygning, der indbragte en stor Sum. Pastor Unonius rejste til Sverrig efter 9 Aars Virksomhed i Chicago. Pastor Jacob Bredberg, ordineret af Biskoppen i Skara kom i 1862—63 med Ordinationsbevis og Brev fra Biskoppen

Biskop Whitehouse tog imod ham med fuld Anerkjendelse af Ordinationen i Sverrig. Ved Forhandlingerne om Intercommunion og Indvandring besluttede Biskop Whitehouse at rejse til England og videre til Danmark og Sverrig for at virke for nærmere Forbindelse.

Paa Island var Biskop Thorderson svagelig og ønskede en Hjælpebiskop og Ordination i Canterbury og ikke i Kjøbenhavn. Det hedder i "Colonial Church Chronicle" for April 1866: "Der findes imidlertid i Hs. Maj. Kong Christian IX. Besiddelser en anden protestantisk Biskop, der er mindre bekymret for sin Værdighed, og som intet hellere ønsker end fri Adgang for sin Hjord til en saa anerkjendt Kirke, Biskoppen af Island har allerede i Følelse af sin Trang til en Medhjælper modtaget i Principet, det ham fra England gjorte Forslag til en saadan Medhjælpers Ordination ved Erkebiskoppen af Canterbury. Da Cultusministeren fik dette Skridt at vide, gjenopvaagnede alle Polititraditionerne i Hr. Bræstrups Erindring, og i Forening med Biskop Martensen skrev han straks til den omtalte Biskop og hans paatænkte Medhjælper, idet han udtrykte sin Misbilligelse mod saadan et Forsøg paa nye kirkelige Skikke. Hvad Biskoppen af Island har gjort, ved jeg ikke, heller ikke om han er tilbøjelig til at tage Dr. Martensen eller Hr. Bræstrup til aandelig Vejleder. I ethvert Tilfælde vilde det være meget interessant at vide, hvilke Forholdsregler Cultusministeriet i Kjøbenhavn foreslaar at træffe, hvis Geistligheden og hele Befolkningen paa Island tage Parti for deres Biskop og formelt erklære, at de finde det mere svarende til deres aandelige Interesser at have deres fremtidige Biskop ordineret i England fremfor af Dr. Martensen, hvis Biskopsværdighed kan betvivles. Det synes saaledes at være højligt sandsynligt, at den Uvillie, som der vises i Danmark mod den Plan til Enhed, der er bleven fremsat af engelske Theologer, skyldes mindre dogmatiske Betænkeligheder end en Herskesyge, der er alt andet end paa rette Sted i en protestantisk Kirke."

Biskop Thorderson blev svagere og skuffet. Han søgte sin Afsked og Dr. Pjettur Pjetturson blev udnævnt til Biskop. Det var ogsaa hans Ønske at faa Ordination fra Canterbury, eller Tilladelse for en engelsk Biskop at deltage i Haandspaalæggel-

sen. Da Dr. Pjetturson kom til Kjøbenhavn for at blive bispe-viet, kom Biskop Whitehouse fra Chicago og Pastor May fra London for at søge Tilladelse til at deltage i Bispevielsen, samt til et Møde hos Provst Bloch i Kjerteminde. "Colonial Church Chronicle siger: "Det vilde tjene til at styrke den Interesse, som et indflydelsesrigt Parti i England føler for Danmark.

Dette var imidlertid ikke Dr. Martensens, Biskoppen af Sjællands, Mening, der, lader det til, anser sig for en Slags Primas over den danske Kirke, fordi — antager vi — han har mere ligefrem Adgang end sine Colleger til Cultusministeriet, hvilket for Tiden beklædes af Hr. Bræstrup, forhen Politidirek-tør i Kjøbenhavn. Dr. Martensen modsatte sig al Talen om Trosfællesskab, der ikke gik ud paa formelig at anerkjende hans biskoppelige Værdigheds Regelmæssighed, og paa alle Pastor Mays Forestillinger, der stræbte at vise, at dette rent theore-tiske Spørgsmaal paa ingen Maade berørte Realiteten af hans Styrelse over Protestanterne paa Sjælland, svarede han med et non posumus paa allerbedste papistiske Vis."

Trods Kongens Velvillie — Sumus Episcopus — trods Bi-skop Whitehouse blev i Kjøbenhavn, trods Dr. Pjetturşons Øn-ske, Biskop Whitehouse blev fuldstændig ignoreret af Biskop Martensen. Om han var i Frue Kirke under Ordinationen har jeg ingen Underretning. Pastor May rejste til Missionsmøde i Kjerteminde 30te Maj 1866, Provst Bloch indledede og gjorde Rede for Missionen og hans indledte Forbindelse med Moslem Mission Society. Pastor May og Pastor Vahl gik paa Prædike-stolen, Side om Side. May talte paa Engelsk, Vahl oversatte det paa Dansk. Pastor May læste først en Skrivelse fra Bi-skop Whitehouse, "der havde lovet at være tilstede ved Mødet men beklagede ved indtraadte Forhold at være blevet forhin-dret deri og nødt til at forblive i Kjøbenhavn. Biskoppen an-raabte om Herrens Velsignelse over min Gjerning for Herren og hans Riges Fremme," skrev Bloch, samt: "For mig var denne Dag af stor og glædelig Betydning. Et Baand var knyttet mellem den anglikanske Højkirke og den danske Folkekirke en forenet Missionsvirksomhed indledet." Bloch udgav Beret-ningen om: "Vort Møde med engelske Missionsvenner". I en-gelsek Blade stod der: "Det er vist første Gang, i alt Fald side Biskop Coverdale af Exeter var under Dronning Maria fordre

ven til Danmark, at en anglikansk Præst har taget Del i en dansk Gudstjeneste."

Ordinationen vakte Skuffelse og Bitterhed i England. I et engelsk Blad hed det: "Fra et politisk Synspunkt er Dr. Martensen langt fra at have gjort sit Fædreland nogen Gavn ved den Stemning mod den anglikanske Kirke og mod England, som han har lagt for Dagen. Det er netop blandt den anglikanske Kirkes Medlemmer, at Danmark stedse har fundet sine varmeste Forsvarere i England, og det vilde ikke være underligt, om denne Sympathi blev meget ilde berørt ved de haanlige Bemærkninger om den anglikanske Kirkes Oprindelse og Karakter, som fandtes i hine Artikler i Københavns officielle Tidende. Danmark har ikke allerede saa mange Venner, at det kan forsvare uhøfligt at bortstøde den Alliance, der tilbydes det i Religion som i Politik. Det Parti, som ønskede at knytte England til Skandinavien, forstod i det Mindste Sandheden heraf, hvorledes de saa end forklarede det. Det er sandsynligt, at Biskop Monrad som Cultusminister vilde have laant Pastor Mays Forslag et gunstigere Øre."

I England lagdes Mærke til, at i det Andragende, som Pastor Birkedal og hans Menighed indgav til Rigsdagen hed det: "Vi have ingen Biskopper i gammeldags Stil, men vore Biskopper ere kun Præster." Man bemærkede dertil "samme Paastand som den højkirkelige Retning i England" og føjede til: "vilde det saa ikke være mest naturlig at sige: "lad os da faa Biskopper i gammeldags Stil; thi med den gamle Kirke ville vi staa i Samklang", i Stedet for ikke at vide anden Udvej end selv at præstevie."

Her skal nævnes: Holmens Provst, siden Biskop, Dr. Fog, hørte til de, der ønskede venlig Forbindelse med den engelske Kirke. Digteren E. W. Gosse kom som ungt Menneske i Fogs Hjem i Kjøbenhavn. Fog gjorde Rejser til England baade i Anledning af Sømandsmissionen og i andre Anledninger, og var i Canterbury sammen med Biskopper og Præster. I et Vennebrev, skreven fra Bangor 9 August 1873 til Højesteretsassessor F. Larsen, der var gift med Biskop Martensens Datter, skriver Fog: "Jeg er ogsaa glad ved den Tanke, at naar vi begge ere hjemme i vort elskede Danmark, De vil tage Parti for mig, naar Deres kjære Svigerfader, min dyrebare Biskop, ler af mig for min Forkjærlighed for England og Englænderne. Hvad mig

selv angaar, da har min Rejse været saa rig paa mangfoldige Begivenheder og Indtryk, at jeg kun kan fortælle de mest udvortes Omrids af det:" Pastor J. Bondo: Biskop B. J. Fogs Levnet, Side 142—45.

Man vil ogsaa i dette Vennebrev mærke Biskop Martensens Forhold til den anglikanske Kirke.

Fra Danmark rejste Biskop Whitehouse og Pastor May ti Sevrrig, derom hedder det: "I Gøteborg stedtes Pastor May uden videre til Alters i den svenske Kirke, og da Biskop Whitehouse holdt Konfirmation og Altergang i den engelske Kirke Stockholm den 10 Juni nød Erkebiskoppen og Domprovsten a Upsala, Dr. Torén, Nadveren af Biskop Whitehouses Haand Tre Dage efter blev den anglikanske Kirke i Stockholm indvie af Biskop Whitehouse. Foruden en Del svenske Præster var Erkebiskoppen og Biskopperne af Linköping (Bring), Karlsta (Sundberg) og Lund (Flensborg) tilstede. Erkebiskoppen del tog med Biskop Whitehouse i Gudstjenestens Afholdelse, d sade hver paa sin Side af Alteret, de andre Biskopper i Koret Da den nicæiske Trosbekjendelse skulde oplæses, læste Erkebiskoppen den paa Svensk, og efter Biskoppens Prædiken hold han en kort Tale og sluttede Gudstjenesten, alt paa Svensk. 22de Juni indførte Erkebiskoppen Biskop Whitehouse i Præste standens Møde. Det blev anbefalet Præsterne at medgive Ud vandrere Anbefalingsbreve, der ogsaa gjaldt, naar de vilde slut te sig til Søsterkirken, den amerikanske Kirke.

Bedre Resultat kunde Biskop Whitehouse ikke vente. Pa Hjemvejen prædikede han i den svenske Kirke i London. Hjem kommen fortalte han om Rejsen i sin Conventtale. Han bekla gede Brudet i Successionen i Danmark; men omtaler den dansk Kirke med Kjærlighed.

Biskop Thorderson var i Edinburgh hos Læger. Da ha rejste 10de Juni, blev der overrakt ham en Adresse fra "Angl Continental Society", undertegnet af Formanden, Biskoppen a Ely, Brev fra Primus for den skotske Kirke, Biskop Eden, ove rakt af Biskop, Dr. Morrell af Edinburgh og Pastor May, de var Tak for Biskop Tordersons Bestræbelser for Intercommu nion mellem den anglikanske og islandske Kirke. I Bisko Thordersons Svarskrivelse hed det: "For os, der tro paa Opfy delsen af Kristi Spaadom om, at der skal blive én Hjord og é

Hyrde, er det et Haab fuldt af stor Glæde, at tænke, at det nu sønderlemmede Legeme skal tilsidst fremtræde som et organisk og uplettet Hele, og sandelig, det er det mindste, jeg kan gjøre, som den, der bekjender Troen paa en hellig, almindelig Kirke, at skjænke dem min Velsignelse og bedste Ønsker, der under Kristi Fane kjæmpe modigen for at samle Hjordens adspredte Faar ind i Folden. Vi vide, at Deres Kirke og vor Kirke staa begge paa den ene og samme urokkelige Grundvold, som er Kristus. Vi vide, at Deres og vor Kirke i deres Bekjendelsesskrifter og Formularer bekjende i alle vigtige Spørgsmaal den samme Lære, og at der er intet til Hinder for, at disse biskoppelige Kirker omfatte hinanden i almenkirkelig Enhed og Fællesskab, uden det skulle være, at en Uregelmæssighed maatte have indsneget sig i vor Gejstligheds Ordination, sammenlignet med den oprindelige Kirkes, en Skik, I heldigvis have omhyggeligt bevaret indtil vore Dage. Men lader os haabe, at denne Forskjel maa forsvinde med Tiden, og at de Hindringer, der hidtil have staaet i Vejen for, at dette store og gode Enhedsværk kunde blive bragt til Virkelighed, maa forsvinde, uvæsenlige som jeg anser dem for at være, for Fredens, Kjærlighede og Velvilliens ædle Indflydelse. Det vil sandsynligvis blive mine sidste Ord om denne Sag. Maatte de blive Efterverdenen overgivne til et Vidnesbyrd i Kirken om, at der i mit Hjerte intet var, der kunde hindre mig i at dø i Samfund med Eders Kirke, skjøndt legemlig Sygdom hindrede mig i at deltage i nogen offentlig Handling til Vidnesbyrd derom."

Paa Island blev man mere imod at rejse til Kjøbenhavn for Bisperodination. Der blev ordineret endnu en Biskop med Titel af Ordinationsbiskop. Paa den Maade vilde Island ved Dødsfald altid have en Biskop uden at behøve at rejse til Danmark. Nu er Island politisk-kirkeligt mere selvstændig; men Stemningen er neppe som før.

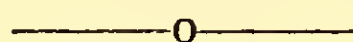
Med 15de Stykke: "Den anglikanske og de nordiske Kirker" for 15de November 1867 sluttede Provst Vahl de fortløbende Forhandliger i "Almindelig Kirketidende".

Under Forhandligen var der fremkommen en Del Skrifter, Vahl oversatte og udgav: "Den anglikanske Kirkes Lære om det hellige Præsteembede" af Biskop, Dr. H. Browne, og J. J. Blunt: Reformationen i England, foruden en Del opbyggelige Smaaskrifter fra den engelske Kirke. Dr. Skat Rørdam oversatte

Samuel: "Taler ved Præsteindvielser." Provst Bloch udgav: "Breve om Præstefriheden", "Grundtvigianismens Selvkritik", "Sneklokken," "Pintseklokken", "Vort Møde med engelske Missionsvenner." Med 1867 begyndte han Bladet: "Kirkebudet for Kirke og Mission". Med No. 24, 1868, sluttede han. Der udkom en "Efterskrift", "Unævnt Oversætter: Daabens Kraft og Betydning." (Pastor J. Singletons Levnet.)

Sammen med Seminarist Otto Laage afgik Bloch 31te Juli 1867 til Athen. Han fandt ikke den ønskede Støtte. Kom hjem og maatte søge Embede. Laage kom hjem med Tanken om videre Uddannelse og Ordination, det opnaaedes ikke. Trods Skuffelser skrev Bloch under sit Billede: "Haabet beskæmmer ikke."

Bloch ringede til Pintse.

Forhandlingen blev tildels standset efter Biskop Whitehouses Besøg i Danmark. Provst Vahl havde slaaet til Lyd for Sømandsmission og Mission blandt Danske i Udlandet, og der begyndte at lyde Røster fra Amerika. Da kom der et Besøg som fik mere Kjærlighed frem. Pastor C. L. Clausen havde været Feltpræst i den amerikanske Hær, og derefter besøgte han Fædrelandet. Han traf sammen med Feltpræst J. Clausen fra den danske Hær 1864. Pastor J. Clausen med varmt Hjerte for Guds Riges Sag, blev snart virksom for, der kunde blive Mission blandt Danske i Amerika.

Pastor C. L. Clausen stod ikke venligt i Den norske Synode han tilhørte, og hans Skildring af de norske Forhold bidrog betydeligt til, at Pastor J. Clausen hævdede, det skulde være en selvstændig dansk Mission. Han fik Pastor C. L. Clausen til at love, han skulde ordinere til Præst den første, der med gode Anbefalinger blev udsendt, dersom han ikke før Udsendelsen havde Ordination i Folkekirken.

Da Pastor C. L. Clausen var kommen hjem, skrev han et langt Brev til Pastor J. Clausen med Oplysning om de Danske og Stederne, hvor der var flest Danske. Det blev optaget

"Kirkeligt Maanedsblad" 2 Aarg. No. 2, 15de Februar 1868, udgivet af senere Biskop Viggo Gøtzche.

PASTOR CLAUS LAURITS CLAUSEN

født 3 November 1820, Tandrup Sogn, Ærø. Før Afrejsen gift med Martha F. Rasmussen, født 1815 i Rifbjerg, Sommerbølle Sogn, Ærø. Hun skrev før Afrejsen Sangen:

"Saa vil vi nu sige hverandre Farvel."

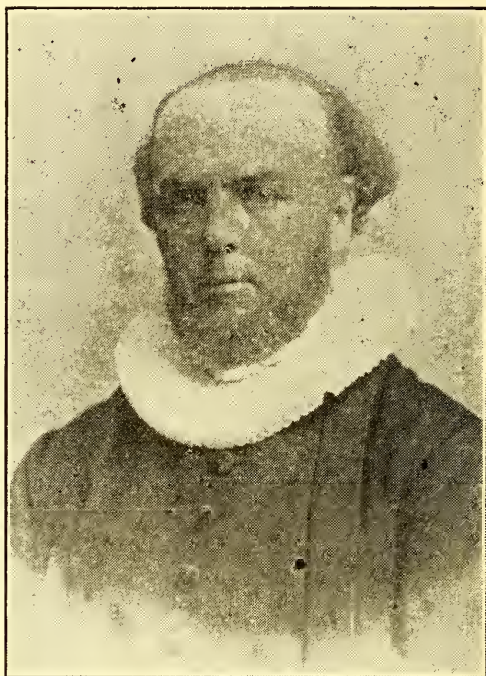
Den blinde Missionær J. S. Dyrholm skrev til deres Afrejse Sangen:

"Farvel, Farvel! I tvende kjære,
Som drage skal til fjerne Kyst."

Ordineret 18 Oktober 1843. Feltpræst ved Det Skandinaviske Regiment, 15de Wisconsin Frivillige, 1862. Død 20 Febr. 1892 i Poulsbo, Washington.

I Oktober 1868 holdt Præster i Fyns Stift et Møde i Ryslinge; der blev dannet: "Kirkelig Forening for Fyns Stift". Næste Møde blev holdt 2den Juni 1869 i Svendborg. Blandt

det, man optog paa Programmet var: "Vi ville særlig gjøre vore Brødre og Søstre opmærksomme paa, at vore to eneste Missionærer ude i Hedningelandene, Andersen og Thomsen, ere udgaaede fra Menigheden her i Fyen; de og deres Gjerning maa derfor ligge vort Hjerte end mere nær"......"Der er en

Pastor JOHANNES CARL EMIL CLAUSEN, R.

Født 20de April 1832. Gift 3 Maj 1861 emd Frøken Birgitte Sophie Magdalene Petersen. Feltpræst 1864. Død 21de Marts 1908 i Vonsild.

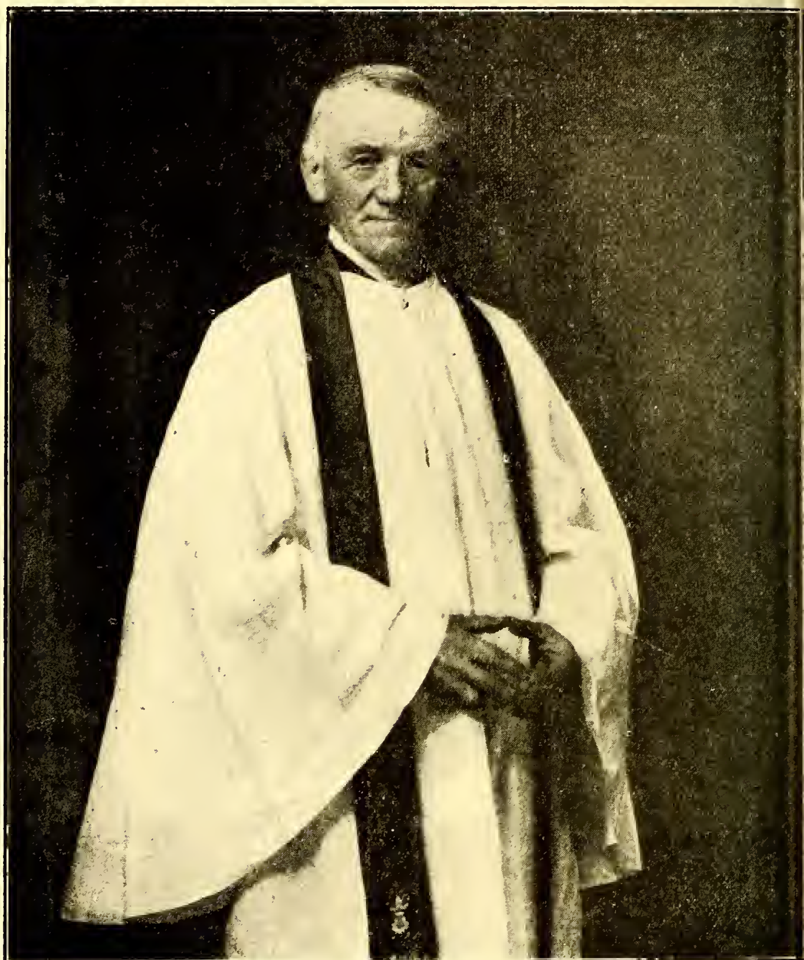
---

anden Sag, som vi dernæst ville henlede Opmærksomheden paa, nemlig Bestræbelsen for at faa sendt **troende Mænd over til Amerika** for at forkynde Evangeliet iblandt vore derboende mange Landsmænd; de er som Faar uden Hyrde. Denne Sag har alt længe været paa Tale, men hidtil er det ikke lykkedes at fremme den."

Der blev indvarslet til et Kirkemøde i Odense. Torsdag den 7de Oktober Kl. 10, 1869, prædikede Pastor J. Clausen ved Kirkemødets Aabning i St. Knuds Kirke over Luk. 5, 1—11: "Fortsættelsen af Peders Gjerning". Om Eftermiddagen Møde i Ridehuset. Der bragte Pastor Johannes Møller i Odense "Sagen for om de Danskes kirkelige Stilling i Amerika". Med en gloednde Veltalenhed fortalte han om de Danske i Amerika, og med indtrængende Opfordring til at begynde Mission. Der er faa Taler, der saaledes har revet Folket med. Fra Forhandlingens Gang maa jeg nok nævne følgende Oplysning af Pastor J. Clausen: "Et ungt, opvakt Menneske, understøttet af Folk i Odense, havde opholdt sig paa Ryslinge Folkehøjskole for at uddanne sig til at overtage en Slags Missionsgjerning blandt vore Landsmænd derovre. En Skolelærer i Fyns Stift havde ogsaa i lang Tid følt Drift til denne Gjerning; han havde givet sig til at studere for muligvis at blive Kandidat; senere havde han opgivet dette, fordi han havde bragt i Erfaring, at det var lettere i Amerika selv at opnaa en saadan theologisk Dannelse, at han kunde blive Præst derovre...... En tredie ældre Mand havde udtalt Ønsket om at blive Kolportør derovre. En Mand, som tidligere havde arbejdet i den Indre Missions Tjeneste, var taget over til Amerika....havde holdt Forsamlinger......søgt at faa Skole i Gang med Undervisning i Kristendom....fandt ikke tilstrækkelig Støtte.... Indre Mission havde støttet ham med 200 Rd."

Pastor J. Møller foreslog at danne et Udvalg. Paa Forslag af Pastor J. Clausen valgtes: Pastor Møller og Pastor Strøm, som med to Mænd af Styrelsen for "Kirkelig Forening for Fyens Stift" skulde sætte Sagen i Gang. Af "Kirkelig Forening for Fyens Stift" valgtes Pastor Clausen og Kammerraad Plesner. Som femte Medlem blev der rettet Opfordring til Pastor, Dr. A. Helveg i Odense; han tiltraadte. "**Udvalg for Den Danske Amerikanske Mission**" var dannet. Almindelig kaldt: "**Det fynske Udvalg.**" Se Pastor J. Clausen: "Beretning om Kirkemødet i Odense den 7de og 8de Oktober 1869."

Den ved Mødet nævnte Skolelærer var M. Lauritsen i Ommel ved Marstal. Han opgav snart Amerikarejsen og blev paa Ærø. Manden, der vilde være Kolportør, har jeg glemt hvem var. Manden fra Indre Mission hed Lars Jensen. Han var rejst med Familie til Pine River, Wisconsin, der døde han mange Aar

"MONITOR"

PASTOR NIELS M. HANSEN

født 6te August 1829 i Fjelstrup ved Haderslev. Udsendt 1875 af den Indre Mission. Biskop Lind, Provst Vahl og Pastor Beck raadede ham til at søge Ordination i den anglikanske Kirke. Ordineret 11te Juni 1876 Diakon og 27 Maj 1877 Præst i Christ Cathedral, Fredericton, Canada, af Biskop, Dr. John Medley. Optog Kolonien Ny Danmark, Victoria Co., New Brunswick, Can., 1876 i den anglikanske Kirke, anerkjendte Konfirmation fra Danmark.

Pastor emeritus, død 18de April 1912 ved Portland, Maine.

efter. Familien var trofast i den danske Menighed. "Det unge Menneske", nu "den gamle Præst", ser med Tak tilbage paa Herrens Kald i Ungdommens Aar, Herrens Hjælp gjennem Tiderne, en velsignelsesrig Præntegjerning i Amerika. Snorene faldt paa de liflige Steder, Naade over Naade at være i Herrens Tjeneste.

Barnets Længsel at blive Præst; men smaa Midler. Der skulde være Forsamling paa Kustrup Mark 2den Juledag, da jeg gik til Konfirmation hos Pastor M. Melbye, Sønnen i det Hjem, Peder Andersen skulde være Elev paa Missionsskolen, der skulde aabnes i Kjøbenhavn. "Kom og sid hos mig," sagde han. Der lød et Missionskald til mig. Endnu for ung, og talte jeg om Missionsskolen, mødte det Modstand. Pastor Melbye forsynede mig stadig med Bøger, og da jeg et Par Aar efter min Konfirmation havde gjennemgaaet en alvorlig Sygdom, ordnede Pastor Melbye, saa jeg kom til at hjælpe Lærer Jørgensen i Baaring i nederste Klasse, og han vejledede mig. Seminarist R. Knudsen fik ved Melbyes Hjælp en Friskole i Asperup, og jeg kom til den paa lignede Maade. Præster og Missionærer bør kjende Landvæsen eller et Haandværk, blev den Gang ofte søgt i folkelige Kredse. Pastor Melbye fik mig til sin Ven, Handskemager L. Beyer i Odense. Der var Aftenskole. Saadan i to Aar. Med Haandværk gik det smaat.

Det begyndte at komme mere frem om Sømandsmission; men Præsterne skulde være Kandidater fra Universitetet og staa under Sjællands Biskop.

Pastor Melbyes Kirkehistorie med Indledningen: Herrens Vandring mellem Lysestagerne, havde grebet mig. Nu hørte jeg Provst J. Victor Bloch ud fra Aabenbaringens Syn vilde begynde en Mission blandt Muhamedanerne, maaske i en Havneby, der var ogsaa Udsigt til Sømandsmission, saa meldte jeg mig hos Provst Bloch. Ved den Tid læste jeg i "Den indre Missions Tidende", No. 13, 1ste Maj 1867: "Et Forslag til den indre Missionsforening" af "Monitor" (Lærer N. M. Hansen, siden Episkopalpræst i Canada). Indtrængende skrev han om Mission blandt Danske i Amerika. Han skrev: "Det at her var en engelsk Biskop fra Amerika for noget siden, som søgte Kandidater, der skulde oprette Menigheder blandt de Danske derovre, skal ikke berolige os; thi han fik neppe nogen, og det beviser

kun, at der er Trang til, at der gjøres noget ved Sagen." Nej, Biskop Whitehouse fik ingen Kandidat til at melde sig.

Endnu et Kald til mig.

Der skulde være Folkefest 25de Juli 1867 i Kjærteminde, og faa Dage efter skulde Provst Bloch og Seminarist Otto Laage rejse til Athen. Jeg maatte tale med Provst Bloch, saa i Dagningen gik jeg tilfods fra Odense ad Kjerteminde til, et lille Stykke tog en Vogn mig op at kjøre. I Kjerteminde gik jeg til Kleinsmed Becker, deres Søn var paa Missionsskolen i Kjøbenhavn. Vi fulgtes til Mødet og jeg fik talt med Provst Bloch og paa hans Spørgsmaal sagde jeg, paa Herrens Kald skulde jeg følge. Laage sagde: "vi mødes maaske atter." De drog ud med godt Haab og smaa Midler. Gjennem Natten gik jeg gik hele Vejen tilbage til Odense; men ofte satte jeg mig ved Vejen i stille Bøn. Tankerne brødes mellem: "Fællesmissionen" og "Mission blandt Danske i Amerika", hvortil der endnu ikke var nogen Begyndelse.

Bloch og Laage kom hjem, og ikke mere ud.

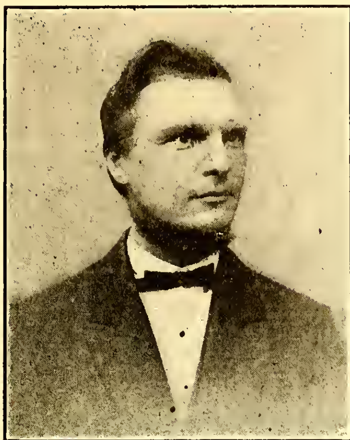
I "Den indre Missions Tidende" No. 27, 25de September og "Almindelig Kirketidende" No. 18, 1 Oktober 1867 stod der: "De Danske i Amerika". (Af et Brev til Pastor Vahl fra en amerikansk højtstaaende Gejstlig"). Det var fra Biskop Whitehouse. Biskoppen tænkte ikke, at de Danske selv vilde indbyde en Præst, men udtalte sig for Mission fra Danmark. Biskoppen sluttede: "Det er faldet mig ind, at det vilde være særdeles nyttigt, om en Kommission paa to eller tre Mænd — en Præst og en eller to Lægmænd af anerkjendt Dygtighed og Indflydelse, vilde tilbringe et halvt Aar med at rejse om i de Forenede Stater og derpaa vende tilbage til Danmark og forelægge Medkristne Resultatet af deres Iagttagelser."

Et Kald fra Amerika, der styrkede mig i Herrens Kald.

I Juni 1868 læste jeg med Glæde, den første danske Sømandspræst, N. A. Buchwaldt, skulde sendes til Kronstadt og Petersborg (Petrograd). Der maatte ogsaa blive Mission blandt Danske i Amerika; nu vidste jeg det var Herrens Kald til mig. Jeg talte med Venner og jeg skrev til Provst Vahl. Vi var en lille Kreds, som kom naar Pastor Møller prædikede, og gik til Alters hos ham. Han var Skoleinspektør, prædikede ikke stadig. Hver Søndag Morgen Kl. 8 saa jeg ham og hans Moder i Hospitalskirken, hvor Dr. Helweg havde tidlig Guds-

tjeneste. Jeg kjendte ham fra Foredrag og Aftenskolen — den er forlængst gaaet ind. — En Dag havde jeg Ærinde til Pastor Møller. Han syntes at have Hastværk med at komme ud. Han vilde sige Farvel; men saa kom mit Spørgsmaal: "Hvad mener De om Mission blandt Danske i Amerika?" En Tid stod han taus med et Blik, jeg knap kunde udholde. Saa spurgte han: "Er det Dem selv, De mener?" — "Ja." — "Kom saa ind."

Han satte sig ved Skrivebordet, jeg ved Siden. Der var Tid til lang Samtale, og da jeg gik, sagde han: "Jeg skal se, hvad jeg kan gjøre for Dem."

PASTOR JOHANNES MØLLER, R.

Født 18de Marts 1832 i Kjøbenhavn. Søn af Professor, Dr. Jens Møller. Ordineret 26de April 1867. Virksom for den dansk-amerikanske Mission. I en lang Aarrække dens varme Ven. Pastor Emeritus i Odense.

Jeg blev første dansk-amerikanske Missionselev, kom i Foraaret 1869 til Skolen i Ryslinge. Jeg sad under Talerstolen i October 1869 i Odense, da Møller rev Forsamlingen med og Udvalget blev dannet. Venner sagde, Pastor Møller var min Plejefader. Han var et Redskab i Herrens Haand til at hjælpe mig frem. Herren velsigne ham derfor. Der blev to rige, betydningsfulde Aar i Ryslinge. Pastor Clausen knyttede en

Del Tanker til Skolen: Folkehøjskole, Seminar, Missionsskol Præsteskole. Han har nævnt mig i et lille Skrift: "En f Prætseskole." Pastor Clausen forberedte Lærer M. C. Jense til Studenterexamen. Vi boede sammen. Han og Børrese blev samtidig ordineret, og han fulgte med til Santhalista Sognepræst en Tid paa Fyn til han sluttede sig til Romerkirke Han døde som Kateket ved Katholsk Kirke i Helsingør 5 Sep 1913, 65 Aars Fødselsdag. Venner fra vi mødtes i Ryslinge t hans Død.

I "Almindelig Kirketidende" No. 13, 1ste Juli 1870 fik j ogtaget et længere Stykke: "De Danske i Amerika, et lil Ord til den levende Menighed." Det var med Mærket: "R. A; med Navn kom det en Del rettet i "Den indre Missions Tidend' 15de Maj 1871 og i "Dansk Kirketidende". Jeg betonede Mission baaren af Menighedens Bønner og Kjærlighedsgaver.

Den norske Pastor J. Muller-Eggen i Racine skrev til Pastr Beck om en dansk Mission, hans Menighed var hovedsagel dansk. Hans Breve og en Prædiken kom i "Den indre Missions Tidende."

Pastor J. Muller-Eggen ønskede dansk Mission i Forbindelse med Synoden, han tilhørte, den Gang: "Skandinavisk Augustana Synode" (svensk-norsk), meddelte, at Pastor C. L. Clausen var kommen ud af den norske Synode. Pastor B. J. Muus af norsk Synode gjorde en Rejse til Norge, kom til Ryslinge og fulgte med til Udvalgsmøde i Odense. Han var betænkelig ved Udvalgets Grundtvigianisme; men talte for Synoden og mod Forbindelse med Pastor Eggen og Augustana Synoden, han troede ikke den holdt. Kandidat F. Nygaard, der var Lærer ved Skolen, havde som Student tænkt paa at blive Præst i Amerika, og fra sin Broder, Captain C. S. Petersen, ansat ved Castle Garden, faaet en Del Aarsberetninger og norske Stridsskrifter. De blev læste. Der blev fuldstændig Enighed i Udvalget, ingen Forbindelse med de norske Partier i Amerika.

Udvalget virkede for, der kunde blive en Udsendelse i Foraaret 1871 efter det af Biskop Whitehouse antydede Forslag: En Præst, der efter Rundrejse kom hjem, to Lægmænd, som blev i Amerika. — Hvorledes Vahl saa paa Ordination ved en Præst, havde han udtalt i "Almindelig Kirketidende" ...te Juli 1867 i Anledning af Forhandling i Rigsdagen om Valgmenighedssagen. Høgsbro, og efter ham Barfod, havde nævnt,

Præster kunde ordinere. Vahl skrev: "Han kommer ogsaa let bort fra, at Præsterne skulde ordineres af Biskopperne, idet han paastaar, at det er luthersk, at Ordination ved Præster og Biskopper er lige god, en Paastand, hvis Gyldighed dog turde være tvivlsom, naar man ikke tager de tyske Lutheraner, som dem, til hvem man skal se hen, om hvad der er luthersk."

Vahls Haab om Tilslutning til Episkopalkirken fandt heller ingen Støtte.

Efter at Udvalget havde henvendt sig til nogle Præster, lykkedes det ved Udvalgets Møde i Odense 10de Marts 1871 at kunne meddele, Pastor Thomas Rørdam vilde blive udsendt. Hans Helbred blev ikke godt; dertil kom et Fald, og noget til Skade med et Ben, han maatte trække sig tilbage.

Udsendelsen kom til at bestaa af Pastor A. C. L. Grove Rasmussen, Lægprædikant A. S. Nielsen og Missionselev R. Andersen. Før Udsendelsen hørte vi, Pastor J. Muller-Eggen var forflyttet til Rock Praise, og Missionær Adam Dan havde i Jerusalem modtaget Kald fra Menigheden i Racine. Han kom hjem og rejste lidt før os tilligemed sin Forlovede, vi traf hende i Chicago. I New York hørte vi, Missionær N. Thomsen fra Indien var Præst i Indianapolis, Indiana.

R. ANDERSEN

Dansk-amerikansk Missions-Elev, Maj 1871.

Udvalgets Udsendte rejste 31te Maj 1871 fra Hamborg med "Thuringia" og 13de Juni landede vi i New York, og efter nogle Dages Ophold videre til Chicago. Et Par Dage efter indlagdes jeg paa Koppehospitalet.

Grove Rasmussen og Nielsen paa Rundrejse.

Da det nærmede sig, jeg kunde komme fra Hospitalet, g jeg i Haven og saa en Herre udenfor tittede gjennem Stakitte Det var Grove Rasmussen, og vi talte lidt sammen paa Frastan Han meddelte, Nielsen var kaldet til Cedar Falls, Iowa, og rej hjem efter Familie og for mulig at faa Ordination. Grove Ra mussen tænkte ikke, det kunde opnaaes. Tanken var, jeg sk de være hos Nielsen som Medhjælper og Børnelærer, men d kunde ikke ordnes. Han spurgte, om han skulde faa Udvalg til at sende Penge til min Hjemrejse. Mit Svar var: "Ja, hv Udvalget vil lade mig studere videre og atter udsende m hvis ikke, bliver jeg." Jeg fik intet Haab.

Han skulde skynde sig og paa Hjemrejse.

Jeg fik at vide, Nordmændene havde løst Forbindelsen m Augustana Synoden og var derefter splittet i to Samfun "Norsk-dansk Augustana Synode" og "Norsk-dansk Konferenc med Pastor C. L. Clausen til Formand. De stod nu skarpt ov for hinanden. — Jeg var ene.

Provst Vahl havde medgivet mig et Brev til Biskop Whi house. Da jeg kom fra Hospitalet, gik jeg med det; men B skoppen var rejst fra Byen. Provst Vahl havde blandt and skreven: "I believe that if you, Lord Bishop, should have u for such a man in your diocese and he should wish to rema there, you would be satisfied with him." Jeg afleverede ik Brevet, jeg havde ingen Adresse.

Jeg gik til W. Winslows Bank, hvor der var ved $50 til m Winslow talte jeg med, og han raadede mig til at kom paa Konferensens Seminar, hvad Pastor C. L. Clausen kun hjælpe mig med. — Winslow blev siden Swedenborgianpræst. — Saa rejste jeg til Pastor Adam Dan i Racine. I Kristuskirk paa Zion i Jerusalem havde han faaet en Indvielse af Biskop Gobat, som han var meget glad ved. Saa ordineret Præst Muller-Eggen og gift. Det var Solskinsdage hos de unge, l kelige Præstefolk. Pastor Dan og jeg var fuldtud enige, vi Danske skulde staa sammen og helt i Forbindelse med Mod kirken. Da Pastor Beck og Pastor Muller-Eggen stod venlit saa var Dan tillige sikker paa, vi kunde ogsaa staa i Forbinde med Konferentsen, og saa var vort Ungdomssyn: **En dansk** i skop. For mig gjaldt det nu, at komme paa Præsteseminar t, og Rejen gik til Pastor Muller-Eggen i "Luthervalley", R k

'rairie, til et skjønt Præstehjem og et Sommerophold, jeg ræntge haardt til efter Sygdommen.

Prof. A. Weenaas kom til Luthervalley, og da Seminariet i Iarshall, Dane Co., Wis., begyndte i September, var jeg Student heol. i øverste Klasse og Lærer i Historie i Begyndelsesklassen. 'eg var glad og Skoleaaret fik Betydning. Der maatte arbejdes, ıfskrive Dogmatik, Pastoraltheologie, gjennemgaaet af Profesor Weenaas, kjende Ritual og Alterbog, kjende Samfundsvildarelserne, ogsaa de norske. Jeg var ikke enig med alt, det var {amptid. Om Søndagen holde Søndagsskole og ofte paa lange 'rædiketure. Ledige var vi ikke.

Det trak op til Storm. Jeg fik Brev fra Pastor Grove-Rasnussen, han spurgte om Seminariet, Lærer A. L. J. Søholm, eg havde set i Fol, vilde til Amerika. Det var ikke venlige)rd jeg fik om Forbindelse med et Samfund, der havde den Opattelse af Bibel og Gjenfødelse. Der kom et venligt Brev fra 'astor J. Clausen, han forstod saa godt hele min Stilling, og ıine smaa Midler efter langt Hospitalsophold, jeg maatte være aknemlig, som det var gaaet. Venner vilde støtte mig til jeg om gjennem Skoleaaret; men som Udvalg maatte der siges, 'orbindelsen var løst med Forbindelse med norsk Samfund.)et var den tungeste Meddelelse, jeg kunde faa; thi med Moerkirken vilde jeg være i Forbindelse.

En Student var Lærer i Engelsk, han rettede Stil selv for 'rofessoren, jeg bad ham rette et Udkast til et Brev, og 23de Iovember 1871 sendte jeg Brevet og meddelte Biskoppen, hvor ːg var. Biskop Whitehouse skrev 25de November et venligt var og nævnte Præsteseminariet i Nashotah. — Der blev forılt mig om alle Episkopalkirkens Vildfarelser, katholsk Sucːssion, reformert Sakrament Lære, en reformert Kirke, man :ke kunde have Samfund med. Jeg kunde og vilde ikke tro ːt, men vidste min Stilling til Udvalget var skjæv. Jeg vilde jerne paa en engelsk Skole, men saa, Biskoppen havde overırderet min Stil, jeg blev bange. Provst Vahl vilde synes om ːt; men med Udvalget, vilde det blive bedre? Ung, ubefæstet, dste jeg hverken ud eller ind, og Seminariet holdt paa mig. :udenten fik Lov at forme et Svar til Biskoppen, at jeg blev.

Da det var sendt, skammede jeg mig, gjør det endnu. — iskoppens Brev skal ikke oversættes. Se fotografisk Gjenvelse.

Chicago, Nov. 30th. 1871

Mr. R. Andersen.

Dear Sir,

Your letter of y 23rd is today rec^d.
I am glad to hear of you, and from you,
especially as commended by my good
and esteemed friend Pastor Vahl, whose
kind remembrances I gratefully receive
and reciprocate.

In regard to yourself I am pleased to
learn that you are pursuing your studies
and especially am struck with the profi-
ciency you have made in writing English
so accurately.

In regard to your course of study - and
your future work, Pastor Vahl was anxious
that it should be in direct connection with
the Anglican Communion, and in her legiti-
mate historic orders, in which, from the
necessity at the Reformation, the Danish
Church under Bugenhagius, failed.
I am in hopes that such training can
be afforded you at Nashotah Wisconsin,
where it is proposed to educate a
certain number of Swedish and Danish
young men for the Ministry of our Church,
with capacity to work in English, as well
as their own vernacular.
I shall write to the Bishop of Wisconsin
on the subject, and you can do the same
if you think proper, and express your
desire to be thus received as a Candidate
for Holy Orders, and student at Nashotah
preparatory thereto. Bishop Armitage
will I doubt not sympathize with you, to
the extent of your correct aspirations.
Commending you to God and the
word of His Grace, I am sincerely yrs.
Henry J. Whitehouse. Bp of Ill.

Naar jeg tænker paa Biskop Whitehouses Danmarksrejse og mit Svar, da forstaar jeg, det passer med Sørgerand.

Nu var vi i December. Professor Weenaas spurgte, om jeg i Juleferien vilde rejse til Waupaca og holde Gudstjeneste for de Danske. Heller end gjerne vilde jeg det, og til Pine River for at tale med L. Jensen. En forunderlig dejlig Jul. Juleaften i F. Larsens lille venlige Hjem, hvor Salmer og Sange afløste hverandre, alt saa hjemligt. Det lille Kirke Loghus blev fuldt ved mine Gudstjenester. Min første Jul i Amerika var skjøn.

Den danske Episkopalpræst M. F. Sørensen havde foruden engelsk havt en ret betydelig dansk Menighed. En Synodepræst begyndte Mission i Waupaca. I de Tider kunde man høre baade om "falsk", "grundstyrtende" og "sjælefordærvende Lære." Episkopalkirken havde ikke ren Lære, saa blev der dannet nok en Menighed. En trofast Kreds holdt paa Sørensen; men Dødsfald, Sygdom og Striden bidrog til, han fulgte et Kald til Illinois. Missionselev S. H. Madsen var rejst til Amerika og kom til Waupaca, samlede især Danske af Sørensens Kreds; men rejste igjen til Danmark. Kom senere igjen til Amerika og blev Præst i Den danske Kirke. H. N. Thorup havde været en lille Tid paa Missionsskolen og saa rejst til Amerika, ogsaa han søgte at samle de Danske i Waupaca. Han søgte Konferentsen om Ordination, det blev lovet ham tog han et Seminariekursus; men saa rejste han fra Waupaca. Der kom flere Danske, nogle fik Synodemenigheden. De andre bad Konferentsen om at hjælpe med at faa Præst. Nu kom jeg, anbefalet af Professor Weenaas. Uden jeg vidste det, var der skreven, jeg tog Examen i Foraaret, men havde saa gode Kundskaber, jeg straks, om nødvendigt, kunde bestaa Examen og ordineres. Ved et Møde fik jeg enstemmig Opfordring til at blive deres Præst. Jeg sagde et bestemt Nej, straks vilde jeg ikke ordineres, og hævdede, de maatte søge Forbindelse med Missionen fra Danmark. Betingelsesvis modtog jeg Kald, naar jeg havde hørt fra Udvalget, og kunde der sendes en Præst, traadte jeg helt tilbage. Jeg rejste hjem over Racine, der var mange Betænkeligheder, jeg talte med Pastor Dan om i den sene Nattetime. Han saa endnu lysere paa Konferentsen end jeg var kommen til. Han skulde holde Foredrag ved Seminariet, og vi skulde tale mere med hinanden. Til Konferentsens Blad: "Lutheraneren" No. 2, 1872, skrev Dan en Afhandling: "Ord, Daab og Nadvere".

Den kom rettet af Professor Weenaas, saa Dan vilde ikke vedkjende sig den. Han kom og holdt Foredrag ved Seminariet, bagefter havde Weenaas, Dan og jeg et stormende Møde, hvor jeg helt holdt med Dan. Dan fik en Rettelse i No. 5, ledsaget af en endnu længere Rettelse af Weenaas. "Den amerikanske Fejde" brød ud, og saa kom: "Slaget ved Katekismus".

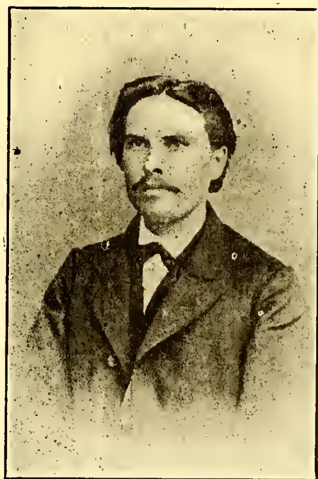
Til Pastor J. Møller havde jeg skrevet et langt Brev om Julen i Waupaca. Hurtig kom der Svar: Fasthold Kaldet, løs Forbindelsen med Konferentsen, Forholdet til Udvalget som før. A. S. Nielsen kan ordinere. Det var det glædelige Indhold. Gjerne vilde jeg i Embedet; men helst studere mere og ordineres af en Biskop, der kom den ene Betænkelighed efter den anden; men paa Herrens Kald var jeg fuldtud sikker, og der var ingen anden Udvej at se, det var som tvang Herren mig. Jeg fik en forunderlig Sikkerhed. Herren være takket, han har kunnet bruge det, som var brudt, velsigne det skrøbelige, Midler ringe, fra mit inderste Hjerte er det Tak til Herren, han har vedkjendt sig den ringe Tjener.

Ved Seminariet tog jeg Afgangsexamen med bedre Resultat end ventet; men da jeg nægtede at blive Præst i Konefrentsen, blev Thorup, som ved Jul kom til Seminariet, sendt til Waupaca, nu kunde han ordineres, og som Grundtvigianer var jeg nægtet Ordination. Menigheden blev opfordret til at vælge Thorup. Der blev holdt Møde i Waupaca. F. Larsen forstod Stillingen bedst. Jeg valgtes paany, der sendtes rigelig Penge med et: "Kom straks, vi har Tillid til Dem." Hurtig Opbrud, jeg kom. Der blev en skjøn Ordinationsdag **26de Juni 1872** i Waupaca. Vi var fire danske Præster: Nielsen, Dan, Thomsen, Andersen. Den danske Kirke i Amerika traadte frem.

Vi fire Præster havde alle mer og mindre Syn for det biskoppelige Embede. Pastor Nielsen, der var optaget af Valgmenighedssagen i Danmark, sagde hans Ideal var Fripræst; men holdt paa Biskopper i gammel Stil, og i hele sin Embedsvirksomhed var han den danske Kirkes Ordinator. A. L. J. Søholm blev Præst i September 1872. Den første ordineret i Danmark var Pastor J. A. Heiberg, der var Kandidat fra Universitetet og stod under Sjællands Biskop, saa vi var sex Præster. Tilsammen stod vi under Udvalget, de der ikke var ordineret i Folkekirken, kun under Udvalget.

De fire første Præster i Dan danske Kirke i Amerika.
Nielsen Thomsen Dan Andersen

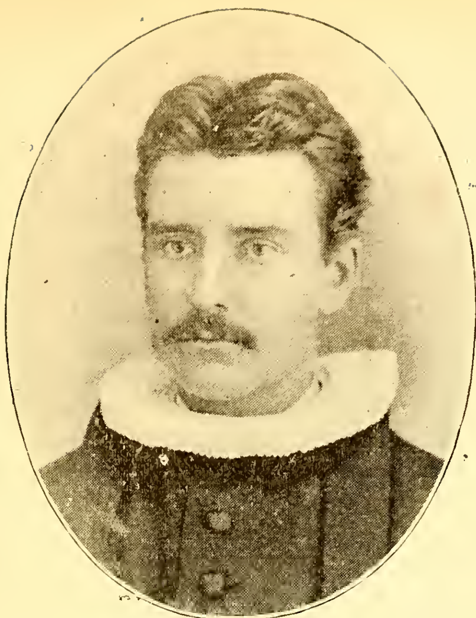

PASTOR A. L. J. SØHOLM
Ordineret 8 September 1872. Første danske Emigrantpræst ved Castle Garden. (Billedet fra 1871 før Afrejsen fra Danmark.)

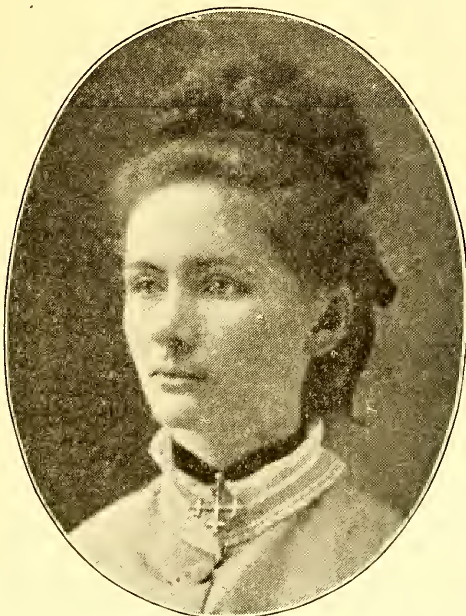
Til Kirkemødet 1878 i Neenah, Wis., var der Forslag fra Pastor N. Thomsen at faa Biskop, det lykkedes ikke, det blev ved Ordinator. Pastor Thomsen især tog sig det meget nær. Efter Forholdene havde det store Vanskeligheder. Pastor Nielsen talte imod, men føjede til: "for nærværende". En Aarrække efter ønskede han at blive bispeviet, da var man midt i Forfatningskamp, der var ikke Stemning for hans Biskops-Ordination. Af alle amerikansk-lutherske Samfund staar den Danske Kirke dog bedst med fast Ordinatorembede.

Den senere Udvikling er skildret i "Danske i Amerika", 1ste Bind: "Den danske ev. luth. Kirke i Amerika fra 1871—1901" af Pastor P. Kjølhede, nuværende Ordinator. "Den forenede danske ev. luth. Kirke i Amerika" af Professor P. S. Vig og Pastor J. M. Hansen. "Dansk Folkesamfund i Amerika fra 1887—1908" af Pastor L. Henningsen, og af ham fortsat til 1912 i et selvstændigt Skrift. Pastor R. Andersen: Emigrantmissinonen. I "Festskrift til den norske Synodes Jubilæum 1853—1903" er der om de Danske i Synoden. Skrevne fra forskjellige Synspunkter, der ikke altid falder sammen; men Grundlag for Kirke-Historie. Et selvstændigt Skrift er: "Dansk Luthersk Mission i Amerika i Tiden før 1884" af Professor P. S. Vig. Det bør sammenholdes med dette Skrift ud fra Syn paa Biskopsembedet. Professor Vigs Bog er fra det almindelige lutherske Stade; men giver derved, uden at ville, det største Bevis paa, hvorledes det biskoppelige Embede tiltrænges, viser den vanskelige Stilling for det unge Samfund, naar det hævdede Forbindelsen med Moderkirken, havde Præster under Sjællands Biskop og andre kun under Udvalget. I O. N. Nelsons: History of the Scandinavians in the United States, Vol. 2, 426, nævnes det som en "Kuriositet", Pastor Nielsens Kaldsbrev fra Cedar Falls blev paategnet af den danske Konsul i Chicago, med Anmodning om Ordination i Danmark. Dertil føjer Professor Vig træffende Bemærkninger, jeg skal tilføje mere.

Pastor Grove Rasmussen havde fra Udvalget et Udsendelsesbrev, der gjaldt for os tre — jeg har Afskrift. — Vi hævdede vor Udsendelse, og vi kunde det, thi fra Udenrigsministeriet fik hver af os et fransk Udsendelsesbrev stilet til "de Messieurs les Consuls et Viceconsuls de Danemark." Mit for ""le missionnaire Danois Rasmus Andersen" er dateret: Kjøbenhavn den 26de Maj 1871, underskreven af Rosenørn Lehn. Paa samme Skib rejste

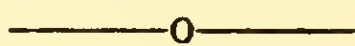
PASTOR J. A. HEIBERG
født 2den Juli 1848 i Kjøbenhavn. Ordineret 14de Maj 1873
af Biskop Martensen
1879 rejst til Danmark Provst, R.

Fru Julie Magdalene Heiberg, f. Lorentzen.
Viet 12te Juni 1873 før Afrejsen til Chicago.

Gesandten, Kammerherre Bille. Vi var alle tre anmeldt til Konsulatet i New York, General C. T. Christensen, Sekretær Th. Schmidt, 112 Front Street. — Konsulatspaategning hørte med efter Udsendelsen med Henvisning til Konsulaterne.

I Den danske Kirke i Amerika har det været fremme om Biskopsembedet, der har været Ønske om at faa en af Danmarks Biskopper til Amerika paa Besøg, og ved et Aarsmøde blev der sendt Indbydelse til Sjællands Biskop, H. Ostenfeld. Krigen kom med dens Uro og Forstyrrelse, hindrede ogsaa Besøget. Fremtiden med alt staar i Vor Herres Jesu Kristi Haand, han er sin Kirkes Hoved og Øverste Biskop.

Pastor A. L. J. Søholm begyndte 1872 en velsignelsesrig Virksomhed i Perth Amboy, N. J.; tiofast i Castle Gardens Emigrantmission; holde Gudstjeneste i New York naaede han ikke. Efter Kirkemødet i Neenah, Wisc., 1878, overtog han min Virksomhed i Vesten, og jeg hans i Øst.

Fra Juni 1878 til September boede vi i Perth Amboy, flyttede saa til No. 99 Preidents Street, Brooklyn. Den første danske Gudstjeneste blev holdt 10de Juli 1878 i et lille forladt Kapel, 22d Street ved 3rd Avenue, Brooklyn. Da vi fik det fejet, og sat et Par Bænke tilrette, kjøbte Jacob A. Riis Olie og Lamper, satte dem op og tændte dem. Ved Konsul Braem fik vi Tilladelse til at holde Gudstjeneste i Skolekapellet ved Trinity Church, Broadway, New York. Efter et Par Forsøg flyttede vi til Grace Chapel i 14th Street. Biskop, Dr. H. C. Potter var den Gang Præst ved Grace Church, hvortil Kapellet hørte. I ca. 2 Aar holdt jeg der Gudstjeneste, og mange skjønne Minder er knyttet dertil. Besøget varierede mellem 0 og 20. Jeg fik Tilbud om at træde ind i den episkopale City Mission. Jeg var eneste danske Præst i Østen, og var stadig paa Rejser. Til Gudstjenesterne i New York var der knap en Søndag i Maaneden, det var Søgneaftener.

I Foraaret 1880 flyttede vi til No. 135 22d Street, Brooklyn, det lille Kapel var omdannet til Beboelse, og i det flyttede vi ind. En Sal lige ved over C. Fallesens Vognfabrik skulde nu være Udgangspunkt. Dermed sluttede Gudstjenesterne i Grace Chapel. Med Støtte fra General-Agent L. C. Petersen fra den begyndte Thingvalla Linie blev Huset No. 193 9th St.

lejet og dertil flyttede vi 1883. Det havde været et lille amerikansk Kapel med Beboelse ovenpaa. Der blev sat et Kors over Døren paa det lille Vaabenhus og Navnet: Vor Frelsers Kirke. Vi fik stor Hjælp fra Danmark og i Juni 1886 kjøbte vi Husene No. 193 og 195 9th Street. Atter stor Hjælp fra Danmark og 1890 blev den ny Kirkedel bygget. Vor Frelsers Kirke er gjennem Aarene bleven udsmykket. Hyggelig skjøn er dens Indre. Fra 1883 til i Dag under vekslende Kaar, Solskin og Skygge, alt under Herrens Naade. Herre, jeg elsker Dit Hus's Bolig og Din Æres Tabernakels Sted. Sal. 26, 8. En Ting har jeg begæret af Herren, den vil jeg søge efter; at jeg maa bo i Herrens Hus alle mine Livsdage for at beskue Herrens Livsalighed og at grunde i hans Tempel. Sal. 27, 4.

Emigrant- og Sømandsmissionen havde min Kjærlighed. Søgnedage tilbragte jeg en Del i den runde Bygning: "Castle Garden", Porten for Emigrantstrømmen. Jeg havde Venner i General Councils Mission i Indien, og i Emigrantmissionen Samvirke med de svenske og tyske Emigrantpræster ud fra Emigranthuset med det lille hyggelige Kapel i No. 26 State Street; jeg ser tilbage paa Emigrantmissionen med Glæde og Tak. I det Haab, General Council skulde samle den evangelisk-lutherske Kirke i Amerika, der taltes om Biskop, kom jeg helt med fra 1880 til 1890.

I den Menighedsforfatning, vi efter mange Forhandlinger fik vedtaget 5te August 1886, er fremhævet Menighedens Tilslutning til den danske evang. luth. Kirke i Amerika og Moderkirken i Danmark, og tilføjet: "venligt Forhold til den lutherske Kirke i Amerika, særlig General Council.". — Nu betydningsløst, General Council er opløst i den ny Samfundsdannelse 1918. — Fra flere Sider fik jeg at vide, Udvalget i Danmark saa mistænkelig paa den Tilføjelse. I den danske Kirke i Amerika blev der Splittelse, Udvalget i Danmark opløst; et nyt dannet og endnu et Udvalg for det ny Samfund: "Den forenede danske ev. luth. Kirke i Amerika." Jeg trak mig bort fra alle lutherske Synode- og Konferencemøder udenfor den skandinaviske Del. Ved Splittelsen kom jeg fra Samfundet, der fastholdt Navnet: "Den danske Kirke i Amerika", jeg søgte atter om fuld Optagelse; men betonede bestemt mit Syn paa Biskopsembedet. Jeg blev budt hjertelig Velkommen igjen. I det Samfund har Herren velsignet mit Dagværk fra Ungdom til de

graa Haar. I over 25 Aar har jeg tillige staaet i venligt Samvirke med Episkopalkirken. Jeg har benyttet deres Kirker; og i Sømandsmissionen kunde der ikke være mere broderligt Forhold.

I Danmarks (og Norges) Kirke med Universitets Eneret har det været mere strængt med Ordinationen end i den svenske og anglikanske Kirke. I Hertugdømmerne mere tysk Paavirkning, der holdt Navnet Superintendent sig længst. Biskop Boesen blev Biskop for Slesvig uden Bispevielse. (Alm. Kt. S. 70, No. 5, 1866). Efter Erobringen som i Tyskland, Generalsuperintendent. Adgang til Præsteembede noget lettere. I Kongeriget har Universitetet, Embedsexamen og Ordination hørt sammen udført af Biskopper — Stiftsprovster har ordineret som fungerende Biskop. — I den lange Præsterække i Dansk Vestindien er Præsterne ordineret i Danmark, der har fundet en Ordination Sted. I Juni 1771 blev Missionskateket Johan Christopher Kingo ordineret til Missionspræst i Den Herre Zebaoths Kirke, Christianssted, St. Croix, af Pastor S. Egerod, assisteret af Pastor C. B. Rørdam, St. Thomas. Den første Præst for Negermenigheden, han skulde "bruge ringere Ornat og ikke bære hvid Messekjortel med den røde Kappe." Grønlandske Præster har faaet Ordination i Danmark,og i Grønland af Provsten. Danske Biskopper ordinerede ca. 38 Tyskere til den danske Trankebarmission. Da Missionsselskabet i Basel begyndte Mission i de danske Besiddelser paa Guldkysten i Afrika, blev med kongelig Tilladelse 4 Missionskandidater fra Basel den 13de Juni 1827 ordineret i Petri Kirke, Kjøbenhavn, af Sjællands Biskop, Maderup og Hagelund for Trankebarmissionen, Haubro, Rosen og Wissing for den episkopale Mission i Indien, var alle Kandidater fra Universitetet. Dansk Missions-Selskab fik kongelig Tilladelse 25de Marts 1869 til at Missionskandidater efter en Examen ved Universitetet kunde faa Ordination i Folkekirken. Missionskandidat J. A. Pedersen blev ordineret 8de December 1871 i Ribe af Biskop Balslev. Første Gang i det 19de Aarhundrede en danskfødt Missionær blev ordineret af en Biskop i Folkekirken. Siden er Missionskandidater ordineret i Folkekirken. Da Pastor Pedersen paa Grund af sin Hustrues Helbred maatte rejse hjem, tog han Examen

som Student og Kandidat og blev Præst i Folkekirken. Banebryderen i dansk Tamulmission, Pastor P. Andersen, maatte ligeledes for sin Hustrues Helbred rejse hjem efter 14 Aars Tjeneste. Der var smaa vakante Embeder, hvor Præsten tillige skulde være Skolelærer. Andersen spurgte Biskop Martensen, om han kunde gjøre sig Haab om Udnævnelse, han fik Nej. Han blev Klokker ved St. Stephans Kirke. Har udført Daab og i sit tynde indiske Ornat talt fra Prædikestolen.

Missionspræst Peder Andersen og Hustru.

P. Andersen, født 30 Juni 1835, Kustrup Mark, Vejlby Sogn, ved Middelfart. Kom Julemorgen 1865 til Indien. Ordineret Allehelgensdag, 1ste November 1868. Viet i Madras 24de Jan. 1870 til Frøken Sine Nielsen af svensk Missionspræst C. J. Sandegren. Død Søndag Morgen 14de Juni 1914. Klokker ved St. Stephans Kirke i Kjøbenhavn.

Kandidater fra Universitetet har været i Virksomhed i Amerika og Vestindien, og efter Menighedskald rejst til Danmark for at modtage Ordination af en Biskop. I den senere Tid har den danske Præst i Agentinen ordineret en dansk Kandidat fra Universitetet paa Biskoppens Vegne.

Pastor H. N. Riis, født 27de Januar 1822 i Løgumkloster, fra Baselermissionen i Afrika, en Tid konstitueret Præst i de danske Besiddelser, blev Professor ved Mühlenberg College, Pennsylvania; døde 17de Juli 1890 som Præst i Reisby, Slesvig. Pastor C. W. Grønning, født 22de November 1813 i Fredericia, var ca. 20 Aar Missionær i den amerikansk-lutherske Mission i Indien, han blev Præst i Aabenraa, døde som dansk Præst i Ballum, Slesvig. — Det hørte med til Frihedskravene i Askov-adressen 1881, at danske Biskopper fik samme Ordinationsfrihed som i Sverrig og i den anglikanske Kirke. — Valgmenighedspræst V. Birkedal ordinerede C. Appel til Præst for Frimenigheden i Rødding, da Tyskerne forbød danske Præster at holde Gudstjeneste i Slesvig, Ordination fuldberettiget fra luthersk Stade; men Birkedal og Præster, der i Ornat deltog i Ordinationen, blev idømt Bøde 1877 af Højesteret. Politiske Hensyn, men det viser tillige, hvor strængt der blev holdt paa Ordination af Biskopper.

Da Etatsraad C. F. Tietgen fik Frederikskirken — Marmorkirken — fuldført, havde han Kaldsret, han tænkte den som grundtvigsk Kathedral. En Tanke kom. Biskop Grundtvigs Søn, Pastor F. L. Grundtvig, som Kirkens Præst. Han var statsvidenskabelig Kandidat fra Universitetet før han blev Præst i Amerika. Grundtvig har selv sagt, Rørdam var venlig stemt derfor, men ønskede han fik Folkekirkens Ordination. Grundtvig sagde Nej, han saa det som et Kald at blive i Amerika.

"O, maatte mit Liv kun vorde til Gavn
For Kirke og Folk — i Jesu Navn."

Det var hans Bøn. Herren lod ham og Hustru komme til at hvile i Danmark.

Da Czar Peter den Store var i Kjøbenhavn 1716, ønskede han at se en dansk Bispeordination, og Magister Jacob Nielsen Muus blev derfor "ordineret med alle biskoppelige Prydelser" og bispeviet Præst for Steenløse og Vexø. S. V. Viberg: Præstehistorie III. Side 181.

Da Professor, Dr. P. Madsen 1909 blev udnævnt til Sjællands Biskop, var han ikke præsteviet. Han blev som i Oldkirken og anglikansk Kirke ordineret til Præst og derefter bispeviet.

Ordinationen har været holdt højt og hellig i Danmark. Det er at haabe, det kun er den enkelte Præst, der har skreven i Højskolebladet, at paa hans Ordinationsdag blev der lagt kolde og klamme Hænder paa hans Hoved, som han ønskede at slaa tilside, der paa den Maade mindes deres Ordinationsdag. For de allerfleste Præster en betydningsfuld Dag med Forvisning om Sandheden af Paulus' Ord, 1 Tim. 4, 14, der blev givet en Naadegave under Profeti med Haandspaalæggelse af de Ældste. Paulus siger, 1 Tim 1, 6: Guds Naadegave, som er i Dig ved mine Hænders Paalæggelse. De allerfleste Præster har den fulde Forvisning, de fik en Guds Naadegave ved den Biskops Haandspaalæggelse, der overantvordede dem Embedet i Den Treenige Guds Navn. En Naadegave, de under Bøn søgte at opflamme til at være tro i Herrens Tjeneste.

Pinsedagen, Kirkens Stiftelsesfest, Hellig Aanden, "Himmelens Ild", kom til Jord.

"Da saas der Tunger som Ild og Glød,
Guds Venner de fløj i Munden.
Paa alle Folks Tunger Guds Ord gjenlød
Mangfoldig, mens ens i Grunden."

Lyste paa Apostlernes Isser, brændte i Hjerterne og glødede paa Tungerne. Trods skiftende, vexlende Tider, Himmelilden er ikke slukt, den har brændt, mer og mindre klart, indtil nu, og skal brænde til Dagenes Ende, naar Herren kommer igjen. Trods al Skrøbelighed, Mangler og hvad der kan være brudt, vi synge i den danske Kirke:

"Og har vi til nu paa det store Ord
Som Børnene smaa kun stammet,
Af Himmelens Ild, som kom til Jord,
Vi har dog en Gnist annammet."

Siden Reformationen har Successionen været en "ulmende Gnist":

"Den Gnist, den ulmer hos os endnu,
Opblusser og i Guds Time."

Blussede vel mest, da Kongedatteren drog til Anglerfolkets Kirkesogn. Der kom Aske over Gnisten; men den blev ikke

slukt, den ulmer. Anglerfolket har et Kald fra Herren, som den stærke Christopher at bære Krisusbarnet over de stride Strømme til Havets Grændser. Vil man være med i Missionen, da bliver der Paavirkning. Det viser Artikler i Theologisk Tidsskrift, Dansk Kirketidende, Maanedsblad for den danske Folkekirke, Kirken og Hjemmet, osv. Prof., Dr. J. P. Bang, Dr. C. E. Fløystrup m. fl. har givet gode Meddelelser. I Anledning af Kjøbenhavns Kirkesag blev oversat: Biskop, Dr. A. F. W. Ingrams Bog: "Arbejdet i de store Byer", og flere andre Oversættelser. Nogle pustede til den ulmende Gnist, andre søgte at slukke, eftersom der var Paavirkning fra Anglerfolkets Kirke eller Dissenterne. Højskolebladet anbefalede at have aabent Vindue mod Vest, og fra grundtvigsk Side fik man derigjennem Øje paa Kvækernes Højskolevirksomhed. Pastor Richard Thomsen udgav 1908 en Livsskildring af den højkirkelige Præst Robert Dolling, "Father Dolling", der ogsaa har gæstet Amerika. Pastor R. Thomsen kjender som faa den anglikanske Kirke. Det saa ud efter ny Forhandling om Successionen, da Pastor H. Kock skrev i "Maanedsblad for den danske Folkekirke" No. 10, 1 Oktober 1901 om: "Den engelske og den danske Kirke", efter Professor G. C. Richards Artikel i "The Guardian", 14de August, om Intercommunion. Derefter kom der en lille Dæmper paa Gnisten i No. 11 med Overskrift: "Evangelisk-Biskoppeligt og Dansk Luthersk" af "En dansk Præst." Der blev henvist til Forhandlingen i "Almindelig Kirketidende" 1865—68 og til Biskop Whitehouse's Besøg i Danmark.

Biskopperne har i det hele været venlige overfor Englands Kirke. Professor, siden Biskop, Dr. F. Nielsen, vakte Opmærksomhed ved sine kirkehistoriske Skrifter, og som Biskop blev han draget mere mod den anglikanske Kirke, derom vidner det engelske Bidrag til hans Levnets Skildring. Biskop, Dr. Skat Rørdam sendte Hilsen til Lambeth Konferensen 1908.

I Forfatningskampen med Samfunds-Splittelsen i den danske Kirke i Amerika tog Skat Rørdam, den Gang Holmens Provst, Stade med Pastor F. L. Grundtvig. Dr. Skat Rørdam blev Sjællands Biskop, men kom ikke med i det ny amerikanske Udvalg.

Da Rørdam var Sjællands Biskop, skrev jeg til ham om flere Ting, der fremkom i min Virksomhed: Daab, Ægteskabs-

sager, Skilsmisser, Ligbrænding, og jeg fik venlige Breve fra Biskoppen med Raad og Anvisning. Saa spurgte Biskoppen om jeg kunde skaffe ham Skrifter og Oplysninger om de amerikanske Kirkeforfatninger, Temperance-Sagen og Særkalke. Det lykkedes mig at skaffe en Del.

BISKOP, DR. HENRY CODMAN POTTER
født 25 Maj 1834, ordineret Biskop 30 Oktober 1883.
Død 21de Juli 1908.

Dansk-amerikanske Præster satte et Kors paa Kristkirkens Alter i Kjøbenhavn, og fra Østens Kreds blev der til Biskop Rørdams 70 Aarsdag foræret ham den store Billed-Bibel udgivet i Philadelphia.

I Sommeren 1902 vilde Biskop, Dr. H. C. Potter i New York en Rejse til England med Tanken videre til Danmark. Jeg kom for sent med nogle Adresser til Bispekontoret. Potter var rejst, jeg skulde sende dem efter en opgivet Adresse. Derpaa svarede Biskop Potter saaledes:

"Oxford, England, June 13th, 1902.

My dear Mr. Andersen.

Your letter of the 29th ult. has just overtaken me here; and I write, now, to thank you for it, and to say that our plans include a visit to Copenhagen, where I hope to pay my respect to some of the Danish ecclesiastics, in accordance with your suggestions.

Meantide, with every best wish for God's blessing upon your work, believe me.

Faithfully yours

H. C. Potter.

The Rev'd R. Andersen."

Saa skrev jeg til Biskop Rørdam, han kunde vente Biskop Potters Besøg. Rørdam kjendte mit Stade under Kirkesplittelsen, Skuffelsen i de danske Kirkeforholds Udvikling. Nu skrev jeg, at i General Council og den amerikansk-lutherske Kirke-Udvikling var jeg ogsaa skuffet. Jeg kom ikke som før sammen med tysk-engelsk-lutherske Præster eller med til Synode- og Konferensemøder. Var atter draget langt stærkere til Episkopalkirken, der kom jeg med, og havde venligt Samvirke, glad og taknemlig derfor.

Biskop Rørdam svarede:

"Kære Pastor Andersen!

Deres Brev af 17de Juli kom hertil, medens jeg var paa en Rejse i Udlandet, og først for omtrent 14 Dage siden er den deri omtalte Bibel kommen mig i Hænde. Dette er Grunden til, at jeg ikke tidligere har besvaret Deres venlige Brev. Men nu, da jeg har faaet et lille Pusterum efter en meget arbejdsfyldt Tid, beder jeg Dem at modtage min hjertelige Tak, samt at bringe denne Tak videre til de andre Givere, fordi de saa

venligt mindedes min 70de Fødselsdag. Bogen kan med Sandhed betegnes som et Pragtstykke; af danske Bibeludgaver har vi ikke Magen dertil. Det undrer mig i Grunden, at en saa kostbar Bog kan udkomme i Amerika; d. v. s. at det kan betale sig for en Boghandler at udgive en saadan, da der jo dog ikke er saa stort "Marked" derfor i Amerika. Jeg antager nemlig, at Boghandleren der, ligesaa vel som her hjemme, forstaar at beregne, hvad de kan have Fordel af. Men ligemeget — Bogen er et Pragtstykke, og samtidig et betegnende Vidnesbyrd om, hvor praktiske Folk lære at blive derovre. Jeg har min Fornøjelse af at vise den frem som et Vidnesbyrd om, at Atlanterhavet ikke er for bredt til, at man kan blive venlig ihukommet paa hin Side deraf. Denne Ihukommelse maa iøvrigt især gælde Fortiden; ti siden jeg er bleven Biskop, har jeg kun i ringe Grad haft Tid til direkte at gøre noget for den danske Kirke i Amerika. Mit Stift er saa stort (jeg kan vel sige: saa urimelig stort), og mit Arbejde dermed saa mangfoldigt, at jeg ikke godt kan overkomme mer .

Biskop Potter var ganske rigtig i Sommer her i Bispegaarden for at aflægge mig et Besøg; men det var netop i den Tid, da jeg var i Udlandet, saa jeg fik ham desværre ikke at se, hvilket jeg beklager, da det vilde have interesseret mig meget at lære den Mand at kende. Dersom De en Gang kommer til at tale med ham, beder jeg Dem at bringe ham en Tak fra mig for det tiltænkte Besøg. — Jeg kan godt forstaa, at De føler Dem mest tiltrukken af Episkopalkirken blandt de engelske Kirkesamfund; det samme gør jeg; dens Lære og Tankegang i det hele er aabenbart den, som staar den lutherske nærmest. Men nogen egentlig Forening af disse to Kirkesamfund, som der oftere har været Tale om, kan der ikke blive, da vi aldrig kan indlade os paa at betegne den biskoppelige Succession som en Nødvendighed for Kirkens Bestaaen. Og saa længe vi ikke gør dette, vil de episkopale ikke betragte os anderledes end som kirkelige Sekterere.

Jeg maa ogsaa takke Dem for det Nummer af "The Churchman", De i sin Tid sendte mig. Ikke blot Riis's Stykke om Kristkirken interesserer mig, men det var mig ogsaa forbavsende at se den Mængde af det mest forskelligartede Stof, et saadant Blad indeholder. Atter et Vidnesbyrd om, hvor prakti-

ske Folk ere i Amerika. Men hvorledes faar disse travle business-Mennesker Tid til at læse alle disse Bogstaver?

Modtag saa en venlig Hilsen. Gud give Dem Naade til at røgte Deres Gerning som en tro Tjener, og Han give, at hans Menighed maa vokse i Kraft og i Samdrægtighed blandt de Danske i Amerika!

Kjøbenhavn, den 2den Oktober 1902.

Deres hengivne,

Skat Rørdam."

Det vil forstaas, at Biskop Rørdams Udtalelser her gælder den danske Kirke, som har Biskopsembedet, og Forhandlingerne om Successionen.

Ved Lambeth Konferensen blev det bestemt, der skulde Vennebesøg af Biskopper til Sverrig og Danmark.

I September 1909 var der Møde i Upsala om Intercommunion mellem den svenske og Anglikanske Kirke.

I Kjøbenhavn skulde der være Møde i Bethesda under Biskop Rørdams Ledelse. Rørdam blev syg, saa Professor Amundsen maatte lede Mødet, og kort efter hjemkaldte Herren Biskop Rørdam.

Bispinde Rørdam har udgivet: "Tilbageblik paa et langt Liv. Minder af Marie Rørdam, født Hauch."

Hun skriver, Side 328 om Rørdam: "Han tog Bispeembedet som det var overleveret ham i vor Kirke, og satte al sin Kraft ind paa at være saameget som muligt for Præster og Menigheder i det store Sjællands Stift." Om det engelske Bispebesøg skriver hun Side 388:

"Tirsdag den 14de September (1909) kom der en engelsk Biskop og hans Hustru i Besøg hos os. Min Mand var rigtig fornøjet ved at tale med dem. Han var Torsdag Formiddag til en Frokost hos Professor Amundsen, hvor han var sammen med en anden engelsk Biskop. Han havde megen Glæde af at tale med dem, og han kom glad og tilfreds hjem."

Om Biskop Rørdams sidste Stund skriver Bispinden saaledes, Side 391—92:

"Min Mand befandt sig vel og laa og røg en Cigar, men pludselig lagde han den og udbrød: "Jeg bliver saa daarlig." Vi telefonerede straks til Dr. Faber. Med et drog han Vejret haardt flere Gange; jeg spurgte, om jeg ikke skulde aabne et

Vindue, da jeg troede, at han havde Aandenød, men han svarede: "Nej, nej, men tør Sveden af mit Ansigt." Det gjorde jeg, men straks derefter trak han Vejret haardt og sagde: "Aa, det er, som jeg skulde dø." Jeg rejste mig op og sagde: "Du kan dø rolig, Skat. Du har altid været en tro Tjener for Vor Herre." Saa bad jeg højt "Fadervor", og han foldede selv sine Hænder over sit Bryst og bad i Begyndelsen sagte med. Saa takkede jeg ham for den Tid, vi havde levet sammen, og sagde det sidste Farvel; men det tror jeg ikke han hørte. Dr. Faber kom saa til, saa paa ham og sagde: "Her er intet at gøre." Han løftede hans Øjenlaag op og sagde: "Det er forbi." Min elskede trofaste Mand laa stille som et Barn, der er falden i en tryg Søvn; ikke en Trækning var der i hans Ansigt. Der var en Fred, som om Døden ikke havde fældet ham. Han gik uden Dødskamp hjem til sin trofaste Frelser i evig Fred.

"Saa gaar den Sjæl til Hvile
I Fred med sødt at smile,
Som føler, i sit Ord
Hos os Vor Herre boer."

Da han var død, slog Klokken elleve. Jeg havde ikke et Kvarter før anet, at han skulde dø. Børnene kom først, da det var forbi. Dette skete den 25de September 1909."

Tirsdag den 19de Maj 1908 havde de Guldbryllup.

En Deputation, hvis Formand var Biskop Wegner, overrakte dem en syvarmet Guldlysestage, skjænket af Venner fra hele Landet. Bispinde Marie Rørdam døde 18de Februar 1915, 80 Aar.

Som Jacob A. Riis begyndte med at tænde Lys ved første danske Gudstjeneste, saa sluttede han med at hjælpe til at Kirken blev gjældfri. Ved hans Indflydelse gav en amerikansk Ven $2,000, selv gav han $1,000 paa Betingelsen vi samlede $1,000.

Herren velsignede Indsamlingen. Under den laa jeg i Slutningen af 1906 opgivet af Lægen og med Febersyner, der for mig er mer end Fantasie; thi det har præget mere min Virksomhed i den Arbejdstime, Herren derefter gav mig; jeg er

sikker paa, Herren talte til mig og forlængede Virksomheden i Lys ved Aftentid. Da jeg kom hjem fra et indholdsrigt Ophold hos Venner i Florida, til Paaske 1907, var det til Glædesfest i gjældfri Kirke.

Riis og jeg talte senere om et Minde i Kirken, og han sagde, jeg kunde kjøbe en syvarmet Lysestage og lade sætte med fin Skrift paa Foden, at Kirken var friet fra Gjæld.

Det nærmede sig mod Biskoppernes Møde i Lambeth 1908. I Brev til Biskop Rørdam nævnte jeg, en Hilsen vilde glæde. Sømandsmissionens Sekretær, Pastor A. V. Storm ved Citadellet, talte med Biskoppen om Lambethmødet. Han staar den engelske Kirke nær og ønsker Intercommunion.

Jeg havde set paa Lysestager og vilde atter ud, da Posten bragte mig "The Churchman" — i en Aarrække var en betalt Aargang en Julegave fra Riis. — Som jeg ofte gjør, satte jeg mig paa Bænken ved Døbefonten i Kirken og læste et Referat fra Lambethmødet, hvori der stod, der kom Brev fra Biskop Rørdam, og det havde glædet Biskopperne. Den Dag kjøbte jeg og satte den syvarmede Stage paa Kirkens Alter.

Der blev skreven en Del om Besøget fra England. Her skal følge, hvad der kom frem i "Kristeligt Dagblad".

Den 20de September stod der:

"En engelsk Biskop i Bethesda.

Den anglikanske Kirke har gentagne Gange lagt sin Interesse for Dagen. Man vil saaledes erindre, at en engelsk Biskop deltog i Genindvielsen af Ringsted Kirke. Og nu Lørdag Aften talte Biskop Wordsworth i Bethesda.

I Fjor indbød Erkebiskoppen af Upsala den engelske Kirkemand til at aflægge et Besøg, og der blev i den Anledning i England nedsat et Udvalg til at arbejde for en livligere Forbindelse mellem den anglikanske og de skandinaviske Kirker. Og det var nu paa Gjennemrejsen til Sverrig, at den engelske Biskop aflagde et Besøg i Danmark for at indlede Bekendtskab med ledende Mænd i den danske Kirke og udtale sig om engelske Kirkeforhold.

Biskop Skat-Rørdam skulde have aabnet Mødet i Bethesda, men var paa Grund af Ildebefindende hindret heri. I hans Sted bød Professor Amundsen den engelske Biskop Velkommen samt gjorde kort Rede for, hvad der var Mødets Hensigt.

Biskop Wordsworth udtalte sin Glæde over at faa Lejlighed til for danske Kristne at tale om engelske Kirkeforhold indenfor den biskoppelige Kirke.

Han udtalte sig navnlig om Biskoppernes Gerning, der medførte, at de kom i meget nær Berøring med Kirkefolket. Det skete ikke mindst gennem Konfirmationen, der udførtes af Biskopperne, og som for Kirkefolket var det samme, som Ordinationen var for Præsterne.

Han gik dernæst over til at tale om den biskoppelige Kirkes Liturgi, der besad ikke ringe Fasthed, i hvilken Forbindelse han kom ind paa en Omtale af Common-Prayerbook.

Biskoppen sluttede med at omtale den biskoppelige Kirkes evangeliske Karakter, dens Brug af Skriften og dens sociale Arbejde, saaledes som dette havde givet sig Udslag bl. a. i Dannelsen af Church Army, hvor der udføres et noget lignende Arbejde som i "Frelsens Hær."

Professor Amundsen takkede Biskoppen for det interessante Foredrag, hvortil Forsamlingen sluttede sig ved at rejse sig op.

Biskoppen sluttede med en kort Bøn."

Den 29de September kom følgende:

"Højkirkelig Alliance.

Den svenske Kirke er meget optaget i denne Tid af det Besøg, den anglikanske Kirkes Sendebud aflægger i Sverrig. Man har øjensynlig følt sig meget smigret over, at den anglikanske Kirke har kastet sine Øjne netop paa den svenske.

Og de Planer, der gennem længere Tid har været oppe om at faa en Forbindelse i Stand imellem de to Kirker, synes nu at nærme sig deres Virkeliggørelse.

Det meddeles fra Sverrig, at "Erkebiskoppen af Upsala har paa Biskoppen af Winchesters Anmodning indvilliget i, at der nedsættes en svensk Komite, der kan træde i Forbindelse med en engelsk Komite, nedsat af Biskoppen i Canterbury, for at forhandle om en Alliance mellem den anglikanske og svenske Kirke."

Den engelske Højkirke har længe stræbt efter at komme i Forbindele med de ikke-romerske Kirker paa Fastlandet.

Der har endogsaa for fuldt Alvor været Tanker oppe om at søge en Forening med den græsk-katholske Kirke, og der har været ført foreløbige Underhandlinger derom.

Det fælles Foreningspunkt skulde her bl. a. være Oppositionen mod den romerske Pave og forøvrigt det katolicerende Drag, der ogsaa gaar igennem den engelske Højkirke.

Der er jo ofte ikke saa overmaade megen Forskel mellem Gudstjenesten i den anglikanske Statskirke og en katholsk Messe; der er jo endogsaa Steder i Højkirken, hvor man har genindført Røgelse og Skriftestol.

Det, der har draget den anglikanske Kirke henimod den svenske, er det formentlige Fællesskab om "successio apostolica": den uafbrudte Kæde af Bispeindvielser lige fra Apostlenes Dage.

Det har ganske vist været et stadigt Stridsemne blandt Historikerne, og der er spildt meget Blæk baade for og imod, om den svenke Kirke virkelig har denne Succession, men man synes dog nærmest nu at være naaet til Enighed om denne Sag.

Lægfolket vil vistnok meget vanskeligt kunne fatte den store Betydning af denne Succession, men indenfor de højkirkelige Theologers Kreds har den en ganske overordentlig Betydning."

Pastor Storm svarede 6te Oktober saaledes:

(Biskop Rørdams Brev er her mere fremhævet og hans Billede indsat).

"Højkirkelig Alliance."

Mange med mig vil være Kr. Dgbl. taknemlig for oplysende Artikler om Kirkelivet fra Jordens forskellige Egne. Onsdagens Leder i Bladet med ovenstaaende Titel bragte ogsaa Bud fra Sverrig om et Forsøg, som ledende Kristne har gjort, paa at føre Jesu Kristi Bøn "at de alle maa være et" (Joh. 17, 21) et Skridt nærmere Virkeliggjørelse.

Siden Sagen er ført frem af troende Mænd, som under Bøn vil bygge paa det nye Jerusalem og derfor mener det ærligt, vil Redaktionen nok tillade mig at knytte et Par Bemærkninger til den nævnte Artikel. Det gøres for Herrens og hans Kirkes Skyld. — Der er nu først Overskriften: Højkirkelig Alliance. Den gør straks en noget forstemt, idet den minder om det altfor stærke Partivæsen, som vi visselig har nok af, men det omtalte Forsøg i Upsala har ikke sit Udspring fra Partiledere, men fra de to Kirkesamfunds Talsmænd og Tilsyns-

mænd, nemlig Biskopperne. Derfor burde Højkirkelig erstattes med Ordet Folkekirkelig.

Man kan naturligvis ikke sige, at det er en folkelig Bevægelse i den Forstand, at der staar et helt Kirkefolk bagved, men der sigtes paa hele Kirkesamfundet. At det ikke er det højkirkelige Parti i England, som her driver Separatpolitik, indlyser ogsaa af den Omstændighed, at den ene af de ledende engelske Biskopper, Dr. Ryle af Winchester, ikke kan regnes mellem de udprægede Højkirkemænd; og Kansleren af Salisbury, Canon Bernard, er en erklæret Lavkirkemand, forøvrigt afdøde Biskop Fogs gode Ven. Jeg tør vidne om, at Bevægelsen fra engelsk Side er udsprunget af ædlere Bevæggrunde.

Den bæres ene og alene af Herrens Bøn i Joh. 17,21. Det er gaaet de engelske Tilsynsmænd, som det gik Luther: Ordet er dem for stærkt. De tør simpelthen ikke lade være med at arbejde paa Kirkens Enhed. Og de vover at begynde derpaa i Tillid til Herrens Ord.

Se det ved jeg nu, at Kr. Dgbl. vil respektere.

Men ogsaa det andet Ord "Alliance" har en Bismag af Egenkærlighed, som ikke hører hjemme i Jesu Sandhedsrige.

Engelskmændene bruger derfor ogsaa Ordet: Reunion, og den Genforening, som der tilstræbes, er den ydre, som blev brudt paa Grund af "Hjerternes Haardhed". Thi den skjulte Enhed "i Kristus" har aldrig været brudt.

Det, som der nu arbejdes for, er, at Hjerterne, som er rensede ved Jesu Blod, atter skal bøje sig sammen, for at Verden maa kende, at Faderen har sendt sin Søn.

Hvilken Kristen tør i vore Dage staa ligegyldig overfor dette. Maatte vi ikke snarere bede: Herre, udgyd over os Naadens og Bønnens Aand for den Sag, at det kunde lykkes.

Jeg har samme Haab som Salmens skønne Ord udtrykker om de høje Bjerge, der truer vor Hytte med Undergang: "dem vil ej Aanden for os flytte, men jævne lig den grønne Vang."

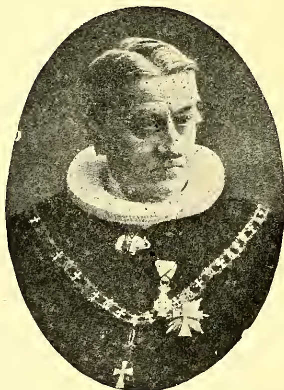
I hvilken Aand den engelske Kirke gaar til dette Arbejde, fremlyser tydelig afden Omgangsskrivelse, de 240 engelske Biskopper udsendte efter Lambeth Konferencen 1908, hvoraf jeg skal tillade mig at anføre nogle Linier: "Men før det store Maal — Genforening — naas, maa der gøres et forberedende Arbejde. Det kan udføres af de enkelte paa mangfoldige Maader, ved Samarbejde paa det moralske og sociale Omraade, ved

Fremme af Menneskehedens aandelige Vel, ved broderligt Samkvem, ved at sætte sig ind i hinandens særlige Tro, Tankesæt og Sædvane og ved en øget gensidig Forstaaelse og Værdsættelse.

Alt dette vil blive frugtbart i samme Grad, som det holder det rette Ideal af en Genforening for Øje. Vi maa tænke os Kristi Menighed, som han vilde have den, een Aand og eet Legeme, beriget med alle disse Gaver af den guddommelige Sandhed, som de adskilte kristne Samfund nu besidder, styrket ved Samvirken mellem de Gaver og Velsignelser fra Gud, som Deltheden nu holder borte, fyldt med al Guds Fylde.

Vi vover ikke i Fredens Navn at bortkaste nogen af de Skatte, vi er sat til Husholdere over. Ejheller kan vi ønske, at andre skulde være troløse over for det, der er dem betroet, og som de holder for dyrebart. Vi maa fæste vort Øje paa Fremtidens Kirke, som skal prydes med alle de kostbare Gaver, som vi nu hver for sig besidder. Vi maa stadigt ønske ikke at slaa af, men at faa alt med, ikke Ensformighed, men Enhed."

Vor hjemkaldte Biskop havde ogsaa paa dette Omraade et vaagent og vagtsomt Øje, som det sømmer sig en Hyrde for Herrens Hjord.

BISKOP, DR. THOMAS SKAT RØRDAM

født 11 Februar 1832. Søn af Pastor, Dr. H. C. Rørdam.
Viet 19 Maj 1858 til Frøken Marie Hauch.
Ordineret Præst 28 April 1869 af Biskop Martensen. Ordineret Biskop 2den Paaskedag, 15 April 1895, af Biskop H. Stein.
Død 25de September 1909. 77 Aar.

Derfor sendte han dette Brev til de forsamlede engelske Biskopper i Juni 1908:

"Som Biskop i den danske Kirke, der har een Herre, een Tro og een Daab tilfælles med Englands Kirke, tillader jeg mig at sende en ærbødig og broderlig Hilsen til de paa Lambeth Konferencen forsamlede højærværdige Biskopper med det Ønske og den Bøn, at Menighedens Herre ved de Forhandlinger, som hans Tjenere der vil føre med hverandre, maa føre sine troende nærmere til det velsignede Maal, at de alle maa blive eet."

Som det Aktstykke ligger for mig, skrevet med Dr. Rørdams ejendommelige Haandskrift, faar det en særlig Betydning i denne Forbindelse, at Biskoppen har tilføjet under Linien "velsignede" til Maal. —

"Kr. Dgbl." sætter Fingeren paa det ømme Punkt: den apostoliske Rækkefølge. Men ligesom det er sikkert, at den anglikanske Kirke føler sig forpligtet overfor Herren til at hævde Betydningen deraf, er det ogsaa en Kendsgerning, at det Krav ikke fremsættes paa en opblæst eller stødende Maade. Det kan ske af ungdommelige og uerfarne. Men de gode Mænd, som rejste til Sverrig, ser paa den danske Kirke og dens Liv med Forstaaelse og Kærlighed. De erkender, at det levende Trosliv, som nu sprudler i vort Land, er udsprunget af Helligaandens rene Kildevæld. Og naar de nu faktisk gerne vil forstaa og anerkende os, hvorfor skulde vi saa ikke modtage den udstrakte Haand? Hvorledes det skulde ske, har jeg nok nogle Tanker om, men tør ikke her udvikle dem. Herren give os alle Kærlighedens og Sindighedens Aand!

Men saa meget kan da siges med Sandhed, at mægtige Bevægelser, som "den københavnske Kirkesag", Vækkelsesmøder o. lign. har beredt Vejen for Genforeningen. Thi den skal ikke bestaa i, at nogle Biskopper mødes. Nej den skal blive til en Oplivelse og Styrkelse af Herrens Folk til fælles Daad i hans Tjeneste, ikke mindst den store Hedningemission.

Derfor var der en tredie Ting i Artiklen, som jeg gerne vilde røre ved. Der siges: "Højkirkelighed har vi sikkert mere end nok af i Forvejen." "Kr. Dgbl." erkender, at der indenfor den engelske Højkirke findes et praktisk Greb paa kristeligt Arbejde, men mener, at vi — i Danmark — har nok af Højkirke-

lighed. Ja, saavist som dette Udtryk skal betegne Fornemhed og Dovenskab, er det sandt.

Men Udtrykket Højkirke i England betegner jo den Del af Kirkefolket, som er vis paa at møde den levende Herre i Højkoret, d. v. s. i de hellige Sakramenter.

Ud fra dette personlige og stadige Møde med den levende Frelser henter de Kræfter til Selvhengivenhed og Selvfornægtelse og til et ihærdigt Arbejde for Sjælens Frelse. Det Vidnesbyrd vil vi, der har fundet vore Idealer virkeliggjorte i de Kredse, gerne have Lov til at fremføre til deres Forsvar. Og af den Højkirkelighed er der endnu ikke nok i Danmark.

Kastellets Præstebolig, 30 September 1909.

A. V. Storm."

———o———

PASTOR, DR. WILLIAM T. MANNING
Trinity Church og Corporation, New York City.

"World Conference on Faith and Order"

Saaledes hedder en Virksomhed, der i flere Aar er udgaaet fra den Amerikanske Episkopalkirke. Den hviler paa Jesu Bøn, alle maa være eet i Ham. Den tæller Biskopper og Præster indenfor Episkopalkirken baade fra højkirkelig og bredkirkelig Side. Som Biskop Whitehouse virkede for Intercommunion, saaledes er Chicagos nuværende Biskop, Dr. C. T. Anderson,

blandt Formændene. Det er dog Førstepræsten, (Rector) ved den gamle Trinity Church og Corporation i New York, Dr. William T. Manning, der har været som Sjælen og bærende Kraft i Bevægelsen. Han har udfoldet en ualmindelig stor Virksomhed med Nidkjærhed og Arbejdskraft. Almindelig nævnt som højkirkelig, uden den yderlige Ritualisme, har han et frisindet Blik med Syn paa det almenkirkelige, og har rakt Broderhaand ud mod lavkirkeligt. Præst ved vistnok Verdens rigeste Kirke, Old Trinity, og med det historiske St. Pauls Chapel — Washingtons Kirke i New York — og hele Rækken af de store Kirker ud over Byen, der staar som Chapels (Kapeller) under Moderkirken, indtager han en Stilling, der gjør ham til Leder. Den varme amerikanske Patriot, som bad sin Menighed om et Aars Ferie, og saa i en Feltpræsts Uniform tilbragte Aaret ved Hæren paa Long Island, en Virksomhed af Betydning for den kristelige, sædelige Tilstand blandt Soldaterne; overalt søgte han at faa dem under god Indvirkning og med til Gudstjenester og Herrens Bord. Nogle Gange valgt til Biskop, og nævnt ved andre Biskopsvalg; men han har anset det for Herrens Villie at blive ved Trinity. I "The Committee on Plan and Scope for Faith and Orden" er Dr. Manning Chairman og Hr. Robert H. Gardiner, Secretary, og der har hvilet meget paa dem; saa kom Krigen med al den Forvirring i Følge.

I Danmark har i 1916 Provst Th. Elmquist udgivet en Bog: "Kirkens Enhed og Arbejdet derfor gennem Tiderne. En historisk Fremstilling," den maa baade anbefales og læses i sin Helhed. I den hedder det Side 179 fl.: "Den anglikanske Kirke er i Sandhed vaagen for den store Sag: den kristne Kirkes Enhed. Da Gammelkatholikkerne dannede deres Samfund efter 1871, søgte man straks fra anglikansk Side Forbindelse med dem. Og i den allerseneste Tid har den amerikanske Episkopalkirke sat et større Foretagende i Gang idet den har nedsat en Kommission, der skal rejse omkring i hele Verden og holde Conferences on Faith and Order med Mænd af de forskjellige Kirkesamfund for at finde et Grundlag for Kirke-Enhed. Af denne Kommission er flere amerikanske Biskopper Medlemmer, og Mænd fra andre Samfund har sluttet sig til. Kommissionens Virksomhed er kun blevet midlertidig standset ved den store europæiske Krig." Om den Gammelkatholske Bevægelse skriver Provst Elmquist Side 188: "En Ros fortjener de for deres

Syn for Enhedsarbejdet i Kirken, og af denne Grund har de naturligvis tildraget sig Anglikanernes Opmærksomhed og Sympathi. I deres Hovedsæde, Bonn ved Rhinen, holdt de i 1874 og 75 to ireniske Kongresser, hvortil der ogsaa mødte anglikanske og græsk-katholske Sendebud. Der blev forhandlet i en smuk og broderlig Aand under Døllingers Forsæde (fra Danmark deltog Provst Bloch, Pastor Schiøler og Kandidat Peder Madsen i den første Kongres), men Kongresserne er ikke blevet fortsatte." — Kandidat Madsen er den senere bekendte Biskop, Dr. P. Madsen.

Virksomheden er atter optaget, der har været Udsendte i Sverrig og Norge. De skulde have været til Danmark, Tiden blev for kort; men de haaber senere, og paa at faa Norden med. Det, man i sin Tid tænkte ikke kunde opnaas, at faa Østerlands Kirker med, har ført til et godt Resultat. Den russiske Kirke i Amerika kom før Krigen Episkopalkirken temmelig nær — ligeleeds polske Gammelkatholske Kirker. — Nu er det Trængselstider for Kirken i Rusland. Herren føre den i Naade luttret ud. Den græske Kirke har i de senere Aar gjort betydelig Fremgang i Amerika, der er opført flere smukke Kirker, og de har faaet egen Biskop. Russiske og græske Præster deltager i episkopale Processioner. Ved en Ordination i Lancaster, Pennsylvania, deltog den græske Biskop sammen med Biskop Darlington i Haandspaalæggelsen. De armeniske Præster benytter for en Del de episkopale Kirker.

Episkopalkirkens Convention i Oktober 1919, Detroit, Michigan, var i mange Henseender et betydningsfuldt Møde, hvor man mærkede Herrens Aand. Da den store Skare af Biskopper og Præster i Procession drog til Gudstjeneste og Forhandling, var der syv fra Østerlands Kirke, den russiske Metropolit og Erkebiskop for Armenien, Erkebiskoppen for den græske og syriske Kirke, Biskopper for armeniske og syriske Kirker. Romerkirken har hidtil holdt sig fjern, denne Gang kom Belgiens Cardinal Mercier i fuldt Skrud og hilstes Velkommen med stort Bifald af præsiderende Biskop Tuttle. Lad være Krigen og Belgiens Sag havde her sin Del deri, men det er dog endnu det mest broderlige og anerkjendende Ord, der har lydt fra Romerkirken. Avis-Referenter fortalte om Forhandlinger, der saa truende ud for Kirken. Selvfølgelig var der forskellige Anskuelser og varme Debatter; men ogsaa det var det store ved

Mødet at fra de forskellige Sider blev der gjort Indsigelser mod Avisreferater med fælles Vidnesbyrd om Hellig Aandens Virksomhed under Mødet.

Faith and Order har faaet velvillige Svar fra saa lavkirkelig Side, at det ikke kan undre, om det har vakt Betænkelighed hos "Churchmen". Fra den lutherske General Synode, der er gaaet ind i den ny Samfundsdannelse, var der venlig Udtalelse. Den amerikansk lutherske Kirke er tilbageholdende; men der er Virksomhed for at samle den lutherske Kirke med mere Resultat end før, og en Del er fælles om en smuk Liturgie. Der fremhæves, hvor langt den lutherske Kirke er naaet og paa hvor mange Sprog der prædikes og der nævnes store Tal, ligesom for at dække over indre Svaghed, thi den er delt i Synoder ofte skarpt overfor hverandre. Der siges fælles Bekjendelse, og dog Læreforhandling før Samvirke. Der lides under hvad Paulus nævner 2 Tim. 3, 7, altid lære og aldrig komme til Sandheds Erkjendelse. Episkopale, Methodister, Presbyterianer og Congregationalister han bekjende i 3 Art.: Holy Catholic Church, men i engelsk-luthersk er det Holy Christian; hvorfor ikke bruge Troens Ord, Sandheds Reglens rette Ordlyd? Det kan komme i Herrens Time.

Før og ved Conventet i Detroit er det kommen frem om Concordat med Congregationalister, saa Præster paa et Overgangsstade kan faa Ordination af en Biskop og dog blive ved at være Præst for sin Menighed, men ogsaa kunne udføre Tjeneste i Episkopalkirken. I Virkeligheden som Pastor Mühlenberg stod i Virginia, ordineret Præst i Pennsylvania Synoden, og tillige Ordination i Church of England, og noget lignende Pastor Hausihl i Halifax efter Krigen. — Et saadant Ønske fra Congregationalisterne, de gamle Puritanske Pilgrimsfædre, er værd at lægge Mærke til. De har sat Mærke paa Ny England Staterne, bitre Modstandere af Church of England, forlangte Frihed for dem selv, uden at ville lade andre faa den. Flere af Puritanernes Efterkommere blev Unitarer.

Efter Krigen var Menigheden ved den Episkopale Kirke: "Kings Chapel" i Boston svunden helt ind, Congregationalisterne ... gte dertil, det var vanskeligt at faa Præst. En 23 Aars Student, James Freeman, fra Harward College, blev 1777 indbudt ... at betjene dem som "Layreader", Common Prayer trængte ... Revision, der kunde ikke bedes for den engelske Konge.

Freeman reviderede saa alt kom bort om Treenigheden. Menigheden ønskede ham dog ordieret af en Biskop, og han henvendte sig til Biskop Seabury, der kom fra Skotland med Ordination. Han fik bestemt Nej. Luther skrev til Bøhmerne, en Menighed kunde i "Nødstilfælde" ordinere, her var Nød!? Søndag Aften 18de Oktober 1787 paa Menighedens Vegne blev Freeman ordineret af dens Formand, "Senior Warden", til: "Rector Minister, Priest, Pastor, Teaching Elder and Public Teacher". Det blev et "Unitar Society", og de beholdt Kirken, den staar omtrent i Colonial Stil med Revideret Common Prayer, som et sørgeligt Minde. Flere af Efterkommerne blandt Congregationalister og Unitarer er søgt tilbage til Episkopalkirken og flere bleven dygtige Præster.

Den bekjendte Congregationalist Beecher Familie stod Episkopalkirken nær, mest bekjendt er H. W. Beecher og Søsteren, Forfatterinden af Onkel Tooms Hytte. Biskop, Dr. W. Paret har meddelt Erindringer i "Churchman" 1911, hvori han fortæller, Pastor T. Beecher paa en Rejse skrev et Brev til sin Menighed i Elmira, N. Y., som blev trykt i Byens Avis, deri fortæller Beecher, at Bibelen og Common Prayer følger ham, og saa hedder det: "Læg endelig Mærke til, jeg staver Kirke med stort K (C); thi det er godt nok at være Congregationalist, naar man er blandt personlige Venner, som kan give Støtte; men rejser man ud i Verden og vil have kristeligt Samfund og Sympathi, da maa man være Medlem af en C H U R C H, som naar over hele Verden, og som har en Historie helt tilbage til de første Apostle, saa maa man være Medlem enten af den Romersk-katholske eller den Protestantisk Episkopale Kirke, og da jeg nu ikke kan være det af den første, saa naar jeg er paa Rejser er jeg altid Churchman." Ligeledes udtalte han: "kunde det gaa efter mit Ønske, gik vi allesammen tilbage til den gamle Kirke, vi burde aldrig have forladt den."

Da der saa blev sagt, hvorfor han ikke gik tilbage, svarede han: "Fordi jeg er en Beecher. Jeg kan ikke arbejde i Sæletøj, vil slaa over Skaglerne og gøre Fortræd." Broderen, Pastor J. Beecher, forberedte Unge, der blev konfirmeret i Episkopalkirken. I Borgerkrigen gik han med som Feltpræst og derefter helt over til Militær; en Tid fungerende Brigade-General ved Hæren i Sydstaterne. Der gik han stadig med til Herrens Bord i Episkopalkirken, og han og den gamle Præst var gode Venner.

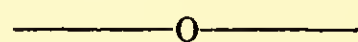
Saa en Dag bad Præsten om Pas til en Ven nordpaa; da Beecher vidste, det var for at faa Forsyning og Underretning, blev det nægtet. Præsten blev misfornøjet og sagde i en Samtale: "Kommer Beecher til Alters igen, nægter jeg det." Det blev fortalt til Beecher. Søndagen var han paa sin Plads i Kirken. Da alle havde modtaget Sakramentet, stod Præsten for at se, om der var flere, da rejste Beecher sig og sagde: "Velærværdige Herre, der er sagt mig, De har sagt, kom jeg igen for at modtage den Hellige Nadvere, da vil De nægte at række mig den. I hans Navn, som døde paa Korset for Syndere, for mig og for Dem, spørger jeg nu: for hvilke Forbrydelser er jeg beskyldt, og hvad er Grunden, det ikke kan tillades mig at modtage min Herres Legeme og Blod." — Der blev aandelös Stilhed i Kirken og Præsten ligbleg; Farven kom snart tilbage i hans Kinder, han drog et dybt Suk og svarede med Ritualets Ord: "I, som oprigtig og alvorlig angre Eders Synder, lever i Enighed og Kristenkjærlighed med Eders Næste og vil leve et nyt Levnet, ifølge Guds Bud og i Fremtiden vandre paa hans Veje, nærmer Eder med Tro, modtager det hellige Sakrament til Eders Trøst og aflæg Eders Bekjendelse for den Almægtige Gud, bøje med Andagt Eders Knæ." — Saa gik Beecher op til Alteret, knælede og modtog den hellige Nadvere. Præsten og Beecher var Venner som før.

Broderen, Pastor H. W. Beecher, indtog i de senere Aar af sit Liv et fra Bibelkritiken paavirket radikalt Stade, derfor vakte det Forundring, at han efterlod skriftlig som sit Ønske, at Pastor, Dr. C. H. Hall fra den nære Holy Trinity Church i Brooklyn skulde forestaa hans Begravelse og læse den episkopale Begravelses Lithurgie over ham, hvad ogsaa Hall gjorde. Søsteren, Frøken Cathrine Beecher, var Medlem af Halls Kirke.—20de December 1919 döde Pastor F. W. Beecher, 84 Aar, Søn af Pastor , Dr. E. Beecher og Sønnesøn af Pastor, Dr. Lyman Beecher; 30 Aar Congregationalistpræst, saa bad han om Ordination til Diakon og Præst i Episkopalkirken og blev budt Velkommen. Hos Puritanernes Efterkommere har der saaledes gennem Tiden gaaet en Længsel efter den gamle Kirke, man har hævdet Herrens Velsignelse har været med dem, og de samme Udtalelser har lydt som i Danmark under Virksomheden for Intercommunion, og enkeltvis er der søgt tilbage, indtil det nu er kommen lidt mere samlet frem om "Concordat med

Congregationalister." Den gamle Congrationalist "Church of Christ" i Hartford, Conn., har et kirkeligt Kolonialpræg med Glasmalerier, og Pastor Thomas Hooker, der var Stifter og Menighedens Præst fra 1603 til 1647, staar i Glasmaleri i Vinduet ved Døren.

I "Kirken" No. 41, 12te Oktober 1919, under Overskrift: "Frikirkelig katholsk", fortæller Pastor A. V. Storm med Glæde om en ligende Bevægelse i England indenfor Frikirken. Pastor Storm skriver: "Vi er her i Danmark noget uheldigt stillede overfor Ordet "katholsk", idet man som Regel hertillands opfatter det i Betydningen "romersk-katholsk". Men det er en Indsnævring af det skønne Ord, som vi bruger hver Gang vi bekender vor Kristentro og siger: "Jeg tror paa den hellige almindelige Kirke", da det danske Ord "almindelig" er det samme som Ordet "katholsk." I England siger de da ogsaa i 3die Troesartikel: "holy Catholic". Skriver videre om Bevægelsen: "Og med al deres Respekt for den enkelte Menigheds Ret baade til at kalde og indsætte deres Præster, forstaar de dog saa godt Betydningen af Ordinationen ved det historiske Episkopat, hvis høje Værd de ofte fremhæver......" "Man møder ogsaa blandt den engelske Kirkes Medlemmer mange, som forstaar Tidernes Tegn og som gerne strækker Broderhaand ud til alle dem, som ser med Længsel efter den gamle Kirke, "hvor Fædrene ydmygt har bøjet Knæ"......disse katholsk sindede Frikirkefolk...... ser paa deres Folks gamle Kirke, Englands Folkekirke.....ikke længer med bitter Kritik, men med Ærbødighed og Kjærlighed."

Vil man i Danmark, og ikke mindst blandt Danske i Ameriak, snart faa Øjnene mere opladt for Tidernes Tegn, og med mere aabne Øren lytte til hvad Aanden siger til Menighederne?

Den engelske Biskop John Wordsworth kom til Danmark med venlig Hilsen, hans Besøg glædede Biskop Rørdam; men syg kunde han ikke staa for Modtagelsen i Bethesda. Nu er Biskop Wordsworth ogsaa gaaet ind til Herrens Glæde; de to Biskopper fra Kirkedelene med: "en Herre, en Tro og en Daab", hvor der dog var noget, der skilte, er sikkert samlet, hvor alle Skillevægge er nedbrudte og Herren lyser den evige Fred. I "Kirken og Hjemmet" No. 37, 10de September 1911 har Pastor A. V. Storm skreven et godt Mindeord, som skal følge. Der-

ved bliver Biskop Rørdams Brev gjentaget; men Apostelen Paulus skriver i Filip. 3, 1—3: At skrive det samme til Eder er ikke til Besvær for mig, men er betryggende for Eder. Holder Øje med Hundene, holder Øje med de slette Arbejdere, holder Øje med Sønderskærelsen. Der er en Gjentagelsens Tjeneste i hvilke Rørdams Brev passer, noget betryggende i denne Forbindelse.

Biskop John Wordsworth

født 21de September 1843, død 16de August 1911.

Det er med Sorg og Vemod, at jg ved disse personlige Minderuner maa meddele vore Læsere, at John Sarum, som hans biskoppelige Navn var, er blevet borttaget fra den stridende Kirkes Række. Han havde fyldt sin Plads og vil blive savnet ligesom Biskop Madsen, hvis jævnaldrende han var.

Som Dr. Madsen var Biskop Wordsworth den lærdeste af samtlige Biskopper, men det Navn, han bar, var gammelt, og det havde en lødig Klang i Landet med de store, literære og lærde Navne. Digteren William var Broder til hans Farfader, der var den landskendte "Master of Trinity". De store Familietraditioner tro tilbagelagde John Wordsworth en glimrende Løbebane i Oxford baade som Student og som Lærer. Thi det var som theologisk Professor, at han, 42 Aar gammel, blev bispeviet, mens hans Fader, Christopher, var Biskop af Lincoln og hans Farbroder Biskop i Scotland. John blev indsat som Tilsynsmand i Salisbury Stift, der svarer til en Del af det gamle Kongerige Wessex.

Mange mindes Billederne af Salisburys knejsende Spir, men man skal have set det hele i Virkeligheden for ret at fatte Skønheden af Stedet. Der ligger Perlen, Domkirken, indfattet af de grønne Plæner og de gamle Huse i tilbørlig Afstand. Kun det biskoppelige Palads nærmer sig Kirken. Der udviste Biskop W. og hans Hustru stor Gæstfrihed, som mange engelske Præster og Foreninger fra Stiftet mindes med Tak, idet de bærdedes i de rige Omgivelser; men ogsaa flere danske Theologer fik den engelske Gæstfrihed at mærke, ikke blot som almindelige Gæster, men ogsaa som Deltagere i de helliges Fællesskab.

Biskoppen havde nogle Værelser i Lollardernes Taarn i Lambeth Paladset i London, som Erkebiskoppen af Canterbury

havde overladt ham. Men naar Lørdagen kom, rejste han hjem til Salisbury. Han var saa venlig at tage mig med en Gang sammen med en amerikansk Professor, og da vi var ved at gaa til Ro Lørdag Aften, sendte Biskop Wordsworth Bud til min Hustru og mig, at vi skulde være velkomne ved Herrens Bord Søndag Morgen Kl. 8. Da gik Biskoppen selv for Borde, prædikede ved Højmessen og havde endnu Tjeneste. Derpaa gik han en lang Tur med os i det gamte Salisbury (Old Sarum), og efter Aftenandagten i Huskapellet i Paladset var Dagen endt. Tidlig Mandag Morgen maatte han til London, men sine Gæster sendte han i sit Automobil til Stonehenge for at se de gamle Offerstene.

Med dette Automobil var han i Stand til at føre et virkeligt Tilsyn med sit Stift og være en Ven og Fader for sine Præster.

Thi Biskop var han først og fremmest. Men han var ogsaa den lærde Mand. Da Pave Leo XIII. læste det latinske Brev, som de anglikanske Biskopper sendte som Svar paa den pavelige Bulle, skal Leo have udbrudt: "Gid mine Kardinaler kunde skrive saa godt Latin." Enhver vidste, at John Wordsworth havde affattet det. Han var et skinnende Lys i sin Kirke baade som Tilsynsmand og som Deltager i Tidens Forhandlinger og som Medlem af Lordernes Hus. Han var en sand Engelskmand. Hans Nabo, Biskop Talbot af Winchester, sagde om ham i en Mindetale, at af alle Navne skattede Biskop Wordsworth mest "Anglikaner".

Men han var hævet over den Smaalighed, som Øboere er udsatte for, saa de mener om dem selv og alt deres, at det er det eneste, der rigtig dur. Dertil var hans Aand for vidtspændende.

Han elskede hele Herrens Kirke og mente om sig selv som Biskop, at Adkomsten til at være det ,havde han kun i Fællesskab med alle andre Biskopper i den hellige almindelige Kirke.

I tidligere Aar var det især den østerlandske Kirke, han følte sig knyttet til, særlig gennem den engelske St. Georgs Kirke i Jerusalem. I de senere Aar tog han sig med levende Interesse af vor nordiske Kirke.

Nogle vil mindes hans Besøg her for to Aar siden, da han var bedrøvet over, at Biskop Rørdam var syg og ude af Stand til at modtage ham. Hans Rejse gjaldt da Sverige, idet han

sammen med to andre Biskopper skulde gæste de svenske Brødre for at prøve, om en Tilnærmelse var mulig mellem de to Folkekirker.

Frugten af denne Rejse blev en Beretning om den svenske Kirkes Ret til at hævde den apostoliske Rækkefølge i Bisperækken og et Forslag om at pleje Samkvem med de svenske Trosbrødre.

Overfor os danske Kristne nærede Biskop Wordsworth lignende Følelser, men han maatte af Hensyn til de yderliggaaende Kirkefolk i England fare med Læmpe. Men hans Minde maa æres som en af de Bygningsmænd, der vilde hele Bruddene paa Jerusalems Mure. Det opbyggende var hans Styrke, derfor var han saa jævn og saa elskelig, og jeg vil fremdrage et Par Minder derom.

Da en svensk Biskop skulde gennem London for 9 Aar siden, bad Wordsworth mig ledsage Gæsten og føre ham til Lollardernes Taarn, hvorhen vi ogsaa kom paa passende Vis i vort bedste Puds. Nu lyder jo Lambeth Palace af en hel Del, men om vi havde højtstemte Forventninger om Prælathøjhed, maatte vi hurtigt se at komme ned paa Jorden, thi den Mand, der modtog os, var saare jævn, og hans Omgivelesr mindede om en Studenterhybel. Men fra de milde og kloge Øjne lyste Venlighed os i Møde, og alle Dikkedarer var her ganske overflødige. Venligt og ligetil spurgte den Salisbury Bisp, om vi vilde drikke The med ham, og hvad sker! Han fik en Lerthepotte trukket frem, Kedlen kogte, og nu lavede han selv den brune Drik, der, som Engelskmanden siger, opliver uden at beruse.

Man skulde nu have ventet en oplivende Samtale, og de to Kirkefyrster begyndte at tale om det, der laa vor Vært paa Hjærte: Forholdet mellem Kirkesamfundene. Gæsten udtrykte sig forsigtigt og diplomatisk og gav Værten de fineste Titler, men egentlig oplivende var det nu ikke.

Vi skulde da af Sted, og Biskop Wordsworth fulgte os til Vogns, barhovedet, ud paa Gaden, og da kom vel det bedste Resultat ud af hele Samværet, som jeg tænker, Gotlands Biskop endnu mindes. Jeg husker det i hvert Fald godt. De to Bisper gav hinanden Haanden, men derpaa klappede Engelskmanden Svenskeren paa Skulderen og sagde med Varme: "Gud velsigne Dig, min kære Broder."

"Lad styrte alle Vægge,
Som skiller Kristne ad!
Forener jer, I Bække
Og glæder Herrens Stad."

Mit andet Minde gælder ogsaa Lambeth sex Aar senere. Men denne Gang vrimlede det med anglikanske Biskopper fra hele Verden. Og denne Gang kom jeg ikke i Følge med en levende Biskop med Guldkors paa Brystet. Jeg havde kun et Brev, men det var et dyrebart Brev, og jeg frydes ved nu igen at se den danske Original, skrevet med de ejendommelige kantede Bogstaver. Jeg havde bedt Biskop Rørdam sende en Hilsen til de engelske Biskopper, som var samlet til Lambeth Konference 1908, og følgende Brev fortjener at offentliggøres:

"Som Biskop i den danske Kirke, der har én Herre, én Tro og én Daab tilfælles med Englands Kirke, tillader jeg mig at at sende en ærbødig og broderlig Hilsen til de paa Lambeth Konferencen forsamlede højærværdige Biskopper med det Ønske og den Bøn, at Menighedens Herre ved de Forhandlinger, som hans Tjenere dér vil føre med hverandre, maa føre sine troende nærmere til det velsignede Maal, at de alle maa blive ét."

At Biskop Wordsworth var glad ved det Hverv, Erkebiskoppen af Canterbury overdrog ham, at affatte et Svar paa det Brev, ved jeg.

Nu har den danske Kirke mistet en tro Ven, og den stærke Aand har fundet Hvile. Landsbykirkegaarden gemmer hans Støv.

John Wordsworth var født 1843, blev Biskop 1885 og jordfæstet Lørdag den 19de August 1911.

Fred og Ære være med hans Minde! Gud give ham en glædelig Opstandelse! A. V. Storm.

Det forstaar man let, Gotlands Biskop, v. Scheele, udtalte sig forsigtig diplomatisk; han er maaske den af Sverrigs Biskopper, der mest ligner Biskop Martensen, højkirkelig og præget af tysk. Biskop v. Scheele har været virksom i de tysklutherske Konferentser og for at drage Norden med. Han modtog Kejser Wilhelms Indbydelse til at være med ved den tyske Kirkes Indvielse i Jerusalem; medens det, som godt var, lød fra Danmark: "hav mig undskyldt."

Endnu kan man høre, ogsaa af Danske, den anglikanske Kirke er katholsk i Form og reformert i Lære om Sakramenterne, og man møder det almindelig i amerikansk-luthersk, og trods al Protest, gentages det efter tysk. I sin Helhed er den amerikansk-lutherske Kirke mere reformert i Sakramenterne end Episkopalkirken, og den danske Kirke vil finde Episkopalkirken staar den nærmere end amerikansk-luthersk i at hævde Troens Ord en Gang overantvordet de Hellige. Judæ 3.

Dr. theol. C. E. Fløystrup har i "National-Tidende" Søndagstillæg 19de August 1906 givet en kort, god Fremstilling af den anglikanske Kirke, hvortil blot den Bemærkning, der lægges dog mere Vægt paa Rækkefølgen af den evangeliske Retning i England end han synes at mene, og Dr. Henson er en mindre heldig Autoritet. Paa Begyndelsen nær følger Artiklen:

"Den engelske Kirke.

Af Dr. theol. C. E. Fløystrup.

. . . . Denne havde i Middelalderens sidste Aarhundreder mange fremragende Personligheder, dygtige Biskopper og store Lærde. I det 13de og 14de Aarhundrede var der ved Universitetet i Oxford Theologer, der allerede havde fundet nogle af de evangeliske Grundsandheder, som i det 16de Aarhundrede blev forkyndte af Reformatorerne. Den største af alle Forreformatorerne var John Wycliffe, "Reformationens Morgenstjerne" (1324—84), hvis Skrifter paavirkede Johan Huss, som atter var en Forløber for Martin Luther.

Ogsaa Reformationen fik i England sin særegne Karakter. Under Henrik VIII. (1509—84) indlededes den med en luthersk Strømning, der under Edward VI. (1547—53) afløstes af en calvinsk og en zwinglisk; derefter fulgte der under Dronning Maria (1553—58) en karftig Modbevægelse, og endelig gennemførtes Reformationen i den første Del af Dronning Elizabeths Regeringstid (1558—1603).

Den Form af Protestantismen, der saaledes fandt sit Udtryk i den engelske Kirkes særlige Bekendelsesskrift (de 39 Artikler), dens rige og skønne Lithurgi (Book of Common Prayer) og dens biskoppelige Forfatning, kaldes Anglikanisme til Forskel fra Lutherdom, Calvinisme og Zwinglianisme. De 39 Artikler er tildels udarbejdede paa Grundlag af den augsburgske Bekendelse og har derfor meget tilfælles med den; men der er

tillige deri kendelige Spor af calvinsk Paavirkning, hvorfor man ikke helt med Urette har sagt, at den engelske Kirke i sin Lære følger en Middelvej mellem den lutherske og den calvinske Retning. Det er dog et saa selvstændigt og ejendommeligt Skrift, at den anglikanske Læretype fortjener en særegen Plads jævnsides med de andre Hovedformer af Protestantisme. I Lithurgien indtager den engelske Kirke et andet Standpunkt; ligesom den lutherske Kirkeafdeling i sin Gudstjeneste har bevaret mere af det gamle end den reformerte, har den anglikanske beholdt mere end den lutherske. Man kan derfor maaske sige, at den engelske Kirke her følger Middelvejen mellem den romersk-katholske og den lutherske Kirkeafdeling. Og noget lignende gælder med Hensyn til Kirkestyrelsen. Ogsaa paa Forfatningens Omraade har den lutherske Kirkeafdeling været mere konservativ end den reformerte, og den anglikanske mere end den lutherske.

Anglikanismen er ogsaa noget for sig selv. Det er allerede urigtigt, naar de 39 Artikler henregnes til den reformerte Kirkes symbolske Bøger, som vi er vante til; men det er endnu mere urigtigt at betragte den engelske Kirke som en Gren af den reformerte Kirkeafdeling, som vi ogsaa er vante til her i Landet ligesom i Tyskland. I Betragtning af, at den reformerte Kirkeafdeling forkaster den biskoppelige Forfatningsform og de fra Middelalderen overleverede gudstjenstlige Skikke, er det egentlig ret mærkeligt, at den anglikanske Kirke kan blive henregnet dertil. Denne Kirke, der har været langt mere konservativ end vor. Denne Kirke, der har Erkebiskopper og Biskopper, Domkapitler og gejstlige Landemoder og meget andet, der er de Reformerte en Gru, og tillige en Lithurgi, der indenfor Protestantismen er den diametrale Modsætning til den reformerte. Havde den engelske Kirke været reformert, vilde Englands Historie have haft en helt anden Karakter, end den, vi kender; Puritanerne kæmpede jo netop for at faa Bispedømmet og de gamle Kirkeskikke afskaffede. Og saa havde der heller ingen Grund været til Dannelsen af de mange Sekter.

At man hos os som i Tyskland i Reglen vedblivende betegner den engelske Kirke som reformert — i Frankrig ved man bedre Besked — det har maaske mange Forklaringsgrunde. En af disse kunde være, at man ensidigt karakteriserer de forskellige Kirkesamfund efter deres symbolske Bøger uden at tage

Hensyn til deres Forfatningsform og Gudstjeneste, hvilket her er dobbelt uheldigt, fordi man har anbragt de 39 Artikler mellem den reformerte Afdelings Bekendelsesskrifter, i Stedet for at give dem en Særstilling. Jeg er meget tilbøjelig til at tro, at Misforstaaelsen ogsaa her hænger sammen med en forskellig Sprogbrug. Det engelske Ord "reformed" har ikke nogen Bibetydning som det tyske "reformirt" og det danske "reformert", der er blevet tekniske Udtryk, ensbetydende med calvinsk. Naar man i England taler om "The Reformed Churches of the Continent", menes dermed i Reglen alle de protestantiske (lutherske og calvinske) Kirker paa Fastlandet; man kan vel træffe Udtryk som "the Lutheran and Reformed Churches", idet der er Forfattere, der læmper sig efter den tyske Sprogbrug, men denne anvendes ikke, naar der er Tale om den engelske Kirke. Udtrykket "the Reformed Church of England" betegner den engelske Kirke efter til Forskel fra før Reformationen, men den hverken er eller kalder sig "reformert" i dette Ords specielle Betydning.

Den engelske Kirke betegner sig gerne som "en Gren af den katholske Kirke", og ogsaa her gælder det om at forstaa Sprogbrugen ret. Medens hos os Ordet "katholsk" er et teknisk Udtryk, ensbetydende med "romersk-katholsk" eller "papistisk", er det ligesom saa mange andre græske Ord gaaet helt over i det engelske Sprog, har bevaret sin oprindelige Betydning og kan bruges i en hvilkensomhelst Sammnehæng. Ordet "catholic" betyder: almindelig, almen, alsidig, omfattende, universel eller lignende. Naar der i det videnskabelige Sprog ofte tales om "catholic principles", vil det sige: almene Grundsætninger; naar nylig en Beskrivelse af London i en Anmeldelse blev rost for sin "catholicity", menes dermed: Alsidighed. I en ny Roman af en bekendt Forfatterinde skildres et Aftenselskab, hvor der er samlet mange meget forskellige Mennesker, og Bogens Hovedperson udtaler i den Anledning, at hans Sprog er frygtelig katholsk, hvormed han vil udtrykke, at han er frygtelig henrykt over at se paa al denne brogede Mangfoldighed. Naar nu Anglikanerne kalder deres Kirke en Gren af den katholske Kirke, mener de altsaa: en Gren af den almindelige Kirke, ligesom ogsaa den danske Kirke henregner sig til denne.

Der kan være forskellige Meninger om, hvad der er nødvendigt for at høre med til den hellige almindelige Kirke. Der

er i den engelske Kirke et Parti, det højkirkelige, der anser den uafbrudte biskoppelige Rækkefølge (den saakaldte apostoliske Succession) for nødvendig. Men der er ogsaa et lavkirkeligt Parti, der kalder sig de evangeliske, og et tredie, der i Reglen benævnes det bredkirkelige, og intet af disse sidste lægger nogen Vægt paa Bevarelsen af den biskoppelige Rækkefølge, der jo her i Danmark blev afbrudt ved Reformationen. En af den engelske Kirkes Dignitarier, Domherre i Westminster Abbediet H. Henslay Henson har nylig i en Afhandling udtalt, at det vilde være ønskeligt, om "Fiktionen om den apostoliske Succession" maatte blive fejet ud af de kirkelige Forhandlinger.

Det er da ganske urigtigt at kalde den engelske Kirke "Højkirken" og de fraskilte Samfund "Lavkirken". Ordene "high", "low" og "broad Church" hentyder til tre Hovedretninger inden for den anglikanske Kirke. De kan overhovedet ikke oversættes: "Høj-, Lav- og Bredkirke", da de kun bruges som Tillægsord; det er ganske vist besynderlige Tillægsord, men der er ingen andre, der kan erstatte dem. "The high Church" betyder: de Højkirkelige; "he is high Church": han er højkirkelig; "high Church views": højkirkelige Anskuelser; "a high Church paper": et højkirkeligt Blad, osv.

Den Misforstaaelse, at den anglikanske Kirke er Højkirke og de frikirkelige Samfund Lavkirke, tjener maaske noget til Forklaring af det Forhold, at de Medlemmer af vor Folkekirke, der besøger England (ikke de, der har bosat sig derovre) i Reglen foretrækker de sidste for de første. Der kan være og er ogsas uden Tvivl andre Grunde. Men da der i den anglikanske Kirkeafdelingfindes de tre nævnte Hovedretninger med alle deres Afskygninger, vilde det være mærkeligt, om de, der nu holder sig til Frikirkerne, ikke indenfor Englands gamle Nationalkirke skulde kunne finde noget af det, de søger."

"Bliv hos os, thi det er mod Aften og Dagen helder," saaledes bad de to Disciple i Emaus, og Jesus gik ind for at blive hos dem. Luk. 24, 29 fl. Han holdt Nadvere med dem. Vi synge:

"Du blev og gav dem Hjertero;
Hør ogsaa os, du Naadens Søn,
Vi bede just den samme Bøn!"

Beder vi ret af Hjertet samme Bøn, saa gaar Jesus ikke forbi; han siger: Se, jeg staar for Døren og banker, og hvor Døren aabnes, gaar han ind og holder Nadvere, og styrker sin Menighed i Kampen til den store Sejr og den store Nadvere. Aab. 3, 20—22. Det er mod Aften, Skygger falder tunge og lange, Krigens blodrige Skygger, Skygger fra Ondskabens aandelige Hær, der er Uro og Gjæring, Usikkerhed overalt i Verden. Der er Uro og Gjæring i Guds Menighed, Uro og Gjæring i den Danske Kirke i Danmark og i Amerika. Foruden det, som har været forud, saa har Krigen ført Sprogspørgsmaalet mere frem og forøget de trange Tider. Pastor N. P. Gravengaard bad i sin Aabningsprædiken ved Kirkemødet i Withee, Wisc., 1911: Fri os fra Udslettelsens Dom. Da Ryslinge Valgmenighed holdt 50 Aarsfest 9de Juli 1916, sagde Pastor Karl Povlsen: "Ja, Herre, bevar os for Udslettelsens Dom. — Men vi har dog ogsaa andet at sige Dig i Dag, Du trofaste, langmodige Gud, end denne Bøn. Trods al vor Synd og Ringhed, har Du ikke taget Din Aand bort fra os eller forladt os." Se Mindeskriftet. Det fælles Suk, den fælles Bøn fra Danmark og i Amerika. Der er tunge Skygger over Moderkirken, "Danmarks hvide Kirker" med Klokkeklangen og Bedeslag ud over Land og By. Der er onde Kræfter, som vil ødelægge og sprede, bryde Folkets gamle Kirke ned; eller omdanne den, saa den helt bliver ukjendelig; de gamle kirkelige Former i Guds Kirke skal brydes. Dog, hjemme og her har vi saa meget at sige Vor Herre Tak for. Hans Aand er ikke endnu taget bort; men Bønnen maa inderligere frem, saa der ses Lys i Herrens Lys, der er endnu en Gjerning i Lys ved Aftentide.

Pastor V. Birkedals Svigersøn, Pastor Lavrids Nyegaard, har skreven en Livsskildring af Birkedal i 4 Bind, paavist Birkedal bar sit Kongebanner til det sidste. Under Korsets Mærke

kæmpede han for og i Troen en Gang overgivet de Hellige, Troens Ord, som Guds Kirkes store Samlingsmærke, det han med Grundtvig var sikker paa var givet af Herren i de 40 Dage.

Nyegaard udgav et Skrift: "Trosbekjendelsen", og hævdede den som Kirkens gamle Banner. Min Bog: "Daabsminder" glædede ham, at der lagdes Vægt paa Troens Ord. Jeg sendte ham et Fotografi af Dr. H. B. Grams Grav paa Greenwood Kirkegaard, det var Gram, der lod Birkedal studere, da han boede i Kjøbenhavn. 15de Januar 1916 sendte Nyegaard mig et Brevkort med Hilsen, Tak og Løfte om længere Brev, han var syg. Herren kaldte ham kort efter til Hvilen, og hans Hustru, Birkedals Datter, er lagt til Hvile. Fra Forlæggeren kom Nyegaards sidste Bog til mig efter hans Død: "Den Kristne Kirke. En Kirkehistorisk Vurdering af N. F. S. Grundtvigs Gjenmæle." Den hævder Troens Ord og paapeger, Kirken har lagt Vægt paa Biskopsembedet.

Da jeg kom stærkt under General Councils Indflydelse, optog Forfatningsspørgsmaalet mig; thi man tvivlede paa den Danske Kirke. Vi fik et Møde i Hartford i 1888, dannede Kreds med Styrelse og Læreforfatning og sendte det til kommende Aarsmøde i Elk Horn, Iowa.

Ordinator A. S. Nielsen skrev til mig, om Præsterne fra Østen ikke kunde komme og være Søndag forud hos ham i Trinitatis Kirke, Chicago. Saaledes blev det. 15de Søndag efter Trefoldighed, 9de September 1888, holdt jeg Skriftetale og Altergang, Jacobsen prædikede og om Aftenen prædikede Mortensen. Om Eftermiddagen prædikede jeg hos Gøtke paa Sydsiden og om Aftenen prædikede Jacobsen.

Jeg boede hos Nielsen og havde Nøgle, og sent blev det, før jeg efter Aftenmødet naaede Vestsiden; men Nielsen sad og ventede paa mig, der var saa meget, han vilde tale med mig om. Han var stærkt imod Forfatningssagen fra Hartford, venlig stemt for Hilsen til General Council af Hensyn til Emigrantmissionen; men ikke mere. Han sagde: "hvorfor ikke nu virke for Biskop; thi faar vi Biskop, har vi ogsaa Forfatning, den ligger i Biskoppen." Det var ham en stor Skuffelse, som Udviklingen var, at jeg ikke da kunde lægge al Forfatning i Biskopsembedet. Ved Mødet i Elk Horn blev alt fra Hartford baade kritiseret og forkastet paa Kredsordning nær, som blev fulgt af senere Kredsordninger i den Danske Kirke.

Da jeg kom hjem, var Pastor J. K. Poulsen fra General Councils Mission i Indien kommen fra Danmark. Af Helbredshensyn vilde han blive Præst i Amerika, og jeg virkede for, han blev det for den nystiftede danske Menighed i Portland, Maine. Da jeg med Pastor, Dr. Krotel i New York skulde ordne at Poulsen blev overført til den danske Kirke, var der indsendt Protest mod Menighedsdannelsen med den Meddelelse, den danske Kirke var grundtvigiansk, det blev dog ordnet; men ogsaa fremhævet, den Danske Kirke burde have en mere bestemt luthersk Bekjendelse.

I 1889 gjorde Pastor F. L. Grundtvig en Danmarksrejse, og vi var meget glade ved deres Besøg i Brooklyn. Jeg talte med Grundtvig om General Council. Ligesom Nielsen var han venlig stemt for Hilsen, men ikke andet. Nielsen gjorde samme Sommer sin eneste Danmarksrejse. Da han kom tilbage var han til megen Glæde hele 12te Søndag efter Trefoldighed, 8de September 1889 i Brooklyn. Prædikede om Formiddagen og holdt Altergang om Aftenen, hvor Sømandspræst, nu Stiftsprovst, C. B. Hansteen og Hustru var med, lige før de rejste til Norge. Nielsen meddelte mig, at i Danmark var Tanken kommen frem, han burde bispevies; glad derved, men under de kritiske Forhold kunde det vanskelig nævnes. Da jeg vilde rejse til Mødet i Chicago, blev jeg angreben af en Hudsygdom, der gjorde det umuligt at rejse. Bispevielsen blev næppe nævnt. I Efteraaret 1890 byggede vi den ny Kirkedel; jeg kom med til Mødet i September i Manistee, Mich., og ind i en haard Lærekamp med Nielsen og Grundtvig som Modstandere, og jeg maatte kæmpe mod en Bevægelse, der var naaet Udvalget, jeg skulde fra New York. Særlig paa det Tidspunkt troede jeg, det var Herrens Villie, jeg blev. Aarene derefter var fulde af Kamp indtil Splittelsen, hvor det for mig mest var en Kamp for at blive; ikke alt blev ført med de bedste Vaaben, Herren maa bedes om Tilgivelse for meget. Herren skal have Tak, han slap ikke.

Den Danske Kirke beholdt et fast Ordinatorembede, og det kan føres videre. Nielsen førte det hjertevarme Ord med Aandsmyndighed, men ordne laa ikke for ham. Han var Ordinator og burde have været Biskop, Striden blendte Syn derfor.

PASTOR PETER CHRISTIAN TRANDBERG

født 18 August 1832. Ordineret Præst 28 April 1858 af Biskop Laub. Død 18 Juni 1896.

Pastor P. C. Trandberg, (født 18de August 1832 paa Bornholm, død 18de Juni 1896 i Minneapolis), var i de Aar i Amerika. Han var stærk Vækkelseprædikant og havde brudt med Folkekirken, dannet Frimenighed, siden anerkjendt som Valgmenighed. — Paavirket af apostolisk-katholsk Menighed. — Kom til Amerika, Lærer ved Congregationalisternes Præsteskole, egen Præsteskole i Chicago, øvede en Del Indflydelse. Syn for Embedets Tredeling: Diakon, Præst og Biskop. Selv havde han ikke Betænkelighed ved at udføre Ordinationer, snarere var han for hurtig med Haandspaalæggelse. 1 Tim. 5, 22. Han var Fripræst, hævdede Kaldet fra Herren.

Ordne og styre laa heller ikke for ham.

I Minneapolis søgte han til Gethsemane Episkopalkirke og Pastor A. Alexander talte ved hans Begravelse i Hjemmet og læste den episkopale Begravelseslithurgie. Danske Præster talte i Hjem og ved Grav. Ved Gethsemane Kirke blev senere Pastor Johnson, der var af dansk Herkomst, Præst, nu Biskop af Colorado.

Da Pastor L. M. Gydesen af den Danske Kirke døde 10de April 1890 i Salinas, California, forestod Pastor J. Simond ved St. Pauls epikopale Kirke Begravelsen og læste Begravelsesli-thurgien. Ligeledes talte Pastor J. P. Naarup.

Nielsen og Trandberg var forskjellige i meget, men begge troede de, der kom trange Tider for Herrens Menighed, begge ventede de Herrens Komme og et Gyldenaar. Paa Nielsens Bautasten i Withe, Wisc., er hans Billede og Aar 1832—1909, og der staar: Natten er fremrykket og Dagen kommen nær. Rom. 13, 12.

Pastor J. J. Kildsig har udgivet en Livsskildring af Trandberg og nogle Foredrag: "Maran-Atha, Herren kommer." 1 Kor. 16, 22. Under Trandbergs Billede staar: Se, Brudgommen kommer! gaar ham i Møde. Math. 25,6. Paa Trandbergs Grav, Crystal Lake Cemetery, Minneapolis, blev afsløret et Mindesmærke med hans Buste i Ornat, Tirsdag 2den Juni 1914.

Nielsen og Trandberg har bidraget, hjertevarmt, til Udviklingen af det danske Kirkeliv i Amerika, under trange Tider. — Maa i Naade Herlighedshaabet blive levende.

Pastor F. L. Grundtvig (født 15de Maj 1854, død 21 Marts 1903), satte i en Aarrække de dybeste Spor i Kirke og Folkeliv, og de dybeste Spor i Kampen, der førte Splittelsen med. Da det blev klart for ham, at han skulde tage Præstegjerningen op i Amerika, var det med Liv og Sjæl, med det lyse Haab for den Danske Kirkes og det danske Folks Fremtid i Amerika. Et af hans første Digte i Amerika er: "Hvis Du vil." Deri siger han:

"Jeg ved det, at sporløst Du synke kan i mørke Flod"

men det var Haabet, der skulde tømres paa Kirke og Skole, og der skulde lyde en jublende Lovsang.

Grundtvig blev ordineret til Præst ved Kirkemødet i Chicago i September 1883.

Efter de haarde Kampe var det de gribende Digte: "Frostnatten", der dræbte Livet; mest gribende 1899.

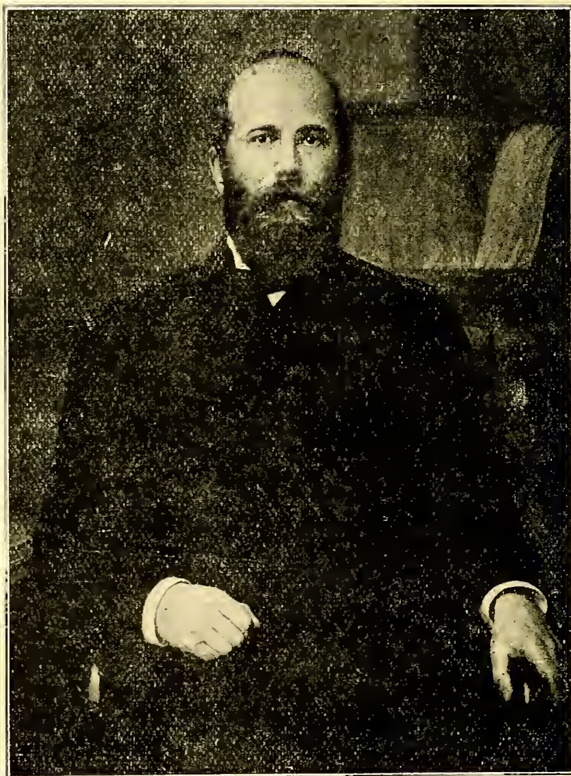
"Der ligger saa meget i Dødskamp,
Jeg staar og ser derpaa,
Jeg knuger de foldede Hænder
Og hører mit Hjerte slaa.

— — — — — — —

Og hvis saa det vi elsker
Synker i Dødens Elv,
Saa skyldes det ej Guds Vilje,
Saa skyldes det kun os selv.

— — — — — —

O, Herre, for det jeg elsker
Jeg selv mig ofrer glad,
Kan noget dets Liv end redde,
O, Herre, saa sig mig hvad!

PASTOR FREDERIK LANGE GRUNDTVIG

Født 15 Maj 1854. Ordineret Præst 18 Søndag efter Hellig Trefoldighed, 23 September 1883, i Chicago, Ill.
Død 21 Marts 1903 i Kjøbenhavn.

Han, som haabede, at hele hans Livsgerning skulde være i Amerika, rejste 1900 med Hustru og Datter til Danmark. Længtes tilbage, men tog imod Kald som Rejsepræst for "Kirkeligt Samfund af 1898". Lagdes paa et haardt Sygeleje, taalmodig under Herrens Haand til Herren kaldte ham hjem 21 Marts 1903, 48 Aar.

Der er rejst en Mindesten paa hans Grav i Kjøbenhavn.

Under Striden fordybede han sig i Kirkefædrene. Han fik udgivet den store Bog: "Troens Ord" og nogle andre Skrifter, efterlod i Manuskript et større Værk om Irenæus. Hans Haab var en selvstændig dansk Kirke, thi den amerikansk-lutherske Kirke havde for lidt Syn paa Troens Ord. En Ven, F. Lund, siger, da han fik fat paa Kirkefædrene begyndte han at faa Øje for, der muligt kunde samvirkes med Episkopalkirken. Da han laa paa Dødslejet, kom der Hilsen til ham fra den katholske Præst i Clinton, at han havde læst en Messe for ham. (Til Minde om F. L. Grundtvig, Side 12). Der kunde være noget affejdende i hans Kamp; men han var ærlig, hjertevarm og ædel, og kunde som faa bekende, hvad han havde fejlet, naar han siden kom til at se det. Hvor lidt er hans Livsværk skattet og hvor faa kjender og læser hans Bog: Troens Ord. Fanen er sænket i Danmark og Amerika.

I 1900, da han med Hustru og Datteren, født i Amerika, drog til Danmark, skrev han: "En Dansk-Amerikanners Sang":

"Amerika, Du er det Land paa Jorden,
Hvor jeg blev født, og hvor min Vugge stod,
Dig elsker jeg fra Syden indtil Norden,
For Dig jeg gjerne ofre Liv og Blod.
Du store frie Land,
Med stolte Fortids-Minder,
Med Fremtids Solglands over høje Tinder,
Dig elsker jeg! Herligt er Du, mit Land!

— — — — — —

I Traad kan Dansk og Engelsk herligt falde,
Ja, enes kan de godt som mine Sprog.
Saa frem til mandig Id,
Hvor Livet sætter Stævne!
At prøve der i Strømmens Brus hver Evne,
Det elsker jeg! Fremad mens det er Tid!"

Pastor Jacob Holm, den første Præst med Præstevirksomhed i Danmark, før han blev Præst i Amerika, havde Syn for Biskopsembedet; men under de vanskelige Forhold lagde han tilligemed Pastor Nielsen ud fra "Kirkespejlet" en Dæmper paa Biskopstanken i 1878. (se Anmærkning under Side 54-55,) og sagde, "vi venter paa Tidens Fylde". Før han drog til Danmark udgav han: "Herlighedshaabet", og i Danmark tog han den apostolisk-katholske Menighed i Forsvar og staar venligt til den, helt igjennem en trofast Ven af den Danske Kirke i Amerika. Da jeg havde sendt ham: "Daabsminder", skrev han 16 November 1914, han kunde ikke dele mit Syn, at jeg ikke turde nægte et Barn Daab, men "derimod er jeg i Aarenes Løb kommen mere ind paa Deres Yndlingstanke om **Biskoppen**, som Apostlernes Arvtager og dermed hævde Betydning af **Succesio apostolica**. Jeg regner det for et stort Fortrin ved den svenske Kirke, at denne har den, og for en stor Mangel ved vor Kirke, at vi ikke har den."

Da Missionærerne H. P. Børresen og L. O. Skrefsrud kom fra Indien og fortalte den nordiske Menighed om Herrens Gerninger ved dem i Santhalistan, da kom Menigheden mere med i Bøn og Virksomhed for Missionen. Santhalmissionen vandt mange Hjerter. Børresen blev ordineret Præst i Danmark og Skrefsrud i Norge.

Da jeg i 1881 besøgte Provst Vahl, viste han mig et Billede af Børresen i dansk Præstedragt, og nævnte det stille Haab, han en Gang skulde blive bispeviet. I Santhalmissionens Festskrift 1917: "Hidtil har Herren hjulpet", meddeler Provst Elmquist nogle Minder. Deri hedder det Side 76: "I særlig Glans staar for mig vort Komitemøde i Kristiania 1889 under det nordiske Missionsmøde, som holdtes der. Her havde vi for sidste Gang den kære gamle Børresen iblandt os (under hans andet Besøg herhjemme), og her forhandledes en Sag, som desværre ikke blev virkeliggjort, nemlig Muligheden af Børresens Indvielse til Biskop for Santhalmenigheden. Der var korresponderet herom med den anglikanske Biskop Dowden af Edinburg. Sagen stødte paa Vanskeligheder, ventelig fordi Børresen ikke havde den anglikanske Diakon- og Præstevielse, som man forlangte som Betingelsen for Bispeordination. Men de, som forstaar at værdsætte Biskopsembedet i Menigheden og

indser, hvilken Støtte det vil være baade for den danske Mission i sig selv og for dennes Forhold til den anglikanske Kirke, at have Biskopper, anerkendte af dettes Kirkesamfund, vil beklage, at Børresen, der saa vel egnede sig til en saadan Stilling, ikke opnaaede den, og at Santhalmissionen endnu staar uden en Biskop."

Danmark har haft Besiddelser paa Guldkysten i Afrika, der har været ansatte danske Præster. Biskop Grundtvig havde to ældre Brødre, der døde som Præster derovre.

Fra Basel blev der begyndt Mission, og de fire første Udsendte bleve ordinerede i Kjøbenhavn (Side 234). To danske Sønderjyder, Missionspræsterne A. Riis og H. N. Riis, virkede i Baselmissionens Tjeneste. I den engelske Kirkes Tjeneste virkede Pastor N. C. Haastrup sammen med den bekjendte Negerbiskop Samuel Crowther i Sierre Leone.

Nu er der fra Danmark begyndt Mission i Afrika under Navn af: Dansk Forenet Sudan Mission. Den har faaet Missionærer og vundet Venner baade i Danmark og Amerika. Den første Udsendelse var i 1913 af Lægemissionær N. H. Brønnum og Hustru, samt Sygeplejerske Dagmar Rose. I anden Udsendelse i 1914 var den første Præst og hans Hustru, de kom begge fra Amerika.

Pastor Alfred Thompson er født 4 Oktober 1885 i Iowa af danske Forældre. I 1908 tog han Examen ved Moody's Bibelskole. Han blev antaget ved Bestyrelsesmøde i Aarhus 12 December 1913 og der blev forhandlet om at søge at faa ham ordineret af en af Rigets Biskopper og Formanden Pastor A. Pedersen skulde forhandle med Bisk. Møller i Aalborg om Ordination. Møller, med klart Blik for Betydningen af Samvirke med den engelske Mission, ønskede og foreslog, han blev ordineret af en anglikansk Biskop. Bestyrelsen vilde ikke gaa ind derpaa, og Biskop Møller henviste dem til Sjællands Biskop. Der blev mundtlig Forhandling med Biskop Ostenfeld, og efter Ansøgning til Ministeriet fik Biskop Ostenfeld Tilladelse 17 Januar 1914 at ordinere Thompson.

Fredens Kirke i Kjøbenhavn blev smykket med Blomster, og Onsdag Kl. 10, den 21 Januar 1914 ordinerede Biskop Ostenfeld med Ordinationstale ud fra 1 Thes. 5, 23—24 Alfred Thompson til Missionspræst i Afrika.

Pastor Thompson blev gift med Frøken Florence Gibson, født 24 Oktober 1888 i Allegan Co., Michigan, af amerikanske Forældre.

(Pastor A. Pedersen: Dansk Forenet Sudan-Missions Grundlæggelse. Side 52—59.)

Da man ikke vilde følge Biskop Møllers Forslag, er det glædeligt, der blev Ordination ved Sjællands Biskop og at vordende Missionærer uddannes saa de kan faa Ordination i Folkekirken.

Pastor A. Thompson er første Dansk-Amerikaner uddannet i Amerika, væsentlig paa Skoler udenfor den evangelisk-lutherske Kirke, der har faaet Tilladelse og er bleven ordineret af en Biskop i Folkekirken.

Lad hertil føjes: "Et Fremtidssyn" af X i Provst Blocks "Kirkebudet" No. 9, 1867. Fantasi, blev der sagt, digtet Historie, det udgav sig heller ikke for andet; men det gjemte et dobbelt Haab. Fremtidssynet var dette. Biskop Lauge Hansen, født 29 Juni 1863 i Rørkjær, Nordslesvig, var blandt de, der maatte til Danmark og konfirmeres. Var med i Kampen for at Slesvig kom tilbage, og blev to Gange saaret. 1891 kom han som Missionær med sin unge Hustru Anna Kirstine Jensen fra Bjerndrup til Calcutta for at virke paa Himalayas Højsletter. Om Slesvig siger "Synet": "Nu var Timen kommen til den store europæiske Kamp, hvori Preussen omsider "høstede Storm" som det havde "saaet Vind", og faldt sammen, medens Slesvig kom tilbage til Danmark, saa langt ned, som der var Hjerte derfor." Efter 10 Aar gæstede Hansen med Hustru og 2 Sønner Fædrelandet, fortalte om sin Mission og blev indviet til Præst. Blev senere af den engelske Biskop i Calcutta indviet til Biskop for den nordiske Mission i Indien. Han indviede sine 2 Sønner til Præster . Biskop Lauge Hansen døde 5 Aar efter, 20de Marts 1933 i Kaschemir, Mellem Himalaya. Missionen fortsattes af 10 danske, 7 svenske og 6 norske Missionærer.

Fantasi! men det er dog fuld Virkelighed med den store europæiske Kamp, endnu ikke helt udkæmpet, og det er Virkelighed, at Slesvig er kommen hjem til Danmark saa langt der er Hjerte derfor. Dannebrog hejses, der holdes Glædesfester med Tak til Herren, det er sket af Herren underlig for vore Øjne. — Endnu har den danske Mission i Indien og Kirken i

Amerika ingen Biskop. Giver Herren en Arbejdstime ud over Tiden Synet varsler, skal saa dette Haab ogsaa opfyldes? Biskop efter Herrens og Oldkirkens Ordning.

Under Tidernes Pinagtighed nærmer det sig mod Tidens Fylde? Bliver Synet mere klart for Troens Ord, Troen en Gang overantvordet de Hellige. Judæ 3, det historiske Biskopsembede og for Menigheden i Amerika at:

"I Traad kan Dansk og Engelsk herlig falde",

saa vi siger "mine Sprog", da

"Fremad mens det er Tid".

Vi har endnu en Gjerning før Sabbathshvilen.

Indsamling til at faa Vor Frelsers Kirke friet fra Gjæld og Florida-Rejsen er nævnt; men endnu lidt.

1906 og følgende Aar var indholdsrigt og betydningsfuldt. Budskabet lød: Danmarks gamle Kong Christian IX. var død. Vi fik en smuk Mindegudstjeneste i Vor Frelsers Kirke Søndag Sexagesima, 18de Februar 1906. Fru Metthea K. Mathiasen samlede og udgav det skønne Mindeskrift: "Dansk-Amerikanske Mindeblade over Kong Christian IX." — Jacob Riis maatte indlægges paa et Hospital i New York, og der i en stille Nattetime kom Tanken frem, hvad vi havde talt om, Kirken gjældfri før vi gik bort, men tillige den Tanke, hans Hustru vilde i Paradis glædes med os. Han skrev til Venner og en silde Løverdag Aften blev jeg kaldt til Hospitalet. Riis meddelte den store Glæde til hans Hustrus Minde, naar vi samlede $1,000 blev Kirken friet for Gjæld. Vi bad om Herrens Velsignelse. Han havde dejlige Blomster til Kirkens Alter. Dagen efter — Maanedsdagen for Mindefesten — 3 Søndag i Fasten, 18de Marts 1906, stod Blomsterne paa Alteret og jeg meddelte om Gaven. Vi fik straks Indsamling i Gang.

I flere Aar havde jeg ikke været med til den Danske Kirkes Aarsmøde. Trefoldigheds Søndag, 10de Juni 1906, og følgende Dage var jeg med i Manistee, Michigan. K. Mathiasen, R. af D., og Hustru var med til Mødet, og til en skjøn Sejltur over Michigan Søen til Milwaukee og videre til Chicago.

I Adirondack Bjergene ved "4 Sø" har K. Mathiasen et dejligt Sommerhjem: "Camp Danmark". Der har de hvert Aar samlet mange Gjæster. Min Hustru og vore tre Døttre var der

i Ugen efter fra 27 August 1906. Romantiske Omgivelser og ved Søen ligger det venlige Hjem. Ligeoverfor et Episcopal Skov Kapel: St. Peters by the Lake. Det gyldne Kors ses over Søen. Naar de mange i Somren bor i Camps ved Søerne, da er der Præst ved Kirken, om Vinteren lukkes den, saa er der Baadfærd til Gudstjenesten, blandt dem Mathiasens Motorbaad. De er trofaste der, som i Hjemmet i Keyport, N. J., mod den danske Kirke. De har ogsaa et Vinterhjem i Melrose, Florida, ogsaa der er en lille Episkopal Kirke, og Biskop, Dr. E. G. Weed, Jacksonville, er der deres Gjæst, naar han er i Melrose. I Adirondack har mine Døttre og jeg siden været og der knytter sig de maneg smukke Minder dertil. Fra Camp Danmark har Fru M. Mathiasen udsendt sin smukke Bog: "Sommer i Adirondack Bjergene". Faderen, A. C. Mathiasen, var af de trofaste ved St. Stephans Kirke, Perth Amboy. Da Menigheden svandt ind ved Bortrejse, styrkede han mit Forsæt at flytte til New York.

Tirsdag den 20de November 1906 var det 25 Aar siden Pastor R. Nielsen i Hartford, Conn., blev præsteviet. Han har gjort et trofast Missionsarbejde i Vor Herres Tjeneste baade i Wisconsin og Michigan, ofte under traneg Kaar; men under Herrens Velsignelse. Saa kom han til Østen til et ligesaa tro Arbejde i Den Danske Kirkes Tjeneste og som Kredsformand. Vi havde paa Festdagen en velsignet Altergangs-Gudstjeneste sammen. — Ligeledes Fredag 25 Oktober 1907 ved deres skjønne Sølvbryllupsfest. Vi saa med Glæde tilbage til Ungdomsdagene og Virksomheden for Herrens Sag. — 3 Dage efter Præstejubilæet den 24 November lagde Herren mig paa Sygelejet. Trofast holdt Præstebrødre Gudstjeneste skiftevis i Kirken. Der var ikke meget Haab, jeg atter skulde optage min Gjerning, jeg laa med Feberfantasier, hvor der oprulledes Fremtidssyn med dansk Biskop for Kirken (Daabsminder 146). Herren forlængede min Arbejdsdag, og da Haabet kom og Kræfter med, sendte K. Mathiasen min Hustru og mig til et skjønt Vinterophold i Titusville, Florida. Der var et Vennehjem hos Captain P. Nielsens, ved den spejlklare Indian River, under Palmer, der stod aabent for os. Vi kjendte dem godt fra Østen, og der var et andet Vennehjem, Captain F. C. Fischer, jeg havde viet dem i Vor Frelsers Kirke; Fru Fischer er Sødskendebarn til

BISKOP, DR. W. C. GRAY.
(Fra The Palm Branch, Maj 1920, og Southern Florida Convention Journal 1920.)

Provst Vahl. Endnu et Vennehjem, August Nielsen med hans gamle Fader, som jeg ligeledes kjendte fra Brooklyn. For den lille danske Kreds holdt jeg hver Søndag Gudstjeneste i St. Gabriels episkopale Kirke, og jeg fik en Konfirmation, enestaaende i min Virksomhed, og blev kjendt med Biskop Gray for Southern Florida, en Biskop helt i Apostlernes Spor.

Biskop, Dr. William Crane Gray, født 6te September 1835 i Lambertsville, New Jersey, Søn af Doktor Joseph Gray og Hustru Hannah Price Crane. Paa Moders Side i Slægt med New Jerseys første Biskop, John Croes og Biskop W. R. Whittingham. Da han var ved 10 Aars Alderen rejste hans Forældre til Tennessee, og der har han levet sit meste Liv. Han studerede ved Kenyon College, og Theologie ved Bexley Hall, Gambier, Ohio. Derfra fik han Doktorgrad 1881. Efter Examen ordineret Diakon 1859 i Nashville, Tenn., og Aaret efter Præst i Columbia, Tenn., af Biskop J. H. Otey. Hans Fader var død, og Omsorg for Familien hvilede paa den unge Præst. Han blev Præst i Bolivar, Tenn., hvor han fik bygget St. James Kirke og Præstebolig. Lagde Grunden til St. Katherines Pigeskole. Med aabent Øje for Kirkens Pligt mod den farvede Befolkning, fik bygget St. Philips Kirke for Farvede. Saa kom Borgerkrigen. Der var alvorlige kristelige Mænd i Sydstaterne, der greb til Vaaben. Den første Biskop i Louisianna, Leonidas Polk, var en anerkjendt dygtig Militær, uddannet i West Point, men havde opgivet den militære Bane for at blive Præst og nu Biskop. Det lød til ham fra alle Sider om at gribe Sværdet, han satte sig imod, til Virginias gamle Biskop mindede om, hvorledes der i den gamle Pagt blev grebet til Vaaben; saa gik han modstræbende med, snart kjendt som den dygtige General Polk. Generalen blev ved at være Biskop. I en Lomme op til sit Hjerte bar han Common Prayer. En menig Soldat kom til ham og sagde: General, vi skal i Slag, jeg har bange Anelser, jeg er ikke døbt, uden Daab tør jeg ikke gaa i Slag. I Nattetimen var det kun Generalen og den menige Soldat; men det var for Herrens Aasyn General-Biskop Polk udførte Daab og Herrens Nadvere. I Slaget ved Pine Mountain 14de Juni 1864 gjennemborede en Kugle General Polks Hjerte, gjennemvædede Common Prayer med hans Hjerteblod. Den unge Pastor Gray var med i Krigsbegejstringen. Menigheden i Bolivar styrkede ham; men

vilde ikke modtage hans Resignation. Han gik med som Feltpræst og Captain i 4th Tennessee Regiment. Han blev taget til Fange og holdt i Alton, Illinois og Gratiat, St. Louis. Efter Krigen var Sydstaterne ikke som før. Han kom tilbage til Bolivar, prædikede og underviste til 1881. I 20 Aar ved første Præstekald. Saa blev han Præst ved Church of the Advent, Nashville, der virkede han ca. 12 Aar, kun Præst de to Steder. Ved General Convention 1892 blev han valgt til Første Missionsbiskop for Syd Florida, der udskiltes fra det store Florida Stift. 5te Januar 1893 kom han til Orlando, Florida, som Biskop og udfoldede en apostolisk Virksomhed. Stadig paa Rejser, betjente vakante Kirker. Den store farvede Befolkning omfattede ham med Kjærlighed, virkede for, de fik Kirker og deres egne Præster. Pastor August E. Jensen fra St. Thomas, Dansk Vestindien, fik han efter Examen til Florida, ordinerede ham til Diakon og Præst for en Farved Menighed. De før saa mægtige Seminole Indianere var der kun en lille Rest af i Everglades, Florida. Biskop Gray virkede for en Missionsstation iblandt dem: "Glade Cross". Det lykkedes at faa nogle døbte, en Høvding døbt og konfireret. Everglades gjennemskjæres af Smaafloder og Bække med nogle høje Steder. Omgivelserne er flade, der til Tider staar under Vand. I Enspændervogn med kjendt Kusk har Biskop Gray besøgt Missionsstationen, kjørt mange Mil gjennem Vand, ofte maatte Hesten næsten svømme. Paa en tør Plads lavet Kaffe og holdt Maaltid. Svøbt i et Tæppe og sovet i Vognen om Natten. Han lovede at holde Jul hos dem og i 1907, efter lang Tur gjennem Vand, naaede han frem. Prædikede i det lille primitive Kapel, Daab, Konfirmation og Nadvere. Paa en Veranda stod han og Missionæren i Ornat, og der blev prædiket for de, der var samlet foran. Forunderligt, hvor han, selv i ældre Aar, kunde holde ud. Togforbindelser var ikke altid de bedste. Saa kunde han lægge sig paa Stationen med Ornattasken under Hovedet og sove i en Nattetime. Komme en Lørdag Nat; efter nogle Timers Hvile prædike to eller tre Gange om Søndagen i de smaa Kirker. Naar Gæster kom til Florida om Vinteren, og der kom Præster, skulde han nok sørge for, de var ikke ledige, men kom til at prædike for Vintergæster, eller ved en eller anden Kirke, hvor der var Vacance. Naar han kom til Titusville, var han altid

hos Captain Fischers, der var et lille Værelse, han kaldte sit.

Da vi kom til Florida, skrev Fru Fischer det til ham og omgaaende fik jeg følgende Brev:

"Bishopsstead, Orlando, Florida.
January 15, 1907.

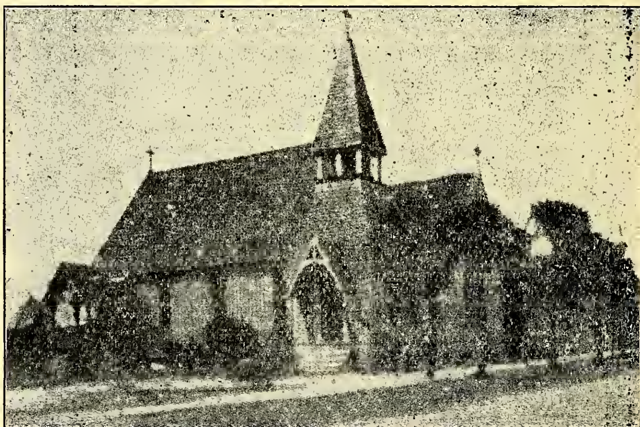
Rev. R. Andersen,
Titusville, Fla.

Rev. and dear Sir:

I take pleasure in authorizing you to hold services in your own language for the benefit of Danes in Titusville in St. Gabriels Church and trust it may be my privilege to meet you during your sojourn here.

Yours for Christ and the Church,

WM. CRANE GRAY,
Bishop of Southern Florida."

ST. GABRIELS KIRKE.

Saa var jeg paa en Maade konstitueret Præst ved St. Gabriel, der var vakant, de ventede, at Pastor, Dr. H. Huntington fra New York skulde betjene dem ved et Vinterophold. Han kom senere, prædikede om Formiddagen paa Engelsk og jeg paa Dansk om Eftermiddagen. Foran St. Gabriels Kirke paa Palm Street var dejlige Palmer. Kirken af Træ og som de fleste Huse paa Pæle.. Indvendig Bræddevæg uden Afpudsning; men

med dejlige Vinduer og Glasmalerier og helt igjennem hyggelig. Over Alteret St. Gabriel med den hvide Lillie. Formiddagssolen lyste gjennem det ned paa Alteret med Kors og to Vaser. I Sidevinduer var Den gode Hyrde, Den opstandne Frelser, Apostle. I Gavlvinduet et Fyrtaarn ved Havet, som Eftermiddagssolen lyste igjennem. Prædikestolen almindelig Lectur (Læsepult) med et kniplet Stykke med Kors fra Fru Fischer. Aug. Nielsens Datter skulde konfirmeres, nu ønskede de jeg skulde forberede hende paa Dansk og tillige dansk Konfirmation; men vi var enige om at spørge Biskoppen om han tillige vilde føje sin Haandspaalæggelse til. Han svarede om Konfirmationen: den vil "be satisfactory to me." Septuagesima 27 Januar prædikede jeg første Gang i Kirken med Altergang. Fastelavns Søndag 10 Februar 1907 kom Biskop Gray. Paa Grund af Togforsinkelse Kl. 3 Natten til Søndag. Paa Alteret stod dejlige Blomster, og da Kirkeklokkens klare Toner lød Kl. 11, fulgtes Biskopepn og jeg til Kirken fra Captain Fischers. Jeg havde kun min sorte Præstekjole med; men Fru Fischer havde faaet tilsendt en hvid fra en tidligere Præst ved Kirken, Pastor M. Walker. Saa stod Biskop Gray og jeg i Ornat i Sakristiet, da Captain Fischer ringede sammen. En amerikansk Dame spillede ved den engelske Gudstjeneste. Efter Biskoppens Prædiken satte min Hustru sig ved Oreglet og spillede: "Her kommer Jesu Dine Smaa". Jeg talte fra Prædikestolen paa Dansk ud fra Judæ 3. Gik indenfor Alterringen og Tomine Caroline Nielsen i hvid Kjole traadte til Alteret. Vi bekjendte Daabspagten, hun knælede og paa Dansk konfirmerede jeg hende. Biskoppen traadte til med sin Haandspaalæggelse. Derom skrev han saades i "The Palm Branch": Sunday, Febr. 10, Quinquagesima. — Had an unusual service to-day. Rev. Andersen, a Danish minister, was in the church with me. I took the entire English service and preached. Then after my sermon, he addressed a young lady who wished to be confirmed, and her parents were willing if she also could have the rite in her native tongue. After his address in Danish a verse was sung in the same language. He put on his surplice and came inside the chancel and had the Danish service of laying his hands on the head on the kneeling maiden. He then turned and said.... "Right Rev. Father, I present to you this child to receive the laying on of

hands." I then had full confirmation service. She and a number of Danes then received Holy Communion at my hands. Went to Cocoa in the afternoon and then across the river to see Rev. Stuart Martin in Meritt. Returned to Cocoa, where I had evening prayer and sermon. Mr. Cresson drove me out to his home at City Point, where I met Rev. and Mrs. Millidge Walker."

Alle Danske paa Captain P. Nielsen nær, der ikke var rask, var derefter samlet paa "Farmen" hos Hr. A. Nielsen, hvor alt blomstrede. I den sildige Aftentime efter at have sungen: "Dejlig er Jorden", spadserede vi ind til Byen.

Biskop Gray besøgte os i Brooklyn (Se "Daabsminder" 113-117). Da jeg meddelte ham, Herren havde hjemkaldt min Hustru, skrev han saaledes (oversat paa Dansk i "Daabsminder", Side 140):

"St. Lukas Cathedral Kirke
Orlando, Florida, 12 August 1909.

Min kjære, velærværdige Broder!

Deres Meddelelse om Deres Sorg har lige naaet mig. Mit Hjerte søger til Dem og mine Bønner stiger op for Dem. Jo ældre jeg bliver, des nærmere føler jeg mig knyttet til vort Livs næste Kapitel, det i Aandernes Land. Vore elskede er der, ikke tabte, men gaaet foran, ikke døde, men levende; ikke sovende, saaledes som vi forstaar Søvnen, men aandelig lysvaagne og i Udvikling i Lys og Kundskab. Vel sandt, de naar ikke Fuldkommenhed, før vi forenes med dem. "Gud havde udset noget bedre for os, at de ikke skulle fuldkommes uden os." (Eb. 11, 40.)

Nedkaldende Guds Velsignelse over Dem og Deres kjære, og bedende for Dem, at den Fred, som overgaar al Forstand, og som han ene kan give, er jeg med den dybeste Deltagelse,

Deres
William Crane Gray."

Af og til kom han Sommertur østpaa. Trefoldigheds Søndag, 23 Juli 1911, prædikede han om Aftenen i Church of The Redeemer". Efter min Aftengudstjeneste var jeg og hilste paa ham. 20 Søndag efter Trefoldighed, 29 Oktober 1911 var han atter i Church of The Redeemer og holdt Morgen-Altergang Kl. 7.30, da modtog jeg igjen den Hellige Nadvere af hans

Haand. Aften Kl. 6 drak han The hos os, og han saa min Kirke med det nye Vaabenhus, vi havde Fællesbøn ved Alteret. Saa afsted til en Aftengudstjeneste. I Oktober 1913 kom han til General Convention i St. John The Divine. En Dagstid forud gik jeg paa Broadway og kom uventet imod ham, han saa mig straks, standsede med: "my dear brother in the Holy Catholic Church". Vi mødtes nogle Gange under Mødet, og han sagde, han kom over til Brooklyn. Om Søndagen prædikede han i St. Peters Kirke; en Dansk, der hørte ham, sagde: Biskop Gray er Grundtvigian, han sagde han troede Trosbekjendelsen var fra de 40 Dage. Uden at kunne faa Sporvogn, gik han om Eftermiddagen i Regn til Vor Frelsers Kirke. Jeg skulde prædike i Newark, og han kom lige da jeg var taget afsted; men blev en Del af Eftermiddagen i mit Hjem. Han mente, nu skulde der yngre Kræfter til Syd Florida. Han resignerede som Biskop. Biskop, Dr. C. Mann, hvis Helbred ikke tillod at blive i North Dakota, blev hans Efterfølger.

Biskop Gray flytede tilbage til Nashville, Tennessee; ikke for at være ledig, altid i fuld Virksomhed. Betjente en lille Menighed, prædikede i Vankancer, ofte tre Gange om Søndagen. Assisterede andre Biskopper. I 1914 blev New Jersey uden Biskop, han kom dertil i Foraaret for at vicariere. Det var hans Tanke at komme til Brooklyn, men han kom til at rejse tidligere end tænkt, saa skrev han til mig 10 September 1914: "....I do not know if they want me in N. J. this Fall — If they do, I think I could go again. I confirmed there in April, May and June 545 persons inabout 40 different places. If I should be near you, you know me well enough to be sure how happy I should be to be with you and see those dear to you and your dear church again. Sunday, Sept. 6, was the 79th anniversary of my birth. I have been more than 55 years in the Holy Ministry and nearly 22 years a Bishop. But having now entered my 80th year, I cannot expect to get about as I have long been doing. In wishing God's blessing on you and all dear to you and all your work for Christ and the Church, I am

Yours ever affg.,

Wm. Crane Gray."

J. A. RIIS, R., OG HUSTRU
"Efter 25 Aar" — Efter Sølvbryllup.

Fra "The Making of an American". The MacMillan Company, Publishers, 64-66 Fifth Avenue, New York, N. Y.

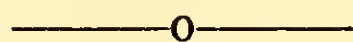
Blandt de Steder han holdt Konfirmation var ogsaa hos Pastor A. E. Jensen, St. Augustins Kirke, Asbury Park, som han havde ordineret i Florida.

Et Brevkort, hvor mine Døttre og jeg stod udenfor Kirken, sendte jeg med Lykønskning til hans Fødselsdag. Same Dag, 6te September 1918, skrev han: "My dear Rev. Brother. I cannot express fully the good your precious card did me"; men han vilde straks have at vide, om det virkelig var mine Døttre. Paa hans barnlige Maade skulde Billedet sættes hos Venner, han tog med i Bøn, og han sendte den varmeste Hilsen. Jeg svarede; det blev hans sidste Brev til mig. Efter et kort Sygeleje døde han i Nashville 14 November 1919, 85 Aar. Kort forud modtog han den Hellige Nadvere. Søndag Eftermiddag blev han begravet fra Church of the Advent, hvor han havde været Præst.

Hans Søn, Pastor C. Gray siger, at sidste Søndag, han levede, sendte han følgende Hilsen: "sig til dem allesammen, gaa hver Søndag til den Hellige Nadvere; jeg vil da samles med dem ved Alteret."

Biskop Gray var først gift med Frøken Maggie Locke Trent, Datter af Dr. Trent i La Grange, Tenn. Efter hendes Død med Frøken Fannie Campbell Bowers, Datter af Pastor W. V. Bowers, Philadelphia. Hun døde i Nashville 11te Maj 1915. Hos en Søn af første Ægteskab havde han sit Hjem i Nashville. Hans Søn af 2det Ægteskab, Pastor Campbell Gray, var en Tid Præst i Florida, modtog saa Kald fra Rhinelander, Wisc.

St. Gabriels Kirke under Palmer ved Indian River staar i Mindets Glans. Af den lille Kreds er nu Captain P. Nielsen, Captain Fischer og Hustru, hun i Danmark, Gamle Jeppe Nielsen, min Hustru og nu Biskop Gray og Hustru gaaet til "De Levendes Land". Der er Haabet om det store Møde under evige Palmer.

Jacob A. Riis, R. af D., har skrevet sit mærkelige Levnetsløb i "The Making of an American", forkortet oversat paa Dansk af Baron J. Dahlerup, "The Old Town" (Ribe) og i hans Bøger om Virksomheden i New Yorks Fattigkvarterer. Gjennem alt skinner hans dybe Kjærlighed til Hjemmet i Danmark, de

Fattige og Hjemmet i Amerika, Dansk og Amerikaner som faa. Et lille Venneminde maa føjes til.

Som ung Pige kom Fru Elizabeth Riis hos Pastor Melbye i Asperup; vi havde fælles Danmarksminder. Riis saa jeg første Gang 13 Juni 1878. Der var en Dame af fælles Bekjendtskab som skulde rejse til Danmark. Jeg havde faaet Riis's Kort, han havde skrevet sit Navn, som var det et lille "a". Der blev sagt. "Han skriver sit Navn som Thomas a Kempis, han ejer Tribune." Jeg havde set den store Tribune Bygning. En saadan Dansk vilde jeg gjerne mødes med. Han lo og sagde: Navnet er Jacob August Riis, og ikke Ejer, kun Rapporter ved Tribune. Thomas a Kempis har skreven den ypperlige Bog: Kristi Efterfølgelse, og Riis har skreven sit Navn ind i en Virksomhed for at sprede Lys i trange Kaar og Hjem, Virksomhed i Kristi Efterfølgelse. Det var ikke saa forkert endda. Med Hjertevarme var han og Hustru med til første danske Gudstjeneste i Brooklyn. Riis var villig til at stille sig i Spidsen for dansk Menighedsdannelse. Han skrev derom i Aviser og udsendte en Mængde Breve. Han mødte Haan fra de fleste, og de, der var venlig stemt, sagde, naar den lille norske Kirke i Monroe Street, New York, hvor der kom enkelte Danske, havde saa trange Kaar, da vilde det ikke lykkes med hel dansk Kirke i New York. En dansk Mand svarede, han havde ingen Brug for dansk Præst og Kirke, han havde ingen Sjæl. Omtrent 14 Dage efter druknede han. Da raadede Riis mig til at samle Virksomheden i de danske Kredse udenfor New York og for Emigranter i Castle Garden og opgive med Gudstjenester i Byen. Jeg sagde, det kunde jeg ikke, Sagen var Vor Herres; saa sagde han: jeg ser, jeg staar kun i Vejen, jeg vil hindre. Han trak sig tilbage; men lovede at støtte, hvad han kunde, men hans Navn maatte ikke komme frem. Han var trofast gjennem Aarene. Da de fik deres eget hyggelige Hjem i Richmond Hill, blev de trofaste Medlemmer af den episkopale Church of the Resurrection. En Støtte for Præsterne som afløste hverandre. En Juletid i stærk Snestorm kom Riis træt hjem og gik til Hvile. Præsten kom ogsaa hjem og fik at vide en døende Mand ønskede Sakramentet. Det var temmelig langt, og den Gang Mark og Skov. De vilde holde Præsten tilbage, da sagde han, tør Riis ikke gaa med saa bliver jeg. Han tog Ornat, de hellige Kar, en Lygte og Stok, og ringede paa hos Riis. Jo, han baade turde og vilde

være med. De arbejdede sig igjennem Sneen, der blev holdt Nadvere. Riis var saa fornøjet; thi det var en Tur, der hørte Julen til.

En Søndag da Riis var paa Rejse, kom Fru Riis fra Kirken. Hun mødte en Dame, der sagde: Er der noget glædeligt, Du ser saa glad ud. Fru Riis svarede: Jeg har været ved Herrens Bord. Aa, ikke andet, sagde Damen. Det var dog det, der lagde Glæden over Ansigtet. De søgte begge stadig til Herrens Bord.

Jeg holdt nogle danske Gudstjenester i Kirken, hvor de var stadig med.

I Virksomheden i Fattigkvarteret blev Riis kraftig støttet af sin Ven Politichefen Roosevelt, siden New Yorks Guvernør og saa Præsident. Af Præsterne var det især Dr. Potter, mest da han blev Biskop, og Dr. R. L. Paddock, siden Biskop af East Oregon. Ved deres smukke Sølvbryllupsfest var der 3 Præster, mellem dem Dr. Carstensen og jeg. Ved Datterens Bryllup mødtes vi med Roosevelt, da Guvernør. Det var et lykkeligt Liv, der levedes. Naar Riis var hjemme, var han optagen af sin smukke Have. Han var Barn i Julen, da skulde der spredes Lys og Glæde, de danske Salmer levede han meget i. Jeg skulde hjælpe ham; men uden at nævne fra hvem det kom. Naar han saa gav Penge til Juletræ og trængende, og jeg sagde Tak, da sagde han, det er fra Lammet, saaledes kaldte han sin Hustru, og hun sagde, det er fra Jacob; men saa sagde han: det er fra min rige Ven, Han som Guld og Sølv hører til, og han kunde forunderlig faa Rigmænd til at give store Summer. "Jeg kan altid naa Vor Herres Skatkammer i Hans Børns Lommer, naar der trænges," skrev han en Gang til mig. Han var en glad Giver, og da jeg en Jul vidste et større Bidrag var personlig fra ham, og jeg bemærkede det til ham, fik jeg til Svar: "Jeg er altid glad ved at give andres Penge ud, hvorfor skulde jeg saa ikke være glad ved at give af mine egne Penge."

En Jul skrev han til mig: "Den socialistiske Drøm bliver aldrig opfyldt før vi bliver gode Kristne, og saa behøves den ikke."

De to levede sammen ud fra den dybe Grundtone: Kjærlighed til Gud og Næsten.

Hans Helbred var mindre godt, en Vinter var hans tildels i Calfornia; men kom hjem til det tungeste, hans Elizabeths

Sygdom og Død. Det er en Kristens Dødsleje, sagde han, da vi kort forud bad ved hendes Leje. Da Herren kaldte hende, var der flere, som ønskede, hun skulde cremates; han, som havde færdedes i Lighuse, sagde Ja dertil. Deres Præst, W. P. Evans, tidligere engelsk luthersk Præst, talte med ham og søgte at hindre det; men fik Svar: Det stod i Avisen, det var alt bestemt. Pastor Evans og jeg talte sammen, og saa havde jeg en alvorlig Samtale med Riis. Det kan ikke forandres, sagde han, alt er ordnet med Crematoriet. Han saa det gjorde mig ondt, og da jeg gik, sagde jeg: "Du vil forarge nogle." Et Par Timer efter skrev han, og Brevet straks afsted:

"Maj 19, 1905.

Kjære gamle Ven!

Det vil glæde Dig at høre, at vi har bestemt at begrave vor Kjære, som Du ønskede. Du har Ret. Jeg skal ikke lade gjøre af mig selv en Anstødssten til min Broder. Det vilde hun heller ikke lide. Tak for det som for saa meget andet.

Altid Din,

Jacob A. Riis."

Ved Begravelsen vilde han, jeg i Ornat skulde tale paa Dansk i Hjemmet. Kostelig i Herrens Øjne, naar hans Hellige døer, mindede jeg om. En smuk Højtidelighed i Kirken. Riis, med yngste Søn og jeg kørte sammen til Graven. Han udtalte sin Glæde over, det blev en Begravelse, og med Troens Glæde talte han om Kødets Opstandelse, det evige Liv med Gensyn i Guds Bolig. Han greb min Haand og sagde: "Du maa give mig Haand og love mig, lever Du, naar jeg har overvundet Døden og er samlet med hende, da siger Du paa Dansk: "**Nu er Jacob Riis rigtig glad.**" Til Julen laa han; men han skrev til mig: "Jo, jeg kom op paa Kirkegaarden og vi smykkede hendes Hvilested med Christtorn og Evighedsblomster. Mon hun i sin Himmel fryder sig over skønne Blomster, og ved at vor Prøvetid er kun kort?...... Juleglæden kom trods Sygdom og Død."

Da vi i Sommeren derefter var optagen af vor Indsamling, var han optagen af at samle til et Kysthospital, og saa skrev han opmuntrende til mig 3 Juli: "Vi manglede $20,000 for de smaa Krøblingers Hospital paa Søkysten, og hvad vi saa gjorde, kunde vi ikke faa det, og de $250,000 maatte være i Hænde Mandag Morgen. I sidste Time kom der et Telefonbud oppe fra Landet

— en Mand ingen af os kjendte, som gav os det altsammen og meer til. Vor Herre har sin egen Maade at gjøre paa, hvad han vil....... Hils Din Menighed fra mig. Sig til dem, at med Guds Hjælp, naar Julelysene tændes igjen, saa fri vi Din Kirke fra Gjæld og glæde os sammen. Og hun vil være med os, det tror jeg vist, og glædes med os." Da jeg til Julen laa syg, skrev han til min Hustru: "Hav fuld Fortrøstning til den Gamle af Dage, som ved Raad." Han vilde betale for et Sanitor-Ophold; men da min Hustru skrev, jeg var i Bedring og Mathiasen havde ordnet med en Floridarejse efter Nytaar, saa fik jeg et Julebrev, han skrev: "Ja, den gode Mathiasen! Han er god som Guld...... Og nu Julens Fred og Naade være over Dig og Dine og over os Alle nu og altid. Naar jeg ser Dig igjen, skal jeg fortælle Dig om et Syn, jeg havde sidste Uge; det bragte Bud til mig fra min Hustru og fra Himlen. Siden har jeg været saa glad. Jeg saa hende for første Gang, siden hun gik fra mig, og hendes Klædebon og Ansigt skinnede hvid og klar som Solen." Selv var han rejst bort med daarligt Helbred. Han fik Helbred og Virkelyst forunderlig tilbage, og han fik atter en Hustru; han skrev om sin Mary: "Vor Herre har sendt mig hende; vi er et i Tro, Haab og Kjærlighed."

Da min Hustru i Julen laa syg, der førte til Døden, skrev han: "Skriv paa min Regning......hvadsomhelst jeg kan hjælpe Dig og Dine er det Synd at forholde mig det......det er jo Vor Herres Penge, som han laaner os, saa gjør ingen Snak. Julen er her igjen. Ingen maa sidde i Mørket og tro, Jesusbarnet har glemt ham eller hende. Saa hvor Du finder Trang, lad mig straks høre og vær min Ven — let Byrden....Du gaar blot Barnets Ærinde i Guds Navn."

I Richmond Hill begyndte han med at faa nogle med Juleaften, og saa gik de omkring og sang Julesalmer udenfor Husene, og det lykkedes godt. Han sendte mig nogle smukke Kort og skrev: "Ja, kjære Ven, Julen har bragt velsignet Bud...... De kønne Kort kom fra min Ven......Jesuitpræsten...... Det morer mig, at lade dem gaa videre til en luthersk Præst. Naar vi sidder sammen i det andet Liv, skal jeg gjøre Eder bekjendte. Der er faa bedre end Fader...... Jesuit, som han er. Saadan begynder selv her paa Jorden Skæverne, eller hvad de hedder, at falde os fra Øjnene." En Gang havde han sagt: i Faderhuset

med de mange Boliger, mon vore bliver langt fra hinanden. Nu skrev han, vi skulde sidde sammen. — Han hørte mit Helbred var bleven daarligt til Jul. Han fik en amerikansk Ven til at love mig en Rejse til Florida og et Ophold der. Det kom overraskende, og Florida har underlig Magt over mig; men jeg følte mig bedre, og der var saa meget, der laa for, jeg turde ikke rejse. Jeg fik Bud, han kom i Kirke for at faa Menigheden til at give mig Ferie. Søndag, Septuagesima, 19 Januar 1913, da jeg tidlig kom ud af Kirkedøren, kom han oppe i Gaden, svingede med Hatten og raabte: Hallo! Vi fik en Samtale, og han saa paa flere Ting i Kirken. Da han sidst var i Danmark, købte han en Planke af det gamle Krigsskib Niels Juul. Han fik lavet en Kontorstol deraf, og en lille Skammel. Et Kors af Olietræ blev indlagt i Skamlen; hans Ven, Udgiver af The Churchman, McBee, havde det med til ham fra Jerusalem. Den skulde staa ved Døbefonten, nu han saa paa den. Efter min Prædiken, traadte han frem paa Kirkegulvet, talte lidt og sluttede med, jeg trængte til en Hvile; men efter vor Samtale troede han dog, det var Vor Herres Villie jeg blev. Brød kort af og sagde: "jeg skal være hjemme Kl. 1." Vendte sig mod mig, gav Haand med Ønsket "Herrens Velsignelse, godt Helbred, Farvel." Med et Smil, der knap kunde skjule hans Bevægelse, var han ude af Kirken, før vi ret vidste det. Det var sidste Gang han var i Kirken.

Han var selv syg.

Tale vilde han nok i Kirker; men da Biskop Potter engang spurgte ham, om han tænkte, han kunde virke bedre, fik han Ordination, svarede han Nej. "Tænk paa det, Jacob, jeg skal med Glæde ordinere Dig," sagde Biskoppen. Han var glad derved; men gav et bestemt Nej.

De sidste Aar var trange, med lange Sanitorophold, fulgt trofast af sin Hustru. Ved Julen maatte han gjøre sig stærk. Ud fra Begyndelsen i Richmond Hill førte han det videre; til de store Juletræer i New York. Da hans Ven, Generalkonsul Amundsen, boede overfor ham i Richmond Hill, havde de begge glædet sig over de gamle Vægtervers. Saa lød Vægterens Sang fra Ribe Kl. 12 for Riis: "Det var ved Midnatstide Vor Frelser han blev født." Sangen blev til Julesalmer og Juletræ. Han rejste til New York fra Sanatoriet i Battle Creek, Michigan,

hans sidste Jul, for at faa det store Juletræ rejst. Jeg fik Bud om at komme og spise hos dem paa Hotellet Onsdag Aften, 17de December 1913. Da jeg kom, var han lige kommen fra Biskop Greer, og var saa glad, Biskoppen vilde være med.

Nu skal vi have en lang dansk Samtale, sagde han. Han havde havt aandelige Kampe paa Sanatoriet, og hvad jeg havde fortalt ham om mine, da jeg var syg, maatte jeg atter fortælle. Han talte om det kirkelige Røre i Danmark, og kunde ikke forstaa, at Biskopperne ikke kunde optræde lige saa bestemt som i Episkopalkirken. Om Tvivlen paa Jomfrufødslen og den ny Forsoningslære sagde han: "De vil tage baade Julen og Paasken fra os." Han talte om Særkalke ved Nadveren, de havde været ved Herrens Bord, hvor Præsten, lig i græsk Kirke, havde dyppet Brødet i Kalken, og paa den Maade rakte det. "Det var Herrens Nadvere, sagde han, men det var, som noget blev taget fra mig, jeg holder paa Fælleskalken; thi er der noget Sted man skal stole paa Herren og overlade alt til ham, da er det ved Herrens Alter, hvor han giver os sit Legeme og Blod".

Han var optagen af min Stilling, den var ikke betryggende nok paa de gamle Dage, jeg havde i en Aarrække virket sammen med Episkopalpræster, jeg burde høre med blandt Stiftets Præster. "Jeg vil nu tale med Biskop Greer om det," sagde han, da jeg gik. Det var sidste Gang, jeg saa ham. Hans sidste store straalende Jul; han stod under det lysende Juletræ og stadig gjentog: "Er det ikke smukt?" Med Tanken paa sin Bortgang skrev han til mig af et overstrømmende Hjerte: "En god og velsignet Jul til Dig, Du gode Mand og Herrens trofaste Tjener, og Tak for Dit Venskab i de mange Aar, der en Gang vare saa lange, og nu er ved at blive saa korte. Det har været mig en Glæde og et Rygstød..... Naar de korte Dage vil ængste os, saa ser vi blot fremad og husker, at der staar det store Juletræ, som Vor Herre selv tænder for sine Egne: "med Lys som Fugle paa Kviste," og hvor vi skal mødes med alle vore kjære, Gud ske Lov for det."

Det gik atter til Sanatoriet. Da han hørte, jeg skulde til Kredsmøde i Boston, netop som han skulde hjem, dikterede han sin Hustru følgende:

"My dear Pastor Andersen. If God give us luck, we should be back in Barre on Sunday. I am still very sick and weak, but I would love to see your face, if only for a little while."

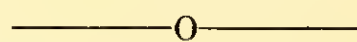
Da jeg vilde rejse til ham, kom der baade Telegram og Telefon med bestemt Forbud fra Doktoren om, ikke at komme paa det Tidspunkt, med Haab om lidt senere at kunne se ham. Jeg saa ham ikke mere. Herren kaldte ham snart.

Salmen: "Den store hvide Flok", holdt han af, og da jeg sagde, vi skulde synge den, naar han kom i Kirke, sagde han: "I kan ikke synge den, som jeg endnu kan høre den, fra da jeg sidst var i Ribe Domkirke, jeg vil helst vente til jeg selv skal synge med i den store hvide Flok." — Han vilde saa gjerne have smykket Domkirken med Glasmaleri i et Vindue eller en Lysekrone.

Et Blad skrev, han havde svigtet den lutherske Kirke og Dansk. Han svigtede ikke Dansk, trods dansk Smaalighed var han med i ædel dansk Virksomhed; men virkede langt der udover for "Alle Vor Herres Smaa", sagde han. Kirken i Danmark og Episkopalkirken var et for ham, derfor skrev "The Churchman", han elskede og var tro mod sit Fædrelands Kirke, og hvad han fortalte fik os til at holde mere af den.

Saa lyser Haabet; nu er han med i den store hvide Flok og "Nu er Jacob Riis rigtig glad."

Født 13de Maj 1849 i Ribe. Død 26 Maj 1914 i Barre, Massachusetts. Elizabeth Riis død 18 Maj 1905 i Richmond Hill.

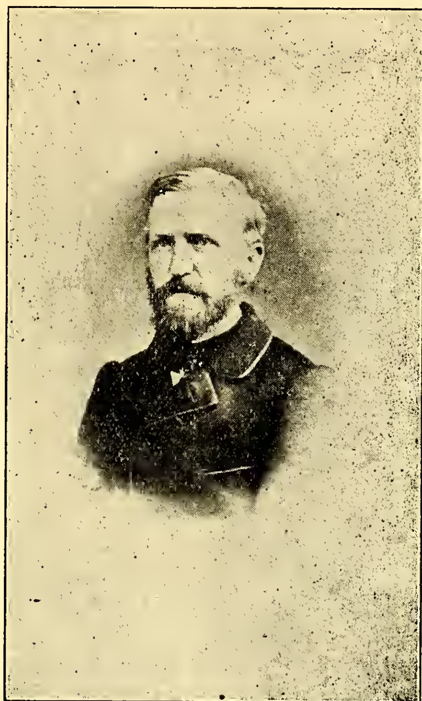

Udvalget haabede 1871 at kunde have sendt Pastor Thomas Rørdam paa Rundrejse til Amerika; det blev hindret ved Sygdom. Han blev Udgiver af "Kirkebladet", der var til Velsignelse i Danmark og Amerika. Han fik en trofast Medudgiver i Provst Thorvald Elmquist, der siden blev Eneudgiver, til han lod det gaa ind 1902.

I 1908 tænkte Elmquist paa en Amerikarejse. Herren hindrede det ved at hjemkalde hans Hustru. Gjennem en lang Aarrække har vi i Broderkjærlighed vexlet Breve og han har sendt mig sine Skrifter: "Kirken og dens hellige Handlinger" 1892. Dyb Kjærlighed til Kirken og Kirkebygninger, med Hævdelsen af Kirkens Embeder; dertil slutter sig hans Bog "Nadverbordet", hvor Guds Menighed skal samles og søge Styrke. 10de April 1916 sendte han sin betydningsfulde Bog: "Kirkens Enhed" med Paaskrift: "Til min fjerne, men dog i Troen nære Ven og Broder." I en Aarrække har han holdt "The Living Church";

med i Jesu Bøn, de alle maa være Et. Nylig skrev han til mig: "Vi har saa mange Sympathier fælles. Du ser ligesom jeg en af Grundtvigianismens Hovedopgaver er at hævde **Troens Ord**, som Kristenhedens rette Samlingsgrund. Du er som jeg en af dem, der har et videre Syn ud over vor lille hjemlige Kirke. Jeg er en Grundtvigianer af Victor Blochs Art. Jeg sætter **Livet** over **Læren**, og det samme gør Du! Jeg har som Du Øje for Betydningen af Bispeembedet og den apostoliske Succession (se min Bog: Kirkens Enhed), stor Kærlighed og Beundring for

---

PASTOR A. C. L. GROVE RASMUSSEN, R.

født 8de September 1836 i Horsens. Ordineret 16de April 1862. Død 31te Marts 1904 i Odense. Afsat af Tyskerne som Præst i Sønderjylland. Virkede en Tid frit i Slesvig. Kalder Appels Ordination: "en uregelmæssig Ordination" (om og af Grove Rasmussen. Side 22). Udsendt af Udvalget 1871 for at undersøge de kirkelige Forhold i Amerika.

PROVST THORVALD JØRGEN ADOLF ELMQUIST, R.
født 17de Oktober 1847; ordineret 18de December 1872.

Episkopalkirken med dens skønne Gudstjeneste og dens biskoppelige Frikirkeforfatning. Jeg følger den derfor med Interesse. Gennem 31 Aar har jeg interesseret mig for Episkopalkirken og ønsket dens Ordning og Forfatning for den danske Kirke (som Grundtvig fordum), mens hans Lærlinger er komne langt bort fra det Oprindelige, baade fra **Troens Ord, Kirkeforeningen** og Kirkens Ordning, og har desværre forvildet sig ud i "den taalsomme Folkekirke" ...... Jeg er jo nu, ligesom Du, kjære Andersen, gammel, og mine Ord har ingen Vægt mere! Vi maa glæde os ved, hvad vi har fundet som vor Sjæls dyreste Eje og prædiket det i en Slægt, som ikke agter det! Tak endelig for de mange Oplysninger, som Du giver mig angaaende Forhold i Episkopalkirken! De er nyttige og gode!....Ligesom jeg, elsker Du jo Forkyndelsen af det velsignede Evangelium og slipper det nødigt. Jeg staar endnu som (gammel grundtvigsk) Præst paa Grundtvigs Prædikestol indtil videre."

Af Helbredshensyn har han taget sin Afsked og bor i Kjøbenhavn, og har vikarieret ved Vartov, og han skriver: "Ja, Du kan tro, det er en Glæde for mig at staa paa Grundtvigs Prædikestol. Og at møde saa megen Paaskønnelse og Kærlighed fra Menigheden." Han skriver videre: "Som Du skriver, har vi haft meget at gøre med hinanden i de forgangne Dage, vi er nu begge over 70 ogdet lakker mod Aften og Dagen hælder! Gud give os for Jesu Naades Skyld en blid Aftenstund og en salig Hjemgang herfra!" — Han slutter: "Tiderne er onde, ogsaa for os i det gamle Fædreland! Men Gud være lovet, "de som forvente Herren, skulle forny deres Kraft; med Vinger skulle de opfare som Ørne, gaa og ikke mattes, løbe og ikke trættes!" Lev saa vel i Guds velsignede Fred! Din gamle Ven!"

Med disse Ord fra den kjære Broder skal der sluttes og med et Vidnesbyrd fra "Kirkens Enhed", som vil vise, jeg har fulgt Forhandlingen ret i Almindelig Kirketidende. Efter at Provst Elmquist har paapeget Vanskeligheden med at faa Succesionen efter Brudet og modtage Haandspaalæggelsen af Biskopper, hvor der ikke var brudt, skriver han Side 181—83:

"Og dog, dersom det store Maal, hele den kristne Kirkes Enhed, derved kunde fremmes, dersom Missionen og al anden kristelig Kærlighedsgerning derved kunde faa et Sammenhold og en Fasthed, der i lange Tider saa smertelig har været savnet, og dersom man fra anglikansk Side vil stille Antagelsen af saadanne Biskopper blot som et Offer, en Indrømmelse, for Nyttens og Kjærlighedens Skyld, da burde vel kristne Mennesker, der elsker Herrens og hans Kirkes Sag højere end deres Eget, ikke vægre sig ved at gaa ind paa Forslaget.

Et ret mærkeligt Tilfælde havde vi her i Danmark, da efter den engelske Thronarvings Giftermaal med en dansk Kongedatter 1863 mange engelske Gejstliges og Kirkemænds Opmærksomhed henvendtes paa den lille danske Kirke. Der fremkom da i engelske kirkelige Blade og paa de store aarlige Kirkekongresser Udtalelser fra flere fremragende Mænd angaaende Muligheden for en Forening (Interkommunion) med den danske Kirke, samt indgaaende Forhandlinger desangaaende. Og her skal nævnes en Mand herhjemme, der greb denne Tanke med Varme, men hvis ihærdige Arbejde desværre nærmest blev mødt med en fornem Ligegyldighed hos de Ledende i vor Kirke.

Denne Mand var Provst J. Vahl (d. 1898). I Tider, da man endnu herhjemme stod temmelig fremmed overfor Udlandets Kirkeliv, udgav Vahl sin "Almindelige Kirketidende", der bragte interessante Artikler og Meddelelser fra fremmede Kirkesamfund, ligesom han i flere Aar var Danmarks eneste Repræsentant paa Udlandets store Kirke- og Missionsmøder.

Vahl var meget virksom for en Forbindelse mellem den anglikanske og de nordiske Kirker (se mange Artikler herom i Aargangene 1863—69 af hans Blad). Han søgte at eftervise hvilken mægtig Støtte det vilde være for den danske Hedningemission at komme i Forbindelse med den anglikanske Kirke, og var, ligesom Provst Victor Bloch, blandt de saare faa "Røster i Ørkenen", der herhjemme pegede paa Kirkens store Endemaal. Vahl paaviste, at dersom blot den danske Kirke vilde lade en anglikansk Biskop deltage i Indvielsen af en dansk Biskop og saa lade denne udføre kommende Bispeindvielser, da vilde Interkommunion med den anglikanske Kirke derved kunne tilvejebringes. Baade Vahl og Bloch førte Ordet herfor. Førstnævnte traadte i Forbindelse med det britiske Anglocontinental Society, som omfattede Sagen med megen Interesse, og han fik Selskabets Sekretær, Rev. F. S. May, herover for at virke for Sagen.

Men i deres Blindhed savnede den danske Kirkes ledende Mænd aldeles Blikket for Sagens Betydning, idet de saa en Ydmygelse i at imødekomme det gjorte Forslag. End ikke det at lade en anglikansk Biskop indvie en af de danske Missionærer i Indien til Missionsbiskop (dog med fuld Selvstændighed og Uafhængighed for selve den danske Mission), kunde man bekvemme sig til at gaa ind paa, uagtet man dog saa ofte havde udtalt sig for Ønskeligheden af et Bispeembedes Oprettelse i vor Hedningemission.

Det var især Biskop Martensen, som med sine gennemgaaende Sympathier for tysk Theologi og Kirkeordning var imod enhver Indrømmelse til Anglikanerne. Han frygtede naturligvis for, at der deri skulde ligge en Tilkjendegivelse af, at hverken han selv eller vore andre Biskopper, der alle maa hidlede deres Indvielse fra de Superintendenter, Præsten, Dr. Bugenhagen indviede 1537, var rette Biskopper. Saa skønt der dog var en af Danmarks Riges Biskopper, nemlig Thordersen

PROVST JØRGEN VICTOR BLOCH, R.

født 25de September 1812, ordineret 17de November 1837;
død 21de December 1872.
"Haabet beskæmmer ikke."—Rom. 5, 5.

Pastor C. Siegumfeldt har i "Nordisk Missions-Tidsskrift", 2det Hefte, April 1916 og i Særtryk skreven en Livsskildring: "J. V. Bloch og hans Missionstanker", hvortil der henvises, ıvor der ligeledes er om Intercommunion.

---

aa Island, der forstod Sagens Betydning og udtalte sig varmt lerfor, saa faldt desværre det hele hen, og den gunstige Lejighed til Forbindelse med et stort og mægtigt Kirkesamfund lev forsømt."

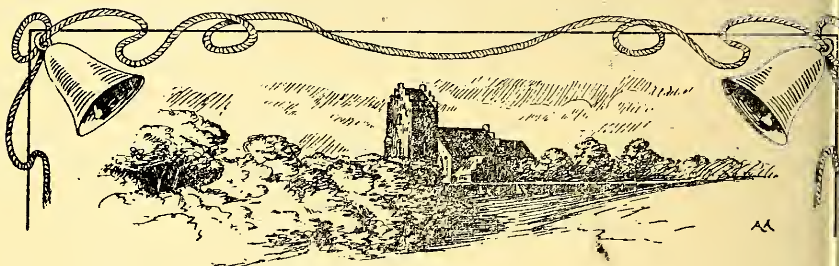
Hertil skal føjes, at Provst Victor Bloch skrev i "Kirkeudet" No. 8, 1867, Side 125 om Interkommunionen:

"Var det ifjor blevet tilstædet Biskop Whitehouse som tilældig Gæst at deltage i Haandspaalæggelsen ved den islandske iskops Ordination i Kjøbenhavn, vare vi let og uden videre

Følger komne over denne Knude. En saadan Lejlighed skal gribes; den frembyder sig maaske ikke saa snart igen."

Med de sidste Aars Begivenheder for Øje, hvor de tyske Missioner er lammet, hindret og standset, da lyt til Herrens Ord hos Profeten, Jer. 6, 16: Staar paa Vejene og ser til, og spørger om de gamle Stier, hvor den gode Vej mon være, og vandre paa den, og I skulle finde Rolighed for Eders Sjæle; men de sagde: vi ville ikke gaa—Skal det Svar fremdeles gives, naar der paamindes om Oldkirkens gamle Stier? Herren give i Naade, det ikke maa ske. Lyt til Hans Røst, der vandrer mellem Lysestagerne: Den som har Øre, høre, hvad Aanden siger til Menighederne. Aab. 1—3.

Klokkerne kimer og kalder endnu til Kirke; men snart ringer Aftenklokken og slaar de sidste Bedeslag.

———o———

Kilderne er nævnt helt igjennem, saa det lettere kan ses efter.

Følgende rettes: 172 øverst: "for den." Længere nede rettes: 44, 30 til 54, 38. 176: Breslau. 179 nederste Linie læs: "vel aldrig." 180 2 L. læs: "med Velsignelsen". 194 læs: "fik ham". 198: Vahl R. 215 læs: Simmerbølle. 219 rettes til: "Gang", "sagt". 224: F. Winslows Bank, talt med W. Winslow. Nogle Steder er Bogstaver om hverandre, hvad let ses. 235 kan nu tilføjes: Fru Sine Andersen, død Tirsdag 10de Februar 1920.

(Fra "Spirit of Mission")

Svenske og Anglikanske Medlemmer af Conferencen for Inter-Communion, Upsala, Sverrig, September 1909.

I første Række: Biskop Dr. Gerhshom Mott Williams af Marquette, Michigan (bærer Biskopskorset).—Rækken slutter med Biskop, Dr. John Wordsworth, der var i Danmark og besøgte Biskop, Dr. Skat Rørdam. (Side 244, 256—57 fl. Nu er de to Biskopepr gaaet hjem til Herren.

PASTOR, DR. J. GOTTFRIED HAMMARSKÖLD.

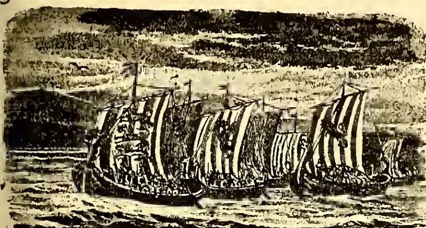
Biskop Mott Williams har af Helbredshensyn nedlagt Embedet i Marquette; men fungerer som Biskop for amerikanske Kirker i Europa. Pastor, Dr. J. Gottfried Hammarskøld, Yonkers, N. Y., Superintendent for de svenske Menigheder, var Sekretær for Biskop Williams ved Mødet i Lamberth og Upsala, og følger atter Biskoppen som "Chaplain and General Representative of the Scandinavian Work." Biskop Williams læser baade svensk og dansk. Han fortalte mig nu før Afrejsen til Lambeth, han stammer fra Jonas Bronk gjennem Sønnesøns Datter: Helene Bronk, følger Nordens Kirke med Kjærlighed, glad ved dansk Herkomst. Fortalte N.Y.s 3 Biskop, J. H. Hobart, stammede ogsaa paa Moders Side fra dansk. Biskop Williams, der stammer fra første danske Indvandring, er Talsmand for Intercommunion og fortrolig med dansk Sprog.

Født 11 Februar 1857, Fort Hamilton, Brooklyn, New York. Ordineret Biskop 1 Maj 1896.

Biskop af dansk Herkomst.

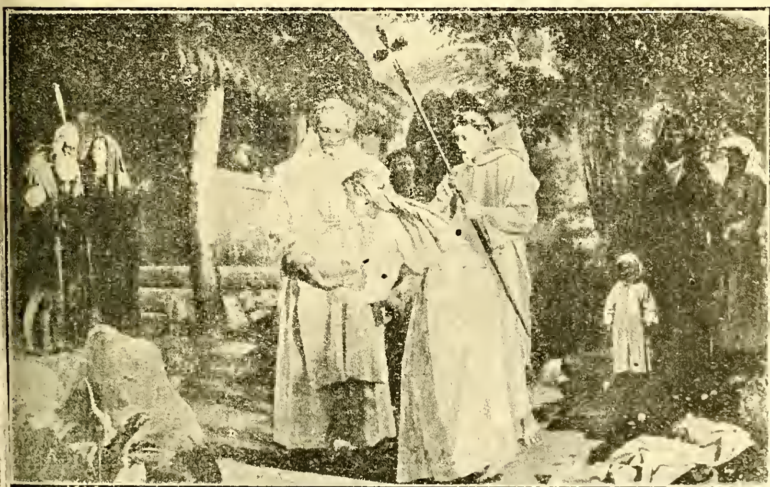
Opdagelsesrejser—Skibspræster —Sømandsmission.

Seamen's Church Institute. Sailors Snug Harbor.

St Ansgar sejler til Danmark.

Vikingerne drog ud fra Norden, de plyndrede paa fjerne Kyster; men de kom ogsaa i Berøring med Kristendommen, og nogle bøjede sig for "Hviden Krist". Erkebiskop Ebbe i Rheims drog til Danmark, fik nogle døbt, og Kong Harald Klag drog til Kejser Ludvig den Fromme i Engelheim og blev døbt 826. Da de sejlede tilbage fulgte Nordens Apostel, St. Ansgar og Autbert (Ødbert) med. Ansgar prædikede og døbte. I Hedeby (Slesvig) og Ribe blev smaa Menigheder. Nattergalen sang: "Sent men sødt i Dannevang". Erkebiskop Ebbe udtalte til Ansgar de profetiske Ord:

Nordens Apostel, Ansgar, døber et Barn.
(Efter Maleri af C. Dalsgaard).

"Jeg er vis paa, at hvad vi have begyndt at arbejde for Kristi Navns Skyld skal bære Frugt i Herren: Thi det er min Tillid og saaledes tror jeg fast, ja ved det vist, at om det ogsaa stundom for Syndens Skyld skal blive ligesom forhindret, hvad vi have begyndt hos hine Folkefærd, skal det dog aldrig gaa helt tilbage, men bære Frugt ved Guds Naade og lykkes indtil Herrens Navn naar til Verdens Ende."

Kong Harald Blaatand blev døbt. Han rejste Runestenen med det første Kristusbillede udført i Sten i Norden. Pope gjorde Jerntegn, bar gloende Handsker. Kristendommen sejrede. Valdemar Sejer drog 1219 paa Korstog til Estland. Erkebiskop Anders Sunesøn bad som Moses med opløftede Hænder for Sejren, støttede af Biskopperne.

En hellig Overlevering siger, Dannebrog dalede ned under Slaget ved Lyndanise 15de Juni 1219. Det "himmelfaldne Ban-

ner", det røde Flag med det hvide Kors, det kristne Symbol, blev Danmarks Flag. **Det har vajet nu i 700 Aar, 1219—1919.**

Henved Aar 1000 drog Leif Eriksøn ud, fandt Vej baade til Grønland og Vinland (Amerika). Nu er det almindelig anerkjendt, de gamle Nordboer har opdaget Amerika. 1112 blev Erik Upsi Biskop for Grønland og Vinland. Der er Ruiner af Kirker og Klostre, som de gamle Nordboer byggede i Grønland. Men alt gik til Grunde. Grønland og Amerika blev glemt.

Columbus havde de dybe Anelser om Landet bag Hav.
"Men da han først troede, han havde ikke Ro,
Før kækt han havde vovet sig ud paa sin Tro"
og "under Palmen i Stænk for salten Sø
Columbus kysser Støvet paa "Hellig Frelsers" Ø."

— San Salvador. — Amerika var gjenfunden 13de Oktober 1492.

Nu fulgte den ene Opdagelsesrejse efter den anden. England, Holland, Portugal og Danmark. Paa disse Opdagelsesrejser var der Præster med. John Cabot og hans Søn Sebastian Cabot sejlede 1497 fra England til Amerika med "The Matthew". 1498 skulde en Præst fra England med til New Foundland.

Spanieren Ponce de Leon kom til Florida 1512; 1565 lagdes Grunden til St. Augustin.

Sir Hugh Willoughby sejlede med 3 Skibe til Amerika 1553, ombord var Skibspræsten Richard Stafford.

Den berømte engelske Opdagelsesrejsende Martin Frobisher Expedition naaede 1577 til Kysten af Maine og Skibspræsten holdt Gudstjeneste. Den 31te Maj 1578 naaede de op mod Kysten ved Hudson Bay og Pastor Wolfall holdt da Gudstjeneste med Altergang i Land for Kaptainen og andre.

Sir Francis Drake landede 21 Juni 1579 ved California og Skibspræst Fletcher holdt Gudstjeneste efter Book of Common Prayer. Til Minde derom er rejst det store Stenkors i Golden Gate Park ved San Francisco.

Sir Humphrey Gilbert sejlede ud 1583, naaede op mod New Foundland. Hans Halvbroder, Sir Walter Raleigh, landede 1584 paa Roanoke Island, Nord Carolina.

Sir Thomas Hariot benyttede Common Prayer 1585 som Layreader. Kolonien fik Guvernør White. Indianerhøvdingen

Manteo blev døbt 13 August 1587 og syv Dage efter første hvide Barn: Virginia Dare paa Roanoke Island af Skibspræsten.

Gosnold og Pring landede 1602—3 ved Cape Cod og Marthas Vineyard, New England. De havde Layreader William Salterne. Ordineret efter Hjemkomsten i England.

Captain John Smith sejlede og optog Kort over en Del af Ny England. Et Næs gav han Navnet Cape Ann til Ære for Englands Dronning: Anna af Danmark.

Captain Richard Weymouth sejlede 1605 fra Bristol. De vilde udbrede Guds hellige Kirke. De rejste et Kors ved Belfast, Maine.

Virginia Colonien landede ved Jamestown 13de Maj 1607. Der rejstes et Alter og Prædikestol og under et Træ holdt Pastor Robert Hunt Gudstjeneste og Altergang 21de Juni 1607. Den engelske Kirke fik Fodfæste i Amerika. Der blev trange Kaar, der var mange Kampe; men der er saa meget skjønt knyttet til Koloni og Menighed; John Smith, Rolfe, Pocohontas, Kirkelivet med Pastor Alexander Whitakers Indianermission.

William Baffin gjorde 1616 sin store Rejse ind i Bugten, der bærer hans Navn: Baffinsbugten. Han erklærede det for haabløst at finde Vej norden om Amerika.

Pastor William Blackstone kom til Boston 1620 og Pastor William Morrell 1623 til Weymouth, Mass., begge af den engelske Kirke.

Den danske Regjering betragtede Grønland som sin Ejendom, og da man i Danmark hørte Martin Frobisher mellem 1576 og 78 var naaet til Grønlands Kyst, saa søgte Kong Frederik II. at komme i Besiddelse af Landet. Der udsendtes Expeditioner, flere ret heltemodige, baade mod Nord og Syd under Dannebrog. 1568 sejlede Captain Christian Aalborg med "Uroxen" fra Danmark for at finde Grønland. Ombord var Pastor Hans Jensen, sikkert første danske Præst, der sejlede til Amerika. Det lykkedes imidlertid ikke at komme i Land; men Aaret efter at det var lykkedes for Frobisher, fik Kongen en Engelskmand i sin Tjeneste, Captain Jacob Alday, "erfaren Sømand og Astronomus". Pastor Christian Nielsen blev Skibspræst, vist den anden Præst til Amerika. Der købtes Kalk og Disk til Brug paa de

to grønlandske Pinker. Expeditionen var fra 1578 til 1580 og Pastor Nielsen førte Dagbog over Rejsen til Grønland og amerikanske Kyster. 25 August 1579 fik de Land i Sigte; men kunde ikke lande for Is.

1581 sejlede Mogens Heinesen for at finde Grønland, heller ikke for ham lykkedes det.

Kong Christian IV. udsendte 3 Expeditioner. Han fik skotske Adelsmænd i sin Tjeneste. John Cunningham, der i Danmark hed Hans Køning, og James Hall. De, tilligemed den danske Adelsmand Godske Lindenow sejlede 1605 med 3 Skibe: "Trøst", "Løven" og "Katten". Præst var der sikkert med.

Grønland blev funden og Cunningham kom i Land. 1606 var Godske Lindenow Fører, men Cunningham og Hall med. James Hall traadte i engelsk Tjeneste. 1612 kom han til Grønland, blev saaret af en Eskimo og døde 23 Juli 1612.

Englænderen Henry Hudson sejlede 1607 i engelsk Tjeneste, 1609 i hollandsk Tjeneste. 12te Septemebr 1609 kastede han Anker ved Sandy Hook. Hudsonfloden bærer hans Navn. 1608 var han atter ude. Sejlede langs Grønlands Kyst, fandt Farvandet mellem Baffins Land og Labrador, nu Hudsonstræde, trængte helt ind i Bugten, der bærer hans Navn: Hudsonbugten (Hudson Bay). Da han overvintrede, gjorde Folket Mytteri og i Juni 1611 satte de ham med Søn og 7 Matroser i en Baad og overlod dem til Døden.

Admiral Ove Gjedde sejlede 14de November 1618 med "Elefanten," "David" og "Christian" til Indien. Danmark fik Trankebar, der blev dansk Menighed. Ved Fæstningen "Dansborg" blev Skibspræsten Peder Sørensen Aale ansat; han døde i Indien. Til Trankebar knytter sig den bekjendte Mission.

Man haabede at finde en nordlig Vej til Indien, og der blev udsendt Expeditioner til Ismarken for at finde Vej til Palmelandet.

Pastor Mads Rasmussen var 1623—26 paa Skibet "Perlen" til Ostindien, og blev saa Præst i Vallensbæk. Han har ført Dagbog og siger, at fra 1619 til 1637 blev der ordineret 22 Præster til at følge med Skibene; men kun han selv kom tilbage, samt Pastor Rasmus Svendsen; men han naaede kun Øresund, der døde han, da han efter udstandne Møjsommeligheder atter skulde betræde Hjemmets Grund.

I "Kirkehistoriske Samlinger", 3die Række, 5te Bind, Side 345 flg., er der Liste over Skibspræster fra 1610 iil 1670, 81 Skibspræster; men Antallet er større. De er ikke ordnet efter Tidsfølge, og der mangler Aarstal; men trods det er der gode Oplysninger til Præstehistorien. I den Liste er Præsten, som skulde med for at finde den nordlige Vej til Indien: "Rasmus Jensen Aarhus ad naves Ostindia." Sikkert første danske Præst lagt til Hvile i Amerika.

Captain Jens Eriksøn Munck er født 3die Juni (eller Juli) 1579 paa Gaarden Barbo ved Arendal, Norge, af danske Forældre. Tidlig mistede han sin Fader; kom med Moderen 1586 til Frederiksstad, og 2 Aar efter til Aalborg. 12 Aar gammel forlod han Fædrelandte for at søge Lykken i det fremmede. Over England gik Rejsen til Portugal, kom med en hollandsk Expedition til Brasilien. Han udstod meget, men efter nogle Aar kom han med Hollænderne tilbage til Amsterdam. Han blev kjendt som en dygtig Skibsførher og 1609 førte han to Skibe, som blev udrustet til Novaja Semlja. Under Kalmarkrigen blev han Captain 1 Maj 1911. Han fik i de følgende Aar Kommando over Skibe paa flere Togter. Han var den første, som bragte Hvalfangere til Danmark. Han var nu en Mand ved 40 Aar da han blev Fører for Expeditionen som blev udsendt for at finde en nordligere Vej til Indien. Den kom til at bestaa af 2 Skibe: "Enhjørningen" med 48 Mand, og "Lamprenen" med 18 Mand. Ialt 66 Mand. Den i mange Henseender heltemodige Expedition endte desværre næsten bogstavelig paa en Kirkegaard. Captain Munck stod i Spidsen som Fører. Kongen havde faaet en dygtig engelsk Styrmand til at følge med, William Gourdon eller Gordon. Han blev Styrmand paa den danske Flaade 29de Marts 1619. Der blev lovet ham extra Løn, blev Vejen funden. Han var kjendt med Polarforskerne og nævnes af Baffin. Munck kaldte ham "den engelske Styrmand" Munck havde endnu en engelsk Styrmand, John Watzon. Foruden to danske Styrmænd, Hans Brock og Johan Petersen. Skibslæge eller Bardskerer, Caper Caspersen var ikke stort andet end Barber, kjendte ikke de latinske Navne paa Medicinen, Præsten maatte læse dem for ham. Skibspræst Rasmus Jensen Aarhus.

Captain Munck var en Kristenmand. Han begyndte med at skrive: "Anno Domino 1619 "Vdi Guds Naffn sejglede jeg Jens

Munck met forne tuende Skibe fra Kjøbenhaffn udi Oresund den 9 Maij."

Munck førte Dagbog over hele Rejsen. Han udgav den 1624 trykt i Kjøbenhavn. Denne sjeldne gamle Bog udgav Skoleinspektør P. Lauridsen igjen i Kjøbenhavn 1883, optrykt som den udkom paa Gammeldansk. Med Titel: "Jens Muncks Navigatio Septentrionalis. Med Indledning, Noter og Kort." Der er Kort og Billeder af Sejladsen opad Floden, tegnet af Munck. Man ser, hvorledes Munck har mærket Vejen med det kongelige kronenede Navnetræk. Man ser Skibene under Dannebrog. Man skulde tro, det var en hel Flaade; thi de to Skibe er tegnet ved hvert Holdested. Simple udførte Billeder; men de giver et godt Indtryk. Der er Billeder af Vinterhavnen ved Churchillfloden, hvor Præsten og de mange andre døde. Ser man paa Billedet med Blokhus, skulde man ogsaa synes Munck havde flere Mænd med, og at der samtidig fandt en stor Virksomhed Sted. Det er dog for paa samme Billede at vise, hvad der til forskellige Tider fandt Sted. Man ser saaledes nogle fælde Træer, andre er paa Jagt og Fiskeri. Tillige ser man paa samme Billede en Ligfærd, en død Kammerat bæres til Graven. Der er to smaa Blokhuse — Skilderhuse. — Udenfor det ene er det vist Captain Munck selv med Sværd ved Siden og Stav i Haand. Begravelsen er op imod Skibene, der ligger under Dannebrogs kongelige Splitflag. Landet er taget i Besiddelse for Kongen under Navn af Nova Dania. Man ser Graven. En Mand arbejder ved den. Ved Enden af Graven ligger en Spade, som Præsten skal bruge ved Jordpaakastelsen. To Mand kommer bærende med en død Kammerat. To staar lige ved med Gevær paa Skulder, den ene med Sværd ved Siden. Captain Munck er sikkert den ene af dem. Pastor Rasmus Jensen er hos dem, han skal følge med til Graven. Alle bærer Hatte, og de to ved Begravelsen noget mere spidse Hatte. Præsten bærer den flade "Lutherhue". Det kan se ud, han er uden Ornat; maaske er det Vinden, der tager i det, saa man ser Benene; thi han brugte Ornat og i Julen fik han i Offer hvide Ræveskind til at fodre med. Tegningen af Vinterhavnen vidner om noget forunderligt, heltemodigt og vemodigt.

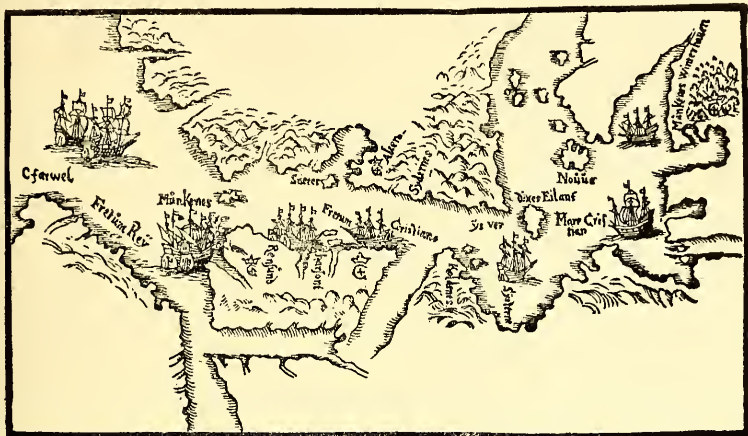
Rejsen begyndte 9de Maj 1619; 20 Juni fik de Grønlands Sydøstkyst i Sigte og 8 Juli Sigte paa den amerikanske Kyst;

derefter holdt de sydpaa og kom ind i Hudsonstrædet. Munck kaldte det Fretum Chrisiani til Ære for Kongen, og den nordlige Pynt: Munckenæs efter sig selv. Hen i August kom de ind i Hudsonbugten. Munck kaldte den: Mare Novum (det nye Hav) og Mare Christiani (Christians Hav) og Landet blev taget i Besiddelse for den danske Krone under Navn af Nova Dania (Nye Danmark). Han opslog sin Vinterhavn ved Churchillfloden, og der maatte de blive under de haardeste Savn og Lidelser. Mandskabet døde af Skørbug paa 2 Mand nær, der tilligemed Captain Munck efter en eventyrlig heltemodig Rejse, kom til Norge i September 1620. Lige fra Begyndelsen mødtes de med Besværligheder.

Der skal nu fortælles efter Muncks Dagbog med Citater, saaledes som han skrev.

"Den 18de Maj sprang en Mand over Bord, uden at han kunde reddes: "Huor udoffuer hand saa vndergick oc bleff borte." Den 25de Maj blev Jagten læk, saa han maatte løbe ind til Karsund, og der døde en Bødker, saa der maatte hyres tre unge Karle. 20de Juni fik de Grønland i Sigte, og 8de Juli den amerimanske Kyst. Som alt nævnt kaldte han Hudsonstrædet for Fretum Christiani og den nordlige Pynt Munkenæs. Der sendte han Folk i Land efter Vand, selv skød han Fugle: "oc omsidder sprang samme Bøsse i støcker, oc tog all Randen for aff min Hat." Med Isen fik de nu en haard Kamp, de maatte gøre "Lamprenen" fast ved "Enhjørningen": "oc befalede saa alting vdi Guds Haand, oc vdi Fortrøstning til Guds Naadige Hjelp." Efter megen Besvær fik de tilsidst Skibene lagt for Anker, og gik 18de Juli i Land. Der traf de Eskimoer, som Munk forærede flere Smaating, blandt andet et Spejl. Det var de eneste Mennesker, de saa paa hele Rejsen i Amerika. Da Sejladsen atter blev fortsat, var det under fortsat Kamp med Isen, som stadig beskadigede Skibene. Den 26de Juli var de atter "vdi allerstørste Nød oc Fare, oc viste nu ingen flere gode Raad at bruge. Men befalede all Sagen i Guds Haand, og bade hannem inderlig om Hjelp og Bistand, og samme Dag gaffue wi huer efter sin Effne noget til de fattige." Hen i August kom de ind i Hudsonbugten, Mare Novum og Mare Christiani. Den 8de August døde en Baadsmand, Anders Staffuanger. Han blev begraven paa en Plads, de kaldte for Hare-

sund. Munk tog Landet i Besiddelse, opsatte Kongens Navn og Vaaben og kaldte det "Nova Dania". Hen i September kom de til, hvad er kaldt for Munks Vinterhavn ved Churchhillfloden. Her ventede dem utrolige Lidelser. De samlede Urter, skjød Fugle og Dyr, deriblandt ogsaa Bjørne, samlede Brænde og paa bedste Maade indrettede sig for Vinteren; og der kunde nok trænges dertil; thi det blev saa koldt, at alting frøs:

Vand, Øl, Vin, og hvad det opbevaredes i, sprang i Stykker. De var dog ved godt Mod, og foretog flere Udflugter; paa en af dem fandt de i Oktober Spor af Mennesker, der var flere Steder lagt Stene sammen som et Slags Alter med udbrændte Kul paa, og ved et Udhug i Skoven fandt de et Billede paa en Sten: "dets Fatzon vaar lige som en halff Dieffuel" derfor kaldte han det: "Dieffuels Hug." Han antog Alterne havde "været brugt til deres Affgudsdyrkelse, oc dersom det saa er, da var det at ønske, at de arme, forblindede Hedninger kunde komme til den rette oc christelige Troes Bekjendelse." En Hund kom løbende til dem i November, den blev antaget for en Ræv og skudt; det gjorde Munk meget ondt, da han muligvis kunde havt Nytte af den; den bar Spor af, der havde været lagt Remme paa den.

Kulden blev strængere, og Sygdom med Skjørbug meldte sig og tiltog, og med den kom Døden i Følge allerede i November. De glemte dog ikke at holde Mortens-Aften med Ryper

istendenfor Gaas og med spansk Vin. De fik lidt extra, og de var veltilfreds og glade. I December, da en Mand døde, var Kulden saa stræng, han maatte henligge et Par Dage over Tiden, før han kunde begraves. Den 10de December var der en ret mærkelig Maaneformørkelse. Munk skriver: "Om Afftenen ved Klocken var halffgaaen Otte klocke slet, lod Maanen sig tilsiune met en Formørkelse, der Maanen vaar fuld, da bleff Maanen met en stor Krets omgiffuen, som var meget klar, oc bleff der vdi et Kaarsz, som gick baade tuert oc endelangs igjennem Maanen. Oc begynte det den Tid Maanen var vdi Oest Nordost, oc varede intil hand kom om til Øster, da begynte Maanen at komme vdi Ecclipsi......"

Julen har en forunderlig dragende Magt, hvor den saa end holdes. Det er som man ser Forberedelsen til Jul deroppe mod Nordpolen, og hvor opfindsomme de var og hvorledes de kan glæde sig. Ved Prædiken og Messe er Tankerne vandret til de kjære i Hjemmet. Herrens Nadver er sikkert fejret ved Højmessen og har styrket til det, de skulde gaa imøde, og hvor Lystigheden blev afbrudt. Under alt var der Alvor, og vi faar helt igjennem Indtryk af, at Præsten tog sit Kald alvorligt, ogsaa da han blev lagt paa Dødslejet. Den 10de Januar 1620 maatte han gaa tilsengs, efter at have været syg noget forud; han maa have begyndt Aaret med Sygdom. Selv paa Sygelejet er han Præst, endnu **23de Januar kan han samle Folket i sin Køje, sidde overende i Sengen og prædike.** Det er kun den nidkjære Præst, der gjør det, og det fejler næppe, der var Alvor i hans sidste Prædiken. Han ligger endnu næsten en Maaned. **Om Aftenen den 20de Februar 1620 døde han.**

Men tilbage til Dagbogen:

De tunge Prøvelsens- og Sygdomsdage meldte sig med fornyet Styrke, den ene blev syg og døde efter den anden, det var neppe nok de kunde blive begravne. Derom skriver han: "Den 10de Januar gik Præsten, Hr. Rasmus Jensen, og Badskeren, M. Caspar Saspersen, til Sengs, efter de nogen Tidlang tilforn havde gaat helt syge, og derefter dagligdags begyndte heftig Sygdom iblandt Folket, som jo mer og mer tog Overhaand; samme Sygdom, som da grasserede, var en sælsom Sygdom, og fik de syge almindelig allesammen Blodgang ved 3 Ugers Tid, førend de døde. Og samme Dag døde min bedste Kok."

Munk spurgte den syge Caspersen, "om hand vidste nogen god Remedium, som kunde findes vdi hans Kiste, som kunde komme Folket saa vel som hannem selff till Lægedom oc Hjelp, oc begerede hand ville mig det obenbare." Derpaa fik han til Svar, han havde allerede brugt saa mange Remedier, saa "dersom Gud icke ville hjelpe, kunde hand slet ingen anden Middel som til Rædning vare behjelpelige bruge."

Muncks Vinterhavn ved Churchill.

(Fra The American-Scandinavian Review, Sept.-Oct. 1916)

Saa skriver han videre: "Den 23de Januar døde min ene tyrmand ved Navn Hans Brock, som henved 5 Maaneders Tid avde gaaet og ligget syg. Samme Dag var det smukt Vejr og ejligt Solskin; da sad Præsten overende udi sin Køje og for olket gjorde Prædiken, hvilken Prædiken var den sidste, han jorde her i Verden."

Den 5te Februar spurgte han atter Caspersen, om han ikke dste noget Lægemiddel, og for Guds Skyld gjøre sin største lid; men fik kun det samme Svar. Saa fulgte Dødsfald paa ødsfald.

Han skriver: "**Den 20de Februar om Aftenen døde Præsten, før nævnte Hr. Rasmus Jensen, som da havde gaaet og ligget syg udi lang Tid.**" Den 29de Februar maatte Munk selv sørge for noget at spise, ellers havde de intet faaet, og 1ste Marts laa alt Folket saa syge, det var med stor Besværlighed, de fik de Døde begravne; Præsten er vist ogsaa den Dag bleven begravet. Bardskeren C. Caspersen døde den 21de Marts, og 27de Marts undersøgte Munk hans Kiste, og fandt det som en stor Forsømmelse, der ikke var nogen Liste over Medicinernes Brug, og skriver:

"Jeg ved oc visseligen oc tør end sætte mit Liff til forved, derpaa, at der fants mange haande Species udi forne Bardsker Kiste, som den Bardskier jeg haffde icke kiende, meget mindre han selff viste huortil eller huorledes de skulle brugis; thi alle Naffnene vare skreffne paa Latin, aff hvilcket hand vdi sit leffuendis Liff haffde icke megit forglembt. Men naar hand nogen Flaske eller Buddicke vdi sit leffuendis Liff skulle Besee, maatte Præsten for hannem læse Opskrifften derpaa."

Fra Kaptein blev Munk Sygepasser, og med stor Omhu tog han sig af sine Folk. I Munks Manuskript paa Universitets-Biblioteket har han opskrevet Antallet paa de døde saaledes, eftersom Antallet blev Dag for Dag: "Den 25de Februar 22 Lig, den 1ste Marts 24 Lig, den 1ste April 34 døde, den 10de April 41 døde, den 28de April 50 døde, den 19de Maj 57 døde, den 4de Juni 61 døde." Blandt de døde skal anføres om følgende:

"Den 1 Aprilii døde min Salig Brodersøn Erick Munck oc komme Johan Pettersens oc hans døde Legemer begge tilsammens vdi en Graff 8de April.

Den 10 Aprillis døde Erlig oc Velbiurdig Mand Mauritz Stygge, min Leutenant, som haffde længe ligget siug oc tog ieg aff mine egne Linklæder oc svøbte hans Lig vdi det beste ieg kunde oc var det met stor Nød at ieg kunde faa en Ligkiste gjort til hannem.

Den 8de Aprillis døde Willom Gordon, min ypperste Styrmand, som lenge haffde baade gaaet oc ligget kranck. Samme Dag ad Aften døde Anders Sadens, oc bleff hans oc forne Willom Gordons Liig begge tilsammen vdi en Graff begraffne, huilcket vi, som da igjen leffuede met stor Nød kunde affsted

komme formedelst den jammerlige Suaghed, som var blant oss, saa at der var icke end nogen ved den Førlighed oc Styrcke at de kunde gaa vdi Schouffen.

Den 6 Maj døde Johan Watzen, Engelske Styrmand, som var den fierde Styrmand jeg haffde, huilcke laa Liig i nogle Dage, fordi det var saa streng oc skarp Kuld, att ingen aff oss arme tre Mennesker, som endnu noget lidet formaatte, kunde hielpe deres Liig til Jorde.

Den 7 Maj bleff det noget mildere Veier, da finge vi de Dødes Liig begraffne, dog formedelst vores store Skrøbelighed, faldt det oss saa besuerligt, at vi ey anderledes kunde skaffe de døde Legemer til Jorden, end vi maatte slebe dennem paa en liden Slæde, som ellers om Vinteren var brugt at slebe Ved met."

Om de Døde i Churchill skriver Professor P. S. Vig i "Danske i Amerika", 1 Bind, saaledes:

"Endnu skal blot nævnes de Navne, Jens Munck anfører i sin Beretning, da de formentlig fortjener det. Saavidt kan skjønnes er de som følger, efterhaanden som de døde:Bartsker David Velske, Styrmand Hans Brock, Baandsmændene Jens Helsing, Laurids Bergen, Rasmus Kjøbenhavn, Drengen Claus, Jens Borringholm, Hans Stridenæs, Oluf Boye, Anders Pøcker, Bartskær Casper Caspersen, Poul Pettersen, Skipper Jan Olufsen, Ismael Abrahamsen, Christian Gregersen, Tømmermand Svend Arvidsen, 2 Styrmand Johan Petersen, Erik Munk (en Brodersøn af Jens Munk), Iver Alsing, Christopher Opsloe, Rasmus Clemensen, Højbaadsmand Lauritz Hansen, 1ste Styrmand William Gordon, Anders Sodens, Anders Oroust, Jens Jydker, Hans Bendtsen, Oluf Andersen, Peder Amundsen, Oluf Sundmør, Halvor Bronnie, Morten Nielsen, Thor Thønsberg, Anders og Morten Marstrand, John Watson (en engelsk Styrmand), Tømmermand Jens Jørgensen, Svend Marstrand. Alle nævnte naaede Jens Munk at faa begravet. Af dem som ikke blev begravet, nævner han kun følgende ved Navn: Skipper Jens Henriksen, Erik Hansen Li, Tømmermand Peder Nyborg, Knud Lauritzen Skridenæs og Jørgen Kokkedreng. Disse er sikkert nogle af de første Skandinaver, som har fundet deres Grav i Amerika efter dets Opdagelse af Columbus 1492."

Skjøndt Præsten døde, maa Munk have vedligeholdt Gudstjenesten; thi han skriver:

"Den 14de April var det skarp Frost, og samme Dag var jeg ikke uden selv femte, som kunde taale at sidde overende, og da høre Langfredagsprædikenen."

I Maj laa Munk dødssyg, og Pinsedag, 4de Juni, skriver han, var de kun 4 ilive, og ingen var istand til at hjælpe hverandre, de to Mænd var iland og havde ikke Styrke til at komme ombord. Ved Køjen laa Drengen død, og endnu tre Lig var der i Skibet. I 4 Dage laa Munk hen uden Føde og ventede kun paa, at Gud vilde gjøre Ende paa hans Elendighed og tage ham til sig i sit Rige. Han opgjorde sit Testamente og fik følgende skrevet:

"Efterdi jeg nu ikke længere har noget Haab om at kunne leve i denne Verden, da beder jeg for Guds Skyld, om nogle kristne Mennesker kommer hertil, at mit arme Legeme med de andre, som findes her, vil lade begrave i Jorden og tage deres Løn derfor af Gud i Himmelen. Og at denne min Relation maa blive min naadigste Herre og Konge tilstillet; thi hvert Ord, som findes deri, er altsammen sandfærdigt, paa det min fattige Hustru og Børn maa nyde noget godt efter min store Besværlighed og ynkelige Afgang. Hermed al Verden Godnat, og min Sjæl i Guds Haand."

Munk var den eneste levende ombord, og Livskraften begyndte at vende tilbage, han siger selv ved Guds faderlige Hjælp, saa han 8de Juni kunde komme paa Dækket; de to Mand iland var ogsaa ilive og saa ham, det lykkedes at komme ombord. De 3 Mænd krøb omkring og hjalp hverandre, som de bedst kunde, og fik daglig flere Kræfter, saa de kunde rense Skibene for Ligene. "Den 26de Juni. Udi JEsu Naffn, efter Bøn oc Paakaldelse til Gud om Lycke og gode Raad" lagde Lamprenen til Enhjørningen. De fik Lamprenen gjort i sejlbar Stand, og alt, hvad de kunde føre fra Enhjørningen over i den, og "den 16de Juli, som indfaldt paa en Søndag, om Eftermiddagen, da ginge wi udi Guds Naffn tilsegls." Da var det saa varmt, som om det var i Danmark. Nu gik det ad Hjemmet til, efterladende Enhjørningen, i hvilke blev boret Huller. Han kaldte Havnen: "Jens Munckes Bay." Vi maa beundre det

mandige og ædle Sind, som træder os imøde hos Munk under alle Besværlighederne.

Efter en farlig og eventyrlig Rejse kom Kaptajn Munk med 2 Mands Besætning med Lamprenen hjem til Norge. Han skriver den 20de September (1620) saa vi Norge, og 21de September: "Der jeg nu haffde Skibet vdi god Salve, og var vdi christen Land igjen kommen, da græde wi arme Menniske aff stor Glæde oc tackede Gud hand oss naadeligen den Lycke haffde beskerit."

"Den 25de September kom ieg vdi egen Person til Bergen, oc begaff mig strax til Medicus oc Læge om Hjelp oc Remedie, lod oc strax berede drick og Medicin, som jeg lod skicke til de toe mine Folck, met en Skipper, som jeg sende til Skibet at tage vare vdi min Sted. Den 27de September skreff ieg hjem til Danmark til den hoye Øffrighed, at ieg var did ankommen."

Munk slutter sin Bog med følgende Bøn: "O almægtige evige Gud, naadige Fader og himmelske Herre, du som har befalet at paakalde dig i al Nød og Modgang og lover derhos, at du naadelig vil bønhøre og redde os, saa at vi skulle takke dig for din Miskundhed og for dine underlige Gjerninger, som du gjør imod Menneskens Børn. Jeg har nu paa denne lange og farlige Reise været i Fare og Nød, i hvilke jeg har merket din naadige Hjælp og Bistand, idet du har reddet mig fra Isbjergene, fra grulig Storm og det brusende Hav. Du var min høieste Styrmand, Raadgiver, Leder og Kompas. Du har ført og ledsaget mig baade frem og tilbage. Du har ført mig af Angest, Sot og Sygdom, saa at jeg ved din Hjælp er kommen til Førlighed igjen og til mit Fædreland, hvilket jeg aldes tror er din Gjerning. Thi det er ikke sket formedelst min egen Forstand eller Forsynlighed, hvorfor jeg ydmygelig af Hjertet takker dig, o, du min naadige Fader, og beder, at du vil give mig din Helligaands Naade, at jeg fremdeles kan findes dig taknemmelig med Ord og Gjerning, dig til Ære og Pris, mig selv til min Tros Øvelse og en god Samvittighed. Dig, o hellig Trefoldighed, ske evig Lov og Taksigelse for denne og alle dine Velgjerninger. Dig alene bør al Magt og Ære til evig Tid! Amen."

NAVIGATIO, SEPTENTRIONALIS.
Det er:

RELATION

Eller Beſcriffuelſe/ om Seiglads oc Reyſe/
paa denne Nordveſtiſke Passagie, ſom nu kaldis
NOVA DANIA: Igiennem Fretum Christian
at Opſøge/
Huilcken Reyſe/
Voris Allernaadigste Herre/ Konning Christian den
Fierde vdi det Aar 1619. Naadigſt Berammit/
Oc til des Experientz afferdiget haffuer hans Majeſt: Skibs Captein/
Jens Munck oc hans methaffuendis Folck/ ſom offuer alt vare 64.
Perſoner/ met tuende hans Majeſt: Skibe/
Enhiørningen oc Jagten Lamprenen:
Samme
Seiglads effter metgiffuen Naadigſt Instructtion,
vdi Underdanigſt gehørſomhed/ ſaa meget mueligt være
kunde/ er Tenteret, Men Capteinen effter høy Perickel vdſtanden
met Jagten/ er icke vden ſelfftredie Igien til Norge
hiemkommen/
Met Bemelding om alle *Circumstantier, Curs,* Kaaſe oc Tilfald
det Farevand oc den Reyſis Leilighed anrørendis
Aff forſkreffne/

Jens Munck

Paa Hen oc Hiemfarten met flid Observeret, Oc paa Hoybemelte
Kong: Majeſt: Naadigſte Behaug vdi Tryck Publiceret.
Syr: 43.
Navigantes mare, enarrant ejus pericula.
De ſom færdis paa Haffuet/ de ſige aff den Farlighed/ Oc wi
ſom det høre/ forundre oſſ/ etc.

Prentet i Kiøbenhaffn hoſſ Henrich Waldkirch/
Anno M. DC. XXIIII.

Es. 44. Kap. "Frygt dig ikke; thi jeg frelste dig: Naar du gaar igjennem Vandet, da vil jeg være hos dig, at Strømmen skal ikke drukne dig o. s. v." (Esaias 43, 1, 2.)

Kaptain Munk tænkte meget paa en ny Expedition til Ny Danmark, der laa jo Enhjørningen, saa det er rimeligt Kongen ogsaa har været optaget af Tanken. Kongen betroede ham Ledelsen af flere vigitge Sendelser, og ved 30-Aars Krigens Udbrud blev han Admiral over 6 Skibe, som gik til Weserstrømmen. I 1628 var han paa Flaaden under Lolland og sammen med Kongen. Slange siger, hans dødelige Afgang skede den 3dje Juni, faa Dage, efterat han havde vist sin Tapperhed i Floden foran Stralsund. Han er sandsynligvis død ombord paa Flaaden i Østersøen paa den Dag han fyldte sit 49 Aar, den 3dje Juni 1628.

Ny Danmark ved Hudsonbugten kom ikke til at høre til Danmark, og for Kirkens Udvikling fik Rejsen ingen videre Betydning; **men Pastor Rasmus Jensen, som fulgte med Munk og vedblev at forkynde Guds Ord for Folket, selv da han syg maatte sidde overende i Køien, og som døde 20de Februar 1620, og fandt en Grav i det længst forglemte Nova Dania ved Hudsonbugten, maa sikkert nævnes som den første dansk ev. luth. Præst i Amerika, der prædikede Guds Ord og blev begravet i Amerika, 16 Aar før Pastor Reorius Torkillus landede ved Delaware i 1636.**

En nordlig Vej til Indien blev ikke funden; men Vejen til Grønland var funden og Grønland bevaret for den danske Krone. Dog, der gik lange Tider før man tog sig af Grønland. **Den apostoliske Mand, den norske Præst Hans Poulsen Egede** (født 31te Januar 1686 paa Gaarden Harstad i Nordlandene af en gammel dansk Præsteslægt, død 2den November 1758) kunde ikke faa de gamle Nordboer og Grønland af Tanken. Trods Haan lykkedes det for ham med sin ligesindede Hustru **Gjertrud Nielsdatter Rash**, at sejle den 3die Maj 1721 paa Skibet "Haabet" for at begynde Mission i Jesu Navn. Han blev skuffet i at finde Efterkommere af Nordboer, han fandt Eskimoer, men blandt dem begyndte han en velsignelsesrig Mission, han blev Grønlands Apostel.

Missionen fra Danmark blandt Grønlands Eskimoer er fortsat til vore Dage under Herrens Velsignelse. Der er nu ikke

alene danske Præster; men Grønland har begyndt at faa en Præstestand af Landets egne Sønner. Grønland er nu den eneste Koloni, hvor Dannebrog vajer. Det er strøget i Indien, paa Afrikas Kyst, sidst i Vestindien. Island har faaet sit eget Flag. Paa Færøerne prædikes der paa Dansk og Dannebrog vajer, men "Paa Grønlands frosne Vange" holder det en Særstilling, hvorlænge staar i Herrens Haand. Dannebrog har været med hvor Døren er aabnet til ny velsignet Mission, det har haft og har endnu en Gjerning fra Herren.

"Nova Dania", "Enhjørningen" og **Munks Haab og Bøn, at Hedningerne kunde blive bragt til den kristelige Religion,** hvorledes gik det dermed?. Derom en lille Meddelelse. Da Munks Dagbog blev udgivet, fik Provst J. Vahl den til mig. I en Indledning fik jeg med om R. Jensen i "Den ev. luth. Kirkes Historie i Amerika 1620—1820", som afslutter 1889; jeg hævde, han var den første ev. luth. Præst i Amerika, og han er sikkert den første, som har fundet sin Grav i Amerika. Det vil imidlertid nu ses, der før ham har i det mindste været to andre danske Præster paa Vej til Amerika: **Pastor Hans Jensen**, 1568, og **Pastor Christen Nielsen**, 1578—80.

Der udkom en Pamphlet af Pastor Main: "Historic Lutheranisme", som opfordrede til at faa bygget et "Memorial Tower" i Wilmington, Delaware, for den **første lutherske Præst i Amerika, den svenske Pastor Reorius Torkellus**, som **1638** kom til Amerika og prædikede og døde i Fort Christina. Derpaa svarede Professor, Dr. J. O. Evjen den 27de December **1907** i "The Lutheran Observer" og hævdede: "Pastor R. Andersen skulde have Credit for først, at have draget det frem om Pastor R. Jensen, 1620 i "Den ev. luth. Kirkes Historie i Amerika". Aaret efer blev det oversat fra dansk og blev af Pastor J. C. Jensen Roseland optaget i "American Lutheran Biographies". Der gik 5 Aar uden at nogen lagde Mærke dertil. I 1895 holdt Pastor Andersen en Tale for Luther League i Pittsburg. Den blev refereret paa Engelsk af Pastor , Dr. J. N. Kildahl; derefter oversat tilbage paa norsk-dansk samt svensk og tysk. I 1898 meddelte Pastor Andersen med lidt mere tilføjet og et Par Billeder Oversættelsen i Pastor Jensen Roselands Bog til "Lutheran Church Review" Vol. XVIII., p. 55 fl. Dr. Schmauk benyttede det i "The Lutheran Church in Pennsylvania"; 1899

blev det mere forøget af Pastor Andersen optaget i "Theologisk Tidsskrift", Decorah, Iowa. Derefter er det gaaet ind i "The Lutheran Cyclopedia" af Drs. Jacobs and Haas."

Efter disse Facta af Professor Evjens endnu dette: Nu nævnes flere som "den første" der drog det frem om R. Jensen. Han døde 15 Aar før den svenske Pastor Torkillus kom til Amerika, men der er alligevel stor Forskel paa de to. Det blev for R. Jensen en dansk Kirkegaard i Ny Danmark og for Torkelius en velsignet Virksomhed i Ny Sverrig.

Pastor, Dr. W. J. Finck har udgivet "Lutheran Landmarks and Pioneers in America" I første Række er Pastor R. Jensen og Nova Dania: "Dying in the Frozen North". Der er Billede af Munks Vinterhavn ved Hudson Bay og det pryder Bogens Bind.

Dr. Finck har fremhævet, det er draget frem af mig, og i den Anledning er der rettet Spørgsmaal, da det er 300 Aar efter Pastor R. Jensens Død, om jeg kan give andre Oplysninger om Munks Dagbog og mere om Nova Dania. Som Svar følgende:

Som nævnt udkom Dagbogen 1883 som skreven af Munk paa gammelt Dansk. Siden har Folkeskrifts Selskabet udgivet en Livsskildring af Captain Jens Munk af J. Knudsen. Det nævnes nu tildels med Billeder i historiske Værker i Danmark. Der er paa Engelsk: Jens Munk. An account of a most dangerous voyage, performed by the famous Captain John Monck, in the years 1619 and 1620. By the special command of Christian IV. to Hudson Straits in order to discover a passage on that side betwixt Greenland and America to the West-Indien...... Translated from High-Dutch original, printed at Frankford upon the Maine 1650. Pg. 545—569 ill. (Extract from Churchill: A Collect of Voyages. Vol. I. London 1704).

Fra den nyere Tid har man paa Engelsk: Danish Arctic introductions by C. C. A. Gosch. London 1897 I—II. Deri fin-Expeditions 1605—1620. In two books. Ed. with notes and des hele Munks Dagbog nu oversat paa Engelsk.

Med Biskopperne i Hudsonbugten, Biskop Dr. J. Lofthouse, Keewatin Stift, og Biskop, Dr. J. G. Anderson, Moosone Stift, har jeg haft en Del Brevvexling, og hvad der følger er for største Del efter deres Meddelelser. Biskop Lofthouse har sendt mig en Artikkel fra "The Canada Magazine" af R. J. Fraser:

"Why Hearne Surrender", deri gives Oplysninger om Fortet, som blev bygget ved Churchill, hvor Munk havde sin Vinterhavn.

Ved 50 Aar efter Munk havde taget Landet i Besiddelse for den danske Krone, ved 1668—72 tog Hudson Bay Company Landet i Besiddelse og begyndte med nogle smaa Handelsposter. Companiet fik ved 1672 "Royal Charter."

I 1688 fandt Hudson Bay Company, Churchill vilde være en af de bedste Havnepladser, og det begyndte at anlægge et Fort til Beskyttelse for Kronens Ejendom imod franske Rivaler, der trængte frem. 1688 fik de bygget et Træfort, som de kaldte "Prince of Wales". Det stod ikke længe, blev tildels ødelagt af Ild. I Kampen mellem England og Frankrig indtog Franskmanden D'Iberville det meste af Hudsonbugten. I militær Henseende blev Churchill anset for at afgive den bedste Beskyttelse, og det blev besluttet at opføre et solidt Stenfort. Den engelske Bygmester og Ingeniør Henry Robinson kom over 1733 for at forestaa Opførelsen. Under hans Ledelse og 12 Aars Arbejde stod det stolte Fort **Prince of Wales** med Granitmur, der naaede op til 42 Fod Gjennemsnit, det stærkeste Fort paa Nordamerikas Kyst. Under Arbejdet blev der funden en Kanon med Christian IV.s Navnetræk og andre Levninger.

Franskmændene kaldte Floden for Reviere Danoise (Den danske Flod), ogsaa Robinson kaldte den for "The Danish River"; men Englænderne kaldte den for Churchill River, og den danske Flod er nu glemt.

Der kom Garnison, bunden med Kontrakt for en Aarrække. Det stolte Fort faldt dog i Franskmændenes Hænder, og det har længe undret, at det skete uden der blev løsnet en eneste Kanon. Derom giver Artiklen Oplysning. For nogle Aar siden døde ved White River, Canada-Pacific Banen, en 82 Aars halv Fransk-Cree Indianer ved Navn Peter Gibeaut, som fra ung var i Companiets Tjeneste. I hans Besiddelse fandtes der nogle Optegnelser, dateret 1820, som man antager fra Josiah Broadworth, med Oplysninger om Guvernør Hearnes Overgivelse af Fortet 1782 til Franskmændene. I Sommeren 1782 var Stillingen alt andet end god i Fort Prince of Wales. Soldaterne var misfornøjet med deres lange Ophold, flere søgte at komme bort: Nogle gjorde Forsøg paa at snige sig ombord paa Handelsskibe,

to af Oprørerne blev lagt i Jern i det alt andet end behagelige Fængsel, det fik end mere Trods og Oprørsaanden frem. Da kom den franske Admiral de la Perouse sejlende med tre smaa Skibe, alt andet end i god Forfatning, de var medtagne af Is, og Forholdene ombord daarlige. De to Oprørere kom til Kundskab om de Franskes Ankomst, og de haabede derved at slippe bort. De kendte en hemmelig Gang under Fortet, der førte ud i det Frie. Gangen var bleven benyttet til gennem den at føre Rom ned i Kælderen, og der var en Del i den. Deres Plan var gjennem den at komme ud og i Forbindelse med Franskmændene. En anden Soldat, de haabede vilde være med, indviede de i Planen, han vilde ikke være med, men lovede ikke at forraade dem til Guvernøren. Da Franskmændene nærmede sig, kom Soldaten løbende i Angst til Guvernøern og fortalte ham om Planen. Den ellers saa modige og dygtige Mand blev i Øjeblikket slagen af Skræk, rev Dugen af Bordet, op paa Muren og viftede med den, og overgav Fortet.

Englænderne kom atter i Besiddelse af det, men af det stolte Fort er kun Ruiner tilbage. Nogle Aar senere fangede Compagniet en Engelskmand ved James Bay i Tjeneste hos de Franske Canadian Trappers fra Quebec, der blev sagt, han havde stjaalen en Gaas. Han blev sat ombord paa et Skib, der sejlede til Churchill. Ankommen til Prince of Wales Ruiner, blev der lavet en Korsgalge og Manden hængt. Paa den tykke Mur er der en Tegning af Manden i Galgen med en Gaas ved Foden. Der hviler en mystisk Hemmelighed om hans Person.

Som ved Europas gamle Borge og Ruiner knytter der sig mangt et Sagn til Churchill, Munks Vinterhavn, Fort Prince of Wales.

Provst Vahl fik i 1869 gjennem Foreningen til gudelige Smaaskrifters Udbredelse udgivet: "Missionen i Nordpolarlandene", forsynet med en Del Billeder. Der er ogsaa om Hudsonbugtlandene. Derfra dette.

Indtil 1811 var der i det hele udstrakte Vildnis kun Handelsselskabernes smaa Træforter, ofte 100 af Mile mellem hverandre. Da besluttede Lord Selkirk at anlægge en Koloni ved den røde Flod, der kom fra Vinipeg Søen; men der førtes en stadig Kamp mellem engelske og franske Compagnier og Kolonisterne led meget. Da sagde Major Lemple 1815, det var 145

Aar siden Englænderne tog Landet i Besiddelse, og han havde set Ruiner af Huse, Lader, Mølle, et Fort og sløjfede Palisader, men ikke den mindste Kirke: "Jeg skammer mig ved at sige det, at i hele Viden og Breden af Hudsonsbugtkompagniets Omraade findes intet Guds Hus."

Mon der ikke var Garnisonspræst ved Fortet? De Franske fik nogle Besøg af en katholsk Præst. Befolkningen var Eskimoer og Indianere, kun faa Familier, ellers hvide Mænd med Eskimoeller Indianerkvinder, og en yngre Slægt uden Kristendom.

I 1821 sluttede de to Handelskompagnier sig sammen. Hudsonkompagniet i London besluttede nu i Forening med det kirkelige Missionsselskab at udsende en Præst.

Den første Missionspræst for hele Hudsonbugten er Pastor John West. I Slutningen af August 1820 landede han i York. Han sejlede op ad St. Laurentsfloden, banede sig Vej til Fort Moose. Paa Søerne i indiansk Baad. Opad Nelsonfloden Kom til Kompagniets Station Norway House ved Vinepeg Søen, og i Oktober til Kolonien Douglas. Den bestod af Indianer, Franske, Canadier og mellem 5—600 engelske og skotske Kolonister. En stor og spredt Arbejdsmark, og det var næsten utrolig, hvor West naaede omkring. Sejlede med Kanoer, kørte med Hundeslæde og paa Ski over Ismarker. Kulde, ikke alene fra Naturen, men ogsaa fra Kolonister. Dog ogsaa Længsel efter Herrens Ord. En Koloninst kunde sige, han havde ikke i 30 Aar været til Gudstjeneste, saa det var den glædeligste Dag, da han atter kunde høre Guds Ord. Der udsendtes flere. 1823 Missionær Jones, 1825 Missionær Cockran, 1839 Missionær Smithurst og flere andre. Der byggedes nette Kolonihuse, Skoler og Smaakirker. 1849 blev det besluttet, hele Hudsonbugten kjendt som Ruperts Land skulde være et Stift. Biskop David Anderson blev første Biskop, født 1814. Ordineret Bisokp 29 Maj 1849. Da han saa en kristen Indianerby med Præst blev han dybt greben og sagde: "Det har Herren gjort og Israels Hellige har hjulpet." Resigenrede 1864. Død 1885.

I 1820 besøgte en Præst, vist Pastor John West, Churchill. Altsaa 200 Aar efter den danske Præst R.Jensen havde holdt dansk Prædiken der, og han og de to engelske Styrmænd med mange andre var lagt til Hvile, da kom en Præst af Church of England, prædikede paa Engelsk, en lille Begyndelse til Virksom-

hed. Det gik smaat i Ødemarken, dog frem. 1851 i Sydspidsen af Hudsonbugten blev ved Fort Moose anlagt Missionsstation og Missionær John Horden kom dertil, han skulde ogsaa holde Skole. 1854 blev der anlagt Missionsstation ved York. Som

Missionspræst naaede Horden dertil og endnu nordligere naaede Churchill. Der er et Billede af en Begravelse, der minder om Graven ved Munks Vinterhavn. Det er i Fort Moose. Der boede et Par gamle Kolonister, Manden ved 100 Aar. Den 90 Aar gamle Hustru er sænket i Graven. Den gamle Mand staar støttet til sin Stav. Pastor Horden i Ornat, og nogle faa Mænd tæt ved det lille simple Kapel. Da Horden spurgte den Gamle, hvad han tænkte om Hustruens Død, svarede han: "det er godt." De vidste paa hvem de troede, og snart blev han lagt til Hvilen.

I 1863 blev der begyndt med Missions Station i Churchill, men opgivet 1864. I 1870 blev der indrettet et lille Kapel. Pastor, nu Biskop J. Lofthouse kom til Churchill i 1886, og nu blev der en fast lille Menighed og Mission. Han virkede til stor Velsignelse.

Der er sket store Forandringer, baade med Indvandring of Jernbaneanlæg; men endnu er der umaadelig store øde Strækninger og Snemarker.

Den hele store Hudsonbugt er inddelt i følgende Stifter:

Stiftet: Ruperts Land blev 1872 delt i følgende Stifter: 1, Ruperts Land. Biskop Dr. R. Machvay var 2 Biskop før delt og første Biskop af den Del, der som Stift hedder Rupperts Land. (Født 1831, Biskop 1865, død 1904). 2, Saskatehewan. Første Biskop Dr. John McLean (født 1828 i Skotland, Biskop 1874. Død 1886). 3, Athabasca, Første Biskop, Dr. William Carpenter Bompas. Biskop 1874. 4, Moosenee. Første Biskop, Dr. John Horden, Biskop 1872, død 1893. Kom som ung Missionær, blev Biskop og tilbragte sit Liv ved Hudsonbugten i Virksomhed for Guds Rige. Den nuværende Biskop er Dr. J. G. Anderson.

Derefter er endnu følgende Inddelinger:

Machewsie River 1873.

Ou Apelle 1884.

Colgary 1888.

Selkirk, nu Yukon, 1891.

Keewatin 1901.

Edmonton 1913.

Stifterne har Erkebiskop, Dr. Samuel Pritchard Matheson, som boer i Winnipeg.

Det er Stifterne: Keewatin og Moosomes der nærmest omfatter den Del, hvor Captain Munk færdedes.

BISKOP, DR. JOSEPH LOFTHOUSE

Biskop, Dr. Joseph Lofthouse af Keewatin, født 1855 i Wadsley, Yorkshire, England. Studerede ved Church Missio-

nary College, Islington, England. Ordineret Diakon og Præst i 1883 og fra 1886 fik han en Del af sin Virksomhed ved Churchill, og som Missionspræst virkede han deromkring i 20 Aar. Han var den praktiske Mand og Bygmester. Den nuværende lille Kirke og Præstebolig i Churchill er saa at sige bygget med Biskoppens egne Hænder. Desværre har han ikke kunnet sende et Billede af Kirken, bygget hvor Pastor R. Jensen døde 1620. Søndag 17 August 1902 blev han i Holy Trinity, Winnepeg, indviet til første Biskop (Lord Bishop) af Keewatin af Biskopperne Young af Athabasca, Pinkham af Saskatchewan og Calgary Grisdale af Ou Apelle og Newnham af Moosonee.

Biskoppen boer i Kenora, Ontario. I hele Stiftet er der kun en eneste Menighed med Kirke, der kan bære sine egne Udgifter, den i Kenora eller Rat Portage, hvor Biskoppen boer. Det er en Missionsmark, der maa underholdes af Kirken. Der er en Del Hvide, som boer der, Jægere og Handlende. I de sidste Aar er der bygget 6 Smaakirker for den hvide Befolkning. Der er 8,000 Indianer og 3,000 Eskimoer at virke iblandt. Der er 19 ordinerede Præster og 5 Lægmissionærer. Virksomheden delt omtrent halvt mellem Hvide, Indianere og Eskimoer. Der trænges til langt flere Arbejdere. Churchill er sidste beboede Station mod Nordpolen.

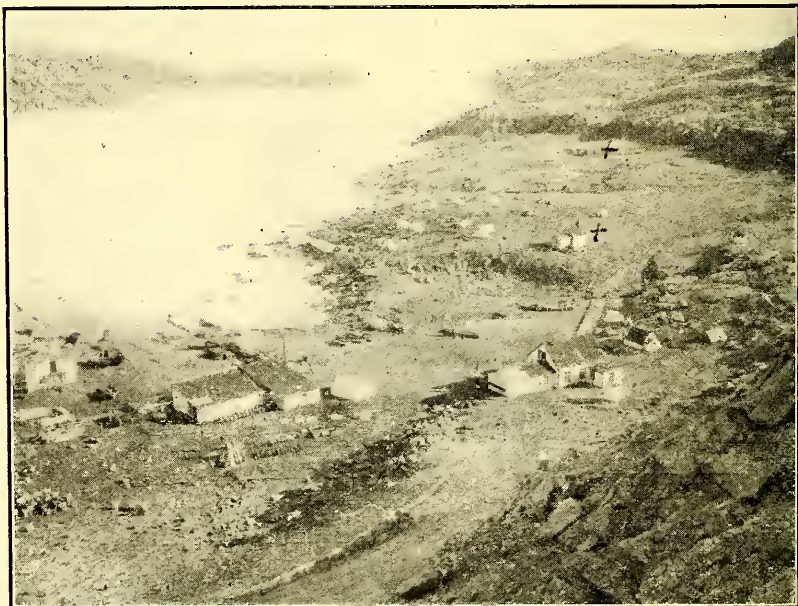

BISKOP, DR. JOHN GEORGE ANDERSON
af Moosomee

er født 23 Marts 1866 i Stromness paa Ørkenøerne. Søn af William Anderson og Hustru Nancy. Uden at kunne sige det

bestemt, anser han det rimeligt, at han nedstammer fra de gamle Nordboer. Hans Fader var "Chief Trader of the Hudson Bay Company." Han har tilbragt en Del af sin Barndom i de nordlige Egne. Fra Barn taler han Cree og Ojibway Indianernes Sprog. Han gik i St. Andrews Skole, Manitoba. Studerede ved St. Johns College, Winnepeg. Tog Examen fra Manitoba Universitet 1886 med Graden B. A. og B. D. fra St. Johns College. Missionspræst 1888 i Long Saalt, Roring River, Lac Seoul, 1889. I St. Peter, Manitoba 1890 til 1909. Provst for Lisgar i Ruperts Land 1903 til 1909. Den 10 Maj 1909 blev ordineret Biskop (Lord Bishop) i St. Andrews Kirke, Manitoba, af Erkebiskop Matheson og Biskopperne Lofthouse og Holmes og fik Doctorgraden fra St. John College. Han er 4de Biskop i Rækken for Moosonee. I 1903 reviderede han Bibelen paa Creesproget og Biskop Hordens Oversættelse af Common Prayer.

Der er: 18,500 Hvide, 6,000 Indianer og 2,500 Eskimoer. Der tales: engelsk, fransk, Cree, Ojibway og Eskimoesk. Af Kirkemedlemmer er der 3,000 Hvide, 4,500 Indianer og 1,000

STATION LAKE HARBOUR I BAFFINS LAND.

Eskimoer. Der er 16 Præster, 4 Lægmissionærer, 23 indfødte Kattekister, 27 Kirkebygninger. I 1909 blev der aabnet en vigtig Station i Lake Harbour ved Hudson Straits. Under Biskop Anderson hører Indianerne ved James Bay og Basin. Eskimoerne i Baffins Land og paa Østkysten af Hudson Bay. Den anlagde Station Lake Harbour i Baffins Land er nogle Mil fra Hudson Strait paa en stor Ø. Der har Hudson Bugt Companiet Udsalg. Der er Butikker og flere har nedsat sig. Der bor en Del Eskimoer. Missionen har en lille Kirkebygning og en Kirkegaard et lille Stykke fra Kirken. I 1918 var Biskop Anderson der, første Biskop, der har været paa Baffins Land og Hudson Strait. Biskoppen sendte mig 5te Januar 1920 et lille Billede, som da blev taget af Stationen. Han har med Kors mærket Kirken og Kirkegaard, og skriver, jeg havde den Glæde at døbe 134 og konfirmere 151 Eskimoer.

Saaledes begynder nu Captain Munks Bøn og Haab at opfyldes, de arme Hedninger bliver bragt til den sande kristelige Religion.

Biskoppen boer i Cochrane, Ontario.

BISKOP, DR. WILLIAM CYPRIAN PINKHAM af Calgary.

Født 1844 i St. Johns, New Foundland. Studerede ved Church Academy, St. Johns og St. Augustine College, Canterbury. Ordineret Diakon 1868, Præst 1869. Ordineret Biskop (Lord Bishop) af Saskatchewan — 2den i Rækken — Søndag, 7de August 1887 i Holy Trinity Church, Winnepeg, af Erkebiskop R. Machvay, assisteret af Biskopperne for: Moosonee (Horden), Athabasca, Qu'Apella, Huron, Rochester England, Manitoba (Whipple) og North Dakota. Stiftet delt 1887. Det ny Stift Calgary. Var til 1903 Biskop for begge Stifter. Derefter Første Biskop af Calgary. Bor i Calgary, Alta.

I Slutningen af 1919 og Begyndelsen af 1920 var Biskop Pinkham paa Rejse i De Forenede Stater og kom ogsaa til New York. Pastor, Dr. Th. J. Lacey ved Church of The Redeemer, Brooklyn, havde Søndag efter Hellig tre Konger, 11te Januar 1920 været Kirkens Præst i 17 Aar. Der skulde være Fest Søndag Aften; thi da vilde Lord Bishop Pinkham prædike. Dr.

Lacey kaldte det en kirkelig Fest for: "The Fellowship of England, Canada og America". Jeg var indbudt til Festen, hvor der var flere Præster med, Biskoppen prædikede og lyste Velsignelsen og der blev sungen: "The Church One Foundation." Da jeg i Ornat sad ved Alteret, hvor Biskoppen fra Hudsonbugten sad i Ornat paa højre Side, 11te Januar 1920, da gik Tanken

Grønlands Apostel HANS EGEDE
Fra Jacob A. Riis: Hero-Tales of the Far North.
(The MacMillan Co. Publishers, 64-66 5th Ave., New York, N.Y.)

til Hudsonbugten 10de Januar 1620, da Pastor Rasmus Jensen maatte gaa syg til Sengs uden mere at kunne staa op, og til 20 Februar 1620, da han lukkede sine Øjne.

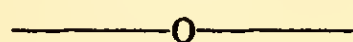
Tirsdag den 13 Januar fik jeg Besøg af Pastor P. C. N. Ø. Gade af Kirkens Korshær i Kjøbenhavn, og Onsdag Aften var han med til endnu en lille Fest i Parish House ved Church of The Redeemer. Biskop Pinkham fortalte Træk fra Missionen

Hudsonbutgen fra det kirkelige Missionsselskab optog Virk-somheden der 1820. Et Par Dage efter rejste han til sit nord-ige Stift.

Det ser ud efter som der i Nutiden søges op mod Hudson-bugten og at Landet har en Fremtid. Der er alt en betydelig lansk Indvandring til Canada mod de nordlige Egne.

Det er i **1921 200 Aar** siden **Pastor Hans Egede** drog til Grønland, og der tænkes, som ret er, i den danske Menighed paa et Mindeskrift, og et synligt Minde i Grønland om Velsig-nelsen Herren har lagt til hvad der blev begyndt **1721. 1620.** **300 Aar siden 1920,** døde **Pastor Rasmus Jensen ved Churchill, Nova Dania — Hudson Bugt.** Hans Navn bør føjes til Mindet.

Fortjener han ikke et synligt Minde i den lille Kirke og fortjener den danske Kirkegaard ikke et synligt Minde?

Pilgrimsfædrene sejlede med Skibet "Mayflower" fra Ply-mouth; 40 Mænd, Kvinder og Børn, ialt 104. Efter 63 Dages stormfuld Rejse landede de ved Cap Cod, Massachusetts, 22de December 1620. De anlagde New Plymouth og gav Ny Eng-land Staterne sit Præg.

De to svenske Skibe: "Kalmar Nøgle" og "Fuglen Grib" afsejlede 1637 og i April 1638 kom de til "Ny Sverrigs Elv" (Delawarefloden). Pastor Reorus Torkillus var med dem som deres Præst, og virkede iblandt dem til sin Død 7 September 1643 i Christina, Delaware. Han staar i Spidsen for Virksom-heden i den svenske Koloni, der fik saa stor Betydning. Der blev bygget prægtige Kirker, bevaret til Nutiden, i Forbindelse med Episkopalkirken; mest kendt er Gloria Dei, Philadelphia og Trinitatis (Holy Trinity) i Wilmington, Delaware.

Efter at H. Hudson, 12 September 1609 havde kastet An-ker ved Sandy Hook, fulgte den hollandske Indvandring til Ny Amsterdam (New York). Der blev anlagt et Fort paa Spidsen af Manhattan. Der var Nordboer med i den tidligere Indvan-dring.

I Juli Maaned 1639 ankom fra Hoorn i Holland Skibet: "Brant van Troen" (Fire of Troy, Trojans Brand); det ejedes og blev ført af to **danske Venner,** vist Svogere: **Seignor Jonas Bronck** og **Captain Jochum Pietersen Knyter** (skrives ogsaa Joachim Petersen Kayser). Det sejlede under hollandsk Flag;

foruden deres Familier var der danske Piger og Karle, Kvæg, Sæd og Avlsredskaber. Deres Ankomst blev fejret med offentlig Fest, Arbejdet standset, og der blev ringet med Byens eneste Kirkeklokke. Knyter fik alt Landet i det nuværende Harlem, og Bronck hele den Del, der nu bærer efter ham Navn af Bronx med Bronx Park. Han byggede et solidt Stenhus: "Emaus". **Han døde 1643.** Broncks Vaaben: et Skjold, hvor en Sol stiger op af Havet i Straaleglans, derover en Halvkugle med en Ørn. Forneden staar: "Necede malis" (Giv ikke efter for det onde). Traditionen siger, det ligger til Grund for New Yorks Vaaben.

I Danmark har der været flere Præster af Navnet Bronck, skrives ogsaa Brunck, Brynck og baade med og uden "c"

Der var:

FORT NY AMSTERDAM (NEW YORK) 1615.

Pastor Thomas Brunck, 15(?) Storvorde, Viborg.
" Peder Brunck, 1532—47, Karleby, Falster.
" Niels Brunck, 1549, Nørre Ørslev.
" Laurits Mikkelsen Brunck, 1549—91, Stubbekjøbing, Falster.
" Morten Brunck, 1604—24, Aaker, Bornholm.

Det er 15 Aar efter hans Død, Jonas Bronck landede 1639 i New Amsterdam.

Tidligere Sorenskriver N. Andersen paa Færøerne har befattet sig meget med Øernes Historie og har oplyst:

I Slutningen af det 16de Aarhundrede var **Pastor Morten Jespersen Brunck** Sognepræst paa Syd Stromø med Bolig i Thorshavn. Han døde 1590. Hans Søn:**Johannes Mortensen Brunck**, er 1619, ca. 30 Aar, fra Roskilde Skole immatrikuleret ved Universitetet med Navnet: **Johannes Martini Farinsulanus.** I Stedet for Brunck: **Johannes fra Færøerne.** Det maa sikkert være **Jonas Bronck** i New York. Det stemmer med Traditionen fra Kjøbenhavn, og med hans efter Datiden ret betydelige Bibliothek, deriblandt danske og latinske Bøger, og med der siges studeret Theologie, Medicin og Jura. Præster og Officerer stammer fra ham.

Jonas Bronks Søn: Peter Jonassen Bronk, gift med Hillatje Tyssnick, byggede et solidt Stenhus, der staar endnu. i Coxsakie, N. Y., ved Hudson. Han havde Sønnerne: Peter og Jan. Jan Petersen Bronk arvede Faderens Landejendom. Han var Løjtnant 1709 og Fredsdommer for Albany County. Han var gift med Comartje Leendersen Conyn. Han havde 6 Sønner og 2 Døttre. Datteren Helene, døbt Hillatje, 28 April 1695, blev 26 Juni 1712 gift med Sheriff for Albany County, Thomas Willamz (Williams), hun var hans anden Hustru. Fra hende nedstammer **BISKOP DR. MOTT WILLIAMS. Første Biskop paa Moders Side af dansk Herkomst.** — Dr. W. B. Sprague Annals Episcopalian siger, Biskop, Dr. J. H. Hobart stammer paa Moders Side fra svensk — ikke dansk — fra Philadelphia.

Det første danske Udvandrer Skib til New York er sikkert Sejlskibet: "T' Bonte Ko" (Den brogede Ko, the spotted cow), der i April 1663 laa i Nips Aa ved Ribe, og førte 89 Passagerer, Mænd, Kvinder og Børn, til New York. En af dem, hed Jørgen Thomassen, men i Amerika blev det: Jurian Thomas-

sen van Ripen (fra Ribe). Fra ham stammer Familien Van Ripen. Ved den Tid kom Familien Jens Jensen fra Bredsted, fra den stammer Familien: "van Bredstede". Ved 1655 kom Lourens Andresen, og da han boede i Buskene ved Kirken, blev det "van Buskerk", og fra ham stammer Familien: Van Boskerk".

I Listen over Skibspræster nævnes en Præst ordineret for Amerika:

Pastor Lauritz Andersen Rhodius, "ad insulam Tobagensen in America" 1656. Det er til Øen Tabago eller Tobago ved Trinidad, sikkert den samme som Magister Lauritz Larsen Rhode (Rhodius), som Viberg kalder: "Skibspræst eller Præst i Vestindien 1656", senere en kjendt Præst i Danmark.

Danmark fik Øerne i Vestindien, og "Aar 1665, den 8 Juni, undertegnede i Kjøbenhavn Hr. Kjeld Jensen Slagelse og den ærlige, agtbare og mandhaftige Erik Smed i Jesu Navn en Kontrakt, Pastor Kjeld Jensen Slagelse skulde være Præst for Kolonien paa St. Thomas. Han var Præst til sin Død 1672. Derefter har der været danske Præster paa Øerne til de solgtes til Amerika og hedder nu "Virgin Islands".

Den sidste officielle danske Gudstjeneste i Kirken paa St. Thomas blev holdt 1ste Juli 1918.

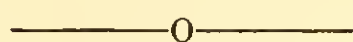
Endnu skal nævnes en Dansk, der drog ud paa Opdagelser i Ismarken.

Vitus Jonassen Bering, født i Horsens i 1681 af en Præstefamilie. Sejlede i sin Ungdom baade paa Indien og Amerika, traadte i russisk Tjeneste som Kommandør for en Expedition. Beringsstræde bærer Navn efter ham. Han døde paa Beringsøen 20de December 1741. Hans Død minder om Hudson Bay.

I Slutningen af det 18de og Begyndelsen af 19de Aarhundrede kom der en Del danske Skibe og Sømænd til Amerika, New York, Philadelphia og Boston. C. J. Drakenberg, der blev næsten 146 Aar (f. 18 Dec. 1626 i Norge, d. 9 Dec. 1772 i Aarhus) var blandt dem. Cand. theol. J. P. Tønder sejlede en Tid paa Amerika som almindelig Matros. Senere kjendt som en kjøbenhavnsk Original: "Gammelt og Nyt." Blev myrdet 1836 af P. C. F. Worm. Da Kong Ferderik VI. ikke vilde benaade Morderen, gav det Anledning til, Pastor C. H. Visby fik en anden Fange, Hans Segeberg, benaadet, og i 1841 kom han til Bath,

Maine, hvor han blev en anset, agtet Mand. Hans Søn var Officer i Krigen 1864. En Slægtning af Tønder — P. R. Tønder — var med i samme Krig, boede en Tid i Tennessee, sidst i Troy.

Gjennem hele Aarhundredet 1800 kom den store Udvandring med Nordens Folk ud over hele Amerika, med Sømænd i alle Amerikas Havne og paa de amerikanske Skibe. Kirker og Menigheder fra New York til San Francisco og Virksomhed blandt Havets Sønner.

Boston nævnes almindelig som den første Havn i Amerika, hvor der blev begyndt Sømandsmission i Maj 1812. I 1816 blev der begyndt Mission for Sømænd i Brick Presbyterian Church, New York. Ligeledes forsøgt med Gudstjeneste for Sømænd i Water Street, Front Street og Old Slip. Disse Forsøg førte til 14de Marts 1817 blev stiftet: "The Marine Bible Society of New-York." I 1819 blev Port Society of New-York stiftet. "First Marine Church" blev indviet 4de Juni 1820.

I Philadelphia begyndte Pastor Joseph Eastburn Sømandsmission ved 1820—21. Han stod i Brevvexling med Sømandspræst G. C. Smith i London ved den gamle danske Kirke, den første "Mariner's Church".

1821 blev stiftet "The New York Bethel Union", "American Seamen's Friend Society" blev stiftet 25 Juli 1825, men ikke fuldt organiseret før 5te Maj 1828. Disse Sømandsmissioner, med Lavkirkeligt Præg, søgte Støtte fra de forskellige Kirkesamfund, fik baade fra Lutheraner og Episkopalkirken, som en "Union" Mission. Fra Episkopalkirken var Præsterne Benjamin Mortimer og Pastor Ch. P. MacIlvaine med i American Friend Society.

I Spidsen for norssk Udvandring staar Cleng Person 1821 og Sluppefolket 1825. Der fulgte efter baade fra Danmark og Sverrig. Methodisterne begyndte den første skandinaviske Sømandsmission i New York. Pastor Oluf G. Hedstrøm, født 1803 i Sverrig, kom 1825 til New York. Han sluttede sig til Methodistkirken og blev ordineret Præst. Han fik Bethelskibet "John Wesley" ved Foden af Carlisle Street, Pier No. 11 East River. Der holdt han den første Prædiken for Skandinaver paa Svensk 25de Maj 1845. Ud derfra udfoldede han en stor Virk-

somhed for Sømænd og Emigranter. Han døde 5te Maj 1877 i New York. Pastor Hedstrøms Virksomhed bidrog til, at Methodismen fandt Indgang baade i Sverrig, Norge og Danmark. Hedstrøm fik norsk og dansk Medhjælp i sin Virksomhed.

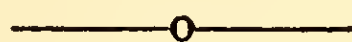
Den danske Methodistpræst Chr. B. Willerup, født 7de Oktober 1815 i Kjøbenhavn, kom ganske ung til Amerika og sluttede sig til Methodisterne og blev ordineret Præst i Philadelphia Konferencen. Methodisterne sendte ham som Missionspræst til Wisconsin, og senere til Kjøbenhavn som Superintendent for deres norsk-danske Mission. Da den danske Konsul H. Døllner, R., i New York, som selv havde været Sømand, var Methodist, blev der ved hans Indflydelse anvendt store Summer paa Methodistmission i Danmark. En dansk Sømand, F. L. Rymker, sluttede sig i New York til Baptisterne og med Støtte fra dem og fra Seamen's Friend Society kom han til Danmark og begyndte Baptistmission for Sømænd og Fastboende i Odense.

Pastor A. Bast, Kjøbenhavn, blev 1920 i Des Moines, Iowa, ordineret til Biskop for den nordiske Mission. Biskop Bast er den første Danske, der er ordineret til Biskop i Methodistkirken.

Seamen's Friend Society fik to danske Mænd i sin Tjeneste: Missionær Chr. Borrello, der havde været Sømand. Han boede paa Sailors' Home i 190 Cherry Street og var Medlem af den presbyterianske Kirke: "Sea and Land". Han øvede en Del Indflydelse paa danske Sømænd. Hans Ven, C. Wollesen, der havde sluttet sig til Methodistkirken, blev af Seamen's Friend Society sendt til Kjøbehavnn som Sømandsmissionær. Han sluttede sig til Folkekirkens danske Sømandsmission i Bethelskibet i Nyhavn .

Den danske General C. T. Christensen, R., fra den amerikanske Krig 1864 blev Konsul i New York, han var Medlem af Pastor H. W. Beechers Kirke; han fulgte med i al dansk Udvikling ogsaa paa Kirkens Omraade. Da i Juni 1871 de første Udsendte fra den dansk-amerikanske Mission landede i New York, var han virksom med at hjælpe. Han blev efterfulgt af Konsul H. Braem, R., der med sin Familie hørte til den gamle Trinity Church paa Broadway. Konsul Braem var virksom i Episkopalkirken, og den danske Mission havde hans Støtte. Pastor A. L. J. Søholm i Perth Amboy begyndte 1872 med Emigrantmission,

Han blev efterfulgt 1878 af Pastor R. Andersen i Brooklyn. Han begyndte den første Sømandsmission med Støtte fra Sømandsmissionen i Danmark. Konsulatssekretær, siden Vice Konsul Th. Schmidt, R., og efter ham hans Svigersøn, Generalkonsul L. O. G. Amundsen, R., var fra Missionens Begyndelse og i al den Tid, de var ved Konsulatet, Kirkens og Missionens fuldtro Venner.

Episkopalkirken, der havde ydet Støtte til den bekjendelsesløse Sømandsmission, søgte at faa en mere kirkelig Sømandsmission, hvor Herrens Sakramenter blev fremhævet med Indbydelsen til Nadverbordet. Der gjordes flere smaa Forsøg med Mission. Den første Forening, som traadte frem, var 1834 under Navn af: "The Young Men's Auxiliary Education and Missionary Society." Virksomheden gik ud paa at støtte unge Mænd, der vilde studere til Præster i Episkopalkirken samt hjælpe at underholde Missionærer. 1835 besluttde de at støtte 2 Missionærer i Staten New York, en i Tennessee og en blandt Indianerne i Duck Creek, ham støttede de til 1842. I 1837 besluttede "Foreign and Domestic Society" at sende tre Missionærer til Afrika, og de unge Mænds Selskab vilde underholde den ene i Cape Palmas. De støttede endnu en Missionær i Indiana og Missouri. 1841 sluttede Selskabet sin Virksomhed for at træde frem som: "Young Men's Church Missionary Society" og kun understøtte Missionsvirksomhed. 1843 blev af Betydning for Sømandsmissionen, som de optog paa deres Program, dog mest under City Mission Society.

Efter circa 11 Aars Virksomhed traadte det frem som fuld Organisation i 1843 som: "**The Protestant Episcopal Church Missionary Society for Seamen in the City and Port of New York**". Incorporated 1844.

Sømandsmissionen vilde virke for at faa flydende og andre Kirker for Sømænd, anskaffe Lokaler eller bygge Kirker, som det ansaas bedst, og hvor alle Siddepladser var frie. Der begyndte at oprinde en ny Tid for Sømandsmissionen. Young Men's Church Mission Society havde allerede faaet Our Saviours Floating Church, nu blev den 1843 overført til Sømandsmissionen. Den fik Plads ved Foden af Pike Street, East River. Den tiltrak sig snart Opmærksomhed og blev til stor Velsignelse

for mange Sømænd ogsaa fra de nordiske Lande, lige indtil 1866, da kunde den ikke mere gjøre Tjeneste.

Da den svenske Pastor G. Unonius byggede St. Ansgars Kirken i Chicago, gjorde han en Rejse til de østlige Stater for at indsamle Bidrag indenfor Episkopalkirken. Han prædikede i de gamle svenske Kirker. Saa kom han til New York og fortæller i "Minnen" II. Side 523 fl., at en Dag gik han i Havnen ved East River, da blev han overrasket ved at se: "Vår Frälsares flytande Kyrka", en prægtig gothisk Tempelbygning med Taarn og Bethelflag, 40 Fod bred og 80 Fod lang. Paa to Dækspramme gyngede den som et Skib i Havnen. Han fortæller om Gudstjenesterne. Meget optagen af hvad Episkapalkirken gjør for Sømændene, fortæler han videre. Der er en lignende Kirke i Philadelphia. Præsten har tidligere været Løjtnant i Marinen. Han fik sin flydende Kirke bygget længere oppe ved Delawarefloden og da den var færdig under hans Kommando med vajende Bethelflag sejlede han den ned og fik den fortøjet som Sømandskirke i Philadelphia.

Ligeledes siger han er der en god Sømandsmission ud fra St. Stephens House i Boston.

Sømandsmissionen fik sin anden flydende Kirke i New York 1847: "The Church of the Holy Comforter". Den laa ved Foden af Dey Street ved North River. Der laa den i 10 Aar. Saa blev den flyttet til Laight Street og saa til Pier ved Hubert Street. Der var imidlertid saa store Udgifter ved den, at det ikke var let at holde den flydende, saa i 1868 maatte den opgives og Missionen søge Lokale i Land.

Den 3die — og sidste — flydende Kirke var imidlertid under Bygning, den blev fuldført i Slutningen af 1869 og afløste den gamle, som Vor Frelsers Kirke ved Foden af Pike Street, East River.

Den blev aabnet og indviet Søndag den 9de Januar 1870 af Biskop Horatio Potter, assisteret af Sømandspræsten.

Missionen fik Præstebolig med Læsestue, hvor der holdtes ugentlige Møder lidt længere oppe i Gaden, No. 34 Pike Street. Ligeledes et Sømandshjem: New Sailors Home. Der var en stor Virksomhed, og en ret betydelig Menighed samlede sig om Vor Frelsers flydende Kirke, baade af Fastboende og den mere flydende Menighed af Havets Sønner. Med Iver og Nidkjærhed

i en lang Aarrække blev virket af Sømandspræsterne B. C. C. Parker, Robt. J. Walker, Isaac Maguire, B. S. Huntington, Robt. W. Lewis, Arthur H. Proffitt, Wm. A. Dalton, A. R. Mansfield.

Sømandnsmissionen fik endnu en Station ved East River nede ved Battery Place, Coentis Slip No. 21. Den fik ingen Kirkebygning. De nmaatte nøjes med lejet Lokale, Læsestue med Alter, der skjultes, men naar Læsebordene blev flyttet, hurtig blev omdannet til hyggelig Kirke. Udenfor hang en lille Klokke, hvis Toner lød ud over Havnen og kaldte til Gudstjeneste. Der hørte et Telt til Missionen og en Del Skibsstole. Om Sommeren, naar Solen skinnede ud over Havnen, blev Teltet opslaaet ude paa Piren, og der holdtes Gudstjenesten. Missionen blev helt knyttet til en enkelt Sømandspræst, Pastor Isaac Maguire, født den 22 Juni 1838 i Irland. 24 Aar gammel kom han 1862 til Amerika. Nogle faa Aar i Forretning, helligede saa sit Liv i Herrens Tjeneste. Den 17 December 1869 blev han i Chapel of The Holy Saviour ordineret Diakon af Biskop Horatio Potter. Han blev Hjælpepræst ved Epiphany Church i Stanton Street. 16 Juni 1872 kaldet som Sømandspræst i Coenties Slip Station. I Februar 1877 blev han ordineret Præst af Biskop Potter i Our Saviours Floating Church ved Pike Street. Det var et eget Slags Sømænd, hans Virksomhed blev iblandt. Ved Pieren og deromkring laa de mange Kanalbaade og Tugbaade fortøjet. Disse flydende Hjem, trukken i Flotiller opad Hudsonfloden, og trukken af Muldyr i Kanalerne ind i Landet, eller trukken af Damperne udenfor paa Kysten, samledes for en Del der, og Pastor Maguire blev deres Præst. Der var noget højtideligt, naar den store, kraftige Præst med irsk Præg stod en Sønadg Eftermiddag i Ornat under Teltet paa Pieren, og de mange Mødre med Børn, deres Mænd og andre Sømænd sad om ham og lyttede til Forkyndelsen af Herrens Ord. Fuldt ud deres Præst og Ven, forstod han dem som næppe nogen anden. Han døbte deres Børn, han sørgede saa godt det kunde ske for Børnenes Undervisning. Han dækkede Herrens Bord for dem ved det lille Alter, og naar han kaldtes til Sygelejet. Var der Bryllup iblandt dem, viede han dem, lyste Fred over Støvet, naar de kaldtes herfra. Saaledes virkede han i 30 Aar. Hans sidste Aar var under Sygdommens Tryk. Den stærke Mand laa under store Smerter paa et langt Syge-

leje paa Norsk Hospital i Brooklyn. 29de Juli 1909 kaldte Herren sin tro Tjener herfra. Han havde været Præst i 40 Aar.

Søndag 22 Juni 1919 blev der holdt en smuk Mindegudstjeneste i Our Saviour Chapel i Seamen's Church Institute, hvor Pastor, Dr. Mansfield dvælede ved den lange trofaste Virksomhed i Sømandsmissionens Tjeneste. Som jeg var til Stede ved hans Jordefærd, var jeg med ved Mindefesten. Der var af hans Børn indsat en Broncetavle, som blev afsløret. Paa den staar: "To the Glory of God and in Loving Memory of Rev. Isaàc Maguire, Chaplain 1872—1902. Born June 22 1838. Died July 29 1909.

"My heart is fixed, o God, my heart is fixed."

(Psalm LVII: 7.)

Erected by his children."

Stationen blev opholdt en kort Tid efter at Pastor Maguire fratraadte af Studenter fra Seminariet, blandt dem nuværende Provst R. F. Duffield i Garden City, Long Island. Nu er det store Seamen's Church Institute bygget lige derved; det samler omtrent hele Sømandsmissionen.

Da den flydende Kirke i North River var opgivet 1868 kom der en Del trange Tider for Missionen i mindre gode lejede Lokaler. Trofast virkede her: Pastor D. V. M. Johnsen, Pastor Jos. M. Wails, Pastor Henry Flag Roberts og Pastor Thos. A. Hyland.

Der blev virket for, der kunde bygges en solid Kirke paa fast Grund, og det lykkedes. Paa Hjørnet af West Street og West Houston Street blev der opført en prægtig Murstenskirke i gothisk Stil med Præstebolig ved Siden. Kirkens Indre er smuk. Døbefont, Alter og Prædikestol; Vinduer med Glasmalerier — Sømandsmissionens smukkeste Kirke i New York. Om Søndagen efter New Yorks store Snestorm 1888 blev den prægtige Church of the Holy Comforter indviet af Biskop Henry C. Potter. Der er indsat en Broncetavle, hvorpaa der staar, den er bygget af: "The Board of Managers of the Protestant Episcopal Church Missionary Society in the City and Port of New York, from a legacy bequeathed by the late William Henry Vanderbilt."

Ved West Street er der Saloon ved Saloon, selv lige ind til Kirken, saa den ligger som den gode Modvægt. Ligeoverfor

ligger de store Atlanterhavs Dampere, der sejler paa andre Kyster; en Kirke i Omgivelser med gode Betingelser.

Ved Kirken har virket Præsterne: W. A. A. Gardner, Rev. Charles B. Carpenter.

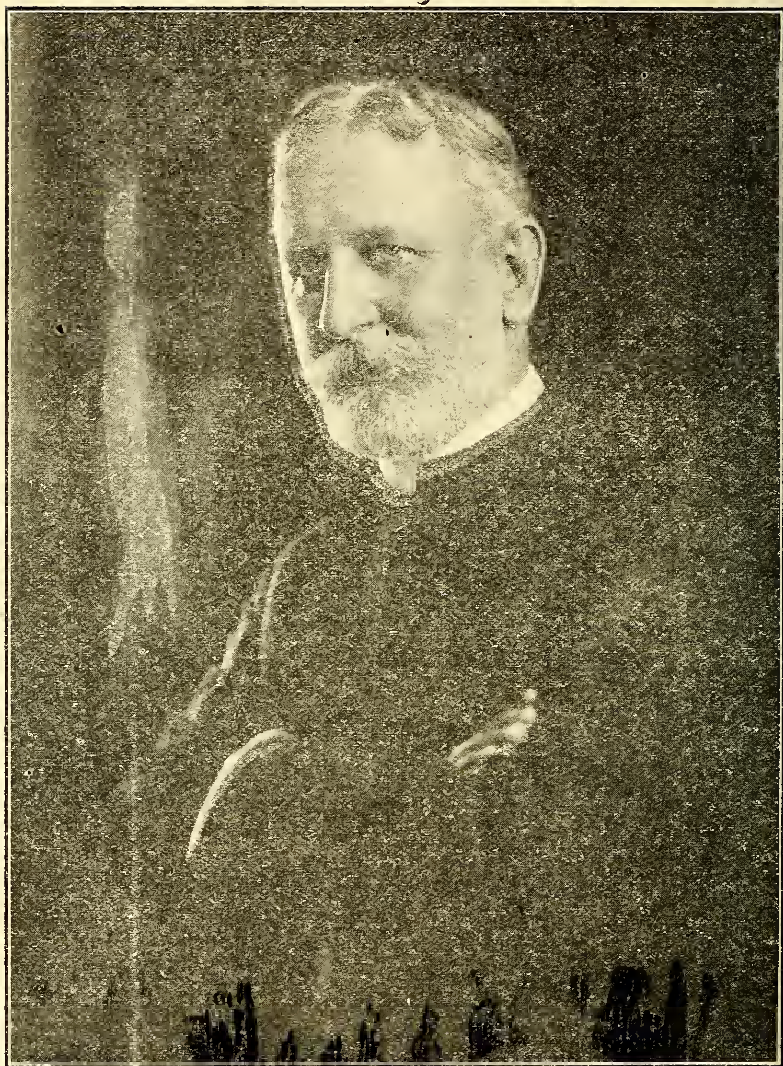
I East River Missionen, Pike Street og Floating Church, oprandt en ny Tid med Januar 1896.

Pastor, Dr. Archibald Romaine Mansfield blev da Stationens Præst. Han er født 13 Januar 1871 i Spring Valley, New York. Søn af Pastor Romaine S. Mansfield og Hustru Emilia Moore.

I det gode Præstehjem voksede han op. Han ønskede at træde i Herrens Tjeneste. Faderens sidste Virksomhed var ved Christ Church i Suffern, Sullivan County, New York.

Han studerede ved St. Stephans College i Annadale ved Hudson, en Discipel af Professor, Dr. Olssen. af dansk Herkomst.

Da han modtog Kaldet som Sømandsmissionær, tiltraadte han med Ungdommens frejdige lyse Haab. Der kom nye Kræfter ind i Missionen.

Han blev ordineret Deacon 31 Maj 1896, og Præst 18 December 1896. Begge Ordinationer af Biskop, Dr. Henry Codman Potter.

Rundt omkring ved Pike Street var der mindre gode Sømandshuse og Drikkehuse. Ugudelighed traadte frem rundt

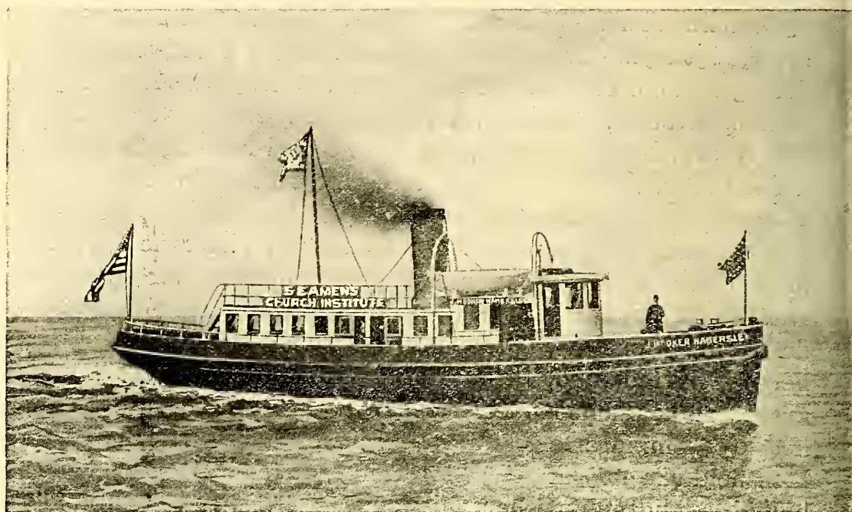
allevegne. Arbejdet var ikke let, men der blev virket, og Sømændene flokkedes i Læsestuerne og til Møder. Mange fornøjelige Sammenkomster, hvor Sømændene fik Kaffe og Kage. Helt behageligt Hjem for Præsten var det ikke, over et Lokale, hvor der ogsaa kom tvivlsomme Existenser. I lange Tider et rigtig Sømandskvarter. Kirken var Perlen i alt. Den havde ikke det høje Taarn, som den første, dog et lille med Kors og en Klokke, der lød kaldende ud over Havnen og ind over Byen for at samle Folk om Ordet og Sakramenterne. Fra Missionens Begyndelse var der Skib ved Skib under hviden Sejl, i Aarene blev det mere Dampskibene. Mange skønne Stunder var der i Herrens Hus, der ofte, naar Dampere gik forbi, kunde være ret gyngende. Som Aarene gik, fik det hele et andet Præg. Jøder og Italienere flyttede ind, Sømændenes Antal blev mindre, og da mange af de Fastboende flyttede bort, blev den faste Menighedskreds mindre. Hele Havnen fik et andet Præg. Pastor Mansfield var opfyldt af en stor Tanke, at faa et stort Sømandshjem som Midtpunkt i hele Missionen. Et Sømandshjem, under hvis Tag Kirken skulde være. Skulde der virkes imod det store Maal, da skulde der til et mere centralt Punkt, Indsejlingen ved Battery Place. Forunderlig hvor alt lykkedes for Pastor Mansfield under Herrens Velsignelse.

Det, der laa først var at faa en lille Missionsdamper, saa der kunde sejles ud og møde Skibene allerede ude paa Strømmen. Bringe Sømændene til Kirke og Læseværelse og tilbage igen, hente og bringe deres Tøj, helt være til Sømændenes Tjeneste. Det lykkedes at faa en saadan Damper. Tirsdag Eftermiddag den 10de November 1903 laa den første Missions Yacht: "Sentinel" ved Pier No. 1, North River. Paa den og paa Dokken samlede der sig en stor Kreds. Biskop Henry C. Potter med Præster i Ornat holdt en højtidelig Gudstjeneste og det første Missionsskib blev indviet af Biskoppen.

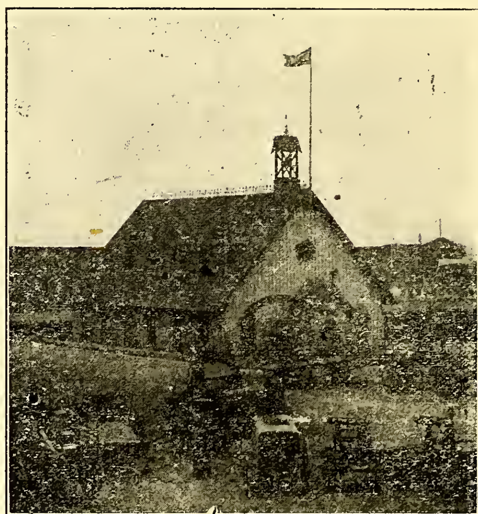
Den 5te April 1906 gav Supreme Court af Staten New York Tillaedlse til at forandre Selskabets Navn, saa det i Fremtiden kom til at hedde:

"Seamen's Church Institute of New York."

Ejendommen i Pike Street blev solgt, ligeledes New Sailors Home. Foreløbig maatte Virksomheden øves ud fra lejede Lokaler, frem mod det store Maal.

J. Hooker Hamersley.

OUR SAVIOURS FLOATING CHURCH.

No. 1 Battery Place blev lejet og "Battery Station" blev Missionens Hovedkvarter. Der blev indrettet Læseværelse og et lille Kapel. Der var Superintendent Mansfield's Kontor, derfra udsendtes de mange Breve og Bønskrivelser og dertil kom de mange og store Gaver. No. 17—21 Atlantic Avenue, Brooklyn, blev lejet til Sømandshjem med Navn: "Breakwater".

Missionens Sømandshjem gaar tilbage til 1848, da Sømandspræst D. V. M. Johnson foreslog og virkede for et Sømandshjem. Pastor Johnson med nogle faa Venner aabnede 1850 et privat: "Mariners Home" i Greenwich Street. Ved 1854 fik Selskabet indført i dets Love, der ogsaa skulde virkes for Sømandshjem. No. 338 PearlStreet og Franklin Square blev købt, og i Oktober 1854 blev aabnet:

"NEW SAILORS HOME"

og Mariners Home lukket. 1ste Maj 1893 blev Ejendommen i Pearl Street solgt og 2den Januar 1894 flyttede New Sailors Home ind i No. 52 Market Street, og der blev det fortsat til December 1907 og med Januar 1908 flyttede man til Breakwater i Brooklyn. Da der blev betydelige Dokker i Brooklyn, blev der aabnet et midlertidigt Læseværelse ved Bush Terminal Docks, South Brooklyn.

I 1907 kunde det meddeles, der var købt Byggegrund, hvor det store Sømandshjem skulde opføres, hvor hele Sømandsmissionen skulde samles. Det var en Byggegrund paa 90 Fod i Firkant, Hjørnet af Coentis Slip og South Street, ved East River til en Pris af $200,000. En stor Sum. Herren velsignede, Pengene kom ind og til at opføre og fuldende den store Bygning.

I 1910 blev der begyndt med at udgive et lille maanedligt Blad: "The Lookout". Det skulde bringe Bud baade om Virksomheden, dog især om det, der laa for den store Pengeindsamling. Der kom saaledes ind, at Byggekomiteen kunde beslutte at begynde 1ste September 1911, og den 16de April 1912 nedlagdes med stor Højtidelighed Grundstenen af Borgmesteren, Gaynor. Biskopperne Burch, New York, og Burgess, Long Island tog Del. Der blev foruden holdt Taler af Biskop Courtney, Dr. Grosvenor, Dr. H. Van Dyke og Bygningskomiteens Formand Baglies. Arbejdet gik saa godt frem, at allerede 15de September 1912 kunde der flyttes fra No. 1 Battery Place til

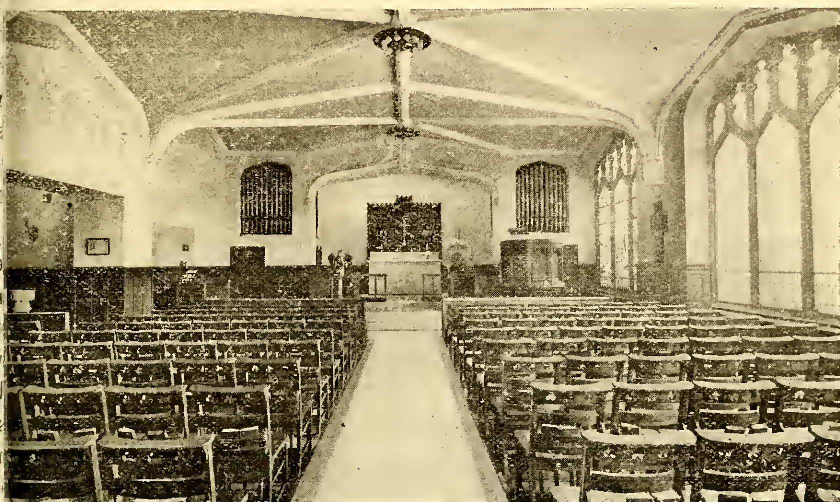
det ny Hjem, indbefattet Gudstjenesterne, ligesom ogsaa Breakwater sluttede sin Virksomhed for at fortsætte under bedre Betingelser i den prægtige Bygning, der dog endnu langtfra var fuldført, men skred hurtig frem.

Kirken, Floating Church of Our Saviour, ved Pike Street, havde alt sluttet som Sømandskirke. Indviet 9de Januar 1870 af Biskop H. Potter, sluttet Søndag 25de December, Juledag, 1910. Sømandspræst og Missions Superintendent Mansfield holdt Afskedsgudstjeneste i Kirken med de mange Minder gennem 40 Aar. Selskabet forærede Kirken til Provsten for Richmond, Staten Island. 6te Januar 1911 blev den flyttet fra sin Plads, hvor den saa mange Aar havde gynget for sagte Bølger; nu skulde den selv paa en Sejltur. Med et Par Tugbaade foran gik Sejlturen til Mariners Harbor, Staten Island. Ved Kill van Kull blev den trukket paa fast Grund ud mod Vandet og tjener nu som Kirke for en lille Menighedskreds og hedder All Saints Church (Alle Helgens Kirke). Ikke langt derfra er det prægtige Hjem for de gamle Sømænd: Sailors Snug Harbor. Nu er den gamle Kirke ogsaa i tryg Havn.

Minder knytter sig ind i min Virksomhed til den flydende Kirke. Jeg saa længe paa den og den tiltalte mig, som den laa, omgiven af Skibe nær den store Bro. Jeg talte med Pastor Mansfield om dansk Gudstjeneste, og Biskop H. C. Potter gav mig strax fuld Tilladelse til dens Afbenyttelse. Der blev uddelt Sedler, at hver Søndag Eftermiddag Kl. 4 havde jeg Gudstjeneste i "Vor Frelsers Skibs-Kirke", saaledes kaldte vi den. Lidt ejendommeligt at staa ved det lille smukke Alter og før man tænkte det, da blive vugget af Bølger. Det er ikke de mange, jeg der har talt til. Det er hændet, der er kommen en Sømand ind og set, der kun har været et Par Sømænd, og saa sagt, jeg skal gaa og faa flere, og en af de andre har villet være med som Hjælper, medens Resultatet blev, at ingen kom tilbage, en Gudstjeneste for den enkelte, men nogle er ogsaa gaaet og kommen med flere, saa der blev en velsignet Time i Herrens Hus.

I den store prægtige Bygning er Kirken: Our Saviours Chapel (Vor Frelsers Kirke) paa første Etage ud mod Coentis Slip. Der er en Kirkedør og over den en skøn Kristusskikkelse i Terra Cotta. Jesus vandrer trygt paa Havet og med de ud-

bredte Arme indbyder at komme for at finde Hvile for Sjælen. Man gaar ogsaa ind i Kirken inde i Bygningen af en Dør, der vender ud mod Kontor, Læseværelse m. m. Kirken er smuk, et Par Glasmalerier er flyttet til den fra den gamle Kirke. Der er Døbefont, Prædikestol og Alter med Kors og Blomstervaser. Der er i Grunden to Kirker; thi lidt til Siden er et mindre Kapel med Alter, Kors og Vaser modsat det store Alter. Der er en smuk Altertavle, Herren som kalder Peter og Andreas ved Søens Bred. Ved lette Skydedøre og ved at dreje Stolene kan alt i et Øjeblik være en Kirke.

Episkopalkirkens store Konvent blev holdt i Oktober 1913 i New York St. John the Divine og Synodical Hall. Der kom Biskopper, Præster og Delegater fra hele den amerikanske Kirke. De var mange, der kom og saa den prægtige Bygning for Sømænd, blandt dem den gamle præsiderende Biskop, Dr. D. S. Tuttle. Der blev Højtidsfest. Søndag den 12te Oktober 1913 blev Vor Frelsers Kirke indviet. I Koret sad i Ornat Stiftets Biskop, Dr. D. H. Greer og Biskop W. F. Nichols af San Francisco, Superintendent A. R. Mansfiled og hans Fader, Pastor R. Mansfiled, Assistent-Superintendent Charles P. Deems, Dr. W. T. Manning, Trinity Church, Pastor C. F. Ljunggreen, Pastor C. Podin og Pastor R. Andersen. Pastor Mansfield meddelte

i korte Træk om de to flydende Kirker forud for den, der skulde indvies paa fast Grund. Biskop Nichols præidkede og Biskop Greer indviede Kirken. Hr. Baylies gav en Oversigt over Pengesiden og om Herrens Velsignelse.

Blandt de mange, som fyldte Kirken, var der Præster samt Biskop, Dr. H. B. Restorick fra den betydelige Havn Honolulu, Hawaii.

Da Grundstenen blev lagt 16de April 1912 lød den frygtelige Efterretning: "Titanic" havde stødt mod et Isbjerg og laa paa Havets Bund. Det prægede Festen med Vemod og kaldte Velgørenheden frem. I Church of the Holy Comforter, West Street, blev der Søndag Aften 21de April holdt en gribende Sørgegudstjeneste for Titanics Døde. Biskop, Dr. Burch og Dr. Lübeck fra Zions og Timothy Kirke talte, Salmerne: "Nearer my God to Thee" og "Eternal Father Strong to Save" lød med gribende Kraft i den overfyldte Kirke. En Tanke kom: Fyrtaarnet paa Seamens Church Institute skulde være et Titanic Mindetaarn, og Pengene dertil strømmede ind. Aaret efter Ulykken, 15 April 1913, samledes en lille Kreds paa Taget af den høje Bygning. Biskop Greer indviede Taarnet og der blev holdt flere Taler.

I 1913 begyndte man at tale om, at "Sentinel", der var bygget i 1875, var snart udtjent og man begyndte at gøre Overslag, hvad en ny Missionsbaad vilde koste. Da tilbød uventet Hr. Louis Gordon Hamersley at forære Missionen en ny Baad til hans Faders Minde, han havde været Medlem af Styrelsen.

Søndag Eftermiddag Kl. 3, 3die Januar 1915 samledes en lille Kreds af Præster i Vor Frelsers Kirke Sakristi og iførtes Ornat; saa gik de paa den kolde Vinterdag over Gaden til Pier ved South Street,der laa den ny, store og bedre Missionsbaad. En Kreds af Velgørere og Venner, Damer og Herrer, var samlet paa den ikke helt hyggelige Pier, hvor Vinden rev i Præsternes Ornat, som stod ved Indvielsen. Paa Biskop Greers Vegne indviedes Missionsbaaden: "J. Hooker Hamersley" af Biskop, Dr. F. Courtney. Hos ham stod Superintendent Mansfield, Assistant Superintendent C. Deems, Dr. W. T. Manning, C. J. Ljunggreen, svensk, og R. Andersen, dansk.

Sentinel havde gjort 4,005 Ture i Missionens Tjeneste.

Herren havde saaledes velsignet det store Foretagende,., den prægtige Bygning, Verdens største og bedst indrettede Sømandshjem med Kirke, Hotel og alle mulige Bekvemmeligheder stod gældfrit. Der skulde være Glædesfest med Indvielse, der gjaldt den hele gældfrie Bygning.

Atter var jeg med, da Præsterne samledes i Ornat i Kirken Løverdag Formiddag den 9 December 1916. Biskop Greer lyste Velsignelsen over det altsammen. Blandt de. der assisterede. da Biskoppen indviede den Hellige Nadvere, var Domprovst, Dr. W. M. Grosvenor fra St. Johns the Divine. Fra Indvielsen gik han om Eftermiddagen til Gymnasiet; han plejede at styrke sig med Gymnastik. Der faldt han død om, ramt af et Hjerteslag. Vi var en stor Skare Præster i Ornat, der tog Sæde i St. John The Divine, da han blev lagt til Hvile 13de December. Saaledes taler Herren til os om Livets og Dødens Alvor. Siger til os, som hans Tjenere: vær altid rede, saa vi kan gaa ind til Herrens Glæde.

Dagen efter, Torsdag den 14de December 1916, var jeg atter med blandt Præsterne i Processionen i St. John the Divine. Provst, Dr. H. L. Burleson blev af Præsiderende Biskop Tuttle indviet til Biskop for South Dakota. Biskop Burleson har været Præst ved St. Marks Kirke i Waupaca, Wisc. Menigheden

blev i 1856 stiftet af den danske Pastor M. F. Sørensen — engelsk-dansk. Det var som Præst for den danske Del, jeg begyndte min Præstevirksomhed 1872.

Under Herrens Velsignelse har Superintendent Mansfield været den bærende og ledende i det hele store Foretagende med utrættelig, aldrig svigtende Iver har han ført det frem. Hvad der har hvilet paa ham, det har næsten været helt utroligt. Herren har givet Styrken fra Dag til Dag. Ham tilkommer Æren; men den, han har brugt til at føre det hele frem, vilde man ogsaa vise: hans Virksomhed blev skattet. Der blev Højtidsfest Onsdag 16 Juni 1915 paa St. Stephans College, Anandale-on-Hudson, hvor Mansfield havde været Student hos Dr. Olssen. Mansfield fik Doktorkappen med Doktorhat.

Dr. Mansfield har haft gode og trofaste Medhjælpere, og han har forstaaet at vælge og styre. Et stort og indviklet Maskineri fra Kælder til Fyret i Titanictaarnet har Dr. Mansfield forstaaet at sætte i Gang og holde gaaende.

En trofast Medhjælper fik Dr. Mansfield knyttet til sig i Assisterende Superintendent, Pastor C. P. Deems. Alt som Student kom han i Ferien til Missionen, og efter Examen og Ordination fast knyttet til Seamens Church Institute.

Pastor Deems Bedstefader, han bærer hans Navn, hørte til den sydlige Methodistkirke, han var paa Forslag til Biskop, men vilde ikke modtage Valg. Han kom efter Krigen til New York, og Dr. C. F. Deems blev Præst for en Frimenighed: "Church of the Strangers". Den antog som Bekendelse kun den Apostoliske Trosbekendelse. I sin Tid blev Kirken søgt ogsaa af Danske. Dr. Deems' Søn, Pastor, Dr. E. M. Deems blev Præst i Den Presbyterianske Kirke og var en Tid knyttet til American Seamens' Friend Society, til han blev Præst for det prægtige Hjem for gamle Sømænd: Sailors Snug Harbor, Staten Island. Sønnen sluttede sig til Episkopalkirken, og strax knyttet til Seamens' Church Institute.

Pastor Deems Dygtighed vandt snart Anerkendelse, og da Biskop Nichols i San Francisco vilde have oprettet et Seamens Church Institute efter Mønsteret i New York, søgte han at faa Pastor Deems knyttet dertil som Superintendent. Pastor Deems fulgte Kaldelsen. Søndag Eftermiddag 11te Juni 1916, Dagen for Afrejsen, blev der holdt en Afskedsfest i Seamens

Church Institute for Pastor Deems og Hustru. Om Aftenen holdt Pastor Deems Afskedsprædiken i Our Saviours Chapel med Altergang, assisteret af Dr. Mansfield, hvor hans Forældre fra Snug Harbor var med.

Dr. Mansfield staar nu som Superintendent og Sekretær i Spidsen for hele Kirkens Sømandsmission i Amerika. I 1919 har han tillige med Sekretær, Pastor G. W. Davenport, der er bleven knyttet til Seamens Church Institute of America, gjort en Rejse til San Francisco og Søstæderne paa Vestkysten samt ud over Landet talt Sømandsmissionens Sag. Det er Tanken med Sømandsmission i Amerikas Havne. Herren lade det lykkes under Dr. Mansfields praktiske og dygtige Ledelse.

Dr. Mansfield har virket meget for venligt Samvirke mellem de forskellige Sømandsmissioner og for en national aarlig Sømandsgudstjeneste. Den første: "Sailors Day Service" blev holdt 2 Søndag efter Paaske om Aftenen 7de Maj 1916 i den gamle Trinity Church paa Broadway — Aarsdagen for Lusitania gik til Bunds —. Der var udsendt Indbydelser til Konsuler og alle interesserede i Sømændenes Vel. Over 1200 Mænd fra Flaade og Koffardiskibe fyldte Kirken. Man anslog Forsamlingen til 1500. Fra Episkopalkirken var i Processionen Biskopperne Greer og Courtney. Kirkens Præst, Dr. Manning, Dr. Mansfield, Dr. F. W. Tomkins, Dr. C. F. J. Wrigley, W. T. Cracker, Dr. W. G. W. Anthony, Garnisonspræst, Dr. E. B. Smith, C. T. Deems, C. J. Ljunggreen, W. B. Kinkaid og L. E. McC. Sills. Derefter: S. Boult, New York Port Society, Dr. G. S. Webster, J. B. Calvert, J. Healey, American Seamens Friend Society, Dr. E. M. Deems, Snug Harbor, W. Jones, New York Bible Society, G. H. Fithian, J. Ekeland, norsk Sømandskirke, R. Andersen, dansk.

Anden aarlige Sømandsgudstjeneste blev holdt 2 Søndag Aften efter Paaske, 22 April 1917 i Old First Presbyterian Church, New York. Congregationalpræst N. Brynton holdt Festtalen og Biskop Courtney lyste Velsignelsen.

Den 3die aarlige Sømandsgudstjeneste blev henlagt til Efteraaret og atter holdt i Trinity Church 24 Søndag efter Trefoldighed om Aftenen den 10de November 1918. Festtalen blev holdt af Biskop, Dr. J. N. McCormick, der med Majors Rang har været ved Fronten. Biskop Courtney lyste atter

Velsignelsen. Nytaarsdag 1919 lagdes han til Hvile — 5 Jan. 82 Aar. — Tidligere Lord Biskop for Nova Scotia og Bermuda. Resignerede af Helbredshensyn og blev Præst for St. James, New York.

4de aarlige Sømandsgudstjeneste blev holdt 21 Søndag efter Trefoldighed om Aftenen 9de November 1919 i First Presbyterian Church. Den blev holdt med megen lavkirkelig Præg, kun de fungerende Præster i sort Ornat.

Det er Tanken, de følgende aarlige nationale Sømandsgudstjenester skal holdes i November.

Dr. Mansfield har ligeledes ordnet, at der hver Aar i Our Saviours Chapel holdes en Mindegudstjeneste om Eftermiddagen nærmeste Søndag til Alle Helgen; der har jeg ogsaa været med.

Det har helt igennem været Dr. Mansfields Tanke, der for Sømændene fra de forskellige Lande skulde holdes Gudstjeneste paa deres eget Modersmaal i Kirken. Fra han blev Sømandspræst ved Stationen i Pike Street 1896, 24 Aar, har der helt igennem været det mest broderlige Samvirke.

I "The Lookout", Februar 1914, staar der:

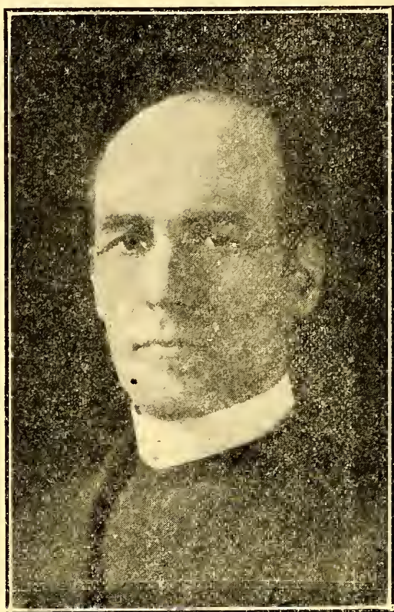
"Six Languages. Services in six different tongues are now being held in the Chapel. They are conducted by the following clergymen:

Rev. Carl Ljunggreen, Swedish
Rev. Vincent A. Tuzzio, Spanish
Rev. Maximilian Pinkert, German
Rev. Carl Podin, Lettish
Rev. R. Andersen, Danish
Rev. A. R. Mansfield or Charles P. Deems, English."

Dertil kan føjes finsk, hollands og norsk.

Aarsberetningen 1914 siger, 143 Gudstjenester: Swedish and Danish. 1915: 145 Gudstjenester: Swedish, Danish Finnish, Norwegian. 1918 siger: Scandinavian Services 70 for 977. Det der staar mest tilbage er Trangen til at søge hen til Herrens Bord, kun 30 Altergange. Sømænd fra de nordiske Lande findes næsten paa alle Skibe, ikke alene deres egne i Havn, men paa Amerikas og andre Nationers Skibe. Et stort Antal nordiske Sømænd har søgt Seamens Church Institute. Dr. Mansfield har haft Øje for, de nordiske Sømænd var en betydelig

Del i Virksomheden, derfor sørgede han for, at blandt de Præster, der fastlønnet blev knyttet til Seamens Church Institute og Mission var en fra deres egen Nationalitet. Der kunde aldrig været truffet bedre Ordning end da Pastor C. J. Ljunggreen modtaget Kaldet. En Mand med stor Dygtighed og særlig skikket til Sømandsmissionen. I London har han virket i Sømandsmissionen, ved det store svenske Sømandshjem og virket sammen ogsaa med Præster i den danske Mission.

Pastor Carl Julius Ljunggreen er født den 5te December 1863 i Westergotland, Sverrig. Søn af Anders Jønsson Ljunggreen og Hustru Petrine, født Larsen, dansk, fra Øland i Jylland. Hans Forældre flyttede til Gøteborg, hvor Faderen blev Handelsgartner. Studerede i Sverrig, England og Amerika.

Sømandsmissionen i London er bleven meget kjendt ved den Virksomhed, Frøken Agnes Hedenstrøm, senere Fru Welin, har udfoldet. Hun kom til London med Tanken rettet paa Hedningemissionen; men fik Øje for, hvorledes Sømændene trængte til et Hjem, og saa tog hun fat paa at danne et Sø-

mandshjem; hun vandt Venner, der støttede hende, og 28 Oktober 1880 aabnedes: "The Scandinavian Sailors' Temperance Home". 13 Februar 1887 blev Hjemmet flyttet til en 5 Etages Bygning ved West India Docks. Ud derfra har hun og hendes Mand udfoldet en stor Virksomhed for Sømændenes Velfærd.

I 1891 kaldede Svenska Missionsförbnudet Missionær Ljunggreen til at virke i Forbindelse med Sjömanshemmet. Hans Billede findes Side 563 i "Illustrerad Missionshistoria" af Missionsforstander E. J. Ekman.

Missionær Ljunggreen virkede fra Hjemmet og i broderligt Forhold til de danske Sømandspræster, deriblandt Sømandsmissionens nuværende Sekretær, Pastor A. V. Storm, R.

Draget mod Church of England, besluttede han helt at komme i dens Tjeneste, men blandt sine Landsmænd i Amerika, hvor en Del har sluttet sig til Episkopalkirken.

Ljunggreen kom, efter 7 Aars Virksomhed i London, til Amerika 1897. Tog et Kursus ved General Seminar i New York 1898. Blev derefter ordineret Diakon Trinitatis Søndag 1898 og Præst 1900, begge Ordinationer af Biskop Dr. H. C. Potter i St. John the Divine Kathedral i New York.

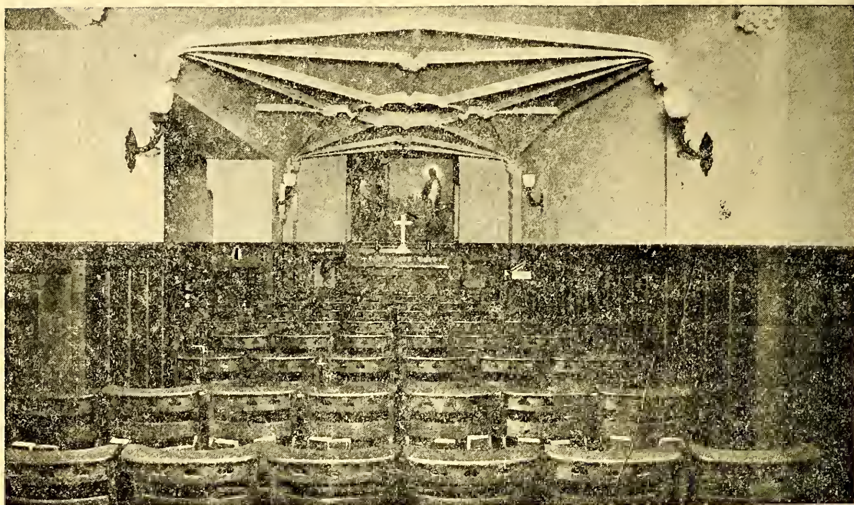
Da Biskop Greer var Præst ved Grace Church, Providence, Rhode Island, blev der en svensk Mission i Forbindelse med hans Kirke under Pastor J. Gottfried Hammarsköld. Den havde saa stor Fremgang, at Menigheden fik bygget den smukke St. Ansgarius Kirke i svensk Stil fra det 11te Aarhundrede. Den blev indviet 9de Januar 1892 af Biskop T. M. Clark. Menigheden bruger den svenske Lithurgie som i Moderkirken.

Dr. Greer blev Præst i New York, siden Biskop. Pastor Hammarsköld kom ogsaa til New York som Superintendent for den svenske Mission. Ljunggreen blev Præst ved den smukke Kirke i den gamle historiske By, der er kjendt ved de mange Rigmænd, som der har Sommerhjem. Pastor Ljunggreen er meget praktisk, med Anlæg for baade Mekanik og Kunstmaling. Han har udført en smuk Altertavle til Kirken og Altermalerier til andre svenske Kirker.

Under hans Virksomhed voksede Menigheden; trofast ved Kirke og Mission i 15 Aar. I 1913 modtag han Kald som skandinavisk Sømandspræst ved Seamens Church Institute. Den Virksomhed, han nu kom til i New York, var hans kjære og

kjendte blandt Sømændene i London, og det kjendtes strax paa Virksomheden blandt Skandinaverne, den var kommen under en god fast Ledelse.

Pastor Ljunggreen søgte broderlig Samvirken med de andre Sømandsmissioner. Han fik baade den norske og finske Sømandspræst til at tale ved Ugegudstjenester, og for at han ikke skulde være ene svensk, ogsaa svenske Præster. I en Aarrække, før Pastor Ljunggreen blev ansat, havde Pastor Andersen havt Gudstjenester i Forbindelse med Seamens Church Institute; men det var først da Pastor Ljunggreen kom, de fik den største Betydning, og der har været det mest broderlige Samvirke. I Vor Frelsers Kirke i Brooklyn er der hver Søn-

dag Gudstjeneste Formiddag og Aften og Ungdomsmøde Fredag Aften. Sømændene indbydes dertil. Paa en Søgneaften har der været Gudstjeneste i Vor Frelsers Kirke i Seamens Church Institute. De er holdt i det lille Kapel med det kjønne Billede over Alteret af Jesus, der kalder Peter og Andreas ved Søen. De har været holdt saaledes: Pastor Andersen i dansk Ornat ved Alteret, og der er begyndt med en Salme, maaske uden der endnu har været nogen; men ude i Læsestuerne har Pastor Ljunggreen været i travl Virksomhed, han kjender Sømændene, selv om de lige er ankommen, ser strax, hvem der

er Skandinav,og de faar venlig Indbydelse til at komme ind i Kirken. Han forstaar fuldtud at "nøde dem", og kan ogsaa med fast, men kjærlig Haand tage fat i en Sømand og faa ham ind. Undertiden har det været, skjønt der var flere, der kun kom en enkelt at tale til. Almindelig saa, at snart kom en og saa en anden, og der har været Aftener med ret store Forsamlinger. Ljunggreen er da kommen ind og taget Del i Sangen, der trængte til hans Ledelse — nogle Gange har der været Unge med og hjulpen med at synge. — Naar Prædiken skulde begynde — ofte under den — for endnu at faa flere nødt ind, ud i Læsestuer, saa i Sakristiet for snart at komme i svensk Ornat. Vi har da været fælles om Gudstjenesten med Tale og Altertjeneste. I broderligt Samvirke gjemmer disse Gudstjenester skjønne Minder, og de har sikkert havt sin Betydning for Nordens Sømænd. Naar jeg enkelte Gange har været fra min Kirke en Søndag og deltaget i andre Møder, da har Ljunggreen broderlig taget Søndagsgudstjenesten i Brooklyn.

Krigen, med al dens Uro og Forstyrrelse, har ogsaa sat Mærke i Sømandsmissionen. Der har været mer end almindelig mange Skibe i Havn, ligget lange Tider paa Strømmen; men Adgangen til dem har været vanskelig og vanskelig at komme i Land. Mange Sømænd uden en Virksomhed blandt dem, som der burde. I Sommeren 1919 har der dog været nogle fornøjelige Skibsgudstjenester. Naar Formiddagsgudstjenesten var endt i Vor Frelsers engelske Kirke, New York og Vor Frelsers danske Kirke i Brooklyn, da havde Pastor Ljunggreen og jeg aftalt Mødested i Brooklyn. Nogle unge Mænd og Kvinder med danske Salmebøger fulgte med mig. Saa kom Missionsdamperen "J. Hooker Hammersley" og lagde til med Pastor Ljunggreen og Datter Frøken Agnes Ljunggreen ombord, forsynet med et lille Orgel og svenske Salmebøger. Saa gik det tilsøs ud paa Strømmen mod Staten Island. Der laa baade danske, norske og svenske Dampere. Vi lagde til en dansk eller en norsk Damper, kom ombord og holdt Gudstjeneste. Dampede videre afsted til en svensk Damper, Ljunggreen ombord til Gudstjeneste. Derefter tilbage og tog os med i Havn, saa jeg kunde naa hjem til Aftengudstjeneste.

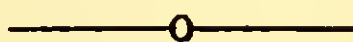
Undertiden blev vi sammen til fælles Gudstjeneste. Missionsdamperen var kun lille ved Siden af et stort østassiatisk

Dampskib, som her har været flere af. En Rebstige blev kastet ned, og selv om det gyngede nok saa meget, da som øvet Sømand var Ljunggreen snart op ad Stigen ombord. Unge danske Mænd, der havde været Sømænd, vi har havt med baade i Marine og Soldateruniform, var ogsaa snart paa Dækket. Et Reb ned, Orgel og Salmebøger ombord. Gjerne vilde jeg følge Exempel opad Stigen, men over 70 Aar æntres der ikke saa let, og Lov dertil fik jeg heller ikke, før der var kastet et Reb ned og bundet om Livet, og naar det blev holdt af stærke Sømænd foroven, var det ikke saa vanskeligt at komme ombord, og da baade Agnes Ljunggreen, min Datter og andre Damer maatte ombord paa lignende Maade, saa maatte jeg finde mig deri. Gudstjeneste paa Dæk eller i Kahyt.

Bagefter hyggelig Samtale ved en Kop Kaffe. Paa Skibe, der kom fra Indien, kunde man more sig med en lystig Abe eller en stille indisk Ged. Vi traf Sømænd, der kjendte Fru Andrea Franks Sømandsmission i Calcutta og St. Thomas. Hendes afdøde Mand havde været Missionær i Church of England. Ligeledes de, der kjendte Fortsættelsen af Sømandsmissionen i Caucutta med Sømandsmissionær J. Andersen. Sømandsmissionen spænder langt og er til stor Velsignelse.

Pastor Ljunggreens Moder er dansk og hans Fætter, Pastor L. Pedersen, har i 25 Aar været Præst ved den danske Ebenezer Kirke i Chicago af den Forenede danske Kirke. Kun Præst ved den ene Kirke. Efter 25 Aars Jubilæum fratraadte han paa Grund af sin Hustrus Helbred, og i Februar 1920 rejste de til Danmark. De to Fættere — dansk og svensk Præst — havde aldrig set hinanden før de til fælles Glæde mødtes i New York.

I Foraaret 1920 har Pastor Ljunggreen modtaget Kald fra St. Bartholomys svenske Kirke, 127th Street, New York; men Sømandsmissionen glemmer han ikke, den har i ham en trofast Ven.

Hvad vindes paa Verdens det vildsomme Hav?

Saaledes spørger Ambrosius Stub, og han svarer:

"Ak, tusinde Farer i skummende Trav.
Man ved kun to Havne, bekendte af Navne,
Den ene vor Vugge, den anden vor Grav."

Der er alligevel flere Havne, selv om det er saa:

"Fra Vuggen til Graven maa krydses omkring."

Der lægges i Havn mangt et Sted, om end kun for en lille Stund. Der er en Kirkehavn med det dejligste Bord — Alterbordet — for hungrende Sjæle. Der er noget, som ejheller maa oversees, der hedder baade Hjemmets og Ægteskabets Havn. Ambrosius Stub kjendte ogsaa den Havn, om hvilken Biskop Brorsen, Guds Børn synger:

"Hvor er det godt at lande i Himlens søde Havn"

derfor sang han om den Faderhaand, der "fører os hjem", "styrer saa sikkert, hvor Søen er slem." Sang:

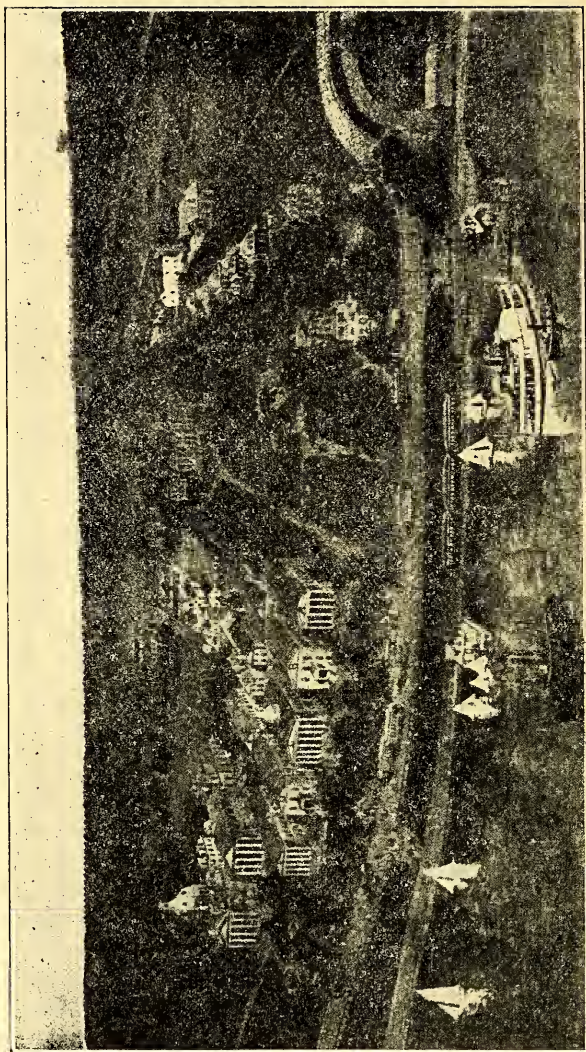
"Uforsagt hvordan min Lykke
End i Verden blive maa."

Han vidste, der var en Himmelhavn bag Død og Grav, og han sang:

"Uforsagt, naar andre gruer
For at dø, jeg gruer ej;
Jeg min Krone hisset skuer,
Skulde jeg da grue? Nej!"

Komme i Havn, det er godt efter Storm, naar Nødsflaget er gaaet til Tops, sendt Nødssignal, og det gaar paa Pumperne. Det kjender Sømanden. Mange kjender ogsaa Glæden og Velsignelsen da at søge til Herrens Hus, naar de har klaret Fristelsens mange Skjær, og takke Herren ved hans Alter.

Naar Sømanden længe har faret paa Havet i Skibe, udrettet deres Gjerning, men ogsaa set Herrens Gjerninger og Underværker paa Dybet, set Bølgerne lægge sig; og det nærmer sig mod Slutning paa Livets Sejlands, da er det godt at naa en hyggelig Havn, hvor de gamle kan sidde og "spinde en Ende", siger Sømanden; men hvor de ogsaa kan ophøje Herren i Fol-

Sailors Snug Harbor, set fra Havnen.

kets Forsamling. Sal. 107, 23—32. Hjem for gamle Sømænd stræber at være en saadan Havn.

Det største og prægtigste Hjem for gamle Sømænd er uden al Tvivl:

"SAILORS' SNUG HARBOR"—
"SØMÆNDENES HYGGELIGE HAVN"

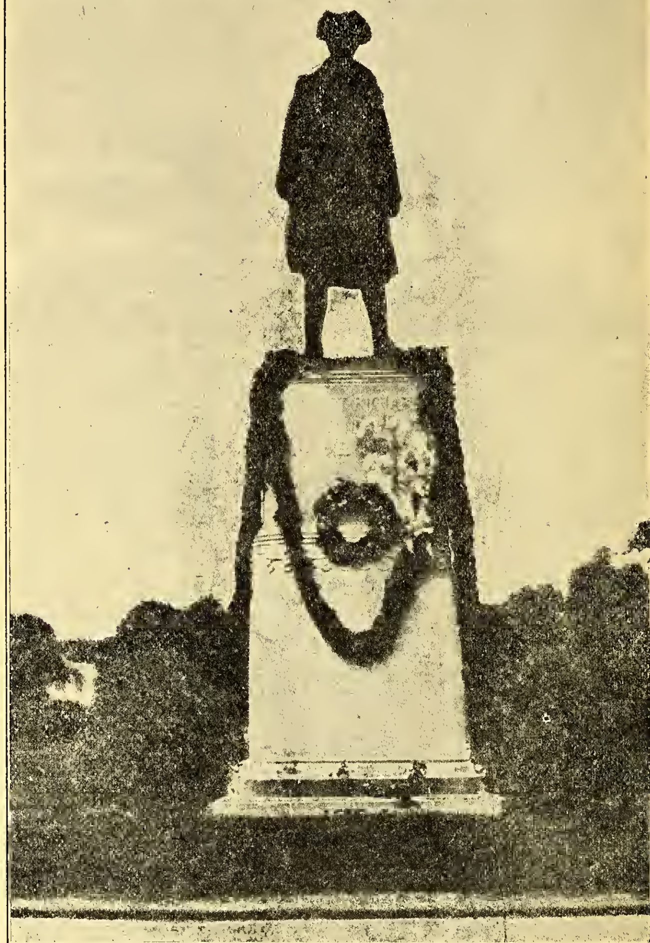
paa Staten Island, New York, nu en Del af New York City under Navn: Borough of Richmond.

Sailors' Snug Harbor er stiftet af en rig ugift Kjøbmand i New York:

ROBERT RICHARD RANDALL.

Det meste af hvad han ejede skjænkede han til Bedste for gamle Sømænd. Han ejede betydelige Grundstykker i New York i den nu mest befolkede Del. Der kunde et Hjem for Sømænd ikke indrettes. En Del blev udlejet, og hvad der indkom anvendtes til Sømandshjem. Der blev købt et stort Grundstykke paa Staten Island, Bakkedraget ved Kill van Kull, en Del af New Yorks Havn. En Grundflade paa 200 Acres. Deraf ca. 60 Acres Haveanlæg; der er Blomsterbede, sjældne Træer og smukke Skyggetræer. Der er en Farm og en smuk lille Skov, hvortil Sømænd, som der har funden Havn, frit har Adgang. Midt i alt det staar de smukke Bygninger, som har kostet mange Millioner.

Snug Harbor mod Havnen tager sig ud som et prægtigt Slot. En Samling af mellem 30 og 40 større og mindre Bygninger mellem grønne Græsplæner indfattet i en Ramme af Sten og Jern, Mur og Stakit. Over Hovedindgangen staar: Sailors' Snug Harbor 1833. Kommer man gjennem Porten, i hvis Stenfliser er udhugget et Anker, da ser man en stor Søjle, i en Græsplæne, der hviler Stifteren. Ligeledes ser man en prægtig Statue af Randall. Gaar man ind i midterste Bygning med den store Hal, ser man hans Buste med Navnet: Robert Richard Randall, 1801. I Hvælvingen over Indgangen læser man: "Korset er mit Anker." Paa venstre Side læses: "En Havn efter stormfuld Sø." Paa højre Side: "Hvile efter haard Anstrængelse." Paa Gangene og helt igjennem er der Marmorfliser. Prægtige Malerier og Billeder, især fra Sømandslivet. Hyggelige Værelser beregnet for en eller to gamle Sømænd. Der er Bibliothek, Læseværelser, Billiardværelser, Værelser,

Statue of R. R. Randall, Founder of Sailors' Snug Harbor, S. I.

hvor de gamle Sømænd udfører Kurvefletning, Straaarbejde og Skibsbygning i det smaa, og derved fortjener de en Lommeskilling. Om Sommeren, siddende under skyggefulde Træer og spinder mangen en Ende om fordums Sejlads. Naar de bliver syge, et godt Hospital. Paa en stor høj Flagstang vajer Stjernebanneret. Der er prægtige Boliger for Snug Harbors Embedsmænd med Familier og andre tjenestgjørende. Saaledes for Governoren, for Tiden Governor G. E. Beckwith. En smuk Præstebolig. Stiftelsens Præst er for Tiden Pastor, Dr. E. M. Deems.

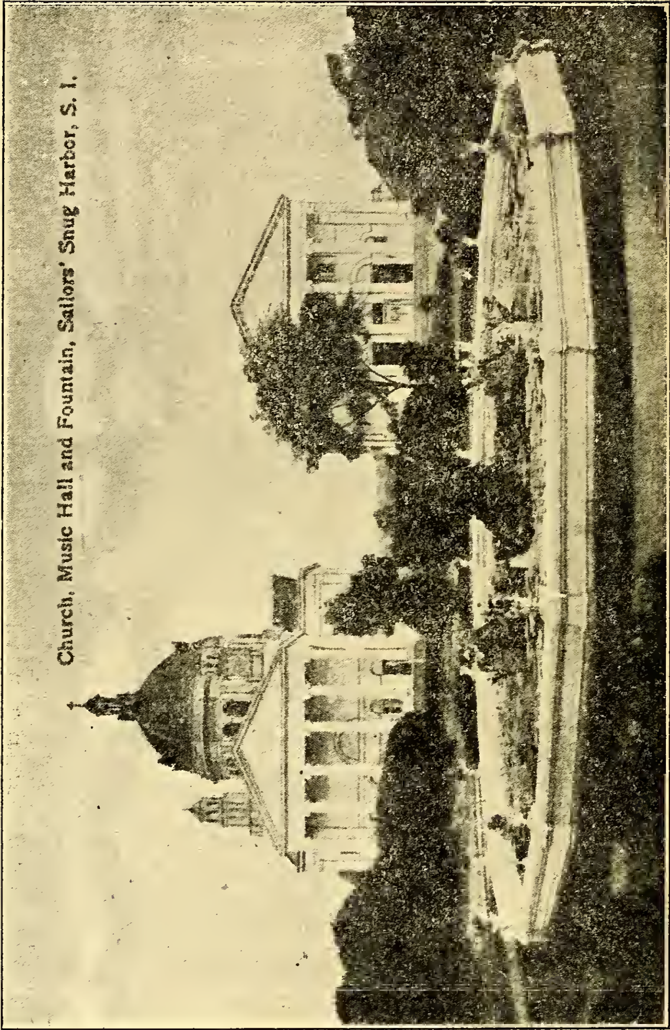
Den 1ste Juni 1801 gjorde Randell sit Testamente til Fordel for Sømændene. Det blev opsat af Alexander Hamilton (Hamilton, Nannestad, Fulton hviler ved Trinity Kirke, New York. se Side 149 fl.) Den første Bygning blev opført 1831—32 med 50 Sømænd. Nu er der ca. 1000, deriblandt ikke faa Danske, Norske og Svenske.

Snug Harbor skal administreres af følgende: The Chancellor for Staten New York, the Mayor of New York City, the Recorder, New York City, the President, Chamber of Commerce, Staten New York, the ,President Mariners Society, New York City, the First Vice President, Mariners Society, New York City, the Rector of Trinity Church, New York City, og the Minister of the First Presbyterian Church, New York City. Styrelsen paa Snug Harbor bestaar af: "The Governor, Resident Physician and Staff, Chaplain and Steward."

For at naa ind i den hyggelige Havn maa en Sømand i mindst 5 Aar have faret under Amerikas Flag, Stjernebanneret.

Søger man efter Sømænd fra de nordiske Lande, kan man ikke altid stole paa Navnene; der er ikke faa Danske, der har tænkt, Amerikanerne kunde ikke stave eller udtale de danske Navne, og saa blev der Navneforandring, saa man ikke aner dansk Herkomst, og saa kan man finde en gammel Sømand under et saadant Navn, der fortæller, det er op mod 50 Aar siden han saa Danmark, og som mener, han ikke kan tale dansk, men før man tænker det er man i en god dansk Samtale med ham, hvor gamle Minder kommer frem.

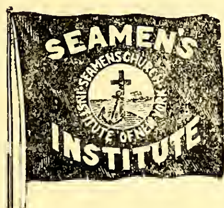
I kirkelig Henseende er Snug Harbor konfessionsløs, der optages Sømænd uden Hensyn til, fra hvilken Kirkedel de end kommer. I Havn, hvor Korset er Anker, hvor der skal være to

Church, Music Hall and Fountain, Sailors' Snug Harbor, S. I.

Præster i Styrelsen og fast Præst ansat, siger det sig selv, det er helt ud paa kristelig Grund. Man vil Korsets Ord skal lyde som Saligheds Grund. Som Anstalten har udviklet sig saaledes ogsaa med Kirken, hvor Sømændene skulde samles om Guds Ord og Sakramenterne. Trækirke til at begynde med. Nu er der bygget en rummelig Kuppelkirke med Kors paa Top og i Korsform, den ses ud over Havnen. Et prægtigt Alter med Kors, Prædikestol, dejlige Glasmalerier ved Alteret og i andre Vinduer. Da Præsten ved Trinity Kirke og First Presbyterian Kirke er selvskrevne Medlemmer af Styrelsen, saa har det sat sit Præg ved Gudstjenesten, der benyttes mest Episkopalkirkens Common Prayer. Det har mest vexlet med Præster fra Episkopalkirken, Presbyterian og Dutch Reform Kirken. Præsterne skal selvfølgelig tage sig af alle Sømænd, kalde dem til Herrens Hus om Søndagen, dække Herrens Bord for dem, besøge dem, naar de er syge og paa Hospitalet og lyse Fred over Støvet, naar de bæres til den sidste Hvile. Haabet lader vi lyse for den gamle Sømand "i sidste Havn fortøjet", den hyggelige Havn, at naar han fra den letter til allersidste Rejse, lukker Øjet i Døden, det maa blive fuld Sandhed: "hans Død var let, hans Hoved laa paa et Anker." — "Korset er mit Anker." — "Saa gaar han agterud til Chefens Kahyt, den Høje." Landet i Himlens søde Havn, der hvor Havet ikke er mere. Aab. 21, 1, i det Ny Jerusalem, Staden der har Guds Herlighed. Aab. 21, 10—11.

———o———

Biskop, Dr. D. H. Greer.

(Se Side 122—23. Fodnote Side 125).

Da Seamens Church Institute er i New York, saa er det en Selvfølge, Biskopperne af New York, Long Island og Newark især staar det nær; de er trofaste Venner. I en Aarrække har jeg staaet i venlig Samvirke med Sømandsmissionen, samt benyttet flere Episkopalkirker, og da det sker med Biskoppernes Tilladelse, tilføjes et Par Vidnesbyrd.

Biskop, Dr. Charles Sumner Burch,
Biskop af New York.

DIOCESE OF NEW YORK
Synod House

N. E. Cor. Amsterdam Avenue & 110th Street.

December 14, 1917.

The Reverend R. Andersen.

My dear Mr. Andersen:

I have such confidence in your Christian character and also your sympathy with the Episcopal Church, that if you should be asked at any time by a clergyman of the Episcopal Church in this diocese to conduct a service in his church in the Danish language, I should be glad to give you a special license for that purpose.

Believe me, very sincerely yours,

DAVID H. GREER,
Bishop of New York.

DIOCESE OF NEW YORK
Synod House

June 26, 1914.

To the Clergy of the Diocese of New York:

This is to bear testimony to the fact that the Reverend R. Andersen, Minister to the Danes in Brooklyn,, New York, is authorized to hold services in the Danish language in any church or chapel in this diocese where the Rector or the Minister-in-charge shall offer the privileges of church or chapel.

CHARLES S. BURCH,
Suffragan Bishop.

I hereby gladly continue the above authorization.

CHARLES S. BURCH,
Bishop of New York.

June 7, 1920.

Biskop F. H. Touret,
Biskop af Idaho.

Biskop, Dr. W. Lawrence,
Biskop af Massachusetts.

Biskop, Dr. F. Burges,
Biskop af Long Island, Garden City, New York.

SEE HOUSE

Garden City, Long Island.

May 28th, 1918.

Rev. R. Andersen,

193 Ninth Street, Brooklyn, N. Y.

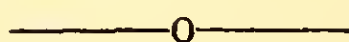
My Dear Pastor Andersen.

Your letter of May the twenty-seventh is at hand. I shall be quite willing to accede to your request both in regard to Christ Church, Lynbrook, and All Saints Church, Great Neck, providing the Rector at Great Neck and the priest in charge at Lynbrook give their consent.

I should like very much to see your Danish Church some time, and am with all good wishes,

Very sincerely yours,

FREDERICK BURGESS.

April 20, 1917.

To the Clergy of the Diocese of New York.

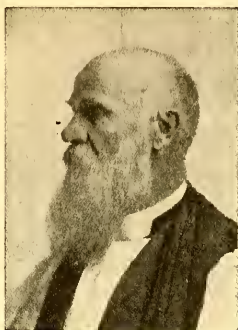
To whom it may concern:

This is to inform you that the Reverend R. Andersen, Minister to the Danish people, has for many years generously served his seafaring countrymen, through the Seamen's Church Institute of New York, holding services for them, and ministering whenever and wherever possible in the Port of New York. We desire to bear testimony to his earnestness and devotion.

Seamen's Church Institute of New York.

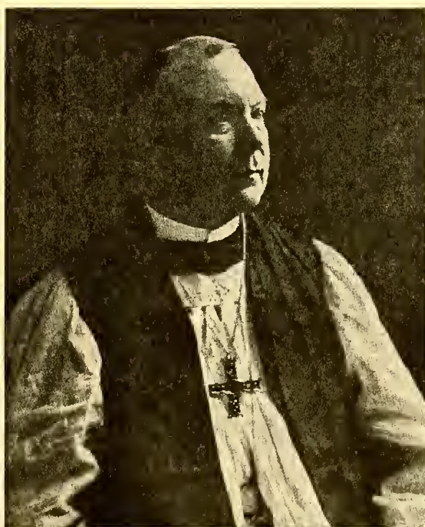
A. R. MANSFIELD,
Superintendent

Episkopalkirken i Amerika har ikke som den øvrige Anglikanske Kirke Erkebiskop. Den har Presiding Biskop.

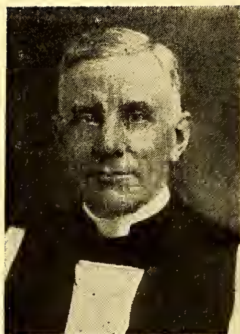

Biskop, Dr. Daniel Sylvester Tuttle,
født 26 Januar 1837, Windham, N. Y.
Biskop 1ste Maj 1867. Presiding Biskop.

Ved Conventet i Detroit, Michigan, blev tillige valgt en President of the Council.

Biskop, Dr. Thomas F. Gailor,
født 17 September 1856, Jackson, Miss.
Biskop 25 Juli 1893.
Biskop af Tennessee. President of The Council.

Biskop, Dr. A. S. Lloyd.

20de Oktober 1909 Hjælpe-Biskop (Coadjuster) af Virginia. Derefter Præsident af the Board of Mission. Resignerede.

Assisterer Biskop Burch og har taget Præsteembede i White Plains, New York.

Biskop, Dr. H. R. Hulse.

Biskop 12te Januar 1915 for Cuba.

(Se Side 123).

Biskop, Dr. C. B. Colmore.
Biskop 17de December 1913 for Porto Rico. De tidligere dansk vestindiske Øer (Virgin Islands) hører under ham.

Biskop, Dr. H. L. Burleson.
Biskop 14de December 1916 for South Dakota.
(Se Side 123).

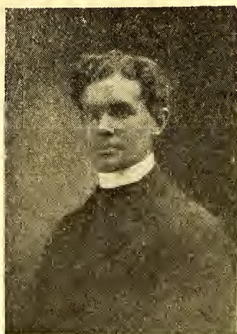
Church Mission House.
281 4th Avenue, New York.

Fra Missionshuset udgaar hele den store Missionsvirksomhed i Indre og Ydre Mission. Til Nordens kolde Egne og til det varme Syd. Herren har lagt sin Velsignelse dertil.

Missionen, som støttes blandt Invandrere og deres opvoksende Slægt, har faaet Navn af Mission for Foreign-born Americans og har sin egen Sekretær i Pastor Burges.

Pastor Thomas Burges.
Secretary for Foreignborn Americans.

Biskop G. W. Davenport.

Sekretæren for Seamens Church Institute blev valgt til Biskop og Onsdag den 15de September 1920 blev han ordineret og er nu Biskop G. W. Davenport for Easton, Maryland.

JONAS BRONK OG INDIANERNE.
(Efter historisk Maleri af Kunstmaler H. P. Hansen.)

BISKOP, DR. GERSHON MOTT WILLIAMS.

Pastor Morten Jespersen Brunck, Thorshavn, Færøerne, Danmark, død 1590. Søn: Johannes Mortensen Brunck. 1619 fra Roskilde Skole immatrikuleret ved Københavns Universitet som Johannes Martini Farinsulanus—Johannes fra Færøerne. 1639 landede i New York: Seignor Jonas Bronk (Brunck), Præstesønnen, (ogsaa skreven Joannes Brunck), død 1643. Søn: Peter Jonassen Bronk.

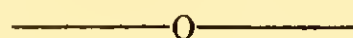
Søn: Jan Petersen Bronk.
Datter: Helene (Hillatje) Bronk.
Gift med Sheriff Thomas Willamz (Williams).
Søn: Captain John Williams.
Søn: Judge Thomas William.s.

Roelof Jansen og Hustru Anneke Jans van Masterland (Marstrand, Norge). Landede i New York 1630. Roelof Jansen død 1637? Enken Anneke Jans van Masterland, gift 1638 med første hollandske Præst, Pastor Everardus (Eberhardus) Bogardus.

Søn: Pieter (Jans) Bogardus. Gift med Wyntje Bosch.

Søn: Antony Bogardus. Gift med Enken: Lansing, født Knickerbocker.

Datter: Cornelia Knickerbocker Bogardus, gift med Capt. John Williams, Søn af Thomas Williams og Helene Bronk.

Captain John Williams, Helene Bronks Søn, født 1719 i Albany, død der 1781. Gift 26de Januar 1744 med Cornelia Bogardus. Havde en Søn og tre Døttre.

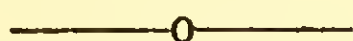
Søn: Judge Thomas Williams, døbt 21de Oktober 1744. Rejste til Detroit, Michigan. Ved 1780 gift med Cecilie Compau, Datter af Løjtnant Jacques Compau. En Søn og to Døttre.

Søn: General-Major, Borgmester i Detroit, John R. Williams, født 1782 i Detroit, død der 1854. Kommandør for Michigan Tropperne i Black Hawk Indianer Krig. Gift 1804 i Claverack, N. Y., med Frøken Mary Mott. Datter af Major Gershom Mott i Revolutionshæren og Hustru Elizabeth Williams, født 1753. Datter af John Williams og Cornelia Bogardus.

General John R. Williams og Mary Mott havde flere Børn, rejste 1812 fra Detroit til Albany.

Søn: Brigade-General Thomas Williams, født i Albany 16de Januar 1815, faldt i Slaget ved Baton Rouge, La., 5te August 1862. Gift 1853 med Mary Bailey. Deres anden Søn var Biskop Dr. Gershom Mott Williams, født 11te Februar 1857, i Fort Hamilton, Brooklyn, New York. Ordineret Biskop 1ste Maj 1896.

Biskop, Dr. Mott Williams stammer saaledes fra den første danske og norske Indvandring til New York og den første hollandske Præst. Varm Talsmand ved Lambethmødet for Intercommunion med Nordens Kirker.

Biskop Mott Williams, der stammer fra dansk Præstesøn og første hollandske Præst i New York, har gæstet baade Danmark og Sverrig, læser dansk og svensk. Stadig virket for

nærmere Forbindelse mellem Nordens og Anglikansk Kirke. Saaledes ogsaa ved sidste Lambeth Konferense. Efter Lambethmødet paa 16de Søndag efter Trefoldighed 19de September 1920 ordinerede i Upsala, Sverrig, Erkebiskop, Dr. N. Søderblom to Biskopper til Visby og Vesterås, assisteret af to svenske Biskopper, Biskoppen af Durham og Biskoppen af Petersborough, England. Der er knyttet endnu et fastere Baand i apostolisk Succession mellem Englands og Sverrigs Kirke. Biskop Williams har udtalt sin inderlige Glæde derover.

Paa Kulla, Gunnarstorp, Sverrig, er der afholdt et nordisk Bispemøde fra 22de til 28de Juli 1920, hvortil næsten alle Nordens Biskopper gav Møde. Biskopperne har udsendt Hyrdebrev til de nordiske Menigheder.; de ser Herren paa særlig Maade maner Nordens Kirke til Enhed, til Tro, til Sammenhold i Kærlighed. De sendte Telegram til Biskopperne ved Lambeth Konferense med broderlig Hilsen. Erkebiskoppen af Canterbury sendte i de anglikanske Biskoppers Navn broderlig Genhilsen.

The World Conference on Faith and Order har holdt Møde i Geneve, Schweitz. Biskopperne H. Ostenfeld og C. Ludwigs og Stiftsprovst H. Hoffmeyer var med fra Danmark 10—11 August.

Hellig Aanden taler manende til Nordens Kirke ved den aabne Dør om Samling under Oldkirkens Biskopsembede.

Vil den gaa helt med? Vil Nordens Kirkedel i Amerika være med? Herren lade det i Naade lykkes! Hør hvad Aanden siger til Menighederne!

Sorenskriver N. Andersen, Færøerne, har oplyst om Pastor M. J. Bruncks Søn, Johannes Brunck. Bibliothekar T. Jahr, Washington, D. C.. at "Masterland" er "Marstrand", Norge. Familierne Bronk, Williams, Lampman m. fl. har Stamtavler over Bronksfamiliens Forgreninger i Amerika.

———o———

Mindet og Haabet.

ER er et lille Digt: "Mindet og Haabet", af P. E. Olsen; jeg afskrev det i min Ungdom; thi det greb mig, og da jeg som ung Præst var med til at faa udgivet "Kirkelig Samler", der blev Samfundsblad for Den Danske Kirke i Amerika, da til No. 6, 1873, benyttede jeg Digtet. Det var Mindet om det rige Kirke- og Samfundsliv i Danmark og Haabet om, der i det Smaa maatte virkes i Amerika mod et lignende Maal indtil Herren samlede alle Sine, naar

"Med Mindet i Himlen vi havne".

Naar jeg nu som den gamle Præst ser tilbage paa Virksomheden i al Skrøbelighed i Herrens Tjeneste, den jeg tror, han har velsignet, da lyder det end mere:

Jeg kender en Fugl saa fager og net,
Den synger helt lifligt herinde,
Den svæver saa yndigt, den flyver saa let,
Og Fuglens Navn det er **Minde.**

Den Fugl med sin Stemmes liflige Klang
Har glædet saa mangt et Hjerte,
Dog stundom jo lød saa vemodigt dens Sang,
Da var det som voldte den Smerte.

Vemodsfuld Sang efter et Farvel, maaske kun for en lille Tid; men ogsaa et Farvel til den, der gik bag Tidens Hav ind i Evigheden.

Men Fuglen den lille en Søster jo har,
Som vifter os Taaren af Øjet,
Den lyser saa venligt, som Stjernen saa klar,
Naar Hjertet sig føler nedbøjet.

Og flyver den Lille i Hjertet kun ind,
Den dæmper straks Angestraabet,
Bortsynger os Sorgen, som tynger vort Sind,
Og Søsterens Navn det er **Haabet.**

De Søskende tvende, de følges jo ad
Og venlig hinanden omfavne,
Men Haabet har udtjent, naar engang saa glad
Med Mindet i Himlen vi havne.

Danmark har et Par dejlige Sangfugle: **Nattergalen** med de jublende Triller i den milde stille Sommernat, der dog kan gjemme en Vemodssang. Den er noget af en Mindesanger, og den har en Søster: **Lærken**, ret en Haabets Sanger.

I Sommernatens korte Svale
Slaar højt Fredsskovens Nattergale,
Saa alt hvad Herren kalder Sit
Maa slumre sødt og vaagne blidt;
Maa drømme sødt om Paradis
Og vaagne til Vor Herres Pris.

Lærken breder Vingerne ud, naar den synger mod Dag, hæver sig op mod Guds Himmel, og der lyder en jublende Sang, om alt det, der skal vaagne og synge til Vor Herres Pris. Der ligger Sne ud over Jorden, den er haard, bunden af Frosten, den lille Vintergæk, Sneklokken, er endnu i Slummer. De smaa Fødder er knuget af Kulden, Vingen lidt mat, naar den hæver sig; men den "stiger saa højt", "skuer saa vidt", og saa synger den om det Foraar og den Sommer med Blomster og den lysegrønne Bøgeskov, som den ved er i Vente, og ved den kommer, saa alt det, der slumrer i Jorden, skal vaagne og staa op i Skønhed.

Mindets og Haabets Sangere i Guds Kirke og Menighed har endnu langt dybere og skønnere Toner. Der kan være Vemod ved Mindet, om de der slumre og drømmer om Paradis; men Guds Børn ved at i Sabbathshvilen for Guds Folk med Jesus i Paradis der er fuld Virkelighed, der er et Liv i Udvikling og Lys indtil Herrens Dag, og Haabet synger om Herrens kaldende Røst ud over Land og Hav, da skal alt vaagne, "Herren kalder Sit" og i "den store hvide Flok" synges den "evige Lovsang' til Lammets Pris, der købte os med sit Blod, og vi iført Herligheds Legeme i Lighed med Hans skal evig være hos Herren, der hvor Døden ikke er mere, ejheller Sorg, ejheller Skrig, ejheller Pine. Den sidste Taare visket af Øjet i Faderhuset med de mange Boliger.

Mindet hvisker til mig om mange, mange, der er slumret ind, som jeg ved, jeg skal mødes med, naar vi vaagner efter Herrens Lignelse.

Underfulde er Herrens Veje, naar jeg ser den ene efter den anden gaar bag Forhænget, og det tynder ud hernede. Saaledes ogsaa i den Tid, dette Skrift har været i Arbejde. Da det blev trykt (Side 275—92), hvor jeg har nævnt K. Mathiasen og vor fælles Ven Riis, da kendte jeg saa godt Sygdommens Tryk, og var med til at spørge Gud:

"Hvi trykker Korset ned?"

At Korset saa hurtig skulde nedlægges var alligevel svært at blive fortrolig med. Som det nærmede sig Skriftet skulde sendes ud, da slumrede Mathiasen ind i Camp Danmark. Mindefuglen maa faa Lov at nynne lidt om det svundne; Haabets Fugl skal synge endnu højere om den store Morgenrøde.

Da Fuglen skal synge om Livet, der svandt
Herneden med Fryd og med Smerte,
Om Hjælpen, som Børnene altid dog fandt
Ved Faderens kærlige Hjærte.

Der er to Familienavne som er knyttet dybt ind i Den danske Kirkes Begyndelse og Udvikling i Perth Amboy under vexlende Kaar og Forhold, men helt igennem trofaste. Det er: A. C. Mathiasen og J. P. Therkelsen. Da vi med Juni 1878 kom fra Wisconsin til Østen, da var Købmand Therkelsens Hjem det første, vi kom ind i; han var Kirkens Kasserer. Lige efter kom Kirkens Formand, A. C. Mathiasen. Saa fulgtes vi hen for at se det Kirkehus, fra hvilket jeg skulde øve en Gerning. Mathiasen var den første Danske, der i Perth Amboy havde bygget sit eget Hus. Han og Therkelsen havde trofast, timeligt og aandeligt, været med til at bygge Kirken, rejst ved Pastor Søholms Virksomhed. Sønnerne Karl og Christian Mathiasen var Menighedens første Konfirmander. Det var Vennehjem.

Der gik en Udvandring mod Vest, jeg havde mødt nogle of den Menighed i Chicago, der havde kaldt mig. Endnu flere vilde afsted, kun nogle faa blev tilbage. Det var Emigrant- og Sømandsmission, der havde draget mig mod Øst; skulde den

øves, var det bedst at bo i New York. Det var ikke let for Mathiasen, men som Forholdene var bleven i Perth Amboy og for Sagen, støttede han min Tanke om at flytte til New York. Beslutningen og Udførelsen blev for hurtige. Herren har dog velsignet det bratte Opbrud.

Mathiasen med ældste Søn Karl, kom til Perth Amboy 1872. Karl er født 18de Marts 1860 i Aalborg; Forældrene flyttede senere til Thisted. Der henlevede han sine Barndomsaar. Smaakaarsfolk, men et Hjem, hvor der var Kærlighed og Stræbsomhed. Moderens Broder var Degn, og Forældrene ønskede Børnene kunde faa saa god Opdragelse som muligt. Saa kom Opbrudet, for om der i Amerika kunde blive bedre Kaar. Fader og Søn var lige flittige til at tjene Penge, og Karl for at samle Kundskaber. Der kom en Glædesdag, da hele Familien var samlet igen, vel trange Kaar i Perth Amboy; men under Herrens Velsignelse. Fru M. Mathiasen har ladet Bedstemoder fortælle skønt om hine Tider i Bogen: "Sommer i Adirondack". Mindet hvisker til mig om skønne Timer i Vennehjemmet.

Gennem Castle Garden gik der en ustandset Emigrantstrøm mod Vest. Den danske Thingvalle Linie begyndte, og med Thingvalla gjorde vi den eneste Danmarksrejse 1881. Om den udgav jeg Skriftet: "Fra Besøget i gamle Danmark." General-Agent L. C. Petersen betalte Trykning.

Udvandrerne gik næsten alle forbi Perth Amboy, og da jeg var i Danmark, maatte den lille Kirke, opført under Bygningslaan, opgives. Med lidt af Inventariet flyttede vi til Wards Hall, der og i Hjem holdt vi Gudstjenester. I Wards Hall var der Nytaarsdag 1882 Konfirmation af de to ældste Døttre: Maria og Caroline Mathiasen. Jeg har siden viet dem begge, og begges Mænd er hjemkaldt af Herren. Med 1883 fik vi den lille Vor Frelsers Kirke i Brooklyn, endnu kun tilleje. I den blev der Konfirmation af endnu et Par Døttre: Petrea, 20de April 1884 og Mathilde, 17de April 1887. Hun blev Hr. E. V. Eskesens Hustru og efter et kort Ægteskab kaldte Herren hende herfra. Daab, Konfirmation, Herrens Nadvere, Vielser, Støvets Fredlysning, knytter sig til Mathiasens Familie.

Pastor Adam Dan havde været paa Besøg i Danmark og 12te Oktober 1884, 18de Søndag efter Trefoldighed, prædikede han og holdt Altergang i Vor Frelsers Kirke, der var en ung

Pige, Methea Eskesen, med til Herrens Bord, hun mødtes med Karl Mathiasen i Hjem og Kirke. Mandag Aften, 20de Oktober 1884 var der Altergang i Wards Hall i Perth Amboy, nærmest for Mathiasens Familie, der var Karl med; thi han og Moderen skulde gøre et Danmarksbesøg.

Med samme Skib: "Island", rejste Løverdag 6te December 1884 den unge Pige. Hun var Torsdag Aften, 4de December, ene ved Herrens Bord i Vor Frelsers Kirke, og jeg husker hvorledes, da hun sagde Farvel, tilføjede: jeg maa endnu se ind i Kirken, og stod en lille Stund stille og saa mod Alteret.

De to Unge landede som Forlovede i Danmark. - I Forældre-Hjemmet i Perth Amboy om Aftenen 2 Søndag i Advent, 6te December 1885 ,viede jeg Ungkarl Karl Mathiasen og Frøken Methea Karoline Eskesen. Jeg medgav dem til deres Ægteskabsvandring Tobias Ord (Tobias 5, 24): Gud, som boer i Himmelen, give Eder Lykke paa Eders Vej, og hans Engel ledsage Eder!

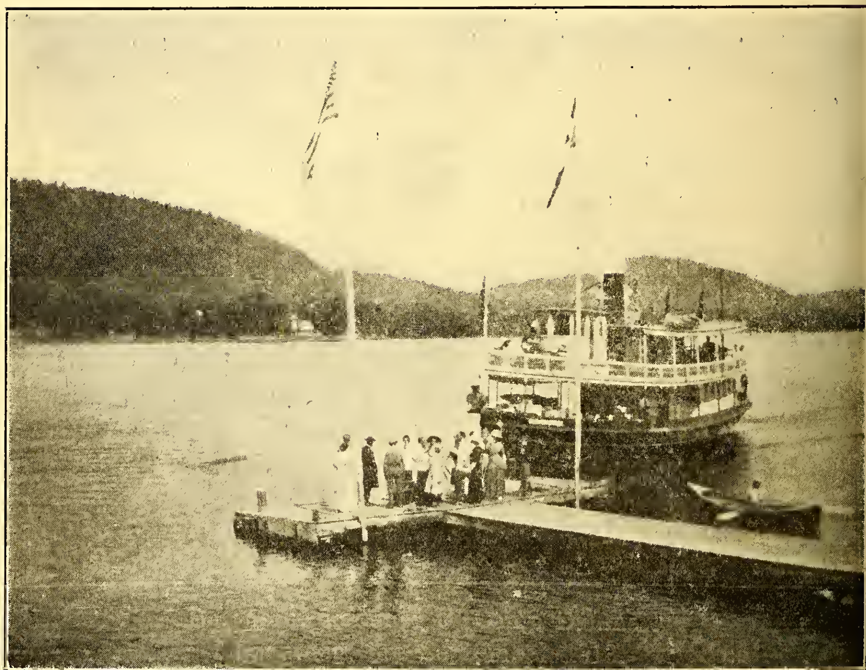
En lille Tid var deres Hjem i Brooklyn. Stadig i Vor Frelsers Kirke. Der kom en Prøvelsens Tid. Mathiasen fik Skarlagensfeber, og det varede længe før jeg maatte besøge dem. Da jeg kom, sagde jeg, det havde været en haard Tid. Mathiasen svarede: Det har ikke været saa svært for mig, jeg har haft en god Sygeplejerske; men for hende har det ikke været let. Men hans Hustru afbrød ham; for hende havde det ikke været svært. Kærligheden bar op i alt.

De fik deres Hjem i Perth Amboy. 12te Søndag efter Trefoldighed, 28de August 1887, ledsagede jeg om Eftermiddagen Kandidat O. Jacobsen til Perth Amboy, han skulde holde sin første Prædiken i Købmand Therkelsens Hjem. Jeg tilbage til Aftengudstjeneste. Jacobsen skrev i Kirkebogen: "Første Prædiken i den Kreds, hvorfra min paatænkte Virksomhed skal udgaa." Han blev Menighedens Præst, knyttet med Venskabsbaand til Mathiasen. Der blev atter bygget Kirke, og der fulgte en velsignet Virksomhed i en god Menighedskreds.

Herrens Velsignelse gør rig (Ordsp. 10, 22) siger Salomon, og det har stadfæstet sig i Mathiasens Liv, der fra smaa Kaar arbejdede sig frem til Fabriksejeren i Spidsen for de store Terracottafabrikker og en Del andre Foretagender.

Med i al god, ædel Virksomhed, folkelig og kirkelig. Hæ-

dret af Kongen med Ridderkorset. Som Mathiasen med inderlig Kærlighed omfattede Barndomshjem og Forældre, saaledes omfattede han sit eget smukke Hjem. Det prægede alt i hans Liv, inderlig Kærlighed til Danmark, Minder, Kirke og Folk, og det vide Udsyn, saaledes kunde man ligeledes elske Amerika, og man kunde staa i venligt Samvirke med et Kirkesamfund i Amerika med den engelske Tunge. Det øgede Dybden og Højden. — Der var noget skønt paa den Maade Familien Eskesen kom over og med ind i Virksomheden og samlet om den.

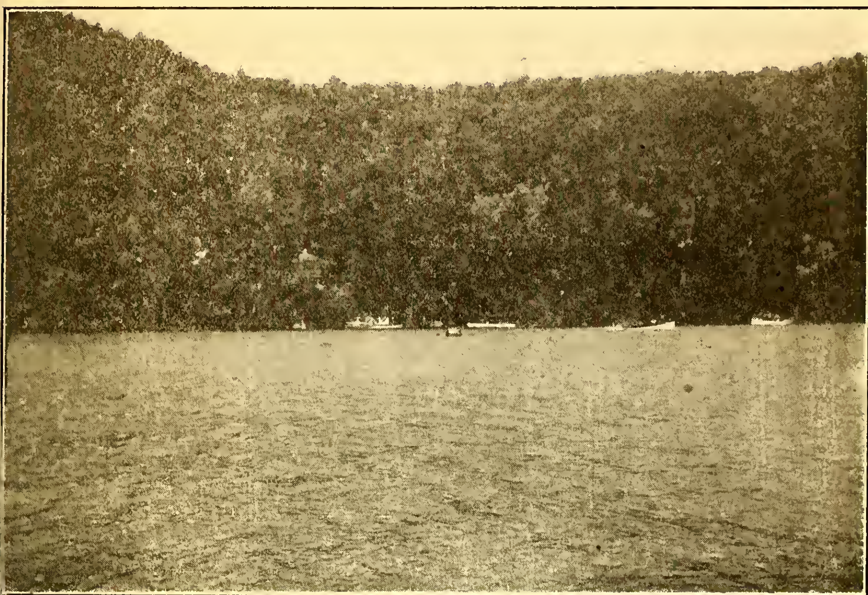
Damperen kommer til Camp Danmark
Løverdag, 6te September 1913.

Mathiasens Fader og Fru Mathiasens Fader lagdes til Hvile. De to Bedstemødre blev endnu en Tid hos dem, og det var skønt at se, hvorledes de fulgtes og tog Del i alt. Nu er begge lagt til Hvile.

St. Stephans Kirke i Perth Amboy blev fulgt med kærlig Virksomhed; men da de fik Hjemmet i Keyport, tog de ligeledes

Del i St. Marys episkopale Kirke. De to Søstre, Fru Mathiasen og Fru Søndergaard, havde deres smukke Hjem i Keyport. P. Søndergaards Blomsterhave var særlig smuk og i Drivhuset var der sjeldne Blomster og Planter Aaret rundt.

Et Sommerhjem i Camp Danmark, Adirondack, gemmer mange skønne Minder. Der var den lille Kirke St. Peter by the Lake, til den var der en hel Baadfærd om Søndagen. Mathiasen sendte mig et Billede med deres Motorbaad i Kirkefær-

Kirkefærd fra St. Peter by the Lake, 4 Sø, Adirondack
11te Søndag efter Trefoldighed, 23de August 1914.
Kirken med Præstebolig ses i Skoven; K. Mathiasens Motorbaad 3die fra Kirke og Præstebolig.

den. Fru Mathiasens Helbred var mindre godt; der var Vinterrejser til Bermuda, Middelhavet og Florida, til de fik deres eget Vinterhjem i Melrose, Florida, ved en lille Kirke.

Fra Mindekæden i Keyport maa nævnes et Par Familie-Altergange. Løverdag den 6te December 1913 var det 28 Aar siden jeg viede K. Mathiasen og Hustru; da kom Pastor Dorf

fra St. Stephans Kirke, Fru Mathiasen med Datteren, Fru Caroline Jørgensen, min Svigerinde og jeg til Hjemmet i Keyport. Pastor Dorf indviede Herrens Nadver, og vi var samlede ved Herrens Bord.

Krigen kom med sin Uro, Sønnen Alfred skulde drage til Frankrig i Y. M. C. A. Tjeneste. Nadverbordet blev dækket i Hjemmet Løverdag 28 April 1917; jeg indviede Nadvermaal-8tidet. Ældste Søn Karl havde hjemført sin unge amerikanske

I K. Mathiasen og Hustrus Have, Keyport, N. J.
Løverdag 6te December 1913—28 Aars Bryllupsdag.

Hustru, viet af Pastor Dorf. De var begge med til det velsignede Maaltid.

Endnu en Hjemmets Fest. Løverdag 1 Juni 1918 kom Pastor O. Jacobsen og viede ældste Datter Theodora og Hr. Viggo Jepsen. Bryllupsfesten blev holdt i den smukke Have. Svogeren E. Hansen var da mærket af Sygdommens tunge Haand;

men han var med, gjorde sig glad, stærk ved Festen. Løverdag 5 Juli 1919 blev han lagt til Hvile. Jeg hilste paa Mathiasen, men da jeg efter Jordefærden spurgte efter ham, blev der sagt, han var taget hjem, han følte sig ikke vel. Sommeren gik, de kom til Camp Danmark; men Sygdommen bøjede ned, jeg tænkte ikke saa alvorlig. Han skrev mod Sommerens Slutning, det havde ikke været saa godt som før, ejheller havde han som tidligere kunnet deltage i Gudstjenesterne i den lille Skovkirke.

Haardere og haardere blev Prøvelsen med smertefulde Operationer i Halsen.

Tirsdag den 30te December 1919 var jeg i Hjemmet i Keyport, alle Børnene havde været samlet for at holde Jul. Glæden os er en Frelser født lyste under Korsets Skygge. Han laa tildels, ogsaa hans Hustru var træt; men vi tilbragte en lille Tid sammen. Han kunde ikke tale, men skrev; fulgte godt med i alt. Jeg talte, han skrev, rakte mig det, tog det igen, rev det i smaa Stykker. Han skrev og rakte mig: "vi bliver alle gamle." Da jeg sagde Ja, men føjede til, derefter bliver det den evige Ungdom, nikkede han med det glade, lyse Smil i Øjet. De tænkte paa Floridarejse, og lidt spøgefuldt skrev han, naar han blev lidt bedre: "saa løber jeg til Florida." Vore danske Menigheders Stilling, den Modløshed, som havde præget alt, især under Krigen, den havde vi ofte dvælet ved, og ved den lille Emigration imod før, og det lagde sit vemodige Tryk paa os. Saa skrev han og rakte mig: "Som vi har talt om, der kommer ingen. Vore danske Menigheder døer ud." Jeg følte det samme, men udtalte, vi har haft en Gerning fra Herren som har været til Velsignelse, en Gerning, som endnu ikke er endt eller maa opgives, i hvilken vi skulde være tro, blev den end efter Herrens Ord, styrk det som vil død, saa maaske ikke mindst betydningsfuldt; thi vel død er hele Sagen. Han smilede, nikkede og skrev (det var det sidste): "Episkopalkirken dør ikke." Det var det fælles Syn, jeg udtalte det med den Overbevisning i den Tid Herren tøvede, da havde den en samlende og afsluttende Gerning fra Herren, og det var godt, om vor danske Kirke kom den nærmere. Han nikkede smilende. Hans Hustru kom. Vi tre var samlet for Herrens Aasyn, da

jeg bekendte Troen ,bad Fadervor med Velsignelse, lagde min Haand paa hans Hoved med Korsets Tegn.

De kom til Florida, og Haabet kom mere frem hos ham. Fra Miami, Florida, skrev han 3 Februar 1920 paa et Billedkort af Trinity Episkopal Kirke, Miami:

"Kære Pastor Andersen!

Her er vi under Palmerne, sidder under dem daglig og hører Musikken. Stille og ser paa det store blaa Vand, og de mange Yachts. Det er for Tiden det varmeste Sted i Landet. Jeg kan jo nu tale lidt. Gaar ned i Spisestuen til alle Maaltider. Men Halsen kan jeg nok mærke endnu. Det dejlige Klima og Sol skal nok hjælpe.

Kærligst Hilsen. K. Mathiasen."

Over Kirkens Billede skrev han: "Har været her 2 Søndage."

Det var det sidste, jeg fik fra ham. Jeg saa ham sidste Gang 2den Pintsedag, 24de Maj, hjemme i Keyport efter en ny Operation og med store Smerter; men han lagde alt i Guds Faderhaand. Det var kun en kort Stund hos ham tilligemed hans Hustru til Bøn, hvor Troen blev bekendt med Velsignelsen under Korsets Tegn. Datteren, Helene, Sygeplejerske fra St. Lukes Hospital, som havde været med i Frankrig, var kommen hjem ved Faderens Sygdom, hun tilligemed sin Moder plejede kærligt Faderen lige til sidste Stund.

De kom til Camp Danmark, som han holdt saa meget af; men det var med Frygt om end Haab.

Niende Søndag efter Trefoldighed, 1ste August 1920, da jeg efter at have bedet Udgangsbønnen om Formiddagen i Vor Frelsers Kirke, blev der rakt mig et Brev, Special Delivery, fra min Datter Elisa, der var fulgt med til Camp Danmark, det meldte: Løverdag Morgen, 31te Juli, var Karl Mathiasen slumret ind, udløst fra al Trængsel paa Jord. Mandag den 2den August holdt Pastor W. Prout fra St. Peter by the Lake en kort Gudstjeneste i Camp Danmark, saa kom den tungeste Hjemfærd, der endnu er gaaet ud derfra.

Da jeg første Gang var i Camp Danmark, sad vi en stille Aften, hvor hele Naturen aandede Fred i det dejligste Maaneskin ud over Søen med Sølvglands. Vi saa paa en Genspejling fra Vinduet, som dannede et stort lysende Kors i Maanen ud

over Camp Danmark og Søen. De sidste Somre var det Korset, der trykkede ned; men fra Kirkens Oldtid stod der skrevet paa Himlen over det lysende Kors: "Ved det skal Du sejre." Under Korset var Sejren nu vundet. Som Korsbanneret og Stjernebanneret vajede ved Camp Danmark, saa lyser Haabet om den store Kirkegang:

Paa Stjernetæpper lyseblaa
Skal glade vi til Kirke gaa.
Halleluja, Halleluja!

Begravelsen afholdtes Onsdag den 4de August 1920.

Kisten stod dækket med Blomster midt i et Blomstervæld i Hjemmet i Keyport, i hvilken K. Mathiasen hvilede. Det var som Døden havde udslettet hver Lidelsens Træk. Familiekredsen var samlet Kl. 1. Pastor Benjamin D. Dagwell fra St. Marys Episkopal Kirke og Andersen i Ornat, Præsterne O. Jacobsen og A. Th. Dorf kom d,a vi begyndte med Salmen: "Nearer my God to Thee", Bøn og lidt af Episkopal Begravelseslithurgi af Pastor Dagwell. Nogle Afskedsord af Pastor Andersen. Salmen: "Kongernes Konge" og efter Bøn af Pastor Jacobsen Kirkefærd til St. Stephans Kirke, som var fyldt, da vi der samledes Kl. 3, og hvor Præsterne var i Ornat. Pastor S. Kjær begyndte med Bøn. Efter Salmen: "Tænk, naar en Gang", aflagde Pastor O. Jacobsen et smukt og sandt Vidnesbyrd om vor Ven, og hans bramfri Færden. Pastor Dorf sang, akkompagneret af Hr. Gunst: "Den store hvide Flok," og efter Salmen: "Kærlighed fra Gud", talte han et varmt Venneord, og derefter Pastor Dagwell paa engelsk. Salmen: "Kirkeklokke", Bøn af Pastor Kjær, og da Kisten bares ud, gik Præsterne foran. Saa til Graven paa Alpine Kirkegaard. Der læste Pastor Andersen den danske Begravelses Lithurgi og nogle Venneord, samt udførte Jordpaakastelsen. Den ældste Søn, Karl Mathiasen, sagde et Farvel og Pastor Jacobsen lyste Velsignelsen. Saa lød Salmen: "Krist stod op af Døde" ud over Graven, over Slægt og Venners Grave; thi ved Kristi Opstandelse og Opstandelsens store Haab synger Guds Menighed: lydt og sjæleglad:

Ære være Gud i det Høje!

A. C. Mathiasen var med da St. Stephans Menighed blev grundlagt, Familien trofast gennem gode og trange Tider og den Danske Kirkes Virksomhed i Amerika. K. Mathiasen søgte Episkopalkirker ved deres Sommer- og Vinterhjem, og vendte stadig tilbage til St. Stephans Kirke lige til hans Kiste der stod blomsterdækket. Nogle af Familien gik til den gamle historiske St. Peters Kirke i Perth Amboy, en Søstersøn blev konfirmeret der og yngste Broder, Wilhelm Mathiasen gift med Therkelsens Datter helt Medlem. Nu er de flyttet til Westfield, N. J., og hører til St. Pauls Kirke, der er deres ældste Datter nylig konfirmeret af Biskop Mathews. Der ud omkring flytter nu flere af Familien. — St. Stephans Kirke har under vexlende Kaar været til Velsignelse. Pastor O. Jacobsen samlede en talrig Kreds og fik bygget den prægtige Murstens St. Stephans Kirke. Splittelsens Aand i Samfundet, Præsteskifter og Sprogsagen satte ogsaa der Mærker i Kirkelivet, som førte nogle til andre Kirker. De unge Præstefolk, Pastor S. Kjær og Hustru er draget ind i Præsteboligen ved Siden af Kirken. Herren velsigne deres Fremtids Virken. Herren har en Gerning blandt Danske i Perth Amboy.

Pastor A. Dan, R. af D., har besøgt Østens Kreds, 24 Søndag efter Trefoldighed, 14 Nov. 1920 prædikede han om Aftenen med Altergang i Vor Frelsers Kirke . Vi var 30 ved Herrens Bord. Fru Mathiasen, en Søn og en Datter var med. Minderne hviskede fra Dans første Altergang her og til nu. Herrens Naades Lys over alt. Dan skrev:

"For trofast Følge fra Vaar til Høst,
For Vennesind og kærlig Røst
Jeg siger af Hjertet Tak."

"Hjertelig Tak for Tiden der randt,
For Vennesind og det gode jeg fandt,
Vennen gennem halvhundre Aar."

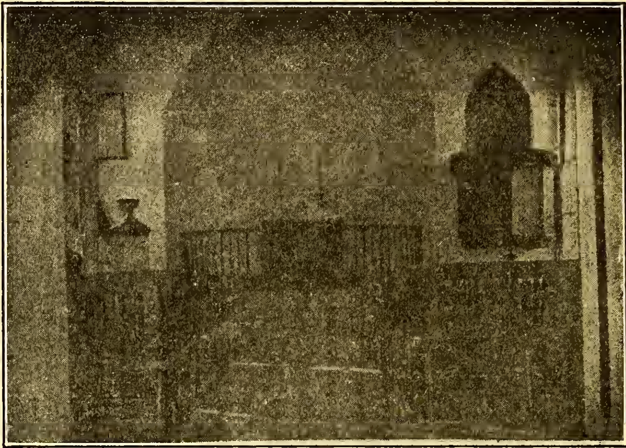
Fra mig samme Tak. Vor Herre skal have Tak for Naaden i henrundne Aar.

Som Trykningen skred frem, læste min kære Ven, Provst Elmquist en Del, og faa har som han glædet sig til at se den færdig. At hans Billede kom med Side 294 skulde være en Overraskelse. Herren vilde det anderledes. Han lovede mig nogle Afskrifter. Min Moder havde fortalt om Missionspræst Ole Maderup, fra Maderup ved Odense, død i Trankebar 1776, saaledes at Tanken var kommen, skulde vi være i Slægt. Hun kaldte ham "Ole Myre", jeg har intet Steds fundet det. Nu skrev jeg om det til Elmquist. Det sidste jeg fik fra ham var et tætskrevet Brevkort dateret: Villa Maja, Frederiksværk, 14 Juni 1920. Han skrev blandt andet: "Min kære Broder og Ven! Hjertelig Tak for alle de Skrifter, Du har sendt mig i dette Foraar. Men især Tusind Tak for "The Living Church........ Og Hjertens Tak for Dit Brev. Jeg ligger paa Landet to Maaneder med min Kone i en yndig Egn (blev færdig med Vartov ved Udgangen af Maj)........Ole Maderup (Myre) bliver vanskeligere, men det kgl. Bibliothek er jo tilgængeligt. Helbredet er forøvrigt maadeligt......Gid Du maa have Lykke til Din Bog, Du flittige Mand af "Myrernes" Slægt! Guds Velsignelse være med Dig i Din Gerning, kære Ven, naar de andre rejser. Ja, vi har faaet et nyt Ministerium, Gud ske Lov, forhaabentlig til Held for Kirke og Folk! ......Lev saa vel i Jesu Navn og med Guds Fred! Du skal faa mere naar Tid og Forhold tilltder det. Din taknemlige Ven og Broder."

Torsdag den 19de August sendte han til National Tidendes Søndags Nr.:

"Om at gaa til Alters og Hindringerne derfor." Samme Dag kaldte Herren ham til den store Nadvere, kun syg 1¼ Time, Onsdag 25de blev han begravet fra Vartov. Hans Hustru, Fru Therese Elmquist skrev til mig paa hans 73 Aarsdag, 17de Oktober, at 4 Dage før sin Død prædikede han i Frederiksværks Kirke; "en Prædiken, som jeg ved greb alle ved sin Inderlighed og Alvor. Der var noget helt forklaret over hans hele Skikkelse den Dag, som helt betog mig, men jeg anede jo ikke, at Enden var saa nær......beredt som faa gik ind til Freden og Herligheden." Skriver om sin store Lykke, om hans Hustru, og "det vilde rigtignok have været ham en stor Glæde at faa Deres Bog!......Gud give at De maa faa det fuldført, som De saa gerne vilde. Det vil jeg bede om med Dem og bed for

mig." — Hans Bøn er opfyldt: "for Jesu Naades Skyld en blid Aftenstund, og en salig Hjemgang herfra." Herren unde os det samme, saa samles vi efterhaanden "i Livets Kildesang" og synger de Frelstes Lovsang.

St. Stephans Kirke, Perth Amboy, 1878.

EFTERSKRIFT.

Da det historiske Skrift: "Danske i Amerika" skulde udgives skrev jeg til 1ste Bind om den første danske Indvandring til New York og lovede at levere Biografier til 2det Bind under Overskrift: "Danske i Episkopalkirken." Det er gaaet langsomt med 2det Bind, de urolige Tider har grebet ind i alle Forhold, det er dog Haaabet, C. Rasmussen Company, 720—22 South Fourth Street, Minneapolis, Minn., maa faa det fuldført. Jeg havde samlet og skreven og fortsatte dermed, det kunde fylde hele Bindet, hvad ikke var Meningen. Med mit 70de Aar besluttede jeg med Løfte om Støtte, at faa det ud, der samlede sig om Sømandsmissionen, og siden, over 2 Aar, har det været Tryk som Lejlighedsarbejde fra Bogtrykker og min Side. Saa blev jeg opfordret at tage med om Ordination og Intercommunion og en Del andet, saa Planen blev helt forandret, som det skred frem.

At Biskop Mott Williams læste Dansk vidste jeg, han har læst som Trykningen skred frem. Det vidste jeg ikke, han stammede fra Jonas Bronk før han havde læst "Daabsminder", og paa Vejen til Lambethmødet indbød til Middag paa Hotellet for blandt andet at sige mig det. Havde jeg vidst det da var der kommen mere om ham; nu kun spredte Meddelelser og Stamtavlen, paa hvilken Biskoppen har læst Korrektur. — Det hørte til min Ungdoms Tanke at skrive en historisk Skildring af Den evangelisk lutherske Kirke, særlig den danske Mission, Brødrekirken og Episkopalkirken. Professor Vig har skreven godt om Broderkirken, jeg haaber han fører det videre til Nutiden. Jeg udgav: "Den evangelisk lutherske Kirkes Historie i Amerika" fra 1620 til 1820. I Fællesskab arbejdede Pastor V. E. Lose, St. Thomas, og jeg paa Fortsættelse: "Den Danske Kirke i Vestindien". Har stort Materiale. Nu synes jeg den Danske Kirke i Vestindien har faaet samme sørgelige Afslutning som i Trankebar og paa Gulkysten. I over 25 Aar har jeg syslet med Danske i Episkopalkirken, i hvis Tjeneste der har været Banebrydere i Indien, Jerusalem, Afrika, Nord-

og Syd-Amerika. Dette Skrift er ca. en Trediedel af det jeg har samlet; flere Biografier og sjeldne Billeder.

Da Skriftet forandrede Plan, saa vilde jeg have en Del med af Den Danske Kirkes Historie og min Livsudvikling, da jeg ved Dagen hælder, hvor nær den store Aftentime ved jeg ikke: men jeg ved for mig er det i Aftenstunden, og jeg er fuldt forvisset, at efter min Sygdom 1906 gav Herren mig en Arbejdstime for at aflægge det Vidnesbyrd, mit Ungdoms Ideal, som Forholdene en Del hindrede, ser jeg i større Klarhed i Lys ved Aftentide. Herrens Lys.

Sige Tak for Broderkærlighed og Samvirke med Episkopalkirken. Hellig Aanden virker kraftig i disse Tider paa at samle Kristi Kirke, og der bliver mere Syn for det historiske Biskopsembede.

Samlet Historie er det ikke, knap nok "Magasin", men saa "Pulterkammer", hvor der er Ting, der ikke findes andet Sted, det er mit Haab paa den Maade til lidt Nytte. Om Intercommunion, dog den mest samlede Oversigt.

Fra min store Samling af "Billed-Cut" er en Del kommen med. "Spirit of Mission", "The Living Church", "The Churchman", har stillet "Cuts" til min Raadighed. Ligeledes fra andre Firmaer, nævnt i Texten en Del flere. For alle min Tak.

Som sidste Ark skulde i Tryk kom det tunge Budskab, Biskop Bursch, New York, er pludselig død 20de December 1920. Holdt Konfirmation Dagen forud, Søndag. Skal holde Jul i Himmelby.

Der er kommen en Del Minder med, det tynder ud blandt de, der var med fra Begyndelsen, endnu har vi nogle iblandt os.
Kirkens Styrelse er nu: N. Nelsen, Formand i Kirkebestyrelsen fra 1903, var tidligere i U. S. Navy, baade han og Hustru kom til Kirken. I den Tid er Kirken bleven gældfri, holdt 25 Aarsfest for Incorporation, til hvilken Kunstmaler H. P, Hansen skænkede Kirken det smukke Alterbillede: Kristi Aabenbarelse paa Patmos. Bygget Vaabenhus.

Kirken har faaet Begravelsesplads paa Pine Lawn, L. I. Kasserer Captain H. A. Bagger tilligemed Hustru, med fra 1883. Konsulatet har hele Tiden været repræsenteret, for Tiden af Vice Konsul M. Henningsen. M. Andersen, tillige Formand for Østens Ungdomskreds; N. A. Horndrup, der ligeledes har virket for Ungdomssagen; A. Jensen, før Ungdomsforeningens Formand; P. Østerlund og SekretærE. Back, virksom for Menighed- og Ungdomssag; Ungdomsforeningens Formand Ott Hansen. Ungdomsforeningen og Kvindeforeningen maa nævnes i sin Helhed for al kærlig Virksomhed til Kirkens Vel.

Det er mod Jul 1920. Ved Juletræet 1919 var mange Sømænd med; da Træet straalede med Lys sagde Capt. V. Lassen fra Scand. Amerika Linien: Kirken burde have elektrisk Lys. Ungdomsforeningen tog fat, E. Back blev Kasserer, Pengene kom ind. Ingeniør P. Lindhard gav tre store Kupler, hjalp med andre. Elektriker A. Johansen gjorde et stort afsluttende Arbejde, saa nu straaler Lyset i Kirke og Præstebolig. Der har været mange travle Hænder og Penne i Virksomhed med Kærlighed bagved alt. Med det skønne Lys er det Bønnen at Hellig Aanden maa sprede Lys over: "Bad og Bord" og fra "Prædikestol" indtil "Herren kommre med Lynet og Lysets Fart", maa Svaret af Naade da lyde:

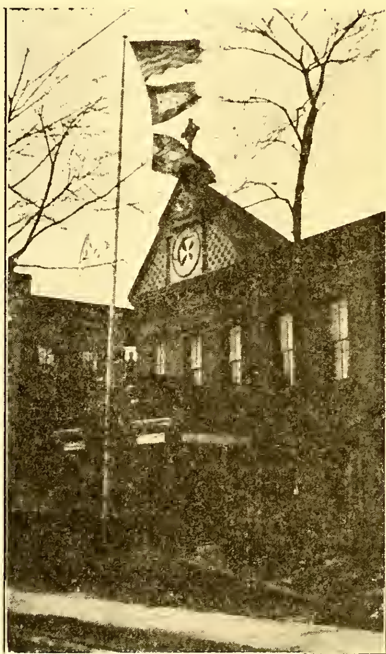
"I Sky jeg dig skal følge."

——o——

Den danske Kunstmaler H. P. Hansen har udført mange overordentlig smukke Alterbilleder. Hans Malerier burde være mere kendt. — Se Billedet af Vor Frelsers Alteravle Side 69. Decorationsmaler F. Rambush, R., har paa det smukkeste dekoreret Vor Frelsers Kirke med kirkelige Symboler i Dekorationerne.

R. ANDERSENS UDGIVNE SKRIFTER

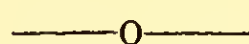
næsten alle udsolgte. Af "Daabsminder" endnu et Parti, 50c. heftet, $1.00 indbunden.

Vor Frelsers Kirke.

INDHOLD.

Igennem Bogen en Mængde Billeder af Kirker m. m. — Mænd og Kvinder, samt flere biografiske Noticer.

Af Rettelser vilde der være en Del, vil kun gøre opmærksom paa Rettelserne under Side 298. Hvor Bogstaver er blandet eller kommet bort samt Skilletegn bedes Læserne rette.

Endvidere:

Side 35: P. F. Lange, tilføjes: udslettet 3 November 1919.

Side 329: "Brant van Troyen".

Side 361: of the Chamber, The Mariners.